

SOSYAL HİZMET

“SOCIAL WORK”

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını
Publication of Association of Social Workers
2021/2 Temmuz -Aralık
(Yayın Tarihi: Temmuz 2021)

Sahibi/Owner
Fikri AKBİN

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Adına
Genel Başkan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Öğr. Gör. Merve Deniz PAK
Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Adına
Basın ve Yayın Sekreteri

Editör
Abidin ÖZDEMİR
Sosyal Hizmet Uzmanı

Yayın Kurulu/Editorial Board
Doç. Dr. Gonca POLAT (Başkan)
Ankara Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü
Öğr. Gör. Mehmet Can AKTAN (Başkan Yardımcısı)
Başkent Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü
Kenan TOPCU
Sosyal Hizmet Uzmanı -AÇSHB
S. Sedat TÜRKERİ
Sosyal Hizmet Uzmanı
Ergin BALCI
Sosyal Hizmet Uzmanı -SHUDER
Süleyman KAÇMAZ
Sosyal Hizmet Uzmanı -SHUDER

İletişim İçin
Sosyal Hizmet Dergisi
Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi
Meşrutiyet Mah. Karanfil Sok. Zafir İş Merkezi 4/86 Kızılay /ANKARA

E-Posta: info@shuder.org
www.shuder.org

:@shudernegi

:@SHUdernegiGM

:@shudernegi

İÇİNDEKİLER	Sayfa No
Önsöz	3
Sunuş	4
19 Pandemi Sürecinde İşlevselliği Korumada Önemli Bir Kavram: Psikolojik Dayanıklılık Gizem Özkan, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi	6
Sosyal Hizmet Uzmanlarında Görülen Psiko-Sosyal Risk Etmenlerinin Çalışma Alanlarına Göre İncelenmesi Alperen Güneş, Sosyal Hizmet Uzmanı ve B Sınıfı İş Güvenliği Uzmanı	21
Kadına Şiddete Yönelik Kadın ve Erkeklerin Görüşlerinin Karşılaştırılması Fayık Yurtkulu, Sosyal Hizmet Uzmanı- Miyase Akçay, Sosyal Hizmet Uzmanı	36
Toplumsal Değişimlerin Gençlik Profiline Etkileri ve Sosyal Hizmetin Rolü Yasemin Güler, Sosyal Hizmet Uzmanı -Beyza Karadeniz, Sosyal Hizmet Uzmanı	60
Pandemi Sürecinde Kadın Olmak: Sadece Cinsiyete Atfedilen Sorumlulukların Sosyal Hizmet Bağlamında İncelenmesi Seda Karahasan, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 3. Sınıf Öğrenci	76
Pandemi Sürecinde Çocuk ve Yaşlı Olmak Hatice Calbay - Simay Altay Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Lisans Öğrencisi	85
Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü Kapsamında Gerçekleştirilen Uygulamalara Yönelik Bir Değerlendirme Aşlıhan Burcu Öztürk, Dr. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Görevlisi Büşra Kayadibi - Zeynep Dilruba Taşdemir, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Son Sınıf Öğrencisi	95
Tez Özeti: Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Değerlendirilmesi Ayşe Çiftçi-Mine Öksüz-Zeynep Yolgeçen-Bengisu Akkuş-Cumhur Kürşat Alperen Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencisi	107
Kitap Değerlendirmesi: Korkmuyorum! Meme Kanseri Üç Kadın Üç Öykü İrfan Doğan, Arş. Gör. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğreti Görevlisi Fatma Teski-Gül Hanım Görgü-Cansu Filikçi, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencisi	136
SHUDER 16. Dönem Faaliyet Raporu SHUDER Genel Merkez Yönetim Kurulu	141
Sosyal Hizmet Dergisi Yayın Kuralları	147

ÖNSÖZ

Merhaba sevgili meslektaşlarım.

Yeni bir Sosyal Hizmet Dergisi ile karşınızda olmak bizleri son derece gururlandırarak mutlu ediyor. Çok değerli yayın kurulumuz büyük bir gayret ve özveriyle, sizlere ve sosyal hizmet tarihine belgeler oluşturuyorlar. Esasen, yayın kurulumuz, Sosyal Hizmet Dergilerini organize ediyorlar, derginin sayfa düzenini, içeriğinde neler olacağını, dizgisini ve yayım tarihini vs. belirliyorlar. Asıl bilginin kaynağı ise derginin içeriğine, deneyimleriyle, araştırmalarıyla, fikir ve görüşleriyle katkı sunan, tarif edilmesi zor bir takdiri hak eden meslektaş ve gönüldaşlarımızdır. Meslektaşlarımızı anlamak mümkündür, kendi meslek dergilerine katkı sunuyorlar; ama mesleğimiz dışından olan gönüldaşlarımızın Sosyal Hizmet Dergilerine sundukları katkı bizlerin, kendilerine büyük bir minnettarlık duymamızı sağlıyor.

Bu gün artık mesleğimizin öğretildiği 70 kadar sosyal hizmet bölümü var ve bu kurumlarda sosyal hizmet bilimi ve uygulamaları, genç, müstakbel meslektaşlarımıza öğretiliyor. Birer bilim yuvası olduklarını düşündüğümüz sosyal hizmet bölümlerinde bilimsel olduğunu varsaydığımız pek çok fikir ortaya atılıyor.

Bu fikirlerin hayat bulabilmesi, görücüye çıkması, tartışılması ve ortaklaştırılabilmesi mesleğimizin evrensel değerlere ulaşabilmesi açısından son derece önemlidir ve Sosyal Hizmet Dergileri pekâlâ böyle bir görevi yerine getirebilecek bir ortak mecra olabilir, olmalıdır.

Üniversiteler önemli birer kurumdur, mesleğimize verdiğimiz önem ise tartışmasızdır, ancak mesleğimizin biricik kurumsal örgütü olduğunu bildiğimiz ve inanarak içinde olduğumuz SHUDER ile üniversitelerin, gerektiği şekilde işbirliğini sağlayamadığı da ne yazık ki aşikâr. Bu işbirliğini sağlamanın yolu, başta dernek yönetiminde görev alan arkadaşlarımız, hocalarımız, meslektaşlarımız, öğrenciler ve duayenlerimiz diyeceğimiz meslek büyüklerimizin birlikte kafa yormasından geçiyor. Mesleğimizin buna ihtiyacı var. İşte yukarıdaki paragrafta sözünü ettiğim ortak mecrada bütün bu tartışmalar yapılabilir. SHUDER yönetimleri her daim bu işbirliğini sağlamak gayreti içerisinde olmuşlardır, bu görev SHUDER yönetimleri kadar sözünü ettiğim grupların da gündemlerindeki sorun olmalıdır.

Dergimizin yeni sayısı vesilesi ile yaptığımız bu çağrının tarihe bir not olarak kaydedilmesi önemlidir diye düşünerek, emeği geçen tüm arkadaşlarımıza minnettarlığımı ve sevgilerimi iletiyorum.

Fikri AKBİN
SHUDER
Genel Merkez Yönetim Kurulu Başkanı

SUNUŞ

Merhaba sevgili okurlar, son iki yıldır yaşadığımız sorunlar toplumun tüm kesimlerini etkilemiş ve sosyal hizmete ilişkin birçok şeyi yeniden ele almamızı gerekli kılmıştır. Bu nedenle Dergimizin ana teması “SOSYAL HİZMETTE GÜNCEL...” olarak belirlenmiştir. Kuramlar, uygulamalar, araştırmalar, eğitim vb. konularda güncel olarak neler yapıldığının paylaşılması amaçlanmıştır. Bu konulardaki yenilikler ve farklı yaklaşımlar sosyal sorunların çözümünde katkı sağlayacak, alanda yapılan çalışmaların ve yeni uygulamaların kayıt altına alınması ve paylaşılması, meslektaşlarımıza kaynak olacak ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayacaktır.

Dergimizin bu sayısında da alanda çalışan meslektaşlarımız ve öğrenciler yazılarıyla katkı vermeye devam etmişlerdir. Bu sayımızda; Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Gizem Özkan, “Covid-19 Pandemi Sürecinde İşlevselliği Korumada Önemli Bir Kavram: Psikolojik Dayanıklılık” yazısı içinde bulunduğumuz dönemde önemi artan bir konuyu ele almıştır.

Sosyal Hizmet Uzmanı ve B Sınıfı İş Güvenliği Uzmanı Alperen Güneş “Sosyal Hizmet Uzmanlarında Görülen Psiko-Sosyal Risk Etmenlerinin Çalışma Alanlarına Göre İncelenmesi” araştırması ve Sosyal Hizmet Uzmanı Fayık Yurtkulu ve Miyase Akçay “Kadına Şiddete Yönelik Kadın ve Erkeklerin Görüşlerinin Karşılaştırılması” araştırması ile alana katkı sunmuşlardır.

Sosyal Hizmet Uzmanı Yasemin Güler ve Beyza Karadeniz “ Toplumsal Değişimlerin Gençlik Profiline Etkileri ve Sosyal Hizmetin Rolü” konulu yazı ile gençlik alanına katkı sunmuşlardır.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 3. Sınıf Öğrenci Seda Karahasan “Pandemi Sürecinde Kadın Olmak: Sadece Cinsiyete Atfedilen Sorumlulukların Sosyal Hizmet Bağlamında İncelenmesi” ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Lisans Öğrencisi Hatice Calbay ve Simay Altay’ “Pandemi Sürecinde Çocuk ve Yaşlı Olmak” yazıları ile pandemi sürecinde yaşanan sorunları ele almışlardır.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Aslıhan Burcu Öztürk ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Son Sınıf Öğrencisi Büşra Kayadibi ile Zeynep Dilruba Taşdemir’in “Adli Destek Ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü Kapsamında Gerçekleştirilen Uygulamalara Yönelik Bir Değerlendirme” adlı çalışmaları uygulama deneyimlerinin paylaşılması açısından önem arz etmektedir.

Tez özetleri Köşesinde, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencileri Ayşe Çiftçi, Mine Öksüz, Zeynep Yolgeçen, Bengisu Akkuş ve Cumhur Kürşat Alperen “Üniversite Öğrencilerinin Siber

Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Değerlendirilmesi” adlı araştırmalarında güncel bir konuyu ele almış ve bizimle paylaşmışlardır.

Kitap değerlendirme köşesinde, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Arş. Gör. İrfan Doğan, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencileri Fatma Teski, Gül Hanım Görgü ve Cansu Filikçi “Korkmuyorum! Meme Kanseri Üç Kadın Üç Öykü” adlı yazılarında farklı bir bakış açısı ile değerlendirme yapmışlardır.

Şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkesi gereği dergide yer verdiğimiz 2021 Yılı Ocak-Haziran dönemini kapsayan SHUDER Genel Merkez Yönetim Kurulu faaliyet raporu meslektaşlarımızın ve üyelerimizin bilgisine sunulmuştur.

Bu Derginin ortaya çıkmasında emek vererek katkı sunan başta yazarlar olmak üzere herkese teşekkür ediyorum.

Sevgi ve saygılarımla. 26 Temmuz 2021

Abidin ÖZDEMİR
Editör
Sosyal Hizmet Dergisi Yayın Kurulu Adına

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE İŞLEVSELLİĞİ KORUMADA ÖNEMLİ BİR KAVRAM: PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK

Gizem ÖZKAN¹

ÖZET

Salgın hastalıklar, tarih boyunca insanlığın en çok etkilendiği felaketlerden biri olmuştur ve tarih boyunca çeşitli dönemlerde, dünyanın farklı yerlerinde ortaya çıkmış olan bu hastalıklar binlerce insanın ölmesine sebebiyet vermiştir. 2019 Aralık ayında ortaya çıkan Covid-19 pandemisi eğitim, sağlık, ekonomi, turizm gibi birçok alanda mikro, mezzo ve makro düzeyde olumsuz etkileri olmuştur. Psikolojik dayanıklılık bireyin zor koşul ve engeller deneyimlemesine rağmen bu olumsuz durumların üstesinden başarıyla gelebilme, uyum sağlayabilme ve işlevselliğini kazanabilme becerisi anlamına gelmektedir. Psikolojik dayanıklılık pandemi gibi kriz durumuna rağmen bazı insanların olumsuzlukların üstesinden gelebilmesine karşılık bazılarının ise işlevselliğini kaybetmesiyle ilişkili olan bir kavram olarak düşünülmektedir. Bu nedenle pandeminin olumsuz etkilerini en aza indirmek için psikolojik dayanıklılığının geliştirilmesinin önem taşıdığı düşünülmektedir. Bu makalenin amacı, psikolojik dayanıklılık kavramını ve Covid-19 pandemisinin bireyin üzerindeki olumsuz etkilerini azaltması noktasında psikolojik dayanıklılığın önemini ele almaktır. Araştırmada psikolojik dayanıklılığı güçlendirmenin pandeminin birey üzerindeki olumsuz etkilerine karşı koruyucu bir rol görevi gördüğü, psikolojik dayanıklılığın pandeminin birey üzerindeki olumsuz etkilerini azalttığı ve bireyin işlevselliğini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19 pandemisi, psikolojik dayanıklılık, sosyal hizmet

GİRİŞ

Psikolojik dayanıklılık, üzerinde uzlaşılmış tek bir tanıma sahip olmayıp, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlamaları yapılan ve bu tanımlar arasında ortak temalar bulunan bir kavramdır. Işık (2016) psikolojik dayanıklılığın psikolojik sağlık, yılmazlık, kendini toparlama gücü, psikolojik güçlendirme şeklinde de isimlendirildiğini belirtmektedir.

Kişilerin yaşadığı olumsuz yaşam deneyimlerinde toparlanabilme ve kaygı ve strese yol açan durumlarda uyum sağlayabilme yeteneği olarak tanımlanan dayanıklılık kavramını ilk ortaya atan kişinin Norman Garnezy olduğu bilinmektedir (Batan, 2016). Tarter ve Vanyukov (1999)’a göre 1950’li yıllarda ailenin alkolik, ihmalcisi, istismarcısı olması ya da yaşam bütünlüğünü tehdit edici hastalıkların varlığı gibi tehlikelere rağmen, toplumsal uyumsuzluklar, duygusal bozukluklar göstermeyen bireyler için “ayakta kalanlar” denilmiştir. 1960’lı yıllarda yapılan bilimsel araştırmalarda

¹ Hacettepe Üniversitesi, Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi, ORCID: 0000-0002-6759-7345, gizemozkan19@gmail.com

“ayakta kalanlar” ile dayanıklılık aynı anlamda kullanılmaya başlanmıştır (aktaran Erdoğan, 2014). Bu çalışmaların çıkış noktası ise olumsuz koşullara maruz kalan ve bu şartlar altında gelişen çocukların öngörülen olumsuz gelişim özellikleriyle birlikte olumlu gelişim gösterebilmeleridir. Bu da araştırmacıların dikkat ve ilgilerini dayanıklılık kavramı ve özelliklerine yöneltmesine yol açmıştır (Altundağ, 2013).

Sevilen birinin kaybı, şiddete maruz kalma, boşanma, maddi sorunlar yaşama, işsiz kalma ve doğal afetlerin yanı sıra salgın hastalığa maruz kalmak da insan yaşamını tehdit eden ve psikolojik sorunlara neden olan olumsuz yaşam olaylarıdır. İnsanlar bunun gibi olaylar deneyimlediklerinde kaygı, stres, öfke, endişe, korku, çaresizlik gibi duygular deneyimlemektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 pandemisi nedeniyle de bireyler benzer duyguları deneyimlemektedir. Kimi insanlar bu duyguların üstesinden gelmekte zorlanırken kimileri ise daha kolay baş edebilmekte ve bu zor koşullara karşı daha olumlu gelişim gösterebilmektedir.

Zorluklarla mücadele edebilme, işlevselliği sürdürebilme ve uyum sağlayabilme sürecindeki en önemli kavram psikolojik dayanıklılık olarak karşımıza çıkmaktadır (Basım ve Çetin, 2011). Literatüre bakıldığında pandeminin birey üzerindeki olumsuz sonuçlarını psikolojik dayanıklılık olgusunun nasıl etkilediğine yönelik yapılmış araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Araştırmanın amacı küresel bir salgın olan ve yaşamda birçok alanı derinden etkileyen Covid-19 pandemisinin birey üzerindeki olumsuz etkisini azaltması amacıyla psikolojik dayanıklılığı korumanın veya artırmanın önemini ele almaktır. Bu amaçla öncelikle psikolojik dayanıklılık kavramı açıklanacaktır.

Psikolojik Dayanıklılık

Psikolojik dayanıklılık, stresin olumsuz sonuçlarına karşı bir direnç ve stresle başa çıkabilmek adına bir tampon vazifesi görmesi ile önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Stresle mücadelede sosyal, toplumsal ve çevresel faktörleri değiştirmek birçok unsura bağlı olduğundan değişimi çok daha zor olması nedeniyle; stresle başa çıkma ve kaynaklarını geliştirme ile ilgili araştırmalar psikolojik dayanıklılığa yönelmiştir (Tekin, 2011).

Literatür incelendiğinde psikolojik dayanıklılık kavramına yönelik pek çok farklı açıklama ve tanım yapıldığı görülmektedir. Kimi araştırmacılar psikolojik dayanıklılığın kişilik özelliklerinden gelen bir olgu olduğunu, kimi araştırmacılar ise çevresel ve sosyal faktörlerle etkileşim ile yaratılan durumsal bir süreç olduğunu dile getirmektedir (Kararımak, 2006). Dayanıklılık teriminin farklı koşullar ve bağlamlar üzerinden ele alınıyor olması bu kavrama ilişkin tanımların çeşitlenmesine yol açmaktadır.

Kobasa (1979) psikolojik dayanıklılık kavramını geliştirerek stres koşullarını deneyimlerken bile sağlıklı gelişim gösteren ve bunu sürdüren insanları bu tutumu gösteremeyen diğer insanlardan ayıran özelliklerin neler olduğunu anlamaya çalışmış, psikolojik dayanıklılığı stres altındayken çalışan kişilik özelliği olarak betimlemiştir. Dayanıklılığı kişilik özelliği üzerinden açıklayan Kobasa dayanıklılık düzeyi yüksek bireylerin stresli durumlar karşısında değişime açık, koşullar ne olursa olsun yaptığı işe

kendini verebilen ve olayların kontrolünü elinde tutabilen bir tutum içerisinde olduğunu vurgulamıştır (aktaran Terzi, 2005).

Rutter (2006)'e göre psikolojik dayanıklılık, riskli durumların, stresin ya da sıkıntıların üstesinden gelmeyi sağlayan göreceli bir dirençtir. Zor olan koşul ve engellere rağmen, bireyin olumsuz tüm koşulların üstesinden başarıyla gelebilmesi ve yeni durumlara uyum sağlayabilme becerisidir. Luthar, Cicchetti ve Becker (2000) psikolojik dayanıklılığı, ciddi güçlüklerin mevcut olduğu bağlamda olumlu uyum sağlamayı kapsayan dinamik bir süreç olarak tanımlamıştır. Masten (2001) ise psikolojik dayanıklılığı bireyin uyum ve gelişimine yönelen tehditlere karşı olumlu sonuçların ortaya çıkması olarak tanımlamıştır. Tüm bu tanımlara bakıldığında ortak temanın; psikolojik dayanıklılığın kişilik özelliğinden ziyade bir süreç olduğu, zorlukların hüküm sürdüğü bağlamlarda varlığının tanımlanabileceği ve bu zorluklara rağmen olumlu uyumsal sonucun ortaya çıkması ile ilgili olduğu söylenebilir (Moray, 2019).

Dayanıklılık, bireylerin değişiklikler, engeller, zorluklar ve riskli durumların üstesinden başarılı bir şekilde gelmesini sağlayan bir pozitif psikolojik yetenektir, bu kapasite bireysel ve çevresel faktörlerin etkisiyle değişebilir, dönüşebilir ve geliştirilebilir (Kodaman, 2019). Bazı insanlar zorluklar karşısında pasif bir tutum sergileyerek direnmekten vazgeçip yenilgiyi kabul ederken, bazıları riskli durumlarla mücadele edebilir, stresli durumlardan kurtulabilir ve hatta bu zorlukları bir fırsat olarak kullanarak kapasitesini geliştirebilir. Bu bireyler zorlukların üstesinden geldikçe güçlenebilmekte, değişim ve dönüşüm kapasitesini ve kendilerine güvenlerini ve dolayısıyla başarılarını artırabilmektedir. Bu, bir bireyin günlük hayatta karşılaşılacak zorluklarla, belirsizliklerle ve örseleyici olaylarla yüzleşmede güçlü kalmasını sağladığı önemli bir silahtır. Bu nedenle sosyal hayat ve iş yaşamındaki zorluklara psikolojik olarak dirençli olan bireylerin işlerinde diğerlerinden daha başarılı olduğunu, yaşamlarında daha mutlu ve huzurlu olduğunu söylemek mümkündür (Polatçı, Irk, Gültekin ve Sobacı, 2017).

Masten ve Reed (2002) psikolojik dayanıklılığı, üstesinden gelinmesi gereken riskli ya da olumsuz durumla karşılaşıldığında, kendini iyi hissetmek için yapılan her şey olarak görmekte ve bu özelliğin bir kişilik özelliği değil, bir davranış biçimi ve yaşam tarzı olduğu vurgusunu yapmaktadır. Bireyin kendisi ile ilgili olumlu algısı ne kadar yüksekse psikolojik açıdan dayanıklılığı da o kadar yüksektir (aktaran Karataş ve Çakar, 2011).

Masten ve Obradovic (2006)'e göre psikolojik dayanıklılık kavramının bazı özellikleri bulunmakta ve bireyin yaşamında psikolojik dayanıklılıktan bahsedebilmek için iki unsurun bulunması gerekmektedir. Bunlardan birincisi zorlu ve sıkıntılı bir durumun bulunması, ikincisi ise zorlu bu duruma rağmen kişinin hayatına devam edebilmesidir. Gizir (2007) ise tanımlamalardaki ortak özellikleri dayanıklılık olgusunun dinamik bir süreci içermesi, kişisel özellikleri de barındırması, değiştirilebilir ve geliştirilebilir olması ve travma, zorluklar, engeller ya da birtakım risklere maruz kalındığında sağlıklı uyumu içermesi olarak ifade etmektedir.

Kısaca psikolojik dayanıklılık bireylerin zorluklar ve çeşitli stresörler karşısında yılmamasını, sorunlarla ve stresle başarılı şekilde baş etmesini, kişinin iyimser ve umutlu kalmasını, yaşamını kontrol edebilmesini, değişime ve gelişime açık olmasını, uyum sağlama yeteneğinin yüksek olmasını ve işlevselliği içeren geniş bir kavramdır.

Psikolojik Dayanıklılığı Etkileyen Faktörler

Belirli durumlar psikolojik dayanıklılığı arttırarak zor koşullar karşısında koruyucu bir etkiye sahip olurken kimi durumların varlığı ise psikolojik dayanıklılığın düzeyini düşürebilmektedir. Psikolojik dayanıklılık kavramı bireyin bazı risk faktörlerine maruz kaldıktan sonra koruyucu faktörlerle riskli durumların olumsuz etkilerine uyum sağlaması, olumlu gelişim sergilenmesi ve işlevselliğini devam ettirebilmeyi içermektedir. Bu nedenle psikolojik dayanıklılık kavramını açıklamak için risk faktörleri, koruyucu faktörler ve olumlu sonuçların anlaşılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Tümlü, 2012). Olumsuz yaşantılar, stresli durumlar, deneyimlenen engeller, bireyin zarara uğrama olasılığını artırırken; ailesel, toplumsal ve çevresel kaynaklı risklere karşı destek görevi üstlenen koruyucu faktörler koruyucu ve fonksiyonel yapısıyla deneyimlenen zararı azaltmaktadır (Altundağ, 2013).

1. Risk Faktörleri

Risk faktörleri, olumsuz bir sonucun ortaya çıkma olasılığını arttırmakta ya da olası bir problemin süregelmesine neden olacak etkiler yaratmaktadır. Risk faktörleri; bireysel risk faktörleri, ailesel risk faktörleri ve toplumsal risk faktörleri olarak üç başlıkta ele alınmıştır (Delioğlu, 2019; Öz ve Yılmaz, 2009):

Tablo 1: Psikolojik Dayanıklılığın Gelişiminde Risk Faktörleri

Bireysel Risk Faktörleri	Ailesel Risk Faktörleri	Toplumsal Risk Faktörleri
Alkol madde kullanımı	Dörtten fazla çocuğu olan geniş bir ailede büyüme	Sosyoekonomik seviyenin düşük olması
Küçük yaşta hamile kalmak	Kardeşler arası yaş farkının düşük olması	Fiziksel ya da cinsel açıdan istismar edilme
Zamanından önce prematüre doğum yapmak	Psikolojik ya da kronik hastalığı olan bir ebeveyn ile büyüme	Sokaklarda yaşama ya da evsizlik
Çevresiyle geçinmekte zorlanan ya da çekingen bir kişilik yapısında olma	Alkol madde bağımlılığı olan ya da suç öyküsü bulunan bir anne babaya sahip olma	Toplumsal şiddetin, ihmal ve istismarın olduğu ortamda yaşama
Zekâ seviyesinin düşük olması	Parçalanmış ailede büyüme	Dengesiz ya da yetersiz beslenme
Düşük okul başarısı	Ebeveynin kaybı	Tehlikeli akran ilişkisi
Psikolojik bunalımın olması	Evlat edinilmiş olma	Eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin yetersizliği
Kişinin kendine güveninin ve benlik saygısının az olması	Aile içi şiddetin ya da istismarın olduğu ortamda yaşama	Çevredeki olumlu rol modellerinin eksikliği

Problem çözme ve kendini kontrol edebilme yeteneğinin zayıf olması Sosyal değerlere yabancı olması ve uyumsuz davranışlar sergilemesi	Ebeveyn çocuk arasında sağlıklı kişiler arası ilişkilerin kurulamaması Fazla otoriter ya da ilgisiz tutuma sahip bir disiplin anlayışı	Savaş, göç ve işsizlik gibi sosyal olaylar Mevcut toplumsal sorunları önlemeye yönelik politikaların eksikliği
Kaygı ve öfke yönetimine sahip olmaması İletişim becerilerini etkili şekilde kullanamaması	Aile üyesinde kayıp yaşanması	

2. Koruyucu Faktörler

Psikolojik dayanıklılığın gelişiminde kişinin karşılaştığı zorlukların ve olumsuz psikolojik etkilerin azaltılmasında koruyucu faktörlerin olması önemlidir (Öz ve Yılmaz, 2009). Koruyucu faktörlerin varlığı hem sorun meydana gelmeden önce belirleyerek sorunu ve dolayısıyla olumsuz etkilerini önlemeyi sağlamakta hem de sorunun etkisini azaltarak bireyin iyi oluşunu arttıracak tutum, davranış, beceri ve bilgilerin güçlendirmesine yardımcı olmakta ve sorunlar karşısında ayakta kalmasını sağlamaktadır (Romano ve Hage, 2002; aktaran Terzi, 2005). Bu nedenle, koruyucu faktörlerin bireylerin bireysel, aile ve sosyo-ekonomik düzeylerinin psikolojik dayanıklılık çalışmalarında incelenmesi, riskli bireylerin neden diğerlerinden daha sağlıklı ve daha başarılı bir uyum ve adaptasyona sahip olduklarını açıklamak ve anlamak için kritik önem taşımaktadır (Gizir, 2007). Psikolojik dayanıklılık ile ilgili bu koruyucu faktörler bireysel koruyucu faktörler, ailesel koruyucu faktörler ve toplumsal koruyucu faktörler olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir (Delioğlu, 2019; Gizir, 2007; Öz ve Yılmaz, 2009):

Tablo 2: Psikolojik Dayanıklılığın Gelişiminde Koruyucu Faktörler

Bireysel Koruyucu Faktörler	Ailesel Koruyucu Faktörler	Toplumsal Koruyucu Faktörler
Zekâ seviyesinin yüksek olması	Aile içinde sağlıklı bir iletişimin kurulabilmesi	Bir yetişkinle sağlıklı ilişki kurabilme
Yüksekokul başarısı olması	Anne babanın çocuklarının geleceği hakkında olumlu beklentileri	Sosyal destek ağına sahip olma
Benlik saygısının ve öz yeterliliğin yüksek olması	Ebeveynin eğitim seviyesinin yüksek olması	Çevrede olumlu örnek teşkil eden insanların bulunması
Gelecekle ilgili olumlu ve umutlu beklenti içinde olma	Destekleyici anne-baba ilişkisi ya da bir aile üyesiyle olumlu ilişkiler kurma	Akranlar ile sağlıklı ilişki kurulması
Otokontrol sahibi olma	Anne-baba tutumunun demokratik olması	Sosyal çevredeki destekleyici bir yetişkinle olumlu ilişkiler
Çözüm odaklı adımlar atabilme	Ebeveynlerin beraberlikleri ve aileyi ilgilendiren konularda hep beraber eyleme geçebilmek	Etkili toplumsal kaynaklar (kaliteli okullar, gençlik merkezleri, gençlik organizasyonları vb.)

Empati yapabilme yetisine sahip olma Sorumluluklarının bilincinde olma İnsanlara yardım etmeyi sevmek Olumlu veya pozitif mizaç Kişisel farkındalık ve kendini kabul İyimserlik ve umut Mizah becerisine sahip olma Dışadönüklük ve sağlıklı iletişim becerisine sahip olma	Çok kalabalık olmayan aile içinde yaşaması Etkili ebeveynlik, ev yapısı ve kurallarının bulunması Ailenin sosyoekonomik düzeyinin yeterli olması Kardeşler arasındaki ilişkinin sıcak olması	Okul içi iyi ilişkiler, olumlu beklentiler Sorunlara yönelik sosyal politika ve hizmetlerin yeterli ve etkili olması
--	---	---

3. Olumlu Sonuçlar

Olumlu sonuçlar bireyin, sahip olduğu içsel ve dışsal koruyucu faktörlerle, bireysel, ailesel ve toplumsal risk faktörlerinin üstesinden gelmesi sonucunda kazandığı yeterliliklerdir. Bu yeterlilikler; akademik başarının varlığı, gelişim görevlerinin yerine getirilmesi, suça meyilli davranışlardan uzak durulması, ruh sağlığının yerinde olması, psikopatolojinin bulunmaması, duygusal sorunların ve belirtilerin az olması, mutlu hissedebilmek ve yaşantıdan tat alabilmek, psikolojik anlamda iyi oluş ve yaşam doyumunun yüksek olması, kendini kabul etmesi ve uyumlu olması, çevresi tarafından kabul edilmesi ve yakın ilişkilerde bulunması, psikososyal uyumun varlığı, olumlu sosyal ilişkiler ve sosyal yeterliğin olması, eğitime devam edilmesi, çeşitli aktivitelerde bulunulması, sosyal projelerde görev alınması, ders dışı faaliyetlerde bulunulması, kurallara uygun davranışlar göstermesi, başkasına zararı olabilecek düşünce ve eylemlerde bulunmaması, sağlıklı olmayan düşünce eylemlerinin yokluğu ve emosyonel anlamda yaşantıda olan sorunların veya belirtilerin yoksunluğu olarak sıralanabilmektedir (Masten ve Reed, 2002; aktaran Ak, 2019; Akkuş, 2015; Vergili, 2018).

Covid-19 Pandemisi ve Pandeminin Psikososyal Etkileri

Salgın hastalıklar, tarih boyunca insanlığın en çok etkilendiği felaketlerden biri olmuştur. Tarihin çeşitli dönemlerinde, dünyanın pek çok yerinde ortaya çıkmış olan bu hastalıklar, binlerce insanın ölmesine sebebiyet vermiştir. Modern tıbbın gelişip bulaşıcı hastalıkların teşhis ve tedavisi sağlanıncaya kadar verem, sıtma, veba, çiçek, frengi, cüzam ve kolera hastalıkları, insan hayatını ciddi manada tehdit eden ve toplu ölümlere yol açan hastalıkların başında gelmiştir (Menekşe, 2019).

Tarihsel açıdan salgın hastalıkların oluşturduğu bazı büyük pandemilere bakıldığında bunlar arasında; 1347-1351'de etkin olan bubonik veba (kara ölüm) salgını, 1520'de görülen Çiçek hastalığı, 1918-1919'da etkin olan İspanyol gribi, 1981'de başlayan ve halen devam etmekte olan HIV/AIDS, 2002-2003'de görülen SARS, 2009-2010'da görülen Swine Influenza Virus (SIV/ H1N1), 2012'de görülen MERS, 2014-2016'da görülen Ebola yer almaktadır. 2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde

başlayarak dünya geneline yayılan ve makale hazırlandığı sırada devam eden Covid-19 pandemisi ise, salgın hastalıklar tarihindeki son hastalık olarak etki ve önemini sürdürmektedir (Üstün ve Özçiftçi, 2020).

2019 yılının sonlarında hayvanlardan insanlara enfekte olan koronavirüs ailesinin bir üyesi olan Covid-19, öncelikle Çin'in Wuhan kentindeki Huanan deniz ürünleri toptancı pazarında çalışanların ve alışveriş yapanların enfekte olmasıyla ortaya çıkmıştır. Şiddetli akut solunum sendromu koronavirüs 2 (SARS-CoV-2) virüsünün neden olduğu bulaşıcı bir hastalık olan Covid-19 daha sonra küresel olarak yayılarak pandemiye neden olmuştur (Yanardağ ve Selçuk, 2020).

Pandemiler tıbbi bir fenomen olmakla birlikte bireyi ve toplumu birçok düzeyde etkileyen sosyal bir olgudur. Bunun nedeni bulaşıcı hastalığın ortaya çıkardığı tehdidin arttıkça panik, kaygı ve stres yaşayan insanların farklı tutum ve davranış sergilemesidir. Salgın hastalık gibi sonuç, süreç ve etkileri tam olarak kestirilemeyen bir durumla karşılaşıldığında bireylerin korku, kaygı, güvensizlik ve panik duygusuyla korunma ve kaçma davranışı sergilemesi normal ve doğal bir tepki olarak görülmektedir (Karataş, 2020). Sorun bu duygu ve davranışlar fazla içselleştirilip kriz dönemi sonrasında da uzun süre deneyimlendiğinde ortaya çıkmaktadır.

Covid-19 salgını, dünyadaki sosyal yaşamı da çok hızlı bir şekilde değiştirmektedir. Şimdiye kadar kabul edilen günlük alışkanlıklar ve uygulamalar ya radikal bir şekilde değiştirilmekte ya da tamamen durdurulmaktadır. Ayrıca süreklilik gösteren yeni toplumsal durumlar içinde yeni örüntüler yaratılmaktadır. Kriz zamanlarında bazı öngörülebilir durumlara hazırlıklı olunabilirken bazı beklenilmeyen durumlar karşısında endişe, stres ve panik durumları yaşanabilmektedir (Yanardağ ve Selçuk, 2020).

İnsanların çocukluk yıllarında dünyanın adil, insanların iyi, yaşamın güvenilir, koşulların denetlenebilir olduğu ve incinmezliğe sahip olduğuna dair temel inançları oluşmaktadır. Pandemi gibi travmatik yaşantılar ise bu varsayımları sarsmakta, bireyin çevresindekiler ve kendisiyle ilgili olumlu inançlarını sorgulamasına ve kimi durumlarda olanları kontrol edemeyerek kırılabilirlik hissetmesine yol açmaktadır. Sevilen insanları görememek, özerkliğini yitirmek, olaylar üzerindeki yönetimi ve kontrolü yitirmiş gibi hissetmek, dışarıdan birilerinin dayattığı şeylere uymak zorunda kalmak, kendi ve yakınlarının sağlık durumuyla ilgili belirsizlik yaşamak dramatik etkiler yaratabilmektedir.

Kaya (2020) depresyon ve anksiyete belirtileri ile seyreden, davranış bozukluklarının eklendiği uyum bozukluklarının pandemi nedeniyle ilk ve en yaygın görülen ruhsal bozukluklardan olduğunu belirtmektedir. Bireyler çevrelerinde enfekte olmuş kişi sayısı arttıkça ve devamında seyreden olumsuzluklar çoğaldıkça depresyon, akut stres bozukluğu, travma sonrası stres bozuklukları, yaygın anksiyete bozukluğu, panik bozukluk, uyum bozukluğu ve somatik belirti bozuklukları görülebilmektedir. Kafa karışıklığı, konsantre olamama, korku, endişe, öfke, suçluluk hissi, uyuşukluk, tükenmiş hissetme, uykusuzluk karantina sırasında sık görülen ruhsal yakınmalardandır. Ayrıca

belirsizlikler arttıkça bireylerin alkol, madde ve ilaç kullanımına yönelmeleri de olasıdır. Süreç uzadıkça umutsuzluktaki artışla bağlantılı olarak ruhsal belirtilerin kronik nitelik kazanması, intihar düşünceleri ve girişimleri gözlenebilmektedir.

Özkoçak, Koç ve Gültekin (2020) da bu salgınların sadece can kayıpları ile sınırlı kalmayıp, toplumsal hayatta derin izler bıraktığını ifade etmektedir. Enfeksiyon hastalıklarının hem ekonomi ve sosyal hayatı hem de siyaseti içine alan birçok alana etki eden toplumsal bir olgu olarak ele almamızın gerekliliğini vurgulamaktadırlar. Pandemiler ciddi sağlık sorunlarına ve ölümlere sebebiyet vermenin yanında, telafisi zor sosyal ve ekonomik sonuçlar da doğurmaktadır.

Covid-19 salgını nüfusun her kesimini etkilemekle birlikte toplumdaki bazı gruplar üzerinde salgının etkisi daha kötü olabilmektedir. Yokluk içinde yaşayanlar, yaşlılar, engelli bireyler, gençler bu grubun içine girmektedir. Bunun yanında, Covid-19 salgının etkilerinin kadınlar, evsizler ve göçmenler üzerinde de şiddetli olduğu tartışılmaktadır (Kara, 2020). Kısaca Covid-19 pandemisi sadece bu hastalığa yakalananlara fiziksel acılar getirmemekte; bunun yanında hem hastalara hem de diğer insanlara panik ve şok hali, sosyal güven kaybı, üzüntü, utanç, şüphe ve öfke gibi ruh halleri de yaşatmaktadır.

Bireyler biyo-psiko-sosyal ve de kültürel varlıklardır. Bu nedenle beslenme, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçların yanında eğitim, eğlenme, sanatsal ve sosyal aktivitelere katılma ve gezme gibi diğer gereksinimlerinin karşılanması da gerekmektedir. Bu dönemde getirilen seyahat kısıtlamaları, okulların kapanması, tiyatro, sinema, konser gibi sanatsal etkinliklerin ve spor faaliyetlerinin ertelenmesi gibi önlemler nedeniyle günlük hayatta yerine getirilen faaliyetler yerine getirilememekte ve sosyal aktivitelerde aksamalar meydana gelmektedir.

Covid-19 pandemisinin yaşandığı dönemde küresel ölçekte panik ve korkuyla birlikte marketleri yağmalama, farklı etnik grup ve yaşa yönelik ırkçı söylemlere bağlı olarak gözle görülür şekilde artan ırkçılık ve yaş ayrımcılığı, sağlık sistemindeki yetersiz donanımına bağlı olarak meydana gelen skandallar ve farklı komplo teorileri ortaya çıkmaktadır. Pandemiden sonra dünyanın eskisi gibi bir yer olmayacağı, pek çok şeyin değişeceği, yeni bir döneme girileceği, ülkelerdeki güç dengelerinin değişeceği ve pandemi sonrasında büyük bir ekonomik krizin bizi beklediği yönündeki söylemlerde artmıştır. Pandemi sonrası süreçte bireylerin birbirine yabancılaşacağı, çocukların tamamen sanal ortamda yaşayacağı, uyumsuzluk, adaptasyon bozukluğu, güvensizlik ve ilgisizlik yaşanacağı da diğer söylemler arasındadır. Bu süreci doğru ve etkili bir şekilde yönetebilmek için farklı tıbbi uygulama, teknik ve müdahalelerin yanı sıra yeniden sosyalleşme ve ruh sağlığı açısından sistemli, planlı ve farklı kurum, meslek ve örgütlerin iş birliği ile psikososyal destek hizmetlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Psikolojik Dayanıklılığın Bireyi Pandeminin Olumsuz Etkilerinden Korumadaki Rolü

Pandemi döneminde ortaya çıkan belirsizlik, güvensizlik, yabancılaşma, bireycilik ve kriz durumlarının, birey üzerindeki duygusal, ruhsal ve sosyal etkilerinin nasıl yönetildiği ve nasıl başa çıkıldığı önemli bir

yer tutmaktadır. İnsanlar kriz zamanlarında hayata panik ve umutsuzluğun yanı sıra umut verme, yaratıcı olma ve ustaca üstesinden gelme gibi tepkiler de verebilmektedirler.

Kaya (2020) bu travmatik etkilerin bireyin sınıfsal yapısı, sosyoekonomik durumu, kültürel özellikleri, bireysel özellikleri ve ruhsal altyapısı çerçevesinde değişkenlik gösterdiğini ifade etmektedir. Travmatik bir olay olan pandeminin sonuçları kimileri için bir kriz, tehdit ve tehlike durumu olarak algılanırken kimileri için ise bir fırsat durumu olabilmektedir. Pandemi krizi son bulduktan sonra ortaya üç durum çıkacaktır. Birincisi kriz sonrasında krizden önceki süreci koruyarak kriz sürecinden önceki durumumuza kaldığımız yerden devam edilebilir. İkincisi krizden sonra daha kötü bir tablo izleyebilir. Kriz olumsuz, yaralayıcı, travmatik etkiler bırakarak sosyal işlevselliği ciddi şekilde etkileyebilir. Son olarak ise bu durumu bir fırsat penceresi olarak değerlendirerek krizden önceki duruma göre çok daha işlevsel hale gelebilir. Bu kriz durumunu atlatmak, daha işlevsel hale gelmek ve bir fırsat olarak değerlendirmekte etkili olan unsurlardan biri ise bireyin sahip olduğu psikolojik dayanıklılıktır. Psikolojik dayanıklılıkla ilgili yapılan birçok araştırmanın temelinde, zorlayıcı koşullara, güç yaşantılara, engellere ve çok faktörlü etkileşimsel olumsuz sonuçlara rağmen bazı bireylerin olumsuzlukların üstesinden başarılı şekilde gelebilmesine karşın bazılarının ise birtakım psikopatoloji geliştirmesinin nedeninin incelenmeye başlanması yer almaktadır.

Psikolojik dayanıklılıkla ilişkilendirilebilecek pek çok kişisel karakteristik özellik bulunmaktadır. Psikolojik olarak dayanıklı bireylerin kişisel özellikleri farklı araştırmacılar tarafından şöyle sıralanmaktadır: Sakin bir karaktere sahip olmak, çevredekilerden olumlu tepkiler alma yeteneği, empati ve sevecenlik göstermek, iyi derecede iletişim becerilerine sahip olmak, mizah becerisine sahip olmak, özerk hareket etme yeteneği, sağlıklı ortam ve bireylerden uzak durabilme, bir amaç, plan, beklenti ve hayat görüşüne sahip olmak (Gürkan, 2006; aktaran Sarıkaya, 2015), sosyal alanda yetkinlik, sosyal uyum yakalayabilme, sağlıklı ilişkiler kurabilme yeteneği, etkili iletişim ve sorun çözme, iyi düzeyde zihinsel yeterlilik, umutlu ve iyimser olma, öz-yetkinlik, deneyimleri yapıcı olarak algılama ve anlamlandırma, destekleyici aile ilişkileri, uyum sağlayıcı bir karaktere sahip olma (Özcan, 2005), psikolojik açıdan ve başa çıkma konusunda ilgili donanıma sahip olma, stresi yönetebilme becerisi, sosyal çevreyle ilişkilerini sürdürebilme, duygu ve düşüncelerini rahatlıkla açabilme, bireysel farkındalığa sahip olma, kendini kabul etme, duygusal ilişki kurmaya istekli olma, sorun çözmede hızla harekete geçebilme, sonuçları göz önünde bulundurarak planlı adım atma ve objektif değerlendirebilme (Nash ve Fraseri, 1998; aktaran Eminağaoğlu, 2006).

Özet olarak ifade etmek gerekirse yılmazlık seviyesi yüksek insanlar geleceği düşünme ve planlama yetilerine sahip, başarı motivasyonları olan, endişe ve bunu önlemeye karşı mücadele gücü yüksek, yeni durumlara kolayca ayak uydurabilen, duygularının farkına varma ve onları denetleme kabiliyeti fazla, öz güven, öz saygı ve kendilerini kabul seviyeleri yüksek, etkili iletişim kurabilen, travmatik ve stresli olaylara etkili biçimde direnebilen kimseler şeklinde tanımlanabilir (Alpat, 2017). Pandemi sonucunda ortaya çıkan psikososyal olumsuz etkilerin ve kayıpların işlevsel hale getirilmesinde psikolojik

dayanıklılığın önemi büyüktür. Psikolojik dayanıklılık düzeyi yaşam boyu aynı düzeyde kalmamakta ve geliştirilebilmektedir. Bu nedenle bu süreçte olumsuzlukların etkisini en aza indirmek için bireyin psikolojik dayanıklılığın artırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Pandemi ve etkileri nedeniyle psikopatolojilere karşılık koruyucu faktörlerin kişilere kazandırılması amacıyla, toplumdaki dayanıklı kişilerin sayısını arttırmaya yönelik çalışmalar önem kazanmıştır.

Amerikan Psikoloji Birliği (2020)'nin 'The Road to Resilience' başlığıyla ele aldığı yazıda dayanıklılığın kişisel bir yolculuk olduğu belirtilmiştir. Bireyler aynı travmatik ve stresli yaşam olaylarına aynı tepki, tutum ve davranışı göstermemekte, bir kişi için yarar sağlayan dayanıklılık geliştirme teknikleri başkaları için işe yaramayabilmekte ve bu durum kültürel özellikler nedeniyle de farklılaşabilmektedir. Genel anlamda dayanıklılığın oluşmasında temel yollar belirtilmiştir. Bunlar; bağlantı ve ilişki kurmak, bireyin krizleri aşılabilir sorun olarak görmekten kaçınması, değişimin yaşamın bir parçası olduğunu kabul etmek, bireyin hedeflerine doğru ilerlemesi, bireyin kararlı adımlar atması, bireyin kendini geliştirme konusundaki fırsatları araştırması, bireyin kendine pozitif bir bakış açısıyla bakması, olaylara farklı açılardan bakma, umut verici bakış açısını sürdürme ve bireyin ihtiyaç ve hislerine dikkat etmesidir. Yaşantıları yazmak, diğerleriyle paylaşımda bulunmak ve meditasyon gibi eylemlerin de psikolojik dayanıklılığın geliştirilmesinde faydalı sayılabilecek aktiviteler olduğunu belirtmektedir.

Psikolojik dayanıklılık, tamamıyla doğuştan gelen bir özellik olmamakla birlikte insanları her türlü olumsuz durumdan koruyan bir güce de sahip değildir. Psikolojik dayanıklılık edinilebilecek, geliştirilebilecek ve dönüşüm sağlanabilecek bir özelliktir. Bu noktada Covid-19 pandemisinin birey üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmadaki rolü ve önemi de düşünüldüğünde psikolojik dayanıklılığı artırıcı araştırmalar ve çalışmalar yürütülmesinin önemi daha da belirginleşmektedir.

Psikolojik Dayanıklılığı Artırmada Sosyal Hizmet Mesleği

İnsanların hayatlarını kaybettiği, hayatta kalanların psikososyal sorunlarla karşı karşıya kaldığı bir süreç yaşanırken, insan, toplum ve tıp bilimlerinin odağı, Covid-19 salgını olmuş durumdadır. Bu çerçevede çeşitli çalışmalar gerçekleştirmekte, salgınla ortaya çıkan sorunların yanıtları çok disiplinli bir şekilde aranmaktadır. Bu disiplinlerden biri de sosyal hizmet disiplini. Sosyal hizmet akademisyenleri de bu bağlamda bu çabanın bir parçası olma uğraşındadır. Sosyal hizmetin ontolojik olarak bu kriz sürecinde tüm paydaşlara sosyal işlevselliklerini koruma noktasında önemli rol ve görevleri bulunmaktadır (Yanardağ ve Selçuk, 2020).

Sağlık standartlarının korunması, sağlanması, geliştirilmesi; ırk, din, siyasi inanç ve sosyal durum ayrımı yapılmaksızın her insan için temel bir sağlık hakkı olmasına karşın sosyal çalışmanın hizmet verdiği gruplardan dezavantajlı bireyler, toplumda yaşanan sorunlardan en çok etkilenen grupları oluşturmaktadır. Pandemi nedeniyle ortaya çıkan psiko-sosyo-ekonomik sorunlar yaşlılar, çocuklar, kadınlar ve engellileri sarsıcı bir şekilde etkilemiştir. Aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet, yoksulluk,

işsizlik ise daha görünür olmuştur. Bedensel, sosyal ve ruhsal sağlık risk altına girmiş ve zedelenmiştir. Yelboğa ve Aslan (2020) mesleğin; normale geçiş sürecinde destekleyici, onarıcı ve hak temelli bir yaklaşımla sosyal devletin gereklerini talep ederek, birey ve toplumun savunuculuğunu yaparak mikrodan makro düzeye disiplinler arası ve üstü bir misyonla çok yönlü müdahaleleri içeren kimliğini koruma ve geliştirme ihtiyacı doğduğunu vurgulamaktadır.

Bir sorun çözme mesleği olarak sosyal hizmetin temel amaçlarından biri, bireylerin sorunlarla baş etme kapasitesini artırmak ve bireyleri karşılaştıkları veya karşılaşacakları sorunlar karşısında dirençli kılmaktır. Bireylerin karşı karşıya kaldıkları sorunlarla etkili bir biçimde baş edebilmeleri ve sorunlar karşısında kaçınma, sorunu görmezden gelme ve pes etme gibi işlevsiz baş etme stratejilerine başvurmamaları psikolojik dayanıklılık ortalamalarının yüksek olmasını gerektirmektedir (Turgut, 2018). Dolayısıyla, sosyal hizmet uzmanlarının psikolojik dayanıklılık kavramı ve altta yatan koruyucu faktörler üzerinde yoğunlaşmaları gerekmektedir.

Psikolojik dayanıklılıkta gelişme sağlanırken bireylerin, toplumların durumlarını iyileştirmek için onları etkileyen faktörleri belirleme (sistem teorisi, çevresi içinde birey anlayışıyla) ve bunlar üzerinde kontrollerini arttırmayı (güçlendirme yaklaşımı) sağlama kritik önemdedir (Kocakaya, 2017). Bu noktada sosyal hizmet mesleğinin kuram ve uygulama bilgisine olan ihtiyaç ortaya çıkmaktadır.

Güçlenme, salgın hastalığın oluşturduğu ölüm riski sonrası koruyucu bir faktör olarak ortaya çıkmakta, bireyin kendisiyle ilgili görüşlerini, ilişkilerini etkileyerek manevi gelişim, yaşama bakış açısı ve geleceği yapılandırma gibi konularda değişime katkı sağlamaktadır. Travma sonrası güçlenme ise önceliklerin yeniden sıralanması ve yaşamın anlamlandırılması, ilişkilerin iyileştirilmesi, bireysel farkındalığın artması, yeni seçeneklerin fark edilmesi, psikososyal ve manevi değişimlerin deneyimlenmesini içermektedir (Karataş, 2020).

Sosyal hizmet uzmanları toplumda daha dezavantajlı olarak nitelendirilen çocuk, kadın, yaşlı, engelli, yoksul ve göçmen gibi kesimlerin özelinde tüm bireylerin pandemi sürecindeki ihtiyaçlarının mikro, mezo ve makro düzeyde çok boyutlu şekilde değerlendirilmesinde etkin rol oynamaktadır. Pandemi süreci ve sonrasında belirsizliklerle dolu olması bireylerin umutsuzluk deneyimlemesine ve motivasyonlarını kaybetmelerine yol açabilmektedir. Bu noktada bireyin psikolojik dayanıklılıklarının güçlendirilmesi ve bireylerin potansiyellerini fark etmelerinin sağlanmasında sosyal hizmet mesleği elzem bir roldedir. Tüm bu süreçte eğitici, savunucu, danışman, bağlantı kurucu, güçlendirici, uzlaştırıcı, arabulucu rollerini kullanarak mesleki müdahalede bulunmaktadır.

SONUÇ

Aralık 2019'da Çin'in Hubei eyaleti Wuhan kentinde çıkan yeni Covid-19 salgını başlangıçta epidemi şeklinde başlayarak, kısa zaman içinde küresel birtakım etkiler kazanarak pandemiye dönüşmüştür. Bu hastalık bulaşıcı özelliğinin yüksek olması, tam olarak yapısının çözülememiş olması, olumsuz klinik gidişi, 65 yaş ve üzeri bireysel başta olmak üzere her yaş grubunda ölümcül etkisi ve aşı ya da ilacının

bulunamamış olması sebebiyle 21. yüzyılın en önemli sağlık sorunu haline gelmiştir. Covid-19 pandemisi sosyal yaşam, spor, ekonomi, sağlık, eğitim, turizm, politika gibi pek çok farklı alanda olumsuz etkisini hissettirmeye devam etmektedir. Toplumdaki bilgi eksikliği, medyada yanlış ve farklı birçok bilgi kirliliğine maruz kalınması, hastalığın ve etkilerinin ne zaman sonlanacağına ve aşının ne zaman etkinliğini göstereceğine yönelik belirsizlik, bireylerin işlerini kaybederek ekonomik kayıp yaşaması, kendine ve çevreye yabancılaşma, ülkelerin ise pandemi karşısında çaresiz kalması ve farklı etnik ve yaş gruplarına yönelik olumsuz söylemler mevcut sorunların derinleşmesine yol açmaktadır.

Küresel ölçekte yaşamı durma noktasına getiren Covid-19 pandemisinin ülkeler bazında siyasi, ekonomik ve sosyal maliyetinin yüksek olması, birey bazında da kısa ve uzun vadeli psikososyal etkilerinin olması beklenmektedir. Kalabalık yapıda, uygun olmayan konut koşullarında, sağlıksız iletişim örüntüsüne sahip, madde kullanımı ve suça meyilli bireylerin bulunduğu aileler karantina ve sosyal mesafe nedeniyle uzun süre evde kalmakta ve bu durumun oluşturduğu stres, öfke, panik ve pandemik kaygı aile içi şiddet, istismar gibi sorunların artmasına yol açmaktadır. Pandeminin ortaya çıkardığı sorunlar bireylerin, ailelerin, grupların, toplulukların ve küresel sistemin güçlü ve zayıf yanlarını, kırılganlıklarını ve eşitsizliklerini de açıkça ortaya çıkarmaktadır.

Tüm dünyayı etkisi altına alan ve binlerce ölüme neden olan Covid-19 pandemisi olumsuz pek çok sonuçlarla birlikte değişim, dönüşüm, gelişim, güçlenme ve travma sonrası büyüme gibi olumlu durumlar için de fırsat potansiyeli barındırmaktadır. Pandeminin bireydeki etkileri demografik faktörlere, travmatik olayın etkisine ve oluşturduğu strese, sahip olunan kaynaklara, sosyal dayanışmanın gücüne, işlevsel baş etme becerilerinin kullanılmasına ve kişilik özelliklerine bağlı olarak değişmektedir. Pandeminin olumsuz etkilerini sınırlandıran kilit faktörlerden biri de bireyin sahip olduğu psikolojik dayanıklılıktır. Psikolojik dayanıklılık geliştirilebilir yapısıyla kriz sonrası işlevselliğin yeniden kazanılmasında ve travma sonrası gelişme ve büyümenin sağlanmasında kritik önemdedir. Bu nedenle pandeminin olumsuz psikososyal etkilerinin ortadan kaldırılması için bireylerin psikolojik dayanıklılığının geliştirilmesi önem arz etmekte ve bu noktada savaş, göç, pandemi gibi krizlerde bireyin iyilik halini önceleyen sosyal hizmet uzmanlarına çok fazla iş düşmektedir.

Sonuç olarak bir tehdit ve kriz hali olan pandemi sırasında ve sonrasında psikolojik dayanıklılığı yüksek olan bireyler pandeminin olumsuz etkilerinden daha az etkilenecek daha çabuk işlevsellik kazanırken psikolojik dayanıklılığı düşük olan bireyler ise olumsuz sonuçlardan daha fazla etkilenecek, daha fazla kayıp yaşamakta ve eski işlevselliğine dönmesi daha uzun sürmektedir. Bu nedenle bireylerin psikolojik dayanıklılıklarının arttırılmasının, bu kavram üzerinde daha fazla durulmasının ve bu konuda daha fazla araştırma yapılmasının önemli olduğu düşünülmekle birlikte bu araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Ak, A. H. (2019). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılığının kişilik özellikleri ve farklı bağlanma türleri ile ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi:

- https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=jNRDC1RLfVd4_T7x7ZXmmQMZgH1dcwTrVsJh5wRwyRN3ZDcmw-PEBIfy-KtsxNhl
- Akkuş, Z. (2015). *Ergenlerde psikolojik dayanıklılığın özgüven ve anne baba tutumları ile ilişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=WY5CM7tPNE2z_YM6pBu0t1gT747YBXIa1F06O2kJMFBDeY48CIP6iGjvlw_R3Q8z
- Alpat, B. (2017). *Konversiyon bozukluğunda psikolojik dayanıklılığın ve başa çıkma tarzlarının etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=7IOJX8w_8PRQU1mSHU6-igB_aPvBSJzeAAh91_BPIE41H6tLrdnhlnxKwqu0Ltz
- Altundağ, Y., (2013). *Anne-baba boşamış ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinde yordayıcı değişkenler olarak yaşam doyumu ve yalnızlık* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=1zw6GvYMe-q3Hf6HR-3US00A8wYxx3390Efrt7SgW4Qaq1uuOGSqlih_z1MocZtz
- Amerikan Psikoloji Birliği. (2020, 1 Şubat). The Road to Resilience. Erişim Adresi: <https://www.apa.org/topics/resilience>
- Basım, H. N., Çetin, F. (2011). “Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği’nin Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması”. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 104-114. Erişim Adresi: <http://www.turkpsikiyatri.com/data/unpublishedarticles/y59uuhb.pdf>
- Batan, S. N. (2016). *Yetişkinlerde psikolojik dayanıklılık ve dini başa çıkmanın yaşam doyumuna etkileri* (Doktora Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=Br_XTptK8CZ70f0JGX9xEtolcSGS5SfYUPD-EtmQTzNUkmLmK6R8x9vqLq7zIR_0
- Delioğlu, G. (2019). *Açık ceza infaz kurumlarındaki erkek hükümlülerin algıladıkları ebeveyn tutumları ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=aEzj_IdWAsjiSAfK3qwrBn2XaQuX4k4lxHsO2mojQUT12Oal_CUGwWgBrx30HUV
- Eminağaoğlu, N. (2006). *Güç koşullarda yaşayan sokak çocuklarında dayanıklılık (sağlamlık)* (Doktora Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ePX_SaJ0b35Gq45swKG3IF0tS3NPn3uQJAVHTD0uYrd4CExEiOcSI_e31JBtYnan
- Erdoğan, E (2014). *Tanrı algısı, dini yönelim biçimleri ve dindarlığın psikolojik dayanıklılıkla ilişkisi* (Doktora Tezi). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=WBC656i315e2eV6-EZV1oi93-lK6KX2IsspPjOVYMDTSKodn2LS9KYnH6JjJQST2>
- Gizir C. A. (2007). “Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Üzerine Bir Derleme Çalışması”. *Türk PDR Dergisi*, 28, 113-128. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tpdrd/issue/21448/229850>
- Işık, Ş. (2016). “Türkiye’de Kendini Toparlama Gücü Konusunda Yapılmış Araştırmaların İncelenmesi”. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği*, 6(45), 65-67. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tpdrd/issue/42745/515929>
- Kara, E. (2020). “KOVİD-19 Pandemisindeki Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet İşgücünün İşlevi”. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 28-34. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tushad/issue/54680/726487>
- Kararımak, Ö. (2006). “Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler”. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 129-142. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tpdrd/issue/21446/229856>
- Karataş, Z., Çakar, F. S. (2011). “Self-Esteem And Hopelessness, and Resiliency: An Exploratory Study of Adolescents in Turkey”. *International Education Studies*, 4(4), 84-91. Doi:10.5539/ies.v4n4p84.
- Karataş, Z. (2020). “Covid-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri, Değişim ve Güçlenme”. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 3-15. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad>
- Kaya, B. (2020). “Pandeminin Ruh Sağlığına Etkileri”. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23, 123-124. Doi: 10.5505/kpd.2020.6432

- Kocakaya, R. (2017). *Engelli Üyeye Sahip Ailelerdeki Bireylerin Psikolojik Dayanıklılığı ile Algılanan Aile İşlevselliği Arasındaki İlişki* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=q3-d9QtLoVA2OMExHskJpSS7b-Nfsgt600Z-64_M7AQxZ1oiBmQwyX3Ded7-fHtz
- Kodaman, U. (2019). *14-18 yaş arası ergenlerin psikolojik dayanıklılıkları ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=npGs9H39x7G6401x51yqpD-I0JSO95VGG_fh1uvJVCgwmXr--OHDwg60URegQNKe
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., Becker, B. (2000). "The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines and Future Work". *Child Development*. 71, 3, 543-562. Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/journal/childdevelopment>
- Masten, A. S. (2001). "Ordinary Magic: Resilience Processes in Development". *American Psychologist*. 56, 1, 227-238. Erişim Adresi: https://scholar.google.com/schhp?hl=tr&as_sdt=0,5
- Masten, A., Obradovic, J. (2006). "Competence and resilience in development". *Annals New York Academy Sciences*, 13-27. Erişim Adresi: <https://nyaspubs.onlinelibrary.wiley.com/journal/17496632?af=R>
- Menekşe, M. (2019). "İzmir'de kolera salgını ve etkileri (1893)". *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 39(67), 385-433. Doi: 10.35239/tariharastirmalari.615548
- Moray, S. (2019). *20-40 yaş arası bireylerde depresif belirtiler ile ebeveyn kabul-red algısı psikolojik dayanıklılık ve stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=jNRDC1RLfvD4_T7x7ZXmmWYueUipHbJl1UIGhmNeFnUgQqNzthBqeaX-oisS3lXy
- Öz, F., Yılmaz, E. B. (2009). "Ruh Sağlığının Korunmasında Önemli Bir Kavram: Psikolojik Sağlamlık". *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 16(3), 82-89. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/hunhemsire/issue/7841/103278>
- Özcan, B. (2005). *Anne-babaları boşanmış ve anne-babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ePX_SaJ0b35Gq45swKG3lBUDs62nsT-TYH7rdZirXqtau1xQMNUom0xnWOIvi_
- Özkoçak, V., Koç, F., Gültekin, T. (2020). "Pandemilere Antropolojik Bakış: Koronavirüs (Covid-19) Örneği". *Electronic Turkish Studies*, 15(2), 1183-1195. Erişim Adresi: <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.42679>
- Polatçı, S., İrk, E., Gültekin, Z., Sobacı, F. (2017). "Psikolojik Dayanıklılık ve Kişilik Özellikleri Tatmin Düzeyini Etkiler Mi?". *Journal Of Suleyman Demirel University Institute Of Social Sciences*, 29(4), 553-578. Erişim Adresi: <https://sbedergi.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/343/files/29-sayi-yazi25-29122017.pdf>
- Rutter, M. (2006). "Implications of Resilience Concepts for Scientific Understanding". "1-12. Doi: 10.1196 / annals.1376.002
- Sarıkaya, A. (2015). *14-18 yaş arası ergenlerin benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=WY5CM7tPNE2z_YM6pBu0t1APTvQYEdTIM9YCYANI3BAemKDwCHVKTxw-V3gxtR3J
- Tekin, E. (2011). *Askeri hastanelerde çalışan hemşirelerin psikolojik dayanıklılık ve tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=EEdeQgIdFRxX5NbvVau-Arj3MeX9B3zepUu16U0Pun1tjbKbzRbsEj0F4QKrPRAR>
- Terzi, Ş. (2005). *Öznel iyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli* (Doktora tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ERzfJLahXz4lHWyByonS6cHNnD-P77TD1PVH9jp3wdPfaSEHAS_HvFRonW0lVTn8
- Turgut, A. Ş. (2018). *Türkiye'deki kurum bakımında büyümüş bireylerin psikolojik dayanıklılık (yılmazlık) düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=MzP7PYssFqdb3WljlroAkWaiqSgA6pkzDTUIqJwftRyMSZW0_2lVqntmJkJHFzUh

- Tümlü, G. Ü. (2012). *Psikolojik dayanıklılık düzeyleri farklı üniversite öğrencilerinin temas engellerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=RYan9_S-Z7Eir3xdWGXBIFA-ag-lHvp1_FANhPILjM5S6GQuVu_KvhM-k6tEgclz
- Üstün, Ç., Özçiftçi, S. (2020). “Covid-19 Pandemisinin Sosyal Yaşam ve Etik Düzlem Üzerine Etkileri: Bir Değerlendirme Çalışması”. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25(1), 142-153. Doi: 10.21673/anadoluklin.721864
- Vergili, M. (2018). *Üniversite öğrencilerinde bağlanma biçimleri ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=RrI-Krk3A-RkF4YfHofukynqL0u49iBomf2ZYtfEKptL5eeILlQodhScZrQWx_1p
- Yanardağ, U., Selçuk, O. (2020). “Covid-19 Pandemi Sürecinde Sosyal Hizmet”. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-2. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad>
- Yelboğa, N., Aslan, Ş. B. (2020). “Sosyal Sorun Olarak Salgın Hastalıklar ve Sosyal Çalışmanın Halk Sağlığını Koruma/Geliştirme Görevi”. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 43-49. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad>

SOSYAL HİZMET UZMANLARINDA GÖRÜLEN PSİKO-SOSYAL RİSK ETMENLERİNİN ÇALIŞMA ALANLARINA GÖRE İNCELENMESİ

Alperen GÜNEŞ¹

Özet

Sosyal devlet kavramının yönetim anlayışı olarak benimsendiği sistemlerde sosyal hizmetin önemi ve sosyal hizmet uzmanlarının rolü yadsınamaz bir gerçektir. Bu çalışmanın amacı çeşitli kurum ve kuruluşlarda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının psiko-sosyal risk durumlarını incelemek ve alınan geri dönüşlerle risk faktörlerinin ortaya çıkış sebepleriyle ilgili fikir yürütmektir. Nicel araştırma olarak planlanan bu çalışmada aynı zamanda inceleme evreninin büyüklüğü dikkate alınarak kartopu örneklem çeşidi kullanılmıştır. İlgili örneklem çeşidi bu boyutta büyüklüğe sahip olan ve üye sayısının belirlenemediği çalışmalarda tercih edilen bir örneklem çeşididir. Katılımcılara sosyal medya platformları aracılığıyla ulaşılmaya çalışılmış ve 44 sosyal hizmet uzmanından geri dönüş alınabilmektedir. Veri toplama araçları olarak sosyal hizmet uzmanlarının demografik bilgileriyle birlikte psiko-sosyal risk durumlarıyla ilgili fikir yürütebilmek amacıyla ‘‘Sosyal Hizmet Kişisel Bilgi Formu’’ ve ‘‘Kopenhag Risk Değerlendirme Ölçeği’’ kullanılmıştır. Araştırma alınan geri dönüşler SPSS programı aracılığıyla T testi ve Anova Testi uygulanarak analiz edilmiştir. Yapılan analizlerde psiko-sosyal risk ölçeği boyutlarıyla ilgili cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve çalışma alanı gibi bağımsız değişkenlerin anlamlı bir şekilde farklılaştığı ($p<0,05$) görülmüştür. Sosyal hizmet uzmanlarının likert tipi sorulara verdikleri cevaplarla ilgili puanlar dikkate alınarak psikososyal riskin fazla olduğu boyutlar saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Sosyal Hizmet, Sosyal Hizmet Uzmanları, Psiko-Sosyal Risk Etmenleri

1. GİRİŞ

Çeşitli Araştırmalar sonucu ortaya çıkan sonuçlar göstermektedir ki ortaya çıkan sağlık problemlerinde psiko-sosyal tehlikelere maruz kalmanın veya psiko-sosyal ve fiziksel tehlikelerin bütünü oluşturduğu durumlar etkili olmaktadır. Bu yüzden işyerinde ortaya çıkan psikososyal risklere maruz kalmanın çalışanın fiziksel, psikolojik ve sosyal sağlığı üzerinde doğrudan etkili olduğu gerçeği yadsınamaz (Çögenli, 2019: 32).

Psiko-sosyal risk denildiği zaman akla birçok durum gelmekte ve risklerin tespiti noktasında olguların iç içe geçmesi nedeniyle salt hukuki bir kavram olmayıp, konunun çeşitli disiplinleri de ilgilendirmesi

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı, B Sınıfı İş Güvenliği Uzmanı, Iğdır, Türkiye E-posta: gunesalperen706@hotmail.com

nedeniyle tanım farklılıkları da söz konusu olabilmektedir. Nitekim bu kapsamda,” psikososyal risk(ler)” terimi yerine, bazen de bu terimin yanında, “yeni ortaya çıkan riskler”, “psikolojik ve sosyal riskler”, “psiko-sosyal faktörler”, “psiko-sosyal tehlikeler”, “işe bağlı stres” gibi terimler de kullanılmaktadır (Kandemir, 2017: 23). Bireysel yaşam koşullarıyla birlikte yaşanan çevre ve yapılan iş, ruhsal ve sosyal sağlığın temel dinamikleridir. Bedensel ve ruhsal sağlığın önemli bir bölümü iş hayatıyla doğrudan ilişkilidir. Yapılan iş bireylerin fiziksel sağlığı yanında psikolojik sağlığını da bozan etkiler yaratmaktadır (Kocabaş, 2013: 41).

WHO Sağlıklı olmayı yalnızca hastalık ve sakatlık durumunun olmaması değil; beden, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik hâli olarak değerlendirilmektir (WHO, 2002). İş yaşamında ruh sağlığına etki yapabilecek çeşitli etkenler söz konusudur bu etkenler çalışma ortamı, çalışma süresi, ücret, sendikalaşma, özellikli çalışanlar ve taciz gibi durumlar olarak değerlendirilmektedir (İlhan, 2016). Diğer taraftan Uluslararası Çalışma Örgütü psiko-sosyal tehlikeleri iş doyumu, iş örgütlenmesi ve yönetimi, çevresel ve örgütsel koşullar ile işçilerin uzmanlığı ve gereksinimleri arasındaki etkileşim olarak tanımlamıştır (ILO,2018). Tanımlanan tehlikelerin çoğunlukla stres yoluyla ortaya çıktığı üzerinde durulmuştur ancak bu tehlikelerin ortaya çıkardığı sonuçlarda değişiklikler söz konusu olabilmektedir.

Sosyal hizmet genel anlamda dayanışma ve yardım etme mesleği olarak da tanımlanabilir (Duyan, 2010). Sosyal hizmet uzmanları odağında insan bulunan bir mesleki disiplin eğitimi almakta ve iş hayatları boyunca çeşitli sistemlerle ilişki yürüterek farklı boyutlardaki dezavantajlı yapılara hizmet sunmaktadırlar (IASSW ve IFSW,2013). Sosyal Hizmet Uzmanlarının çalıştıkları bireyler ve bu bireylerde ortaya çıkabilecek çeşitli sorunların giderek artması ve iş yüklerini artırması sosyal hizmet uzmanları başta olmak üzere diğer profesyoneller için de daha özenli ve yoğun bir iş temposunu zorunlu kılmaktadır (Yağcı, 2017).

Bu hizmet sağlayıcılar mesleki donanımları ve hakim oldukları iş disiplinleriyle birlikte gerekli müdahaleleri uygulamak için çaba sarf etmelerine rağmen, karşılaştıkları olumsuz durumlar meslek elemanlarının ve temsil ettikleri kurumun, toplum nezdinde “kötü” olarak anılmasına sebep olabilmektedir (Özkan, 2016). Birçok sosyal hizmet uzmanı, belirli bir zamanda verimli olamayacağı sayıda vakayı üstlenmek zorunda kalmakta ve kritik kararlar vermektedir. Bazı zamanlarda da incelemelerinde ve görüşmelerinde tehlikeli ortamlarda bulunmak zorunda kalmaktadır (Ceylan, Gül ve Öksüz, 2016). Dezavantajlı gruplarla çalışmak, rol çatışmaları, kaynakların yetersizliği, değerlendirme kriterlerinin yetersiz kalması gibi karşılaşılan birçok olumsuz durum uzmanlarda psiko-sosyal problemler oluşturmaktadır. Böylelikle meslek elemanı kendini eksik ya da yetersiz hissetmekle birlikte verimliliğinin düşmesiyle aktif iş hayatına katılım noktasında sorunlar yaşamaktadır (Başçılar, Taşcı, 2018).

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli

Çeşitli alanlarda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştıkları psikososyal riskleri belirlemek ve değerlendirmeleri incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada nicel verilerle genel tarama modeli ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modelleri, birden fazla sayıda elemanı olan bir evrenden, evrenin durumu hakkında genel bir düşünceye varabilmek için evrenin tamamı ya da evrenden alınan bir grup, örnek veya örnekleme yapılan tarama modelleridir (Karasar, 1994:79). İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha fazla sayıdaki değişkenlerin arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini tespit etmek amacıyla yapılan modellerdir (Erol, 2018).

2.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Kartopu örneklem çeşidi araştırmanın örnekleme olarak uygun görülmüştür. Kartopu örnekleme tekniği, evreni oluşturan birimlere erişmenin zor olduğu veya evren hakkındaki bilgilerin (büyüklük ve bilgi derinliği vb.) eksik olduğu durumlarda kullanılmaktadır (Patton, 2005). Uygulama aşamasında belirlenen evren içerisindeki herhangi biriyle temas kurulur sonra bu kişinin yönlendirmesiyle bir başkasıyla temas kurulur ve bu durum belirlenen şekilde devam eder (Tekin, 2018).

Örneklem sürecinde Sosyal Hizmet Uzmanları ve Sosyal Çalışmacılar Facebook Grubu ve Sosyal Hizmet Uzmanları İletişim Grubu gibi gruplardan destek alınmıştır. İncelemenin hedef evreni Türkiye’de kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı sosyal hizmetler alanında faal olarak görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının yanı sıra özel kurum ve kuruluşlar bünyesinde görev yapmakta olan sosyal hizmet uzmanlarıdır. Fakat bu büyüklükteki bir evrendeki tüm üyelere ulaşmak yapılan çalışmanın sınırları içerisinde pek mümkün değildir. Bu yüzden gönüllülük esaslı katılım yoluyla iletişim kurulmuş ve 44 sosyal hizmet uzmanından geri dönüş alınabilmektedir.

2.3 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma sosyal medya platformları aracılığıyla ulaşılabilen sosyal hizmet uzmanlarıyla sınırlıdır. Araştırma Mayıs 2020-Haziran 2020 tarihleri ile sınırlıdır. Elde edilen veriler web ortamında elde edildiği için araştırmacının yüz yüze gözlem şansı söz konusu değildir.

2.4 Araştırmanın Etiği

Kopenhag Psikososyal Risk Değerlendirme Ölçeği’nin kullanımı için Uzm. Dr. Ceyda ŞAHAN’dan gerekli izin alınmıştır. Veri toplama aracında katılımcılara gerekli bilgi verilmiştir.

2.4 Veri Toplama Araçları

Sosyal Hizmet Uzmanlarıyla İlgili Kişisel Bilgi Formu'nun yanı sıra Kopenhag Psikososyal Risk Değerlendirme Ölçeği veri kullanım araçları olarak katılımcılara sunulmuştur. Kopenhag Psikososyal Risk Değerlendirme Ölçeği'nin çeşitli talepler dikkate alınarak özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde yaygın kullanım alanına sahip olduğu görülmektedir. Ölçekte 1-5 ve 1-4 arası likert tipi sorular vardır. Puanlama yapılırken her bir boyut kendi içinde değerlendirilir (Şahan, 2016).

2.4.1 Verilerin Toplanması

Veriler “Google Dökümanlar” alanına yüklendikten sonra ilgili kişilere Whatsapp ve Facebook grupları gibi sosyal medya platformları aracılığıyla ulaşılmıştır. Mayıs 2020-Haziran 2020 arasındaki zaman diliminde katılımcılardan geri dönüşler alınmıştır.

2.4.2 Verilerin Analizi

Katılımcılardan alınan veriler düzenlenip hatalı ya da eksik veriler çıkarıldıktan sonra SPSS (Statistical Packages for the Social Sciences) veri tabanı değerlendirme programıyla değerlendirilerek gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Verilerin normallik analizi yapılmış ve normal dağıldığı görülmüştür¹ (Hair, J F vd., 2013). Verilerin normal dağıldığının görülmesi üzerine, T Testi ve Anova Testi analizlerinden yararlanılmıştır.

4. BULGULAR

4.1 Sosyal Hizmet Uzmanlarının Demografik Özellikleri Ve Çalışma Alanlarına Dair Bulgular

Tablo 1. Demografik Bilgiler

Cinsiyet	N	%
Kadın	20	45,5
Erkek	24	54,5
Yaş		
20-30	26	59,1
30-40	8	18,2
40-50	6	13,6
50+	4	9,1
Eğitim Durumu		
Lisans	34	77,3
Yüksek Lisans	10	22,7

¹ [0,462,-0,371]

Çalışma Alanı		
Sağlık Alanında	8	18,2
Mülteci Alanında	8	18,2
Yerel Yönetimlerde	8	18,2
T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Sosyal Hizmet Merkezlerinde	12	27,3
Özel Bakım Evlerinde	8	18,2

Tablo 1'e bakıldığında katılımcıların %45,5'i kadın, %54,5'inin ise erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların %59,1'i 20-30 yaş aralığında iken, %18,2'si 30-40 yaş aralığında bir diğer %13,6'sı 40-50 yaş aralığında ve %9,1'i 50 yaşından büyüktür. Aynı tabloda araştırmaya dahil olan sosyal hizmet uzmanlarının %77,3'ünün lisans, %22,7'sinin yüksek lisans düzeyinde eğitime sahip oldukları görülmekle birlikte; %18,2'sinin sağlık alanında, %18,2'si mülteci alanında, %18,2'si yerel yönetimlerde, %27,3'ü T.C. Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Sosyal Hizmet Merkezlerinde ve diğer bir %18,2'lik kısmın özel bakım evlerinde çalıştığı görülmektedir.

4.2. Bağımsız Değişkenler Özelinde Kopsor Ölçeği Boyutlarına Göre Bulgular

Tablo 2. Kopenhag Psikososyal Risk Ölçeği Boyutları'nın Cinsiyete Göre Farklılaşma Durumu

* $p<0,05$; $N:44$

Boyut	Cinsiyet	X	SS	Sd	t	p
İşe Bağlılık	Kadın	2,375	0,661	42	1,936	0,060*
	Erkek	2,666	0,300			

Kopenhag Psikososyal Risk Ölçeğinden elde edilen veriler her bir boyut ayrı ayrı olmak üzere değerlendirilerek cinsiyet değişkeni özelinde anlamlı bir farkın olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan inceleme neticesinde işe bağlılık boyutunda (Tablo 2.) ölçek ortalamasının kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ($p<0.05$) farklılaştığı görülmüştür.

Tablo 3. Kopenhag Psikososyal Risk Ölçeği Boyutları'nın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşması

* $p<0,05$;N:44

Boyut	Eğitim Durumu	X	SS	Sd	t	p
İşe Etki	Lisans	3,132	0,315	42	-2,697	0,010*
	Yüksek	3,500	0,552			
	Lisans					
Gelişme Olanağı	Lisans	3,132	0,320	42	-1,969	0,064*
	Yüksek	3,562	0,657			
	Lisans					
Sosyal Destek	Lisans	2,411	0,476	42	-2,857	0,007*
	Yüksek	2,850	0,129			
	Lisans					

Kopenhag Psikososyal Risk Ölçeğinden elde edilen veriler ışığında boyut ortalamalarının eğitim durumuna göre farklılaşma ihtimali üzerinde durulmuş ve her bir boyut ayrı ayrı olmak üzere analize tabi tutulmuştur yapılan inceleme neticesinde lisans ve yüksek lisans derecesine sahip katılımcılar arasında işe etki, gelişme olanağı ve sosyal destek boyutlarında (Tablo 3.) istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu ($p<0.05$) görülmüştür.

Tablo 4. Kopenhag Psikososyal Risk Ölçeği Boyutları'nın Yaş Grubuna Göre Farklılaşma Durumu

Boyut	Yaş Grubu	X	SS	F	P	Anlamlı Fark
İş Doyumu	20-30	2,346	0,346	4,472	0,014*	(20-30 yaş)
	30-40	2,583	0,144			(50+ yaş)
	40-50	2,750	0,250			
	50+	3,125	0,176			

* $p<0,05$;N:44

KOPSOR Ölçeğindeki tüm boyutlar yaş gruplarıyla ilgili farklılaşma ihtimali göz önüne alınarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda iş doyumu boyutunun yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Farkın hangi gruptan kaynaklandığını anlamak için yapılan Tukey testi sonucunda 20-30 ve 50+ yaş grupları arasında yer alan sosyal hizmet uzmanlarında anlamlı bir farkın olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 5. Kopenhag Psikososyal Risk Ölçeği Boyutları'nın Çalışma Alanlarına Göre Farklılaşma Durumu

* $p<0,05$; $N:44$

Boyut	Çalışma Alanı	X	SS	F	P	Anlamlı Fark
İşin Anlamı	Sağlık Alanında	4,166	0,288	3,939	0,011*	(Sağlık Alanında)
	Mülteci Alanında	3,625	0,429			(Yerel Yönetimlerde)
	Yerel Yönetimlerde	2,375	0,678			
	AÇSHB'na Bağlı Sosyal Hizmet Merkezlerinde	3,000	0,581			
	Özel Bakım Evlerinde	3,740	0,345			

KOPSOR Ölçeğindeki tüm boyutlar çalışma alanlarıyla ilgili farklılaşma ihtimali göz önüne alınarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda işin anlamı boyutunun yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Farkın hangi gruptan kaynaklandığını anlamak için yapılan Tukey testi sonucunda sağlık alanında ve yerel yönetimlerde çalışan sosyal hizmet uzmanları arasında anlamlı bir farkın olduğu anlaşılmıştır.

4.3. Katılımcıların Kopenhag Psikososyal Risk Ölçeği Puanları

Puanlama yapılırken iş doyumu boyutu 1-4 likert ölçeği şeklinde puanlanırken diğer tüm boyutlar 1-5 likert ölçeği şeklinde puanlanmıştır. Düşük puan psiko-sosyal riskin az olduğunu ifade ederken, yüksek puan fazla olduğunu ortaya koymaktadır (Şahan, 2016).

Tablo 6. Katılımcıların Kopenhag Psikososyal Risk Ölçeği Puanları

Boyut	Soru	x	Ss
Nicel Talepler	1. Çok hızlı çalışmak zorunda kalır mısınız?	3,61	0,66
	2. İş yükünüz eşit dağıtılmadığı için birikir mi?	3,09	0,94
	3. Tüm görevlerinizi tamamlamak için zamanınızın yetmediği ne sıklıkla olur?	3,66	0,96
	4. Fazla mesayi yapmak zorunda kalır mısınız?	2,47	0,81

Bilişsel Talepler	1. Çalışırken çok fazla şeye dikkat etmek zorunluluğunuz var mı?	4,23	0,70
	2. İşiniz çok fazla şeyi hatırlamanızı gerektirir mi?	4,33	0,73
	3. İşiniz yeni fikirler ortaya koymanızı gerektirir mi?	2,95	0,66
	4. İşiniz zor kararlar vermenizi gerektirir mi?	3,90	0,70
Duygusal Talepler	1. İşiniz sizi duygusal olarak rahatsız edici durumlara sokar mı?	3,66	0,73
	2. İşiniz size duygusal olarak bir yük getirir mi?	4,76	0,83
	3. İşinize duygularınızı katar mısınız?	2,19	0,74
Duygularını Gizleme	1. İşiniz görüşlerinizi saklamanızı gerektirir mi?	2,33	1,06
	2. İşiniz duygularınızı saklamanızı gerektirir mi?	3,95	0,74
Duyusal Talepler	1. İşiniz gözlerinizin çok net ve keskin görmesini gerektirir mi?	2,14	0,72
	2. İşiniz el, kol hareketlerinizi dikkatlice yapmanızı gerektirir mi?	2,09	0,83
	3. İşiniz sürekli dikkat gerektirir mi?	3,90	0,70
	4. İşiniz tamamen hatasız çalışmanızı gerektirir mi?	3,76	0,76
İşe Etki	1. İşinize ilişkin büyük oranda etki gücünüz var mı?	3,85	0,72
	2. Çalışma arkadaşını seçme konusunda söz hakkınız var mı?	4,57	0,81
	3. Size verilen iş miktarını belirlemede etkiniz olur mu?	3,95	0,80
	4. İşinizde ne yapacağınıza siz karar verebiliyor musunuz?	3,14	0,85
Gelişme Olanığı	1. İşinizde çeşitli görevleriniz var mıdır?	3,71	0,71
	2. İşiniz inisiyatif almanızı gerektirir mi?	4,09	0,76
	3. İşinizde yeni şeyler öğrenme olanağınız var mıdır?	3,19	0,81
İşte Özgürlük Derecesi	1. İşe ne zaman ara vereceğinize karar verebiliyor musunuz?	4,76	0,76
	2. Yıllık izin zamanınız yaklaşık olarak isteğiniz doğrultusunda mı belirlenir?	3,38	0,58
	3. Arkadaşınızla kısa bir sohbet için işinize ara verebiliyor musunuz?	2,90	0,76
	4. İşinizde izin almadan ayrılabilir misiniz?	2,33	0,79
İşin Anlamı	1. İşinizi anlamlı buluyor musunuz?	3,00	0,63
	2. Yaptığınız işin önemli olduğunu hissediyor musunuz?	3,76	0,79
	3. Kendinizi işinizde motive ve ilgili hissediyor musunuz?	3,52	0,81

İşe Bağlılık	1. Çalışma yaşamınızın geri kalan kısmında bu işyerinde kalmak ister misiniz?	2,66	0,73
	2. Başkalarına işyerinizi anlatmaktan hoşlanır mısınız?	3,19	0,74
Öngörülebilirlik	1. İşyerinde önemli kararlar, değişiklikler veya gelecek planlarına ilişkin önceden size bilgi verilir mi?	3,09	0,76
	2. İşinizi iyi yapabilmeniz için gerek duyduğunuz bilgiyi alıyor musunuz?	2,04	0,80
Rol Açıklığı	1. İşyerinizde tam olarak ne kadar söz hakkınız olduğunu biliyor musunuz?	2,76	0,83
	2. İşinizin amaçları belirli midir?	2,09	0,70
	3. Hangi alanların kesin olarak sizin sorumluluğunuzda olduğunu biliyor musunuz?	2,04	0,74
	4. İşinizde sizden beklenenleri tam olarak biliyor musunuz?	2,90	0,62
Rol Çatışması	1. İşyerinizde bazı kişilerin kabul ettiği bazılarının kabul etmediği işler yapıyor musunuz?	2,00	0,94
	2. İşinizde size çelişkili talepler geliyor mu?	3,76	0,70
	3. Bazen başka türlü yapılması gerektiğini düşündüğünüz şeyleri yapmak zorunda kalıyor musunuz?	4,04	0,74
	4. Bazen size gereksizmiş gibi görünen şeyleri yapmak zorunda kalıyor musunuz?	2,47	0,81
Liderlik Kalitesi	1. Bir üst amiriniz size göre ne ölçüde her bir çalışan için yeterli gelişme fırsatı sağlar?	4,14	0,72
	2. Bir üst amiriniz size göre ne ölçüde çalışanların işinden memnun olmasına öncelik verir?	3,90	0,83
	3. Bir üst amiriniz size göre ne ölçüde iş planlaması konusunda iyidir?	3,28	0,64
	4. Bir üst amiriniz size göre ne ölçüde çatışmaları çözme konusunda iyidir?	3,80	0,74
Sosyal Destek	1. İş arkadaşlarınızdan ne sıklıkta yardım ve destek alırsınız?	3,09	0,70
	2. İş arkadaşlarınız sizin işle ilgili sorunlarınızı dinler mi?	2,95	0,86
	3. Bir üst amirinizden ne sıklıkta yardım ve destek alırsınız?	2,04	0,80

	4. Bir üst amiriniz sizin işle ilgili sorunlarınızı dinlemeye ne sıklıkta istek duyar?	3,90	0,70
Geribildirim	1. İşinizi nasıl yürüttüğünüz ile ilgili olarak amiriniz sizinle ne sıklıkta konuşur?	3,57	0,97
	2. İşinizi nasıl yürüttüğünüz ile ilgili olarak arkadaşlarınız sizinle ne sıklıkta konuşur?	3,00	0,63
Sosyal İlişkiler	1. Arkadaşlarınızdan izole edilmiş olarak mı çalışırsınız?	1,42	0,74
	2. Çalışırken arkadaşlarınızla konuşmanız mümkün mü?	2,00	0,70
Topluluk Duygusu	1. İşyerinde arkadaşlık ortamınız iyi midir?	3,23	0,94
	2. İşyerinde arkadaşlarınız arasında iyi bir işbirliği var mı?	3,19	0,74
	3. İşyerinizde kendinizi bir topluluğa ait hissediyor musunuz?	3,95	0,74
İş	Aşağıdakilerden kaygı duyar mısınız?		
Güvencesizliği	1. İşsiz kalmaktan?	4,23	0,70
	2. Yeni bir teknolojinin kullanımı ile işsiz kalmaktan?	2,57	0,81
	3. İşsiz kalırsanız yeni bir iş bulmanızın zor olmasından?	4,19	0,74
	4. İsteğiniz dışında başka bir işe transfer olmaktan?	2,85	1,19
İş Doyumu	İşiniz ile ilgili aşağıda yazılanlardan ne kadar memnunsunuz?		
	1. İleriye yönelik beklentilerinizden	3,42	0,67
	2. Fiziksel çalışma koşulları	3,33	0,73
	3. Yeteneklerinizin kullanılma şekli	4,28	0,71
	4. Her şey dikkate alındığında genel olarak işinizden	3,00	0,63

Tablo 6'da görüldüğü üzere boyutlardan İşe Etki özelinde, "Çalışma arkadaşını seçme konusunda söz hakkınız var mı? sorusuna verilen likert değeri ortalaması psikososyal riskin derecesinin fazla olduğuna işaret etmekteyken. İşte Özgürlük boyutunda "İşe ne zaman ara vereceğinize karar verebiliyor musunuz?" sorusu ve İşe Bağlılık boyutunda Çalışma yaşamınızın geri kalan kısmında bu işyerinde kalmak ister misiniz?" sorusuna verilen cevap ortalaması aynı şekilde risk durumunu ortaya koymaktadır.

Ayrıca Öngörülebilirlik boyutunda "İşinizi iyi yapabilmeniz için gerek duyduğunuz bilgiyi alıyor musunuz?" sorusunun cevap ortalaması, Rol Çatışması boyutu "Bazen başka türlü yapılması gerektiğini düşündüğünüz şeyleri yapmak zorunda kalıyor musunuz?" sorusunun cevap ortalaması ve Liderlik Kalitesi boyutu "Bir üst amiriniz size göre ne ölçüde çalışanların işinden memnun olmasına

öncelik verir?’’ sorusuyla birlikte ‘’Bir üst amiriniz size göre ne ölçüde çatışmaları çözme konusunda iyidir?’’ sorularından alınan ortalamalar risk durumu olduğuna işaret etmektedir. İş Güvencesizliği boyutunda katılımcıların kaygılarıyla ilgili değerlendirme yapılırken ‘’İşsiz kalmaktan?’’ sorusuna verdikleri cevap ortalaması bu hususta araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının kaygı durumunun risk kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının psikososyal risk boyutlarıyla ilgili genel bilgilere yer verilmiş ve çeşitli değişkenler özelinde anlamlı farklara ilişkin bulgular değerlendirilmiştir.

Araştırma grubuna uygulanan psiko-sosyal risk ölçeği boyutları ayrı ayrı değerlendirilerek alınan veriler ışığında cinsiyet değişkeniyle ilgili işe bağlılık boyutunda kadın ve erkek katılımcılar arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Ölçekte işe bağlılık boyutuyla ilgili anlamlı farklılaşma nedeni incelendiğinde erkek katılımcıların kadın katılımcılara oranla işe bağlılıkla ilgili daha fazla psiko-sosyal risk taşıdıkları gerçeği ön plana çıkmaktadır. Kadınlar iş hayatında erkeklere nazaran daha toleranslı, yaratıcı, yenilikçi ve hedefe yönelik olmakla birlikte çevreleriyle baş etmede etkili tutumlar sergilemektedirler (Ünsoy ve Gürol, 2000:393). Buna rağmen toplumda kadınlara pasif roller atfedilirken, erkeklere baskın ve üstün değerler atfedilir (Konrad ve diğ., 1997:75). Söz konusu psikososyal riskin işe bağlılık boyutunda erkek katılımcılar özelinde fazla oluşu erkek katılımcıların atfedilen bu değerleri karşılayamadıkları düşüncisiyle birlikte ataerkil toplumda kendilerinden bekleneni tam anlamıyla veremedikleri algısıyla ilişkilendirilebilir.

Araştırma grubuna uygulanan psikososyal risk ölçeği boyutları ayrı ayrı değerlendirilerek alınan veriler ışığında eğitim durumu değişkeniyle ilgili anlamlı bir farkın olup olmadığı incelenmiştir. İnceleme sonucunda işe etki, gelişme olanağı ve sosyal destek boyutlarında lisans ve yüksek lisans derecesine sahip katılımcılarda anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Anlamlı farkın nedeni incelendiğinde lisans derecesine sahip katılımcıların işe etki, gelişme olanağı ve sosyal destek boyutlarında psiko-sosyal risk durumlarının yüksek lisans derecesine sahip katılımcılara nazaran daha fazla olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyi arttıkça işin birey için anlamı farklılaşmakta ve çeşitli beklentiler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle eğitim seviyesinin işe bakış açısıyla doğrudan ilişkisi yadsınamaz bir gerçektir (Güven vd., 2005:129). Çalışanın eğitim seviyesi ile işe bakış açısı arasındaki ilişkiyi inceleyen diğer araştırmalarda da eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte çalışanın iş tatminin arttığı ortaya konmuştur (Akşit Aşık, 2009: 40).

Araştırma grubuna uygulana psikososyal risk ölçeği boyutları ayrı ayrı değerlendirilerek alınan veriler ışığında yaş durumu değişkeniyle ilgili anlamlı bir farkın olup olmadığı incelenmiştir. İnceleme sonucunda iş doyumu boyutunda 20-30 yaş grubundaki katılımcıların 50+ yaş grubundaki katılımcılara

oranla iş doyumuyla ilgili psikososyal risk durumlarının daha yüksek olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bilindiği üzere meslek hayatına yeni başlayan sosyal hizmet uzmanları daha idealist bir bakış açısıyla hareket etmektedirler, beklentilerinin aksine sahada karşılaştıkları olumsuzluklar onlar için yıpratıcı sonuçlar doğurabilmektedir (Alhajjar v.d., 2010). Bununla birlikte iş doyumu ve yaş olgusunu inceleyen çeşitli çalışmalar yaşın artmasıyla birlikte işten alınan tatminin arttığını gözler önüne sermektedir. Bunun nedeni olarak tecrübenin uyumu artırdığı kanısı son derece yaygındır (Baysal, 1996: 196). Aynı zamanda iş tecrübesinin işe karşı olan tatmin duygusunu artırdığı yönünde bir gerçek söz konusudur, birlikte çalışan kişilerden çalışma süresi fazla olan çalışanın iş tatminin de diğerine göre yüksek olduğu bilinmektedir (Özgen, v.d., 2002: 335).

Araştırma grubuna uygulanan ilgili psiko-sosyal risk ölçeği boyutları ayrı ayrı değerlendirilerek alınan veriler ışığında çalışma alanı değişkeniyle ilgili anlamlı bir farkın olup olmadığı incelenmiştir. İnceleme sonucunda işin anlamı boyutunda anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Anlamlı farkın yerel yönetimlerde çalışan katılımcılarla, sağlık alanında çalışan katılımcılar arasında olduğu saptanmıştır. Sosyal hizmetin yerel yönetimlerde yaygınlaşması ülkedeki yaşlı nüfusa oranla evde bakım hizmetlerine olan ihtiyacın artmasıyla paralellik göstermektedir. Yaşlılar için kendi evlerinde sunulan sosyal hizmet uygulamalarının yanı sıra toplumun diğer kesimleride (çocuklar, gençler, aileler) kendileri için uygun olan hizmetlere çoğu zaman ücretsiz olmakla birlikte yerel yönetimler aracılığıyla erişmektedir. Sunulan hizmetlerin sahada uygulayıcısı olan sosyal hizmet uzmanları da zaman içerisinde yerel yönetimlerde çalışma alanı bulmuş ve bulmaya da devam etmektedir (Yalçındağ, 1996: 76). Sağlık alanında sosyal hizmet uygulamalarına baktığımızda ise sağlanan tedavi hizmetleriyle birlikte tıbbi bakımların daha insancıl ve efektif bir biçimde hastaya sunulmasına katkı sağladığı görülmektedir (Duyan, 1996:4). Hastanın problemini tam anlamıyla tanımlamak için ekonomik, sosyal ve psikolojik faktörlerin etkisi ve bunları bilmenin önemi zaman içerisinde tıp mensupları tarafından kabul edilmiştir. Bu neden sağlık alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının gelişimi bu faktörlerin önemiyle paralel olarak ilerlemiştir (Duyan, 2003:41).

Kopsor ölçeğinde toplamda 69 soru bulunmaktadır farklı boyutlar özelindeki puan durumları dikkate alındığında bilişsel talepler, işe etki, gelişme olanağı ve iş doyumu boyutlarında psikososyal risk durumunun diğer boyutlara göre daha fazla olduğu saptanmıştır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çeşitli kurum ve kuruluşlarda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının psikososyal risk durumlarıyla ilgili istatistiksel veriler değerlendirildikten sonra sorunların belirlenmesi ve gerekli önerilerin sunulması maksadıyla araştırmanın sonuç ve öneriler bölümü iki alt başlık halinde ele alınmıştır.

6.1. Sonuç

Araştırma neticesinde ortaya çıkan sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Bilişsel talepler boyutunda psiko-sosyal risk puan durumunun fazla oluşu dikkate alındığında ve risk ölçeğindeki boyutlar genel etkileri kapsamında değerlendirildiğinde tükenmişlik, bilişsel stres ve yaşamdan memnuniyet duyamama gibi etkenlerin söz konusu olabileceği görülmektedir.
- Duygusal talepler boyutunda “İşiniz size duygusal bir yük getirir mi?” sorusunun psikososyal risk puanı genel itibariyle katılımcı sosyal hizmet uzmanlarının duygusal anlamda problemler yaşayabilecekleri gerçeğini ön plana çıkarmaktadır.
- İşe etki boyutunda soruların psikososyal risk puanlarının fazla oluşu katılımcı sosyal hizmet uzmanlarının çalıştıkları kurum ve kuruluşlarda kendilerini yeterince söz hakkına sahip bir çalışan olarak değerlendirmeleri gerçeğini ön plana çıkarmaktadır.
- Gelişme olanağı boyutunda “İşiniz insiyatif almanızı gerektirir mi?” sorusunun puanı psikososyal riskin varlığını işaret etmekte ve katılımcı sosyal hizmet uzmanlarının kendilerini bu anlamda fazla sorumluluk sahibi hissetme durumları stres gibi sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.
- İşte özgürlük derecesi boyutunda “İşe ne zaman ara verebileceğinize karar verebiliyor musunuz?” sorusunda katılımcı sosyal hizmet uzmanlarının herhangi bir söz hakkının olmadığı kanısı söz konusuyken bu durumun çeşitli psikososyal riskleri beraberinde getirebileceği öngörülmektedir.
- İşe bağlılık boyutunda “İşyerinizdeki sorunların sizin de sorunuz olduğunu hissediyor musunuz?” sorusunda katılımcı sosyal hizmet uzmanlarının işe genel anlamda bir aidiyet hissettikleri görülürken psikososyal risk durumunun yüksek olduğu dikkat çekmektedir.
- Rol çatışması boyutunda “Bazen başka türlü yapılması gerektiğini düşündüğünüz şeyleri yapmak zorunda kalıyor musunuz?” sorusunda katılımcı sosyal hizmet uzmanlarının mesleki müdahale anlamında istediklerini tam olarak yerine getiremedikleri ve talimat yoluyla hareket etmek durumunda kaldıkları gibi bir düşünce ön plana çıkmaktadır.
- Liderlik kalitesi boyutunda katılımcı sosyal hizmet uzmanlarının çalıştıkları kurum ve kuruluşlarındaki amir ve yöneticilerle genel olarak bir uyum sorunu yaşadıkları sonucuna varılabilir. Bu sonucun ortaya çıkma sebebi olarak sosyal hizmet alanında görev yapan yöneticilerin sosyal hizmet alanı dışında ve farklı meslek gruplarından kimseler olmaları önemli bir faktördür.
- İş güvencesizliği ve iş doyumu boyutlarında sosyal hizmet uzmanlarının genel kaygı durumlarının psikososyal açıdan risk oluşturabilecek düzeylerde olduğu görülmüştür.
- Ölçek boyutlarında ortaya çıkan yüksek puanlı geri dönüşler dikkate alındığında tükenmişlik, bilişsel stres, yaşamdan memnuniyetsizlik gibi etkiler ortaya çıkabilmektedir.

6.2. Öneriler

- Sosyal hizmet uzmanlarını motive etmek ve psikososyal risk düzeylerini azaltmak amacıyla düzenli olarak mesleki eğitimler verilmelidir.

- Lisansüstü eğitim düzeyindeki katılımcılarda genel olarak psikososyal riskin daha az olduğu görüldüğü için lisansüstü eğitim teşvik edilmeli ve sosyal hizmet uzmanları lisansüstü eğitim noktasında bilinçlendirilmelidir.
- Genç yaşlardaki sosyal hizmet uzmanlarının genel olarak ileri yaşlardaki sosyal hizmet uzmanlarına göre psikososyal risk durumlarının daha fazla olduğu görülmüştür. Bununla ilgili ileri yaştaki sosyal hizmet uzmanlarının genç yaştaki sosyal hizmet uzmanlarına süpervizörlük yapması yararlı olabilir.
- Sosyal hizmet alanındaki yöneticilerin genel olarak alana hakim ve gerekli eğitimi almış olması alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının yöneticileriyle aralarındaki iletişimi kuvvetlendirebilecek bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır.
- Sosyal hizmetin tanınması ve sosyal hizmet uzmanlarının sosyal devlet anlayışının önemli bir unsuru olduğu gerçeğinin farkına varılması için yetkili makamlar tarafından gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Kaynaklar

- Alhajjar B., Alhajjar M, Alhajjar E. Burnout and self-esteem among social workers in Gaza-Palestine. Journal of AlAzhar University (Humanities). (2012). 20-35.
- Akşit Aşık, N., (2010). “Çalışanların İş Doyumunu Etkileyen Bireysel Ve Örgütsel Faktörler İle Sonuçlarına İlişkin Kavramsal Bir Değerlendirme”, Türk İdare Dergisi, (467): 30-50.
- Baysal, A. C. ve Tekarslan E., (1996). Davranış Bilimleri, 2. Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul.
- Başçılar, M, Taşcı, A. (2018). İş Yükü ve İş Tatmini Arasındaki İlişki: Sosyal Hizmet Uzmanları Üzerine Bir Araştırma. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*,(4),330-344.Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/igusabder/issue/36402/390720>
- Ceylan, H, Gül, N, Öksüz, M. (2016). Sosyal Çalışmacılarda İş Doyumu ve Tükenmişliğe Etki Eden Faktörlerin Sosyal Hizmet Alanlarına Göre Karşılaştırmalı İncelenmesi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (11) , 43-69 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yalovasosbil/issue/27310/286898>
- Çögenli, Mehmed. (2019). İş Sağlığı Ve Güvenliğinde Psikososyal Yaklaşımlar, Eğitim Yayınevi,2019
- Duyan, V. (1996). Sağlıkta psiko-sosyal boyut. Tıbbi sosyal hizmet. Ankara: 72TDFO Ltd Şti.
- Duyan, V. (2003) Hastaların karşılaştıkları sorunlar ve çözümleri odağında tıbbi sosyal hizmet. Cumhuriyet Üniversitesi. Tıp Fakültesi Dergisi, 25(4), 39-44.
- Duyan, V,(2010). Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları, Ankara s:11-21
- Erol, Z. (2018). Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının iş doyumu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi: Doğu Karadeniz örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Hizmet Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, Gümüşhane
- Güven, M., Bakan, İ., Yeşil, S., (2005). Çalışanların iş ve ücret tatmini boyutlarıyla demografik özellikler arasındaki ilişkiler: Bir alan araştırması. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 12 (1): 127-151.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2013). *Multivariate Data Analysis*: Pearson Education Limited.
- IFSW & IASSW. (2013). *Global Definition Of Social Work*

- ILO (2018). Work Statistics, 02.11.2017 tarihinde https://www.ilo.org/moscow/areas-of-work/occupational-safety-and-health/WCMS_249278/lang--en/index.htm adresinden ulaşılmıştır.
- İlhan, M. N. (2016). Çalışma Yaşamında Psikososyal Risk Etmenleri. Halk Sağlığında Gündem, 05.11.2020 tarihinde <http://hasuder.org.tr/hsg/?p=4009> adresinden ulaşılmıştır
- Kandemir, M. (2017). İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Boyutuyla Psikososyal Riskler, İstanbul, Legal Yayınları, 2017
- Karasar, N. (1994). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: 3A Araştırma ve Eğitim Danışmanlık Ltd.
- Kocabaş, F, Aydın, U, Canbey Ö, V, İlhan, M, Demirkaya, S, Akın, Ö, (2018). Çalışma Ortamında Psikososyal Risk Etmenlerinin İş Kazası, Meslek Hastalıkları Ve İşle İlgili Hastalıklarla İlişkisi. Sosyal Güvence, 0 (14) , 28-62. DOI: 10.21441/sguz.2018.68
- Konrad, A.M., Waryszak R. ve Hartmann L. (1997). What Do Managers Like To Do? Comparing Women and Men in Australia and the US, Australia Journal of Management, 22(1):72- 84.
- Özkan, S. (2016). Sosyal hizmet uzmanlarının uygulamalarında karşılaştığı güçlükler ve süpervizyon gereksinimi. Hacettepe Üniversitesi SBE Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Özgen, H., Öztürk, A. ve Yalçın, A. (2002) İnsan Kaynakları Yönetimi, Nobel Kitabevi, Adana.
- Patton, M. Q. (2005). Qualitative Research. New York: John Wiley & Sons, Ltd.
- Şahan, C. (2016). Kopenhag Psikososyal Risk Değerlendirme Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması (Master's thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü)
- Tekin, M. (2018). Sağlık alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının mesleki benlik saygılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya).
- Ünsoy, Ö. ve Gürol M.A. (2000). Kadınlar n Giri imcilikteki Roller: Günümüz Ko ullar nda Engel ve F rsatlar n Bir rdelemesi, Marmara Üniversitesi BF Dergisi, 16(1):390-395. Wentling, R.M. (1992). Women In Middle Management: Their Career Development and Aspirations, Business Horizons, 35(1):42-54.
- World Health Organization. Constitution of the World Health Organization as adopted by the International Health Conference, New York, 19–22 June 1946; signed on 22 July 1946 by the representatives of 61 States (Official Records of the World Health Organization, no. 2, p. 100) and entered into force on 7 April 1948. In Grad, Frank P. (2002). "The Preamble of the Constitution of the World Health Organization". Bulletin of the World Health Organization. 80 (12). s. 982.
- Yağcı, C. (2017). Aile ve sosyal politikalar bakanlığı'na bağlı çocuk refahı kurumlarında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının iş yükleri ve tükenmişlik düzeyleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli
- Yalçındağ, S. (1996). Finlandiya'da yerel yönetimler. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 5(5), ss. 71-83.

KADINA ŞİDDETE YÖNELİK KADIN VE ERKEKLERİN GÖRÜŞLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Fayık YURTKULU¹
Miyase AKÇAY²

- Bir ülkede kadın ve çocuklar şiddet görüyor, öldürülüyorsa o ülkenin geleceği de ölüyor demektir.
- Şiddet, sevgisizlik ve merhametsizlikten doğar.

Sebuhi Kuluzade

ÖZET

Şiddet günümüz de toplumların kanayan yarası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapsamlı tanımıyla, bir kişinin fiziksel veya ruhsal yaşantısını bozacak bir davranış, tepki ve tehlike olarak açıklanan şiddet toplumsal hayatın her alanında etkisini göstermektedir. Her cinsiyetten, ekonomik düzeyden ve eğitim seviyesinden insanlar şiddete maruz kalabilmektedir. Fakat en fazla şiddete maruz kalan kişiler kadınlar ve çocuklardır. Bu çalışma erkeklerin ve kadınların, son zamanlarda artan kadın şiddeti ve cinayetine yönelik, bakış açılarında farklılık olup olmadığını araştırmak ve kadına yönelik şiddetin önüne geçilmesi için geliştirilebilecek politikalara yol gösterecek kaynak oluşturması amacıyla yönelik olarak yapılan betimsel bir araştırmadır. Araştırmanın çalışma grubunu, 270’i erkek, 360’ı kadın olmak üzere 630 katılımcı oluşturmuştur. Araştırmada veriler ‘Sosyo-demografik Bilgi Formu’, ‘Kadına Yönelik Şiddet Erkek Görüş Anketi’ ve ‘Kadına Yönelik Şiddet Kadın Görüş Anketi’ aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmada kullanılan sorular Google Anket isimli internet sitesine yüklenmiş ve internet linki halinde, çeşitli sosyal paylaşım siteleri (WhatsApp, Twitter, Gmail) kullanılarak kişilere ulaştırılmıştır. Veri toplama işleminden sonra tüm veriler, Microsoft Excell programında gerekli olduğu düşünülen analizlere tabi tutulmuştur. Kadına yönelik şiddet konusunda, kadın ve erkek katılımcılar dan alınan bulgulara göre, genelde kadın ve erkeklerin sorulara aynı doğrultuda yanıt verdikleri ve şiddet unsuru olarak sorulan sorulara katılmadıklarını belirterek şiddete karşı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: şiddet, ev içi şiddet, kadına yönelik şiddet, şiddet türleri,

GİRİŞ

Şiddet insanlık tarihi ile ortaya çıkan ve tarih boyunca da varlığını gösteren bir olgudur. Şiddet çok çeşitli kişisel ve toplumsal sorunla birlikte karmaşık bir yapı oluşturmaktadır ve bu karmaşık yapısı sebebi ile şiddeti tanımlamak ve açığa çıkarmak zorlaşmaktadır (Akkaş 2016). Şiddetin birçok tanımı

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı

² Sosyal hizmet Uzmanı

bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütünün şiddeti; “Bireyin kendisine, başkasına, belirli bir topluluk veya gruba yönelik yaralama, ölüm, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen, tehdit ya da fiziksel zor kullanmadır” şeklinde tanımlamıştır (Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu 2002). Türk Dil Kurumu ise şiddeti; “bir hareketin, gücün derecesi, sertlik, hız; bir hareketten doğan güç, karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma; kaba güç, duygu ve davranışta aşırılık” olarak tanımlamıştır (<https://www.tdk.gov.tr>). Şiddet kişilere uygulanan bir davranış olarak anlamlandırılrsa da hayvanları, bitkileri, bazen de fikirleri ve değerleri hedef alabiliyor.

Öncelikle belirtmek gerekir ki şiddet dünyada yer alan bütün toplumlarda var olan bir halk sağlığı sorunu, aynı zamanda bir hak ve özgürlük ihlalidir. Şiddet literatüründe sık kullanılan bir ifade vardır: “Hiç kimse şiddetten muaf değildir!” Şiddet günümüz de toplumunun kanayan yarası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapsamlı tanımıyla, bir kişinin fiziksel veya ruhsal yaşantısını bozacak bir davranış, tepki ve tehlike olarak açıklanan şiddet toplumsal hayatın her alanında etkisini göstermektedir. Şiddete maruz kalan kişiler, her cinsiyetten, ekonomik düzeyden ve eğitim seviyesinden insanlar olabilmektedir. Literatür ve bu alanda yapılan tüm çalışmalara bakıldığında ortaya çıkan gerçek şu ki; toplumlarda en fazla şiddete maruz kalan kişiler kadınlar ve çocuklardır. Ve bu şiddet bireylerin ileriki yaşamlarında duygusal, cinsel, fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak olumsuz sonuçlara sebep olmakta ve yaşam kalitesini onların aleyhine bozmaktadır. (Harcar ve Diğerleri 2008). Kadınlara uygulanan şiddet tüm ülkelerde yaygınlığı artış gösteren bir halk sağlığı sorunudur (Öyekçin ve Şahin 2012). Toplumun bütünlüğüne ve yapısına zarar veren şiddet önemli bir sosyal sorundur. Çoğu kez şiddete maruz kalan bireyler bu durumu bazen normalleştirme bazen de bu durumdan şikayet eğilimi içindedirler (Levent 2019).

Dünya Sağlık Örgütü (2002) şiddeti üç gruba ayırmış; a) Kendine yönelik şiddet (kişinin öz kırım eğilimi ve kendinin de engele neden olacak davranışları), b) Kişiler arası şiddet (genellikle ev içi aile ve yakın çevresi veya ev dışında ki kişilerin aralarında ki şiddet), c) Toplu şiddet (sosyal, politik ve ekonomik)

Kadına şiddet her toplumda, her ülkede ve kültürde, görülmekle birlikte; nedeni, uygulanış şekli ve biçimi farklılıklar gösterebilmektedir. Şiddetin yaygınlığını, uygulanış şeklini ve bıraktığı etkileri anlamak için yapılan çalışmalar, şiddeti önleme ve şiddet mağduru bireylere destek hizmeti verme konusunda katkı sağlayacaktır. Birçok kişiyi etkileyen, bir halk sağlığı ve hak ihlali olan kadına şiddetin sebepleri ve şiddeti tetikleyen nedenler ve şiddetin sonuçları, şiddeti önlemek için büyük önem teşkil etmektedir.

Bu çalışma ile erkeklerin ve kadınların, son zamanlarda artan kadın şiddeti ve cinayetlere yönelik, bakış açılarında farklılık olup olmadığını araştırmak ve kadına yönelik şiddetin önüne geçilmesi için geliştirilebilecek politikalara yol gösterecek kaynak oluşturmak amaçlanmıştır. İncelenen literatürde

şiddet konusunda erkeklerle birebir yapılan yeterli çalışmaya rastlanmamıştır. Ve mevcut araştırma ile literatürdeki eksikliğin giderileceği düşünülmektedir.

Ev içi Şiddet

Şiddet en çok karşımıza ev içi şiddet olarak çıkmaktadır. Ev içi şiddet aile üyelerinden biri tarafından aynı ailedeki bir diğer üyenin yaşamını fizik veya psikolojik bütünlüğü veya bağımsızlığını tehlikeye sokan, kişiliğine veya kişilik gelişimine ciddi boyutlarda zarar veren eylem veya ihmaldir. Ev içi kadına uygulanan şiddet; kültürden kültüre farklı olsa da dünyanın her yerinde varlığını sürdürmektedir. Kadına uygulanan ev içi şiddet; bireysel, ailesel özelliklere, yaşam dinamiklerine, yaşanan toplumun normlarına, dini özelliklerine göre meydana gelmekte ve etkisini devam ettirmektedir (Baykal 2008).

Birçok boyutu bulunan kadına şiddet ve kadına uygulanan ev içi şiddet, kadınları negatif yönde etkilemenin yanında bütün toplumu da etkilemektedir. Kadına uygulan şiddet, kadının yaşamı, sağlığı, beslenmesi, eğitimi, toplumsal ve ekonomik hayata katılımı ve bunun gibi temel insan haklarını ve özgürlüklerini göz ardı eden toplumsal bir problemdir. Kadına uygulanan şiddetin kaynağı toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan çok yönlü ve karmaşık bir yapıdır (Şiddetle mücadele eylem planı, 2016). Toplumsal yaşam koşulları, kadınları güçsüz ve zayıf, erkekleri güçlü, kuvvetli ve hakimiyet sahibi konuma sokmaktadır. Erkeklerin kadınlardan daha üstte kabul edildiği toplumsal cinsiyetçi düzende şiddet, erkek egemenliğinin sürmesi, eşitlikten yoksun toplumsal cinsiyet ilişkilerin devam etmesi amacı ile kullanılabilir (Acar, 2013).

Kadınların kültürel, psikolojik ve sosyal olarak şiddet ile ilgili yeterli bilgi sahibi olmaması ve şiddeti hayatın bir parçası olarak görüp sessizce kabul etmeleri, fiziksel şiddetin haricinde psikolojik, ekonomik ve sosyal olarak şiddette uğradığının farkında olamadığından aile yaşamına devam etmektedir (Özmen 2004). Şiddetin sonucunda, kadınlar birçok tehlikeyle (öz kıyım, cinayet, iş hayatının etkilenmesi veya ekonomik yetersizlik) karşılaşabilmektedirler (Güleç ve Diğerleri 2012). Şiddet sözcüğü ile akıllara her ne kadar fiziksel hasar vermek gelse de şiddetin çeşitleri vardır. Kadınlar ev içinde kendisinden güç bakımından fiziksel olarak daha avantajlı konumda bulunan erkeklerden (baba, abi, kardeş, partner, eş) şiddet görebilmekte ve bu şiddetin sebebi de erkekler tarafından kıskanmak, cezalandırmak, korkutmak ve kadına baskı uygulamak olmaktadır. Bütün dünyada ki gibi Türkiye’ de de kadınların hakları ihmale uğramaya devam etmektedir. Nedeni ise şiddeti normalleştirmeye yönelik ataerkil toplumsal değerler devamlı şekilde kendisini yenilemektedir. Erkeklerin kadınlardan üstte görülüp, kadınlara ve erkeklere çizilen rollerinin net sınırlarla ayrıldığı toplumlarda kadınların ne yazık ki daha fazla istismara uğradığına şahit oluyoruz. “Şiddet babadan oğula geçer, mağduriyet de anneden kızı ve şiddet nesilden nesile taşınır” (Page ve İnce 2008).

Partneri ya da yakın ilişkide oldukları kadınların öldürülmesi ile neticelenen olaylarda, ölüme sebep olan kişilerin genel olarak gerekçeleri; terk edilmek, boşanmak istenmesi, kıskançlık ve namusun kirlenmesi adı altında gerçekleştirilmektedir (Kolburan 1998). Kadınların bütün davranışları erkeklerin

namusunu etkilemektedir, bu yüzden kadınların erkeklerle olan davranışlarına dikkat etmesini ve namuslarını korumalarını sağlamak erkeklerin görevi anlayışı vardır. Eğer namusu tehdit edecek bir şey varsa ya da kadının yaptığı bir davranış sebebiyle namusuna söz gelmişse erkeklerin bu meseleyi çözmesi ve namusunu yeniden kazanması için bir onarım yapması gerekmektedir. Namusunu temizlemek adına kadının cezalandırılması meşru görülmektedir (Uğurlu 2013).

Kadınlara uygulanan şiddet ancak 1970’lerde gündeme gelmiştir. Bu sürece kadar göz ardı edilmesinin sebebi toplumsal yapının eş şiddetinin normal sayılmasıdır. Kültürümüzde uzun yıllar erkeğin hayatındaki kadınlara (eşi, kızı, partneri) dayağı hak görülmüş ve erkeğin üstün görülmesi çeşitli geleneksel sözlerle (“Kızın var mı, derdin var”, “kızını dövmeyen dizini döver”, “Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün”, “Oğlan olsun deli olsun, ekmek olsun kuru olsun”) desteklenmiştir (Mutlu, 2015). Kadına uygulanan şiddet konusu ülkemizde ancak 1980’lerin ortalarından itibaren tartışılmaya başlanmıştır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW), 19 No’lu Tavsiye Kararı’nda kadına uygulanan cinsiyete dayalı şiddeti, “bir kadına sırf kadın olduğu için yöneltilen ya da oransız bir şekilde kadınları etkileyen şiddet” olarak açıklamıştır (CEDAW 1992). Türkiye 2011 yılında İstanbul Sözleşmesi’ni imzalamış ve bu sözleşmeye kadına uygulanan şiddet, “Bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi olarak anlaşılmaktadır ve ister kamusal ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem ve bu eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir” şeklinde tanımlanmıştır (Şiddetle Mücadele Eylem Planı, 2016).

Kadına Yönelik Şiddet ve Türleri

Kadınlara uygulanan şiddet, temel haklarının ve özgürlüklerinin ihlali olmakla birlikte, kadın ve erkek arasındaki biyolojik ve fiziksel güç dengesizliğinin bir etkisi sonucudur. Şiddetin kişiler üzerinde yarattığı etkiye göre; sözel, psikolojik, duygusal, cinsel, ekonomik, fiziksel şiddet gibi türlere ayrılmış olduğu söylenebilir.

1. Sözel Şiddet:

Birçok kadının deneyimlediği bir şiddet şekli sözel şiddet, çok fazla üzerinde durulup önemsenmese de etkisi ve farkına varılması oldukça zor bir şiddet türüdür. Kadını rencide eden, küçük düşüren isimler takmak, olumsuz bir şekilde devamlı eleştirmek, küfür etmek ve kadına yüksek sesle bağırarak sözel şiddetin göstergesidir (Şenol ve Yıldız 2013).

2. Psikolojik Şiddet:

Psikolojik şiddet, kadına psikolojik baskı yaparak onun davranışlarını kısıtlamak, kendini özgüvensiz ve iyi hissetmemesine sebebiyet olup kadının maneviyatına karşı yapılan her türlü davranış şeklidir.

Kadının özgürlüğünü kısıtlamak ve engellemek, yalnız başına dışarı çıkmasını yasaklamak, toplum içinde küçük düşürmek gibi davranışlar psikolojik şiddet unsurlarıdır (Açıkel 2009).

3. Duygusal Şiddet:

Duygusal olarak doyum sağlamak ve duygusal ihtiyaçlarını temin etmemek amacı ile kadının duygularını sürekli olarak istismar ederek baskı uygulamak ve onun hislerini tehdit aracı kullanma durumudur. Sevgi, şefkat göstermemek ve onu diğer kişiler içinde aşağılamak gibi davranışlar duygusal şiddet türüdür (Kazancı 2010).

4. Cinsel Şiddet:

Cinsel şiddet, cinsellik içeren her türlü şiddet biçimini ifade eder. Kadınlara eşleri veya panterleri tarafından istemediği belirttiği halde yöneltilen cinsellik içeren söz veya davranışlar kadına uygulanan cinsel şiddettir (Yalçın, 2014). Eş tarafından kadına uygulanan cinsel şiddet olağan görülmektedir. Cinsel şiddet içeren eylemler; kadını istemediği halde ve istemediği şekilde cinsel ilişkiye zorlamak, kadını rahatsız edici cinsel söz ve davranışlarda bulunmak, kadının mahremiyetini başkaları ile paylaşmak, kadına istemi dışında cinsel görüntü izletmek, cinsel söz ve sesler dinletmek, cinsel birlikteliklerde kadına acı ve zarar vermek vb. Mahrem olması sebebiyle en fazla gizlenen şiddet türü cinsel şiddettir. Bütün şiddet türlerin de olduğu gibi cinsel şiddette de kadınların beden ve ruh sağlığına ciddi boyutta şekilde zarar vermektedir (Özgökbel ve Özgökbel 2013).

5. Ekonomik Şiddet:

Ekonomik olarak başkasına bağımlı olmalarını ve kendilerini geliştirmelerine engel olan, kişinin ihtiyaçlarını gidereceği maddi imkandan onu mahrum bırakmak, kişinin maddiyatına el koymak veya istemediği bir alanda çalışmaya zorlamak gibi durumlar ekonomik olarak şiddettir (Gökkaya 2011).

6. Fiziksel Şiddet:

En fazla karşılaşılan şiddet türüdür. Bir davranışın her kültürde, şiddet kapsamına alınıp alınmaması o toplumun normları içerisinde tartışılabilir da fiziki şiddet konusunun toplumsal değil evrensel bir görüş birliği olduğu söylenebilir. Fiziksel şiddette; tokat atmak, tekmelemek, boğmak, yumruklamak veya eşya fırlatmak gibi fiziki kuvvet uygulayarak bir kişinin kendi istediklerini yaptırması veya yapmasına engel olunması, silah, bıçak ve bunun gibi farklı zarar verici araçlarla kişi veya kişileri tehdit etmek, işkence yapmak gibi güç ve kaba kuvvet uygulamaktır (Çetiner, 2006).

Fiziksel şiddetin en ileri derecesi ölümle sonuçlanan şiddettir. Kadına uygulanan ve ölümle sonuçlanan ev içi şiddet haberleri ile hemen her gün karşılaşmaktayız. Dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye’de de şiddetin en korkunç şekli olan ölüm geçtikçe kadınlara daha fazla uygulanır hale gelmiştir (Aytaç ve Diğerleri 2016).

YÖNTEM

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada betimsel (tarama) yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda araştırma, değişkenler arasındaki ilişkileri incelemeye yönelik niceliksel ve ilişkisel bir çalışmadır. Karasar (2015)'e göre tarama araştırmalarında geçmişte var olan veya hala varlığı devam eden bir durum olduğu haliyle betimleyerek ortaya koyma amaç edinilir.

Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın yapıldığı dönemde Dünya’da ve Türkiye’de COVID-19 pandemisinin devam etmesi nedeni ile katılımcılara internet üzerinden ulaşmanın daha uygun olduğu düşünülmüştür. Dolayısıyla araştırmanın evreni araştırmacının sosyal medya etki alanıyla sınırlandırılmıştır. Araştırmanın örneklemi ise sosyal medya kullanan ve çevrimiçi ortamda araştırmaya destek olmayı kabul eden basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle ulaşılabilen Türkiye'nin farklı şehirlerinden Kadına Yönelik Şiddet Erkek Görüş Anketi’ne 270 erkek, Kadına Yönelik Şiddet Kadın Görüş Anketine ise 360 kadın olmak üzere 630 katılımcı oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler ‘Sosyodemografik Bilgi Formu’, ‘Kadına Yönelik Şiddet Erkek Görüş Anketi’ ve ‘Kadına Yönelik Şiddet Kadın Görüş Anketi’ aracılığıyla toplanmıştır.

Sosyodemografik Bilgi Formu

Sosyodemografik bilgi formu; sosyodemografik bilgi içeren 11 adet katılımcılara ait; yaş, eğitim, mesleği, medeni durum, evli ise nasıl evlendiği, birliktelik süresi, eş veya partner ile ilişkiyi değerlendirme, yetiştiği ailede şiddete tanıklık etti mi, tanıklık etti ise şiddetin türü, şiddete maruz kaldı mı ve şiddete maruz kaldı ise türü ile ilgili soruların yer aldığı ve araştırmacılar tarafından hazırlanan formdur.

Kadına Yönelik Şiddet Erkek Görüş Anketi

Son zamanlarda artan kadına yönelik şiddete ve cinayet olaylarının araştırılması ile ilgili olarak erkek görüşlerinin alındığı bu çalışmada, araştırma amacına uygun olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan, 50 kapalı uçlu soru sorulmuştur.

Kadına Yönelik Şiddet Kadın Görüş Anketi

Son zamanlarda artan kadına yönelik şiddete ve cinayet olaylarının araştırılması ile ilgili olarak kadın görüşlerinin alındığı bu çalışmada, araştırma amacına uygun olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan, 50 soruluk kapalı uçlu soru sorulmuştur.

Veri Toplama ve Analiz Süreci

Araştırmanın veri toplama süreci 10.12.2020’ de başlayıp 18.01.2021’de bitmiştir. Araştırmada kullanılan sorular Google Anket isimli internet sitesine yüklenmiş ve internet linki halinde çeşitli sosyal paylaşım siteleri (WhatsApp, Twitter, Gmail) kullanılarak kişilere ulaştırılmıştır. Belirtilen şekilde ulaşılan katılımcılara veri toplama aracı olan anket doldurmaya başlamadan önce, çalışmanın amacı açıklanmıştır. Katılımcılar tarafından doldurulan anket soruları ortalama 5-10 dakika sürmüştür.

Anket soruları bütün katılımcılara doldurulması zorunlu maddeler olması nedeni ile aynı sırada verilmiştir. Ankette 630 kişi tarafından, 11 soruluk demografik bilgiler ve 50 soruluk kapalı uçlu soru doldurulmuştur. Veri toplama işleminden sonra tüm veriler, Microsoft Excell programında gerekli olduğu düşünülen analizlere tabi tutulmuştur.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu kısmında, katılımcılardan elde edilen bilgiler ışığında elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Katılımcılara ait demografik bilgiler tablolatırılmış ve Tablo 1’de verilmiştir. Anket sonuçlarından elde edilen bulgular ise gerekli olduğu düşünülen analizlere tabi tutulmuş ve araştırmacılar tarafından yorumlanmıştır.

Tablo 1

Kadın ve Erkeklerle Ait Demografik Bilgiler

Yaş	18-20	23	6,3	10	3,7
	21-25	113	31,3	86	31,8
	26-30	48	13,3	49	18,1
	31-35	36	10,0	28	10,3
	36-40	22	6,1	24	8,8
	41-45	36	10,0	12	4,4
	46-50	32	8,8	20	7,4
	51-55	35	9,7	33	8,5
	56-60	7	1,9	15	5,5
	61 ve üstü	8	2,2	3	1,1
Toplam		360	100	270	100

Eğitim	İlköğretim	9	2,5	5	1,8
	Lise	46	12,7	32	11,8
	Önlisans	22	6,1	9	3,3
	Lisans öğrencisi	17	4,7	8	2,9
	Lisans	226	62,7	193	71,4
	Yüksek lisans	33	9,1	20	7,4
	Doktora	7	1,9	3	1,1
Toplam		360	100	270	100
Meslek	İşsiz	13	3,6	8	2,9
	Öğrenci	48	13,3	35	12,9
	Öğretmen	32	8,8	41	15,1
	Psikolog-psikiyatrist	7	1,9	10	3,7
	Sağlık personeli	50	13,8	10	3,7
	Sosyal hizmet uzmanı	67	18,6	54	20,0
	Memur	21	5,8	21	7,7
	Mimar/Mühendis	8	2,2	15	5,5
	Satış ve pazarlama	10	2,7	2	0,7
	Emekli	18	5,0	8	2,9
	Diğer	86	23,8	66	24,4
Toplam		360	100	270	100
İlişki durumu	Evliyim	154	42,7	123	45,5
	Evli değilim	124	36,4	9	3,3
	Evli değilim, bir ilişkim var	82	22,7	69	25,5
	Evliyim, bir ilişkim var	0	0	1	0,3
	Evli değilim, bir ilişkim yok	0	0	68	25,1

	Toplam	360	100	270	100
Evlilik şekli	Anlaşarak	7	4,5	99	73,3
	Görücü usulü ile	117	75,9	19	14,0
	Akraba evliliği	27	17,5	3	2,2
	Kaçarak	3	1,9	14	10,3
	Toplam	154	100	135	100
Birliktelik süresi	1 yıldan az	24	10,0	17	8,8
	1-5 yıl	65	27,1	72	37,3
	6-10 yıl	33	13,8	23	11,9
	11-15 yıl	31	12,9	26	13,4
	16-20 yıl	14	5,8	11	5,6
	21-25 yıl	20	8,3	12	6,2
	26-30 yıl	27	11,2	20	10,3
	31-35 yıl	12	5,0	9	4,6
	36 ve üstü	10	4,1	3	1,5
	Toplam	236	100	193	100
Eş veya partner ile ilişkiyi değerlendirme	Çok iyi	62	26,2	72	37,3
	İyi	110	46,6	84	43,5
	Orta	45	19,0	29	15,0
	Kötü	10	4,2	5	2,5
	Çok kötü	9	3,8	3	1,5
	Toplam	236	100	193	100

Yetiştığı ailede şiddete tanıklık etme	Evet	100	27,7	85	31,4
	Hayır	167	46,3	131	48,5
	Bazen	93	25,8	54	20,0
	Toplam	360	100	270	100
Tanıklık ettiği şiddet türleri	Fiziksel	17	8,8	21	16,0
	Sözel	33	17,0	30	22,9
	Ekonomik	6	3,1	2	1,5
	Duygusal	7	3,6	10	7,6
	Cinsel	0	0	0	0
	Birden çok	130	67,3	68	51,9
	Toplam	193	100	131	100
Yetiştığı ailede şiddete maruz kalma	Evet	85	23,6	69	25,5
	Hayır	206	57,2	149	55,1
	Bazen	69	19,1	52	19,2
	Toplam	360	100	270	100
Ailede Maruz Kaldığı Şiddet Türü	Fiziksel	18	11,6	25	20,6
	Sözel	23	14,9	19	15,7
	Ekonomik	5	3,2	1	0,8
	Duygusal	16	10,3	9	7,4
	Cinsel	0	0	0	0
	Birden çok	92	59,7	67	55,3
	Toplam	154	100	121	100

KADIN VE ERKEK KATILIMCILARDAN ELDE EDİLEN ANKET BULGULARI

1.Kadın ve Erkeklerin Ailelerine Karşı Hissettikleri Bağlılık bulguları

“Aileme karşı güçlü bir bağlılık hissediyorum” ifadesine katılımcı kadınların, %77,7’si katılıyorum, %15,2’si kararsızım, %6,9’u ise katılmıyorum yanıtını verirken, erkek katılımcıların, %84,0’ı katılıyorum, %11,1’i kararsızım, %4,8’i ise katılmıyorum yönünde yanıt vermiştir. Anketten elde edilen verilere göre, erkek katılımcılar, kadın katılımcılara oranla ailelerine karşı daha fazla bağlılık hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

2.Eşten/partnerden Hediye Almanın Önemi ile İlgili Bulgular

“Eşinden/partnerinden hediye almanın önemi” ifadesine kadın katılımcıların, %88,3’ü katılıyorum, %9,4’ü kararsızım, %2,2’si ise katılmıyorum yanıtını verir iken, aynı soruya yanıt veren erkek katılımcıların, %92,96’sı katılıyorum, %5,55’i kararsızım, %1,48’ i katılmıyorum yönünde yanıt vermiştir. Ankete katılan katılımcılardan elde edilen bulgulara göre kadınlar ve erkeklerin eşlerinden/partnerlerinden hediye almalarının kendileri için önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.Çevrelerindeki kadınlara/erkeklerle davranışlarında yetiştirilme şekillerinin etkisi ile ilgili bulgular

“Çevremdeki erkeklerle davranışlarımda yetiştirilme şeklim etkili olmakta” ifadesine katılımcı kadınlardan, %73,9’u katılıyorum, %13,6’sı kararsızım, %12,5’i katılmıyorum yanıtını veriş, katılımcı erkeklerden, %60,74’i katılıyorum, %15,92’si kararsızım, %23,33’ü ise katılıyorum yönünde yanıt vermiştir. Elde edilen verilere göre, kadın ve erkek katılımcıların eşlerine davranışlarında yetiştirme şekillerinin etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Erkek katılımcıların, eşlerine davranışlarında yetiştirilme şekillerinin etkisinin kadınlara oranla daha fazla olduğu bulgusuna rastlanmıştır. Bunun sebebinin erkeklerin daha gelenekçi olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

4.Eş veya partner ile ilgili çevredekilerin söylemlerinin eşe ve partnere karşı davranışları etkilemesine yönelik bulgular

“Eşim veya partnerim ile ilgili çevremdeki insanların söyledikleri ve ima ettikleri eşime ve panterime davranışlarımı olumsuz yönde etkiler” ifadesine katılımcı kadınların, %14,4’ü katılıyorum, %26,1 kararsızım, %59,4’ü ise katılmıyorum yanıtını verir iken aynı soruya katılımcı erkekler, %16,29’u katılıyorum, %9,25’i kararsızım, %74,44’ü ise katılmıyorum yanıtını vermiştir. Ankette verilen yanıtlardan elde edilen verilere göre, eş veya partnerle ilgili çevredeki insanların söyledikleri hem kadınların hem erkeklerin eşe veya partnere davranışını etkilemektedir. Bulgularda erkeklerin çevreden söylenenlerden etkilenme oranlarının kadınlardan daha fazla olduğu sonuca ulaşılmıştır.

5.Dünyada herkesin eşit muamele görmesi ve eşit fırsata sahip olması ile ilgili bulgular

“Dünyada herkesin eşit muamele görmesinin önemli olduğunu düşünürüm. Bu yüzden herkesin eşit fırsatlara sahip olması gerektiğine inanırım” ifadesine katılımcı kadınların %94,4’ü katılıyorum, %3,3’ü kararsızım, %2,2’si ise katılmıyorum yanıtını, katılımcı erkeklerin, %93,70’i katılıyorum, %2,96’sı kararsızım, %3,33’ü ise katılmıyorum yanıtını vermiştir. Kadın ve erkek katılımcılardan elde edilen verilere göre, dünyadaki herkesin eşit muamele görmesinin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6.Dini kuralları temel alma ve bunun eşe ve partnere şiddet uygulamada etkisine yönelik bulgular

“Hayatta her konuda dini kuralları temel alırım, bu yüzden kişinin inanç ve değerlerinin eşine ve partnerine şiddet uygulamada etkili olduğunu düşünürüm” ifadesine katılımcı kadınların %14,7’si katılıyorum, %16,7’si kararsızım, %68,6’sı katılmıyorum yanıtını verir iken, aynı soruya katılımcı erkeklerden, %17,77’si katılıyorum, %9,62’si kararsızım, %72,98’i ise katılmıyorum yanıtını vermiştir. Dini kuralları temel alma ve bunun eşe ve partnere şiddet uygulamada etkisine yönelik olarak kadın ve erkek katılımcılar bu soruya katılmadıkları yönünde yanıt vermişlerdir.

7.Kadınların okuması gerektiğine yönelik bulgular

“Kadınlar okumalı ve kendi ayakları üzerinde durmalıdır” ifadesine katılımcı kadınlardan %99,7’i katılıyorum, %0,3’ü kararsızım yanıtını verirken, katılmıyorum diyen katılımcı olmamıştır. Erkek katılımcıların ise, %94,81’i katılıyorum, %4,44’ü kararsızım %0,74’ü katılıyorum yanıtını vermiştir. Kadın ve erkek katılımcılardan elde edilen verilere göre, kadınlar okumalı ve kendi ayakları üzerinde durmalı sonucuna ulaşılmıştır. Bu soruya kadın katılımcılardan erkeklere oranla daha fazla olumlu yanıt alınmıştır.

8. Kadınların hayatın her alanında güçlü olduğuna yönelik bulgular

“Kadınların toplumun ve hayatın her alanında kendilerini başarılı bir şekilde ifade edecek güçte olduğuna inanırım” ifadesine araştırmaya katılan kadınların %95,3’ü katılıyorum, %3,1’i kararsızım, %1,7’si ise katılmıyorum yanıtını, erkek katılımcıların ise, %90,37’si katılıyorum, %4,81’i kararsızım, %4,81’i katılmıyorum yanıtı vermiştir. Kadın ve erkek katılımcılar, kadınların toplumun ve hayatın her alanında kendilerini başarılı bir şekilde ifade edecek güçte olduklarına inandıklarını belirtmişlerdir. Çok fazla fark görülme de kadınların bu soruya daha fazla katılıyorum dedikleri bulgusuna rastlanmıştır.

9. Erkeklerin her söylediğine evet dememenin şiddet görme sebebi olduğuna yönelik bulgular

“Erkeklerin her söylediğine evet demeyen kadının şiddet görmesi doğaldır” ifadesine katılımcı kadınlardan %3,3’ü katılıyorum, %1,7’si kararsızım, %95,0’ı ise katılmıyorum yanıtını verirken, katılımcı erkeklerin, %2,96’sı katılıyorum, %1,11’i kararsızım, %95,92’si ise katılmıyorum yanıtını

vermiştir. Elde edilen verilere göre, erkeklerin her söylediğine evet demeyen kadınların şiddet görmesi doğaldır sorusuna kadın ve erkek katılımcılar katılmıyorum derken, %3'lük oranda kadının katılıyorum yanıtı verdiği dikkat çekmiştir. Buda bazı kadınların geleneksel yapıya bağlı olduklarını göstermektedir.

10. Kadınların özgürce karar alabilmelerine yönelik bulgular

“Hayatımda ki kadınlar (Annem, kız kardeşim, kızım, eşim, partnerim), kendi kararlarını özgürce alabilirler” ifadesine kadın katılımcılardan %76,9'u katılıyorum, %16,3'ü kararsızım, %6,7'si ise katılmıyorum yanıtını, erkek katılımcılardan, %83,70'i katılıyorum, %10,00'ı kararsızım, %6,29'u katılmıyorum yanıtını vermiştir. Anketteki, hayatımdaki kadınlar kendi kararlarını özgürce alabilirler sorusuna verilen yanıtlara göre araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcılar katılıyorum yönünde yanıt vermişleridir. Fakat erkeklerin bu soruya kadınlara oranla daha fazla sayıda olumlu yanıt verdiği gözlemlenmiştir.

11.Ortak etkinliklerde kendi isteklerim olmalı bulguları

“Ailece birlikte ortak bir şeyler yapılırken öncelikle benim isteklerimin yapılmasını isterim” ifadesine katılımcı kadınlardan, %43'ü katılıyorum, %64'ü kararsızım, %253'ü katılmıyorum yanıtını vermiştir. Erkek katılımcılarda ise, %8,51'i katılıyorum, %9,25'i kararsızım, %82,22'si katılmıyorum yanıtını vermiştir. Kadın ve erkek katılımcılardan elde edilen verilere göre, ortak etkinliklerde kendi isteklerim olmalı sorusuna verilen yanıtlardan katılmıyorum sonucu çıkmıştır. Katılmıyorum diyen katılımcıların oranlarına baktığımızda erkeklerin daha fazla olduğu görülmektedir.

12. Eleştirileri yapma ile ilgili bulgular

“Eleştirilerimi karşımdaki kişiyi incitmeden iletirim” ifadesine kadın katılımcılardan, %79,4'ü katılıyorum, %17,7'si kararsızım, %2,7'si katılmıyorum yanıtını vermiştir. Erkek katılımcıların ise, %77,40'ı katılıyorum, %20'si kararsızım, %2,59'u katılmıyorum yanıtını vermiştir. Kadın ve erkek katılımcıların karşılarındaki kişileri eleştirirken onları incitmeden eleştiri yaptıkları yönünde bulgular elde edilmiştir.

13.Eş/birlikte olunan insana ilgisizlik, kötü ebeveynsin ile ilgili bulgular

“Eşime/birlikte olduğum kadına/erkeğe “çocuklarla ilgilenmiyorsun”, “kötü annesin/kötü babasın”, “yemek yapmayı bilmiyorsun”, “benimle ilgilenmediğin yok”, “beni anlamıyorsun” dediğim olur” ifadesine katılımcı kadınların %19,4'ü katılıyorum, %17,8'i kararsızım, %62,8'i katılmıyorum yanıtını verir iken, aynı soruya katılımcı erkeklerin, %4,44'ü katılıyorum, %6,66'sı kararsızım, %88,88'i katılmıyorum yanıtını vermiştir. Kadın ve erkek katılımcılardan elde edilen verilere göre, eş/ birlikte olunan kişiye, çocuklarla ilgilenmiyorsun, kötü ebeveynsin gibi sözler sarf etme konusunda erkeklerin, kadınlara oranla daha duyarlı olduğu sonucu çıkmıştır.

14.Eş/birlikte olunan kişiye soğuksun, şişmansın, cahilsin, anlayışsızsın gibi kelime kullanım bulguları

“Eşime/birlikte olduğum kadına/erkeğe “çok soğuksun”, “şişmansın/zayıfsın”, “bakımlı değilsin”, “zevksizsin”, “cahilsin”, “anlayışsızsın” dediğim olur” ifadesine kadın katılımcıların %8,8’i katılıyorum, %11,9’u kararsızım, %79,1’i katılmıyorum yanıtını vermiştir. Erkek katılımcıların ise, %5,92’si katılıyorum, %5,92’si kararsızım, %88,14’ü katılmıyorum yanıtını vermiştir. Anket bulgularına göre, eş/ birlikte olunan kişiye şişmansın, bakımlı değilsin gibi sözler sarf etme konusuna katılımcılar katılmıyorum demişlerdir. Bu soruya katılmıyorum yanıtı veren erkeklerin sayısı kadın katılımcılardan daha fazladır.

15.Romantik ilişki olmaksızın mutluluk bulguları

“Karşı cinsten biri ile romantik ilişki olmaksızın insanlar hayatta gerçekten mutlu olamazlar” ifadesine katılımcı kadınların, %16,9’ katılıyorum, %18,6’sı kararsızım, %64,4’ü katılmıyorum yanıtını verirken, katılımcı erkeklerin, %27,40’ı katılıyorum, %23,70’i kararsızım, %48,88’i katılmıyorum yanıtını vermiştir. Karşı cinsten biriyle romantik ilişki olmaksızın mutlu olunmaz sorusunun bulgularına göre katılımcıların buna katılmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

16.Şiddeti Hak Etme bulguları

“Şiddete maruz kalmış bir kadınla karşılaşsam, şiddeti hak edip etmediğini genellikle düşünürüm” ifadesine kadın katılımcıların %2,5’i katılıyorum, %5,3’ü kararsızım, %92,2’si katılmıyorum yanıtını vermiştir. Erkek katılımcıların ise, %9,62’si katılıyorum, %6,29’u kararsızım, %84,07’si katılmıyorum yanıtını vermiştir. Elde edilen bulgulara göre, şiddete uğramış bir kadınla karşılaştıklarında kişinin şiddeti hak edip etmediğini düşünürüm sorusuna kadın ve erkek katılımcılar katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

17.Kadınlar ekonomik bağımsızlık durumunda ayrı yaşaması bulguları

“Kadınlar, ekonomik bağımsızlıklarını kazandıklarında ailelerinden ayrı yaşayabilmelidir” ifadesine katılımcı kadınların, %74,4’ü katılıyorum, %16,6’sı kararsızım, %8,8’i katılmıyorum yanıtını verirken, katılımcı erkeklerin, %58,14’ü katılıyorum, %21,11’i kararsızım, %20,74’ü katılmıyorum yanıtını vermiştir. Kadın ve erkek katılımcılara göre, kadınlar ekonomik bağımsızlıklarını kazandığında ayrı yaşayabilirler. Verilen yanıtlara bakıldığında bu soruya kadın katılımcılar, erkek katılımcılardan daha fazla katılmıştır. Bunun sebebi kadınların daha fazla bağımsızlık kazanmak istemeleri olduğu düşünülmektedir.

18.Kadınların istediğini giyebilme bulguları

“Kadınlar istediklerini giyinmekte özgürdürler” ifadesine yanıt veren kadın katılımcıların, %91,3’ü katılıyorum, %6,3’ü kararsızım, %2,2’si katılmıyorum yanıtını vermiştir. Aynı soruya yanıt veren erkek

katılımcıların, %71,11'i katılıyorum, %14,07'si kararsızım, %14,81'i katılmıyorum yönünde görüş bildirmiştir. Kadın ve erkek katılımcılar arasında fark görülse de kadınların istediklerini giyebileceği yönünde sonucuna ulaşılmıştır.

19.Açık Giyinmenin Şiddet Sebebi Olmasına Yönelik Bulgular

“Kadının ev dışında, sokakta açık giyim tarzı tacize uğraması için geçerli bir nedendir” ifadesine kadın katılımcıların, %3,6'sı katılıyorum, %5,8'i kararsızım, %90,6'sı katılmıyorum yanıtını vermiştir. Erkek katılımcıların, %8,51'i katılıyorum, %5,18'i kararsızım, %86,29'u ise katılmıyorum yanıtını vermiştir. Kadınların açık giyinmesinin şiddet sebebi olmasına yönelik katılımcılar katılmıyorum yanıtını vermişlerdir. Az bir oran gibi görünse de kadın ve erkek katılımcılardan giyim şeklinin şiddete sebep olacağına katılanlar olmuştur. Bu sonuç gösteriyor ki toplum hala kadını giyimi şiddet gösterme sebebi olmaya devam etmektedir.

20.Sadakatin Karşılıklığı Bulguları

“Sadakat anlayışı karşılıklı olarak aynı olmalıdır. Birbirlerine bu anlamda karşılıklı olarak saygı duymaları kadın içinde erkek içinde geçerlidir” ifadesine yanıt veren kadın katılımcıların, %98,1'i katılıyorum, %1,9'u katılmıyorum derken kararsız katılımcı olmamıştır. Aynı soruya erkek katılımcıların, %95,55'i katılıyorum, %1,48'i kararsızım, bu soruyu cevaplarken kararsızım demiş, %2,96'sı ise katılmıyorum diyerek anketi cevaplandırmıştır. Anket sorusundan elde edilen bulgularına göre, sadakatin karşılıklı olduğu ve çiftlerin birbirlerine karşılıklı saygı duymaları sonucuna ulaşılmıştır.

21.Namus Sebebi ile Kadınların Öldürülebilmesine Yönelik Bulgular

“Namusu kirlenmiş bir kadın, ailenin onuru ve şerefının korunması adına öldürülebilir” ifadesine yanıt veren katılımcı kadınların, %0,6'sı katılıyorum, %0,3'ü kararsızım, %99,2'si katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcı erkeklerin ise, %0,74'ü katılıyorum, %2,22'si kararsızım, %0,74'ü katılmıyorum olarak görüş bildirmiştir. Araştırma bulgularına göre, namusu kirlenmiş bir kadının aile şerefi için öldürülebilir sorusundan katılmıyorum sonucu çıkmıştır.

22.Kadınların Evlilikte Bakire Olmasına Yönelik Bulgular

“Bir erkeğin evleneceği kadının mutlaka bakire olması gerekir” ifadesine katılımcı kadınların, %6,4'ü katılmıyorum, %5,3'ü kararsızım, %88,3'ü katılmıyorum yanıtını verirken, katılımcı erkeklerin, %20,74'ü katılıyorum, %16,66'sı kararsızım, %62,59'u katılmıyorum yanıtını vermişlerdir. Erkeğin evleneceği kadının bakire olması sorusuna katılımcılar katılmıyorum demişlerdir. Her ne kadar sonuç katılmıyorum olsa da hem kadınlardan hem de erkeklerden alınan sonuçlarına göre bekaret önemli bir konu olmaya devam etmektedir.

23.Evlilik Öncesi Cinsel İlişkinin Şiddet Sebebi Olması Bulguları

“Evlilik öncesi cinsel ilişkiye girdiği için kadının şiddet görmesi haklı bir sebep olabilir” ifadesine katılımcı kadınların %0,6’sı katılıyorum, %2,2’si kararsızım, %97,2’si katılmıyorum yanıtını vermiştir. Aynı soruya katılımcı erkeklerin, %4,44’ü katılıyorum, %6,29’u kararsızım, %89,25’i katılmıyorum yanıtını vermiştir. Evlilik öncesi cinsel ilişkiye girmiş olmanın şiddet sebebi olabileceği görüşüne katılımcı kadın ve erkekler katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

24.Geleneklerin Sürmesine Kadınların Uymaması Durumunda Şiddeti Hak Etmelerine Yönelik Bulgular

“Gelenek ve göreneklerin sürmesi açısından, kadınların üzerlerine düşen görevleri yapmadıklarında erkekler tarafından şiddet görmeleri doğaldır” ifadesine kadın katılımcıların %0,8’i katılıyorum, %0,5’i kararsızım, %98,6’sı katılmıyorum yanıtını vermiştir. Erkek katılımcıların ise, %3,33’ü katılıyorum, %1,48’i kararsızım, %95,18’i katılmıyorum yanıtını vermiştir. Her iki katılımcı grubunda da gelenek ve göreneklerin sürmesi açısından, kadınların üzerlerine düşen görevleri yapmadıklarında erkekler tarafından şiddet görmeleri doğaldır sorusuna katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

25.Geleneklerin Önemi Bulguları

“Gelenekler ve değerler benim için önemlidir. Bunları korumak için dinden ve/veya ailemden öğrendiğim şekilde çaba harcarım” ifadesine katılımcı kadınların, %34,1’i katılıyorum, %33,0’ı kararsızım, %32,7’si katılmıyorum yanıtını verirken, katılımcı erkeklerin, %38,14’ü katılıyorum, %22,22’si kararsızım, %39,62’si katılmıyorum yanıtını vermiştir. Gelenekler benim için değerli ve önemlidir anket sorusuna verilen yanıtlar nerdeyse eşit oranda çıkmıştır.

26.Şiddete Kadın Tahrik Eder Bulguları

“Erkeği şiddete kadın tahrik eder” ifadesine yanıt veren katılımcı kadınların, %0,8’i katılıyorum, %5,3’ü kararsızım, %93,8’i katılmıyorum yanıtını verirken, katılımcı erkeklerin, %5,18’i katılıyorum, %12,22’si kararsızım, %82,59’u ise katılmıyorum diye görüş bildirmiştir. Anket sorusundan elde edilen verilere göre erkeği şiddete kadın tahrik eder sorusuna katılımcıların katılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

27.Ev İçi Şiddetin Ev İçinde Gizli Kalması Bulguları

“Ev içinde yaşanan şiddet, kimseyle paylaşılmamalı ev içinde kalmalıdır” ifadesine katılımcı kadınların, %3,3’ü katılıyorum, %8,8’i kararsızım, %87,7’si katılmıyorum yanıtını vermiştir. Aynı soruya katılımcı erkeklerin, %18,51’i katılıyorum, %8,14’ü kararsızım, %73,33’ü katılmıyorum yanıtını vermiştir. Ev içi şiddetin ev içinde kalması, kimse ile paylaşılması gerek sorusuna katılımcılar katılmıyorum yanıtını vererek, şiddetin ev içinde gizli kalmasına karşı çıkmışlardır.

28. Dayağın Terbiye Aracı Olarak Görülmesi Bulguları

“Kadını terbiye etmenin çözümü dayaktır, bu nedenle hak ediyorsa dayak yemelidir” sorusuna kadın katılımcıların, %0,5’i katılıyorum, %99,4’ü katılmıyorum derken kararsız katılımcı olmamıştır. Erkek katılımcıların ise, %0,74’ü katılıyorum, %1,48’i kararsızım, %97,77’si ise katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcılardan alınan bilgilere göre, dayağın terbiye aracı olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

29. Dayak Atma Sebebi Bulguları

“Bir erkek, bir kadını dövüyorsa durduk yere değil mutlaka haklı bir sebebi vardır” ifadesine kadın katılımcıların, %1,1’i katılıyorum, %1,1’i kararsızım, %97,7’si katılmıyorum yanıtını vermiştir. Aynı soruya erkek katılımcıların, %2,59’u katılıyorum, %4,44’ü kararsızım, %92,96’sı ise yanıtını vermiştir. Bir erkek bir kadını dövüyorsa durduk yere değildir, mutlaka haklı bir sebebi vardır diye sorduğumuz katılımcılar buna katılmadıklarını belirtmişlerdir.

30. Kadınlık Yapmamamanın Şiddet Sebebi Görülmesi Bulguları

“Kadın erkeğine karşı kadınlığını yaparsa, erkek şiddete başvurmaz” ifadesine yanıt veren katılımcı kadınların, %0,8’i katılıyorum, %2,5’i kararsızım, %96,7’si katılmıyorum yanıtını verirken, katılımcı erkeklerin, %6,66’sı katılıyorum, %8,14’ü kararsızım, %85,18’i ise katılmıyorum yönünde görüş bildirmiştir. Kadın erkeğine karşı kadınlığını yaparsa, erkek şiddete başvuramaz sorusuna yanıt veren katılımcılar katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kadınlar bulguları erkeklerden azda olsa fazla çıkmıştır.

31. Çocuk Varlığının Şiddete Katlanılma Sebebi Bulguları

“Kadın çocukları var diye her türlü şiddete katlanmalıdır” ifadesine kadın katılımcıların, %1,4’ü kararsızım, %98,6’sı katılmıyorum yanıtını verirken bu soruya katılıyorum diyen kadın katılımcı olmamıştır. Erkek katılımcıların ise, %0,74’ü katılıyorum, %2,22’si kararsızım, %97,03’ü ise katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcılar kadınların her türlü şiddete çocukları var diye katlanmalıdır görüşüne katılmadıklarını dile getirmişlerdir.

32. Fiziksel Gücü Olanın Şiddet Uygulayabileceğine Yönelik Bulgular

“Erkek yaradılış ve fiziksel olarak daha güçlü olduğu için kadına şiddet uygulayabilir” ifadesine yanıt veren katılımcı kadınların, %0,3’ü katılıyorum, %99,7’si katılmıyorum yanıtını verirken, kararsız katılımcı bulunmamaktadır. Aynı soruya yanıt veren katılımcı erkeklerin, %0’ı katılıyorum, %1,48’i kararsızım, 98,51’i katılmıyorum yönünde görüş bildirmiştir. Kadın ve erkek katılımcılar, erkek yaradılış ve fiziksel olarak daha güçlü olduğu için kadına şiddet uygulayamayacağını belirtmişlerdir.

33. Ev İçi Kadına Yönelik Şiddetin Normallik Bulguları

“Ev içi tartışmalarda kadına yönelik şiddetin olması normaldir” sorusuna katılımcı kadınların, %0,6’sı katılıyorum, %0,3’ü kararsızım, %99,2’si katılmıyorum yanıtını verirken, katılımcı erkeklerin, %1,11’i katılıyorum, %2,22’si kararsızım, %96,66’sı ise bu görüşe katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcıların, nerdeyse tamamının ev içi kadına yönelik şiddetin normal bulmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

34.Dayak Yerine, Hakaret ve Küfrün Normal Karşılama Bulguları

“Ev içinde dayak yerine hakaret ve küfürlü sözler kullanmak daha az zararlıdır” ifadesine kadın katılımcıların, %1,1’i katılıyorum, %5,0’ı kararsızım, %93,9’u katılmıyorum yanıtını vermiştir. Bu soruya erkek katılımcıların, %4,81’i katılıyorum, %14,07’si kararsızım, %81,11’i ise katılmıyorum yanıtını vermiştir. Araştırma bulgusuna göre, dayak yerine küfrün daha az zarar verdiği görüşüne katılmıyorum sonucu çıkmıştır. Az oranda olsa da kadın katılımcılar bu soruya erkeklerden fazla oranda katılmıyorum yanıtı vermiştir. Bunun sebebi kadınların bu konuda daha hassas olması olarak değerlendirilebilir.

35.Yasal Hakka Başvuru Bulguları

“Kadın, ev içi şiddette en son çare olarak yasal haklarına başvurmalıdır” sorusuna yanıt veren kadın katılımcıların, %33,3’ü katılıyorum, %5,0’ı kararsızım, %61,6’sı katılmıyorum yanıtını vermiştir. Aynı soruya yanıt veren erkek katılımcıların, %36,29’u katılıyorum, %8,14’ü kararsızım, %55,55’i ise bu görüşe katılmıyorum yönünde görüş bildirmiştir. Kadınların ev içi şiddette en son çare olarak yasal haklarına başvurmalıdır sorusuna verilen yanıtlardan katılmıyorum sonucu çıkmıştır. Fakat hem erkek hem de kadın katılımcıların belli bir kısım katılıyorum demiştir. Bu soruya yanıt veren katılımcılardan alınan yanıtlara göre ev içi şiddette hala yasal haklarına başvurmakta çekinen ve gerek görmeyen kişiler bulunmaktadır.

36.Kadının Şiddete Yönelttiğine Yönelik Bulgular

“Bazı kadınlar insanı şiddete yönlendirir” ifadesine kadın katılımcıların %1,6’sı katılıyorum, %11,6’sı kararsızım, %86,3’ü katılmıyorum yanıtını vermiştir. Erkek katılımcıların ise, %12,96’sı katılıyorum, %17,77’si kararsızım, %69,25’i ise katılmıyorum yanıtını vermiştir. Bazı kadınların insanı şiddete yönlendirdiği sorunundan elde edilen bulgulara göre katılmıyorum sonucu çıkmıştır. Erkek katılımcıların belli bir kısmı ise kadınların şiddete yönelttiğini belirtmişlerdir.

37.Şiddetin Yaşanan Soruna Çözümü Bulguları

“Kadına uygulanan şiddet bazen yaşanan sorunların çözümü olabilir” ifadesine kadın katılımcıların, %0,8’i katılıyorum, %1,1’i kararsızım, %98,1’i katılmıyorum yanıtını verirken, erkek katılımcıların, %2,59’u katılıyorum, %4,81’i kararsızım, %92,59’u ise bu görüşe katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcılar alınan verilere göre, kadına uygulanan şiddetin yaşanan sorunların çözümü olamayacağını sonucu ortaya çıkmıştır.

38.Şiddetin Fazla Zarar Vermiyorsa Görmezden Gelinmesi Bulguları

“Kadına yönelik şiddet, kadına fazla zarar vermiyorsa görmezden gelinebilir” ifadesine yanıt veren katılımcı kadınların, %1,4’ü katılıyorum, %1,9’u kararsızım, %96,7’si katılmıyorum yanıtını vermiştir. Aynı soruya katılımcı erkeklerin, %1,85’i katılıyorum, %2,59’u kararsızım, %95,55’i ise bu görüşe katılmıyorum yönünde görüş bildirmiştir. Katılımcıların tamamına yakını kadına yönelik şiddet, kadına fazla zarar vermiyorsa görmezden gelinebilir sorusuna katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlara göre hem erkek hem kadın katılımcılar şiddetin az ya da çok fark etmeksizin görmezden gelinemeyeceğini düşündükleri ortaya çıkarmaktadır.

39.Özel Günleri Önemseme Bulguları

“Hayatımda ki kadınların (Annem/babam, kız/erkek kardeşim, kızım/oğlum, eşim, partnerim), özel günlerini önemserim” ifadesine kadın katılımcıların, %88,9’u katılıyorum, %8,1’i kararsızım, %3,3’ü katılmıyorum yanıtını verirken, erkek katılımcıların, %88,14’ü katılıyorum, %7,77’si kararsızım, %4,07’si ise katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcılar hayatlarındaki kişilerin (eş/partner, anne-baba, kızı-oğlu, kardeşi) özel günlerini önemsediklerini belirtmişlerdir.

40.Aileden Birine Uygulanan Şiddete Karşı Şiddet Uygulama Bulguları

“Ailemden bir kadına şiddet uygulandığını duyarsam bende şiddet uygulayana karşı şiddet uygulayım” ifadesine yanıt veren kadın katılımcıların, %68,3’ü katılıyorum, %21,1’i kararsızım, %10,5’i katılmıyorum yanıtını vermiştir. Aynı soruya yanıt veren erkek katılımcıların, %36,29’u katılıyorum, %26,29’u kararsızım, %37,40’ı ise bu görüşe katılmıyorum yönünde giriş bildirmiştir. Ailemden bir kadına şiddet uygulandığını duyarsam bende şiddet uygulayana karşı şiddet uygulayım sorusuna kadın katılımcılar katılıyorum derken, erkek katılımcılarda katılıyorum ve katılmıyorum oranları eşit çıkmıştır.

41.İnsanlara Karşı Sevecen Olma Bulguları

“İnsanlara karşı genelde sevecen olmayı ve iyi davranmayı severim” ifadesine yanıt veren kadın katılımcıların, %95,3’ü katılıyorum, %3,3’ü kararsızım, %1,4’ü katılmıyorum yanıtını vermiştir. Erkek katılımcıların ise, %95,18’i katılıyorum, %2,22’si kararsızım, %2,59’u katılmıyorum yönünde görüş bildirmiştir. Katılımcıların neredeyse tamamına yakını, insanlara karşı genellikle sevecen olduklarını belirtmişlerdir.

42.Ölüm Haberleri Duymaya Yönelik Bulgular

“Öldürülen kadın haberleri duyduğumda ilk olarak “kim bilir ne yaptı da öldürüldü” diye düşünürüm” ifadesine kadın katılımcılardan, %1,4’ü katılıyorum, %1,7’si kararsızım, %96,9’u katılmıyorum yanıtını vermiştir. Aynı soruya erkek katılımcılardan, %1,48’i katılıyorum, %5,18’i kararsızım, %93,33’ü ise katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öldürülen kadın haberleri duyduğumda ilk olarak “kim bilir ne yaptı da öldürüldü” diye düşünürüm sorusuna katılımcılardan katılmıyorum sonucu çıkmıştır.

43.Maruz Kalınan Hayata Boyun Eğme Bulguları

“Çiftlerin uyum süreçleri beklentileri doğrultusunda gitmiyorsa kadınlar bulundukları ya da maruz kaldıkları yaşam standartlarına boyun eğmek zorunda kalır” ifadesine kadın katılımcıların, %11,9’u katılıyorum, %13,8’i kararsızım, %74,1’i katılmıyorum yanıtını vermiştir. Erkek katılımcıların ise, %8,88’i katılıyorum, %9,25’i kararsızım, %81,85’i ise bu görüşe katılmıyorum yanıtını vermiştir. Çiftlerin uyum süreçleri beklentileri doğrultusunda gitmiyorsa kadınlar bulundukları ya da maruz kaldıkları yaşam standartlarına boyun eğmek zorunda kalır sorusuna katılımcılar katılmıyorum yanıtını vermişlerdir. Bu soruya katılmıyorum yanıtı veren erkek katılımcıların oranı kadınlardan fazla olmuştur.

44.Kendinden Korkulmasından Hoşlanmaya Yönelik Bulgular

“İnsanların benden korkması hoşuma gider” sorusuna yanıt veren kadın katılımcıların, %2,5’i katılıyorum, %7,2’si kararsızım, %90,2’si katılmıyorum yanıtını vermiştir. Aynı soruya yanıt veren erkek katılımcıların, %3,33’ü katılıyorum, %4,81’i kararsızım, %91,85’i ise bu görüşe katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcılardan elde edilen verilere göre, insanların benden korkması hoşuma gider sorusundan katılmıyorum sonucu çıkmıştır.

45.Yanlış Davranışları Kabul Bulguları

“Yanlış tutum ve davranışlarımı söylediklerinde anlayışla dinler ve kabul ederim” ifadesine katılımcı kadınların, %96,6’sı katılıyorum, %19,1’i kararsızım, %4,1’i katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcı erkeklerin ise, %82,96’sı katılıyorum, %12,59’u kararsızım, %4,44’ü katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcılar kedilerine yanlış tutum ve davranışlarını söylediklerinde anlayışlı olduklarını belirtmişlerdir. Kadın katılımcıların oranı erkek katılımcılardan yüksek çıkmıştır. Buda kadınların eleştiriyi kabul düzeylerinin daha fazla olduğunu göstermektedir.

46.Hayatında Kadınları/Erkekleri Destekleme Bulguları

“Hayatımdaki kadınlar/erkekler (Annem/babam, kız /erkek kardeşim, kızım/oğlum, eşim, partnerim), çalışmak istediğinde onu yürekten desteklerim” ifadesine yanıt veren kadın katılımcıların, %86,9’u katılıyorum, %10,2’si kararsızım, %2,7’si katılmıyorum yanıtını verirken, erkek katılımcıların, %90,37’si katılıyorum, %5,92’si kararsızım, %3,70’i ise bu görüşe katılmıyorum yönünde görüş bildirmiştir. Hayatımdaki kişileri desteklerim bulgularından katılıyorum sonucu çıkmıştır. Özellikle erkek katılımcılardan katılıyorum oranı kadın katılımcılardan fazla çıkmıştır.

47.Eşe Karşı Güven Bulguları

Eşime veya partnerime tam anlamıyla güvenebileceğimi hissediyorum sorusuna yanıt veren kadınların, %56,3’ü katılıyorum, %32,2’si kararsızım, %11,3’ü katılmıyorum yanıtını vermiştir. Aynı soruya yanıt veren erkeklerin, %91,48’i katılıyorum, %6,66’sı kararsızım, %1,85’i ise bu görüşe katılmıyorum yönünde görüş bildirmiştir. Eşe veya partnere güven duyma sorusuna verilen yanıtların sonuçlarına

göre, katılımcılar güvendiklerini belirtmişlerdir. Fakat erkek katılımcıların eşe güven oranları oldukça yüksek çıkarken kadın katılımcıların sadece yüzde 56'sı güvendiğini belirtmiştir. Buda kadın katılımcılar eş ve partnerlerine erkekler kadar güvenmediğini göstermektedir.

48.Kıskançlık Bulguları

“Zaman zaman kıskançlık beni yiyip bitirir” ifadesine kadın katılımcıların, %16,4'ü katılıyorum, %26,4'ü kararsızım, %57,2'si katılmıyorum yanıtını vermiştir. Erkek katılımcıların ise, %16,29'u katılıyorum, %25,55'i kararsızım, %58,14'ü ise yanıtını vermiştir. Kadın ve erkek katılımcılar zaman zaman kıskançlığın kendilerini yiyip bitirdiği sorusuna katılmıyorum yanıtını vermişlerdir. Fakat katılan ve kararsız kalan katılımcı sayıları da oldukça yüksek çıkmıştır. Bu sonuçlardan hareketle hem kadınların hem de erkeklerin ilişkilerinde kıskançlık duygusunu çok yoğun şekilde yaşadıklarını göstermektedir.

49.Eşi Tehdit Etme Bulguları

“Tartışma sırasında eşimi veya partnerimi dövmekle, öldürmekle, bıçaklamakla tehdit ettiğim/edildiğim oldu” ifadesine kadın katılımcıların, %7,2'si katılıyorum, %2,5'i kararsızım, %90,3'ü katılmıyorum yanıtını verirken, erkek katılımcıların %1,85'i katılıyorum, %1,11'i kararsızım %97,03'ü ise katılmıyorum yanıtını vermiştir. Tartışma sırasında eşimi veya partnerimi dövmekle, öldürmekle, bıçakla tehdit ettim sorusuna katılımcılar yüksek oranda katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

50.Evdeki Değişikliğe Yönelik Bulgular

“Evdeki yapılacak değişikliklerde hayatımdaki kadının/erkeğin görüşlerini alırım” ifadesine yanıt veren kadınların, %80,2'si katılıyorum, %10,4'ü kararsızım, %9,4'ü katılmıyorum yanıtını vermiştir. Aynı soruya yanıt veren erkeklerin, %96,29'u katılıyorum, %1,48'i kararsızım, %2,22'si ise bu görüşe katılmıyorum yönünde görüş bildirmiştir. Evdeki değişikliklerde hayatımdaki kişinin görüşlerini alırım sorusuna katılımcılar katılıyorum yönünde olumlu yanıt vermişlerdir. Bulgulara bakıldığında erkek katılımcıların hayatlarındaki kişilerin evdeki değişikliklerle ilgili görüşlerini daha çok önemsedikleri ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi ev içindeki düzen konusunda kadınların daha dikkatli olması ve erkeklerin bu konuya ilgi duymadıkları olarak düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu kısımda araştırmadan elde edilen bulgular ışığında elde edilen sonuçlardan ve önerilerden bahsedilmektedir.

Sonuç;

Toplumsal kanayan yarası olarak görülen kadına yönelik şiddet konusunda, kadın ve erkek katılımcılar dan alınan bulgulara göre, genelde kadın ve erkeklerin sorulara aynı doğrultuda yanıt verdikleri ve şiddet unsuru olarak sorulan sorulara katılmadıklarını belirterek şiddete karşı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Soruların genelinde alınan sonuçlar aynı doğrultuda çıksa da bazı sorularda farklılıklar göze çarpmaktadır. Bunlardan bazıları, erkek katılımcıların, eşlerine davranışlarında yetiştirilme şekillerinin etkisi, kadınlar kendi kararlarını özgürce alabilirler gibi konularda kadınlara oranla daha fazla olması, kadınların okuması ve kendi ayakları üzerinde durması, ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları gibi konularda kadınların daha yüksek oranda katıldıkları gözlemlenmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında erkeklerin daha gelenekçi olduğu düşünülmektedir. Ayrıca hayatındaki kişiye kötü ebeveynsin, çirkinsin, şişmansın gibi sözleri sarf etme konusunda erkek katılımcıların daha duyarlı olduğu ve bu sözlerle katılmama oranları kadınlardan fazla çıkmıştır. Her ne kadar sonuç katılmıyorum olsa da hem kadınlardan hem de erkeklerden alınan sonuçlarına göre bekaretin toplum için önemli bir konu olmaya ve kadının giyim şekli şiddet gösterme sebebi olmaya devam etmektedir.

Çalışma sonuçları, ülkemizde son zamanlarda gittikçe arttığı ifade edilen kadına yönelik şiddetle ilgili medya da yayınlanan haberlerindeki bilgiler ve istatistiksel verilerle uyuşmamaktadır. Bunun iki türlü sebebi olduğu düşünülmektedir. Birincisi araştırmaya katılan katılımcıların genelinin eğitim seviyelerinin yüksek olması, ikincisi ise araştırmaya katılan katılımcıların anket sorularına cevap verirken samimi duygularını yansıtmaktan çekinmiş olabilecekleridir.

Öneriler;

- Bu çalışma ülkemizde yaşanan COVID-19 salgınından kaynaklı yaşanan pandemi koşulları dolayısı ile dijital ortamda gerçekleştirilmiştir. İleriki süreçte çalışma katılımcılarla yüz yüze görüşmelerle gerçekleştirilebilir.

- Evlenecek olan ve evlenmek isteyen tüm bireylere ‘Evlilik Öncesi Danışmanlık Hizmeti’ verilmesi önerilmektedir.

- Aile Danışmanlığı/Evlilik Öncesi Danışmanlık/Bireysel Danışmanlık hizmetleri Sosyal Devlet olma ilkesinden hareketle tüm ülke genelinde yaygınlaştırılmalı, bu hizmet sunucuları olan profesyonel meslek elemanları, devletin ilgili kurumları ve meslek örgütlerinin işbirliği içerisinde denetlenmeli, ilgili Sosyal Güvenlik Kurumları aracılığıyla bu hizmetler ücretlendirilerek danışmanlık ücretleri kişiler tarafından değil devlet tarafından ödenerek kişilerin bu hizmetleri alabilmesi kolaylaştırılabilir.

- Sivil Toplum Kuruluşları, Belediyeler, Bakanlıkların İlgili Kurum ve kuruluşları ortaklaşa, bir amaç içerisinde hareket edecekleri ve iş birliği içerisinde olacakları, mutlaka sonuçlarının da ilgili hizmet gruplarına artı değer kazandıracağı, Şiddet Önlemeye Yönelik proje ve programların devreye sokularak halkın bilinçlendirilmesi ve duyarlı noktaya getirilmesi sağlanabilir.

- AÇEV’in (Ana Çocuk Eğitim Vakfı) İlk İş Babalık, Sağlık Bakanlığı’nın 0-6 Yaş Çocuğun Psikososyal Gelişimini Destekleme (ÇPGD) Programı, Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Eğitimleri, Akran Zorbalığını Önleme Programları gibi var olan ve içinde yaşadığımız ciddi toplumsal sorunları daha ortaya çıkmadan önleyebilecek çalışmaları desteklemek ve uygulanmasına olanaklar yaratılabilir.

• Her gün saatlerce karşısında oturup zaman geçirdiğimiz TV, Bilgisayar, İnternet Yayın Siteleri ve Dijital Platformlarda yayınlanan şiddeti özendiren, yaygınlaştıran ve kabul görmesine olanak veren dizi, film ve görsel malzeme gibi yayınların dil ve içeriğinin mutlaka profesyonel insanlardan oluşan ve objektif, toplum yararına karar verebilecek kurumlar tarafından denetiminin arttırılması sağlanarak, şiddetin normalleştirilmesinin önüne geçilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar H. (2013). Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları, Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Açıkel, S. (2009) Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı, Ankara.
- Akkaş İ, Uyanık Z. Kadına yönelik şiddet. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 2016; 6(1): 32-42.
- Aytaç, Serpil; Sert Eteman, Fatma; Çetin Aydın, Gülşen; Reçber, Bircan; Sezen, Hayrettin Kemal (2016). Kadına Yönelik Şiddetin Dünyü, Bugünü, Yarını: Kestirim Tabanlı Bır Araştırma, Sosyoloji Konferansları, 275-297.
- Baykal Türkcan. (2008). Ailede Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet, Bu Şiddete İlişkin Tutumlar Ve Kişinin Şiddet Yaşantısı, TC. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir.
- CEDAW Tavsiye Kararları 19 Sayılı Tavsiye Kararı, (1992), <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/kaynak/ulusarasi-belgelerkuruluslar/uluslararası-belgeler>.
- Çetiner Gökçen. (2016). Aile İçi Şiddet Yasayan Kadınlarda Cinsel Sorunlar ve İntihar Olasılığı, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gökkaya, V. B. (2011). Türkiye’de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12 (2), 103.
- Harcar, T., Çakır, Ö., Sürgevil, O., & Budak, G. (2008). Kadına Yönelik Şiddet ve Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Durumu. Toplum ve Demokrasi, 2(4), 51- 70.
- <https://www.tdk.gov.tr/>.
- Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020). TC. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 2016.
- Karasar, N. (2015). Araştırmalarda rapor hazırlama (19. Basım). İstanbul: Nobel Yayınları.
- Kazancı Dilara, Evliliklerinde Maruz Kaldıkları Şiddet Nedeniyle Kadın Sığınma Evlerinde Barınan Kadınların Kaygı Ve Depresyon Düzeyleri, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul, 2010. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Kolburan G. (1998). Eş öldürme Olgularında Sosyal, Kültürel ve Psikolojik Faktörler, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi, İstanbul.
- Levent Gülbahar. (2019). Aile İçi Şiddeti Önlemede Yasaların Önemi: 6284 Sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Örneği, TC. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Mutlu Ayça. (2015). Kadına Şiddet Olaylarının Medyaya Yansıması: Milliyet, Zaman Ve Yeni Akit Gazetelerinin İncelenmesi, TC. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı , Yüksek Lisans Tezi.
- Öyekçin DG, Yetim D, Şahin EM. Kadına yönelik farklı eş şiddeti tiplerini etkileyen psikososyal faktörler. Türk Psikiyatri Dergisi 2012; 23(2): 1-7.

- Özgökbil Bilis, Pınar; Özgökbil, Ali Emre (2013). Kadına Yönelik Cinsel Şiddetin Medyadaki Temsili: “Fatmagül’ün Suçu Ne?” ve “Öyle Bir Geçer Zaman Ki” Adlı Televizyon Dizileri Örnekleri”, Yeni Düşünceler Dergisi, 7, 97-99.
- Özmen SK. Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2004; 37(2): 27-39.
- Page, A. Z. ve İnce, M. (2008). Aile içi şiddet konusunda bir derleme. Türk Psikoloji Yazıları, 11 (22), 81-94.
- Şenol, D./Yıldız, S.: Kadına Yönelik Şiddet Algısı: Kadın ve Erkek Bakış Açılıyla, Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara 2013.
- Uğurlu SN, Akbaş G. Namus Kültürlerinde Namus ve Namus adına Kadına Şiddet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar, Türk Psikoloji Yazıları, 2013;16(32):76-91.
- Yalçın Melike. (2014). Aile İçi Şiddet Nedeniyle Kadın Konukevinden Hizmet Alan Şiddet Mağduru Kadınlar İle Kurulmuşta Görev Yapan Meslek Elemanlarının Kadın Konukevi Hizmetlerine İlişkin Değerlendirmeleri: Ankara Örneği, T.C. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

TOPLUMSAL DEĞİŞİMLERİN GENÇLİK PROFİLİNE ETKİLERİ VE SOSYAL HİZMETİN ROLÜ

Yasemin GÜLER¹
Beyza KARADENİZ²

ÖZET

Kuşak kavramını benzer özellikleri taşıyan aynı zaman diliminde dünyaya gelmiş kişilerin oluşturduğu gruplar şeklinde tanımlamak mümkündür. Günümüzde kuşaklar sessiz kuşak, bebek patlaması, X, Y ve Z kuşakları şeklinde sınıflandırılmaktadır. Her kuşağın olduğu toplum yapısı birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Bu durum farklı kuşaklara denk gelen zamanlarda oluşan genç nüfusun da farklı özellikleri barındırmasına sebep olmuştur. Aynı toplumda da olsa yaklaşık 20 yılda bir bambaşka niteliklere sahip bir gençlik oluşmaktadır. Toplumda meydana gelen psikolojik, biyolojik ve sosyal değişimler özellikle en hassas döneminde olan gençliği etkilemektedir. Oluşan yeni kuşaklar ile mevcut kuşaklar bir arada yaşamaya çalışmakta fakat aralarındaki farklılıklar çatışmaların yaşanmasına sebep olmaktadır. Yaşanan çatışmaların haricinde toplumsal değişimler birçok gençlik sorununu da beraberinde getirebilmektedir. Bu kapsamda çalışma alanlarından biri de gençlik alanı olan sosyal hizmet mesleği müdahaleleriyle sorunların ve çatışmaların çözümünde etkin rol oynamaktadır. Bu çalışmanın amacı zaman içerisinde ve yaşanan toplumsal değişimlere paralel olarak gençlik profilinin nasıl değiştiğini ortaya koyarken sosyal hizmetin gençlik alanındaki çalışmalarını açıklamak ve okul sosyal hizmetinin önemini anlatmaktır.

Anahtar kelimeler: Kuşak kavramı, gençlik kavramı, kuşakların sınıflandırılması, sosyal hizmet, okul sosyal hizmeti

GİRİŞ

Gençlik dönemi insan hayatının kişilik oluşumu açısından en karmaşık ve zor dönemlerinden biridir. Kimlik oluşumunun tamamlanmaya çalışıldığı ve toplumsallaşmanın başladığı bu süreç beraberinde birçok sorunu da getirmektedir. Bu sorunlardan biri de kuşak çatışmalarıdır. Birbirine yakın senelerde doğan ve benzer özelliklere sahip kişiler bir kuşağı oluşturmaktadır. Ortalama olarak yirmi senede bir farklı bir kuşak tanımlanmaktadır. Kuşakların içine doğdukları toplum, sosyal yapı, olaylar ve imkânlar farklı olmaktadır. Tüm bunlar o tarihlerde doğan kişilerin kimlik oluşum sürecine etki etmekte ve bu sayede birbirinden farklı özellikteki nesiller oluşmaktadır. Kuşakların toplumsal değişimlerden etkilenme düzeyleri de birbirinden farklıdır. Genç kuşaklar hızlı toplumsal değişimlerden mevcut kuşaklara göre daha fazla etkilenmektedir.

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı

² Sosyal Hizmet Uzmanı

Çalışmada öncelikle toplumsal değişim, gençlik ve kuşak kavramları açıklanmıştır. Daha sonra kuşak sınıflandırmaları hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada sessiz kuşak, bebek patlaması kuşağı, X kuşağı, Y kuşağı ve Z kuşağı incelenmiştir. Günümüzde genç kuşak olarak tanımlanan kuşaklar Y v Z kuşakları olduğundan onlar hakkında daha ayrıntılı bilgi verilmiştir. Diğer bölümde kuşakların toplumsal değişimlerden nasıl etkilendikleri irdelenmiştir. Ardından kuşaklar arası çatışma konusu ele alınarak bu durumun nedenleri ortaya konulmuştur. Burada gençlerin kimlik oluşturma aşamasında olması, anne-babalarından farklı bir sosyalleşme süreci geçirmiş olmalarının göz ardı edilmemesi gereken konular olduğu belirtilmiştir. Toplumsal değişim sürecinin gençliğe ne tür etkilerinin olduğu beşinci bölümde ele alınmaya çalışılmıştır. Son bölümde ise gençliğe ve gençlik sorunlarına sosyal hizmetin nasıl baktığı ve müdahale şekli anlatılmıştır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Toplumsal Değişim

Toplumların vazgeçilmez özelliklerinden olan toplumsal değişme bilim insanlarının üzerinde durduğu önemli kavramlardan biridir. Doğada veya toplumda belli bir süre içerisinde oluşan mevcut halden farklı halleri tanımlayabilmek için değişme kavramı kullanılmaktadır. Değişimin boyutları ve nedenlerini tartışan birçok çalışma yapılmıştır. Değişimin toplumlar arasında farklılık gösteren bir niteliği de hızıdır. Geleneksel toplum yapılarında yavaş gerçekleşen değişme sanayi toplumlarında daha hızlı gerçekleşmektedir (Özkalp, 2015, s. 307).Sanayi toplumlarında toplumsal değişimin sürekliliği ve dinamikleri norm olarak benimsenmiştir. Ancak geleneksel toplumlarda bu durum söz konusu değildir. Toplumsal değişim bazı toplumlarda beraberinde yeni toplumsal sorunlar getirirken bazı toplumlarda da sorunlara çözüm olabilmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi toplumsal değişimin yönü toplumdan topluma farklılık göstermektedir (Apalı, 2016, s. 396).

Toplumlar yaşamdaki diğer olgu ve olaylarda da olduğu gibi hiçbir zaman durağan kalmamaktadır. Sürekli bir hareketlilik ve değişme toplumlarda gözlemlenmektedir. Toplumsal davranış örnekleri, sosyal sistem, yapı ve kurallar sürekli değişim yaşamaktadır. Fakat bu değişimler her zaman ve alanda, açık ve net bir şekilde meydana gelmemektedir. Ayrıca değişimin hızı da her dönemde aynı olmamaktadır (Sağ, 2003, s. 13).

Sosyologlar değişimin hızı, boyutu, zamanı gibi konularda farklı fikirlere sahip olsalar da toplumsal değişimin egemenliği ve değişmezliği konularında birleşmektedirler. Toplumsal değişmeyi açıklayabilmek için farklı kuramlar ortaya çıkmıştır. Dengeci kuram, evrimci kuram, çatışmacı kuram bu kuramlara örnek olarak verilebilmektedir. Özellikleri değişse de tüm toplumsal değişimler toplum yapılarında yeniden şekillenmeye sebep olmaktadır. Sosyologlara göre yeni bir yapılanmaya gidemeyen toplumlar yeni bir sosyal yapıya yer açacak şekilde parçalanmaktadır. Toplumsal değişimler iç ve dış faktörlerden kaynaklanmalarına göre de ayrılmaktadır. Dış faktörler kapsamında toplumların

birbirleriyle etkileşime girmesiyle oluşan değişimler sayılmaktadır. Toplumun herhangi bir ögesinde yaşanan değişimin diğer ögeleri etkilemesi de olağan bir durum olarak nitelendirilmektedir (Dinçer, 2003, s. 104).

1.1.1. Toplumsal Değişim İle İlgili Bazı Kavramlar

Meydana gelen hızlı değişimler, son zamanlarda insan hayatına kattığı farklılıklar ile birlikte bu farklılıkların tanımlanabilmesi için yeni terimlerin oluşmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda değişme kavramı yerine “yenileşme” kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Yenileşme kavramı daha önce planlanan belli değişimler için kullanılmakta ve rastlantıdan ziyade amaçlı ve istenen değişim şeklinde algılanmaktadır. Değişme ile paralel olarak kullanılmakta olan bir diğer kavram “gelişme” dir. Gelişme kavramı toplumun hedeflerini daha etkin olarak hayata geçirmesine imkan veren bir değişme anlamında kullanılmaktadır. Olgunlaşma ve ilerleme kavramları yerine de gelişme kullanılabilmektedir (Erol, 2011, s. 113-114).

Diğer bir kavram ise “yenilik” kavramıdır. Yenilik kavramı “eskimiş, zararlı veya yetersiz sayılan şeyleri yeni, yararlı ve yeterli olanlarıyla değiştirme, teceddüt” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2006). Yenilik kavramı ise “yenilikçilik” kavramını gündeme getirmektedir. Yenilikçiliğin açık ve net anlaşılabilir olmaması kavramsal içeriğe yapılan vurgunun belirginleşmemesine sebep olurken kavram kargaşası da oluşturmaktadır. Kavram temelde örgütler ya da kişilerin yaratıcılıklarının sonucu olarak ortaya çıkan yeni fikir ya da alternatiflerin, değişim sağlayan uygulamalara dönüştürülmesidir (Demirel & Seçkin, 2008, s. 191).

1.2. Gençlik Kavramı

Gençlik kavramı sosyolojide, kişinin biyolojik boyutu göz önüne alınarak tarihsel ve kültürel bağlamda farklılaşan bunlarla birlikte sosyal açıdan süreklilik gösteren bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Gençler geçiş dönemi insanı olarak nitelenmektedir. Bu özelliğiyle genç, geçiş döneminin getirdiği birçok psiko-sosyal durumun etkisinde kalmaktadır. Hareketlilik, sabırsızlık, kişisel bağımsızlık vb. özellikler genç olarak tabir edilen kişinin özellikleri arasında yer almaktadır (Yaman, 2013, s. 35-36).

Gençlik, bireyin yaşamının en enerjik devresi ve kimlik arayışı süreci olarak tanımlanmaktadır (Akın, 2014, s. 10). Kara’ya göre gençlik, zihinsel ve fiziksel açıdan dinamik bir dönem olduğu için doğru yönlendirmelerle çoğu sorunu çözebilecek yeteneğe sahip olunan bir dönemdir (Kara, 2013, s. 8).

Hakkında birçok tanımlama yapılan genç kavramının herkes tarafından kabul edilen bir tanımı bulunmamaktadır. Şimdiye kadar yapılmış olan tanımlar psikolojik, biyolojik ve sosyolojik açıdan farklılıklar içermektedir. Bu nedenledir ki üzerinde birlik sağlanmış bir genç tanımı bulunmamaktadır. Bu durum gençliğe karmaşık ve sorunlu bir alan imajı çizmektedir (Baş, 2017, s. 257).

Her ülkenin yaşam süresine bağlı olarak oluşturduğu yaş grupları olduğundan gençlik döneminin yaş aralığı ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Örnek verecek olursak gençlik döneminin başlangıç yaş tanımı Norveç ve Hollanda’da belirsizken İrlanda’da 10, Almanya ve İtalya’da 14 yaş ve yukarısı şeklinde tanımlanmıştır. Gençlik dönemi üst yaş sınırı ise Norveç’te 26, Hollanda’da 23, Avusturya ve İrlanda’da 25, Almanya’da ise 27 olarak belirlenmiştir. Gençlik döneminin 15-25 yaş aralığını kapsayan dönem olduğunu kabul eden UNESCO’ya göre gençlik, yaşamını sürdürmek için çalışmayan, öğrenim görmekte olan ve kendine ait bir evi olmayan kişi şeklinde tanımlanmaktadır. Türkiye’de ise genç nüfus 14-29 yaş aralığındaki kişileri kapsamaktadır (Certel, 2010, s. 3-4).

1.3. Kuşaklar Kuramı

Türk Dil Kurumu kuşak terimini “Yaklaşık yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın, jenerasyon” şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 2006). Aynı zaman aralığında dünyaya gelmiş, yaşadıkları dönemin değerlerinden, ekonomik, siyasal ve sosyal olaylarından etkilenmiş bireyleri ve bu bireylerin oluşturduğu toplulukları tanımlamak için kuşak kavramı kullanılmaktadır. Kuşaklar yaşadıkları dönemin olay ve olgularından etkilendikleri gibi davranış ve düşünce biçimleri ile de döneme etki ederek değişim sağlamışlardır. Meydana gelen değişimler kuşaklar arası farklılıkların oluşmasına sebep olmuş ve değişimin etkilerinin onları izleyen kuşaklar vasıtasıyla sürdürülmesini sağlamışlardır (Altıntuğ, 2012, s. 204).

Kuşaklar kuramı, ilk kez Karl Mannheim’in 1928’de yazdığı kitabında ortaya atılmıştır. Fakat günümüzde oluşan kuşaklarını kapsayan sınıflandırma ilk kez Inglehart, sonra ise Strauss ve Howe ‘un yazdığı kitaplarda kendini bulmaya başlamıştır. Bazı bilim insanları bu kuramı “Strauss-Howe Kuşak Kuramı” şeklinde isimlendirmektedir. Bu kuram aynı dönemlerde dünyaya gelen ve büyüyen kişilerin birbirine benzeyen eylemlerde bulunduklarını ve bir sonraki kuşakta eylemlerin farklılık kazanabileceğini öne sürmektedir. Kuşak kuramı, toplumlarda birçok tarihi olay ve toplumsal değişimin meydana geldiğini ve bunların o toplumdaki kişilerin davranış, tutum ve değer yargılarını etkileyebilir nitelikte olduğunu savunmaktadır. Kişilerin şekillenmesi olayların olduğu ve meydana geldiği süreç içerisinde tamamlanmaktadır. İnsanların aynı zaman diliminde doğup büyüdüğü kişilerle benzer davranışlar sergilemesi ve benzer değer yargılarına sahip olması bunun sonucu olarak meydana gelmektedir (Arslan & Staub, 2015, s. 5).

1.4. Sosyal Hizmet

Sosyal hizmetin küresel tanımı 2014 yılında IFSW ve IASSW genel kurullarında onaylanmıştır. Bu tanıma göre sosyal hizmet, *“Uygulamaya dayalı bir meslek ve sosyal değişim ve gelişmeyi, sosyal uyumu ve insanların güçlenmesini ve kurtuluşunu teşvik eden akademik bir disiplindir. Sosyal adalet ilkeleri, insan hakları, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı sosyal çalışmanın merkezidir. Sosyal hizmet,*

Sosyal Bilimler, beşeri bilimler ve yerli bilgi teorileri ile desteklenen sosyal hizmet, yaşam zorluklarını ele almak ve refahı arttırmak için insanları ve yapıları yürütmektedir” (IFSW, 2014).

Sosyal hizmet mesleği yaklaşımının başlangıç noktası insanların sosyal varlıklar olduğunun anlaşılmasıdır. İnsanlar birçok ihtiyaçlarını karşılayabilmek için diğer insanlara bağlıdır. Birey, gelişimi ve ilerlemesi için diğer insanlarla sağlanan koruma, rehberlik ve eğitime ihtiyaç duymaktadır. Bireyin varlığı diğer insanların eylem ve seçimlerine bağlıdır. Kişilerin bu karşılıklı bağlılığı ve sosyal ilişkilerin gücü ilişkilerin ve etkileşimlerin kalitesini ve etkililiğini arttırmaya adanmış bir uzmanlık olarak sosyal hizmet karşımıza çıkmaktadır (Sheafor & Horejsi, 2015, s. 23).

2. KUŞAKLARIN SINIFLANDIRILMASI

Bir anne/baba ile çocuğunun doğumu arasındaki zaman olarak ifade edilen biyolojik tanım günümüzde artan teknolojik değişimler, hızlı toplumsal değişimler ile geçerliliğini yitirmiştir. Günümüzde kuşakların değişim hızı oldukça yüksektir. Demografik değişimler kapsamında bakıldığında da biyolojik tanım yetersiz kalmaktadır. Çünkü evlenme ve çocuk sahibi olma yaşı 30’lu yaşları bulmuştur. 80’li yıllarda kadınların anne olma yaşları ortalama 25 olduğu görülmüştür. Günümüzde ise bu yaşı 31’e yükseldiği gözlemlenmektedir. Bu nedenlerden dolayı kuşakların biyolojik tanımlanmalarının yerini sosyolojik tanımlamalar almıştır. Artık kuşaklar sosyolojik açıdan değerlendirilmekte ve birbirine yakın yaşlarda olan ve benzer niteliklere sahip bireylerden oluşan nesiller şeklinde düşünülmektedir. Literatürde yazarlar arasında kuşakların hangi yılları kapsayacağına dair fikir birliği sağlanmış bir sınıflandırma bulunmamaktadır (Silahşor, 2018, s. 7). Bu nedenle bu çalışmada literatürde daha fazla kullanılan ve Türkiye şartları göz önüne alınarak yapılan sınıflandırma kullanılmıştır;

- a) Sessiz Kuşak (1925-1945)
- b) Baby Boomers (Bebek patlaması) Kuşağı (1946-1964)
- c) X Kuşağı (1965-1979)
- d) Y Kuşağı (1980-1999)
- e) Z Kuşağı (2000 ve sonrası) (Arslan & Staub, 2015, s. 6)

2.1. Sessiz Kuşak (1925- 1945)

Sessiz kuşak, bazı kaynaklarda gelenekselciler olarak da isimlendirilmektedir. Çoğunlukla 1925-1945 seneleri arasında dünyaya gelen nesli ifade etmektedir. Dünyaya gelen en küçük kuşak sessiz kuşaktır ve dünya genelinde meydana gelen işsizlik, açlık, kıtlık gibi hayat şartlarına maruz kalmışlardır. Literatüre göre günümüzün en yaşlı üyeleri bu kuşağa aittir. Sessiz kuşak kapsamındaki bireyler bugünkü iş yaşamının temellerini atmış bireylerdir. Bahsedilen dönemde gerçekleşen bazı olaylardan dolayı emin olamadıkları durumlarda tedbirli davranmayı seçmektedirler. Risk almak noktasında en isteksiz kuşak olarak nitelendirilmektedir. Yazılı iletişimi ve net, özetlenebilen bilgi almayı tercih etmektedirler. Sessiz kuşağa mensup kişiler otoriteye sadık, yönlendirmeye müsaittirler. Pragmatik,

disiplinli, itaatkâr, uyumlu ve istikrar arayışında olma gibi özelliklere sahip kişilerdir. Bu kişilere göre güven oldukça önemli bir duygudur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarını görebilmiş olma özelliğine sahiptirler (Adıgüzel, Batur, & Ekşili, 2014, s. 171).

Disiplinli, tutucu ve kurallara bağlılıklarıyla bilinen sessiz kuşak üyeleri bunları destekler derecede hiyerarşiden ve emir- komuta zincirinden yana bir tavır sergilemektedirler. Karar verme aşamasında genellikle tecrübelerini göz önüne almaktadırlar. Kadın-erkek arasındaki eğitim düzeyi farkı okur-yazar oranının en düşük olduğu devire denk geldiklerinden dolayı yüksektir. Çok küçük yaşlarda evlenerek çocuk sahibi olmuşlardır. Bu sebeple sessiz kuşak üyelerinin çoğu lise eğitimini dahi tamamlamamıştır. Üniversiteye gitme oranı ise tahmin edileceği gibi oldukça düşüktür. Kadınların eğitim ve öğretimine önem verilmeyen bu kuşakta eğitim alanların çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır (Silahşor, 2018, s. 8).

2.2. Baby Boomers (Bebek patlaması) Kuşağı (1946-1964)

1945- 1964 yılları arasında dünyaya gelen kişiler baby boomers kuşağını oluşturmaktadır. Bu zaman diliminde yetişmiş kişiler ekonomik büyüme ve eğitimsel ilerlemelere tanıklık etmiştir. Literatüre göre idealist, iyimser, bağlılıkları yüksek, hırslı, işlerine düşkün bireylerdir (Arslan & Polat, 2016, s. 264).

Baby boomers kuşağı dünyada insan hakları hareketlerinin Türkiye'de ise ihtilalin ve çok partili dönemin sorunlarının gündemde olduğu senelerde doğup yetişmişlerdir. En belirgin özellikleri olarak bir işte uzun süre çalışabilmeleri gösterilmektedir. Teknoloji ile ilişkileri ise kişiden kişiye göre değişkenlik göstermektedir. Çalışkan, kararlarında uyumlu, kendilerini motive edebilme becerileri yüksek, takdir beklemeyen bir yapıya sahip oldukları gözlemlenmiştir. Savaş sonrası yaşanan nüfus patlamasıyla birlikte eğlenceye düşkünlükleri bilinmektedir (Adıgüzel, Batur, & Ekşili, 2014, s. 172).

2.3. X Kuşağı (1965-1979)

Kendilerini topluma aykırı olarak tanımlayan, sert müzik türleri ve farklı hayat şekillerine sahip, o güne kadar görülmemiş giyim şekillerine sahip bir nesil olarak X kuşağı 1965-1979 yılları arasında oluşmuştur. Araştırmacılara göre kendilerini para, yüksek düzeyde sosyalleşme, saygın bir statü sahibi olma gibi göstergelerle açıklamaya çalışmaktadırlar. Bu kuşağın temsilcileri kanaat duyguları yüksek, daha iyi kariyer imkânlarını da sorgulayan kişilerdir. Tarihsel olarak teknoloji devrimine tanık olduklarından teknolojik ürünleri mecburi olarak kullanmışlardır. Sosyal sorunlar karşısında duyarlıdırlar. X kuşağı kadınları iş hayatına girmeye başlamış ve az sayıda çocuk sahibi olmak istemeleriyle kuşağa önemli katkılar yapmışlardır (Başol & Çetin Aydın, 2014, s. 3).

X kuşağına mensup kişilerin özgürlüklerine düşkün oldukları ve bebek patlaması kuşağının temsilcileri gibi vefalı olmadıkları gözlemlenmiştir. Çalışma yaşamında da yaratıcılıklarını ortaya koymayı isterken yönetilmekten hoşlanmazlar. Sabırsız olarak nitelenen X kuşağı üyeleri tek olduklarında daha iyi çalışan

ve baskı hissettiklerinde uzaklaşma eğiliminde olan kişilerdir. Özel ve iş hayatının dengede olmalarını ister, buna saygı gösterir ve kendilerine saygı duyulmasını beklemektedirler. Bu dönemde teknolojide çok hızlı gelişmeler yaşanmıştır. Bu kuşak üyeleri günümüzde kullanılan teknolojik aletlerin geliştiricisi konumunda olmalarına rağmen teknolojiyi Y kuşağı kadar etkin kullanamamıştır. X kuşağı geçiş kuşağı olarak tanımlanmaktadır. Basın bebek patlaması kuşağının gerçekleştirdiği devrimlere ve diğer sosyal konularına odaklanmış diğer yandan da Y kuşağına yoğun ilgi göstermiştir. Bu iki kuşak arasında yer alan X kuşağı ise arada kalan bir kuşak olmuştur (Toruntay, 2011, s. 74).

2.4. Y Kuşağı (1980-2000)

Y kuşağına; echo-boomers, internet kuşağı, millenial ve nexters isimleri de verilmiştir. Bu isimler Y kuşağının, önceki kuşaklardan farklı olduğunu ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Kuşak, üyelerinin sorgulayan yapılarından dolayı İngilizce’ de bulunan “why” kelimesinden uyarlanarak Y kuşağı ismini almıştır. Araştırmacıların çalışmalarına göre bu kuşağa mensup kişiler özgüveni yüksek, bencil, bağımsız, işbirliği yapabilen, beklentileri yüksek ve risk almaktan korkmayan kişilerdir (Yüksekbilgili, 2013, s. 343).

Y kuşağı bilgisayar, cep telefonu gibi teknolojik aletler ve internet ile büyümüş bir kuşaktır. Bu sebeple aktif internet kullanıcısıdır ve bilgiye anında ve kaynağından erişim sağlayabilme yetenekleri güçlüdür. Kendilerini geliştirmeye önem verirler. Y kuşağının eğitim seviyesi diğer kuşaklardan yüksektir bundan dolayı farklı kültürlerle iletişimleri yüksek seviyededir. Y kuşağı üyeleri için en hızlı biçimde ve diğerlerinden önce sonuca ulaşabilmek önemlidir. Bu sayede diğerlerinden farklı olduğunu ortaya koyarak kendilerini ifade etmeyi istemektedirler. Uzun vadeli plan yapmaktan hoşlanmadıkları gözlenmiştir. Değişime açık olmaları y kuşağını yalnızca tüketici olmaktan çıkararak üretici konumunda yaratıcılıklarını sergilemelerine olanak sağlamaktadır. Y kuşağının diğer önemli özellikleri ise bilinçli tüketici olmaları, sosyal sorunlara karşı duyarlı olmaları ayrıca sorunların çözümünde katkı sağlayan olmayı sevmeleri olarak literatürde yerini almıştır (Ayvaz, 2013).

İnternetin olduğu senelerde doğan ilk kuşak olan Y kuşağı farklı kültürler ve etnik kökenlerden kişilerle iletişimi en yüksek düzeyde olan kuşak olma özelliğini taşımaktadır. Y kuşağı üyelerinin kültürel zenginliğinin kendinden önceki kuşaklara göre çok daha yüksek olduğu görülmüştür. Dünyaya geldikleri andan beri reklamların ve medyanın etkisinde kalmışlardır. Bu da marka bilinçlerinin anne-babalarına göre daha fazla gelişmesine olanak sağlamıştır. Aralarında ekonomik koşullar karşılaştırıldığında alım gücü düşük ve yüksek olanlar arasındaki fark günümüze kadar araştırılan bütün kuşaklar arasında en büyük farktır. Bu kuşağı motive eden öğelerin kendinden öncekilerden farklı olması da Y kuşağı ile ilgili bir başka tespit olarak karşımıza çıkmaktadır. Y kuşağı üyeleri esnek çalışma saatleri, sosyal yardımlar vb. konuları gelirlerinden daha fazla tatmin edici bulmaktadır.

Yaptıklarının onaylanması ve eğitim faaliyetlerine erişimi kapsayan bir iş tatmini Y kuşağı için iyi bir gelirden çok daha önemli konumda bulunmaktadır (Başol & Çetin Aydın, 2014, s. 3-4).

2.5. Z Kuşağı (2000-2020)

Z kuşağına mensup kişilerin doğduğu yıllar yani 2000 sonrası teknolojinin dünya genelinde oldukça yüksek bir seviyeye geldiği dönemi kapsamaktadır. Z kuşağını önceki kuşaklardan ayıran en önemli özellik aşırı hırslı bir yapıda olmalarıdır. Bu kişiler bilgiyi hızla alabilme, çok çabuk analiz ederek konulara farklı yorumlar getirebilme becerilerine sahiptir. Z kuşağı bilgiye kolayca erişebilen, aynı anda birden çok işle ilgilenebilen ve teknolojik araçları etkin kullanabilen bir jenerasyon olarak ifade edilmektedir. Zamanın olanaklarına hızlı erişen ve bunları oldukça etkili biçimde kullanabilen bu kuşağın yaşadığı sosyal çevreyi bir köprü gibi geleceğe taşıma niteliğine sahip olduğu belirtilmektedir. En yeni iletişim araçlarını kullanan, sosyal medyaya hakim, yeniliğe açık, teknolojiyi doğal yaşam standardı olarak algılayan, bireyselliğe önem veren, Z kuşağı teknolojiyi ileri derecede kullanabilmektedir (Kırık & Sevdâ Köyüstü, 2018, s. 1504-1506).

“Kristal Nesil” olarak da tanımlanan bu nesil 2000 yılından sonra dünyaya gelen kişileri kapsamaktadır. Z kuşağı üyeleri “dijital yerliler” olarak da tanımlanmaktadır. Uzmanlar tarafından derin duygusal olarak nitelenmektedir. Bu zaman aralığında doğan bireyler internetsiz bir dönemi hiç yaşamamış olma özelliğine sahiptir. Toplumsal olaylara, teknolojik gelişmelere, sosyal eşitsizlik ve adalete, çevreye oldukça duyarlı oldukları görülmektedir. Zevklerine düşkün, işlerini hızlı ve kısa sürede halleden tutumlarıyla dikkat çekmektedirler. Doğuştan tüketici konumunda olan, tatminsiz, kararsız ve sonuca odaklı Z kuşağı üyeleri tarihin motor becerileri en yüksek olan jenerasyonu olarak bilinmektedir. Barış iklimini ve adaleti önemsemektedirler. Z kuşağının tüm kuşaklar içerisinde en çok eğitim görmüş kuşak olması tahmin edilmektedir (Taş, Demirdöğmez, & Küçüköğlü, 2017, s. 1037).

Z kuşağı üyelerinin iş hayatına girdiklerinde birçok olguyu da değiştireceği tahmin edilmektedir. Bir önceki kuşak olan Y Kuşağının teknolojiyi çalışma hayatına getirmesi sonucu oluşan hız bağımlılığının bu kuşak ile birlikte daha ileri gitmesi beklenmektedir. Dünyaya geldikleri andan beri içinde bulundukları ağlar, kimlik oluşturma süreçlerine birçok etki yapmaktadır. Literatürde birçok çalışmada M kuşağı ismi ile anılmaları aynı zamandı birçok iş (multi-tasking) yapabilme yetenekleri doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Diğer kuşaklara göre eğitim düzeylerinin yüksek olması, çekinmeden doğruları söyleme davranışları, iletişime açık olmaları, bireysel ve bağımsız olma eğilimlerinin yaratıcılıklarını arttıracak olması, coğrafi sınırlarını internet aracılığıyla kaldırmaları ve kendilerini rahat ifade eden bireyler olmaları Z kuşağının olumlu özellikleri arasında sayılmaktadır. Sadakatsiz olmaları, çabuk sıkılma huyları, azimli olmamaları sebebiyle Z kuşağının iş hayatına atıldığında şirketlerin bu kuşağın üyelerini ellerinde tutmalarının zor olduğu görülmektedir. Çünkü Z kuşağı üyelerinin standart olarak tanımlanan işleri yapmak istememe ve her şeyi kişiselleştirmek isteme gibi ihtimalleri söz konusudur.

Bunlar da Z kuşağının olumsuz olarak nitelendirilebilecek özellikleri olarak sıralanmaktadır (Toruntay, 2011, s. 79-80).

3. TOPLUMSAL DEĞİŞİMLERİN KUŞAKLAR ÜZERİNE ETKİSİ

Yaşanılan toplumsal değişimler ele alındığında her kuşağın önemli değişimlere tanıklık ettiği ve bununla birlikte bazı kırılmalar yaşadığı görülmektedir. 1960'lı yıllarda modernizm kavramı toplumlar tarafından benimsenmeye başlanmış, yeni bir dünya oluşturmak ve anı yakalamak için geçmiş istemli şekilde unutulmaya çalışılmıştır. Yuva, mahalle, aile gibi kavramların unutulmaya, terk edilmeye çalışıldığı bu yıllarda gerçekleşen '68 hareketi mevcut rejimlere zarar vermiş fakat alternatif getirememiştir. Bununla birlikte 60'lı yılların geçmişi unutmaya girişimlerinin yerini aileye ve dine dönme eğilimleri ve muhafazakar değerler almıştır. Bebek patlaması kuşağının şekillenmesini sağlayan ilk kırılma ise; Taylor'un işletmeye bilimsel bir nitelik kazandırması ve fordist üretim olmuştur. Kitleler üretim ve tüketimin hakim olduğu bu süreç 1970'li yıllara kadar devam etmiştir. X kuşağına denk gelen bu devirde "hepsini alıp yuvaya dönmek" sloganı kullanılmıştır. X kuşağının üyelerinde tarih, farklılıklar ve empatinin öne çıktığı görülse de geçmişi idealize etmeleri sebebiyle dünya görüşlerini gerçekçi bir zemine oturtamadıkları görülmüştür. 1980 yıllarında kuşaklar açısından bir kırılma daha yaşanmıştır. Bu yıllarda neoliberal politikalar etkili olmaya başlarken sosyal devlet anlayışı terk edilmiştir. Y kuşağının zaman aralığına denk gelen bu dönemde tüketim, insanları ve toplumu şekillendirmeye başlamıştır. Dünyanın ekonomik krizlerle, çevresel sorunlarla, terör saldırılarıyla biçimlendiği ve yeni iletişim dili olarak internetin kullanıldığı, sosyalleşmenin yine internet üzerinden yapıldığı 2000'li yıllarda ise Z kuşağının üyeleri dünyaya gelmeye başlamıştır (Altuntuğ, 2012, s. 207-208).

Toplum yapıları zaman içerisinde siyasal, sosyal, ekonomik, teknolojik vb. etkenlerden dolayı değişim yaşamaktadır. Değişimlerin dışında kuşakların, içerisinde bulundukları zamanın koşullarına göre farklı imkanlara sahip olmaları her kuşağa mensup kişilerin farklı imkanlarla büyümelerini sağlamıştır. Konu Türkiye açısından ele alındığında sessiz kuşağın savaş yıllarında dünyaya geldiğini, bebek patlaması kuşağının ise İkinci Dünya Savaşı sonrası nüfus patlamasıyla oluştuğunu söylemek mümkün olacaktır. Çalışmalar bu iki kuşağa mensup kişilerin diğer kuşaklara mensup kişilere kıyasla daha olumsuz koşullarda yetiştiklerini ortaya koymaktadır. Bu olumsuz koşulların ardından teknoloji, eğitim ve sağlık imkanlarında yaşanan değişimlerin X kuşağına tekabül ettiği görülmektedir. X kuşağının teknolojiyi etkin kullanamamalarına engel olan durum ise teknoloji ile geç tanışmış olmaları olarak belirtilmektedir. Küreselleşmenin kendini gösterdiği, rahat, teknoloji dostu, bireysel ve her bakımdan değişmeye ve gelişmeye başlayan bir dünyanın konforlu koşullarında dünyaya gelen kuşak ise Y kuşağı olmuştur. Y kuşağını izleyen Z kuşağı ise dijital kuşak olarak nitelenmektedir. Bu kuşak tam anlamıyla teknolojik, bireyselliklerine düşkün, küresel ve zor beğenen özellikleriyle öne çıkmaktadır. Sosyal yapılarda

meydana gelen değişimler hızlı veya yavaş şekilde kendilerini hissettirmektedir. Bu durum farklı kuşak türlerinin ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır (Kon, 2017).

4. KUŞAKLAR ARASI ÇATIŞMA

Kuşaklar arası çatışma her toplum tipinde görülen sosyolojik bir olgu olarak ifade edilmektedir. Mevcut kuşakların toplumsal değişimleri ve bu değişimler sonucunda kültür yapısında meydana gelen yeni öğeleri kabullenmeleri yeni kuşaklara göre daha zor olmaktadır. Bu durum kuşaklar arası anlaşma sorunlarına, davranış, düşünce ve tutumlarda farklılıklar oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Kon, 2017).

Çatışmaların yaşandığı bu dönem yeni kuşakların kendilerini ve konumlarını mevcut kuşaklara gösterme, kabul ettirme ve yavaş yavaş mevcut kuşakları yerinden etme uğraşlarıyla körüklenebilmektedir. Gençlerin kimlik arayışı içerisinde oldukları bu dönemde çatışma doğal bir sonuç olarak görülmektedir. Sosyal yapılarda görülen değişimler, genç kuşaklar tarafından sosyalleşme araçlarını etkin kullanmalarının da etkisiyle daha hızlı benimsenmektedir. Mevcut kuşaklar ise toplumsal değişmelerin oluşturduğu değişimleri benimseme noktasında daha sancılı bir süreç geçirmektedir. Birbirlerinden farklı toplumsallaşma süreci geçiren kuşakların olay ve olguları algılayış tarzları, düşünce ve davranış farklılıkları kuşaklar arasında anlaşmazlıkların oluşmasına sebep olmaktadır (Sivri, 2010, s. 53-54).

Aydın (2014)' e göre anlaşmazlıkların en önemli nedeni her yaş grubunun olaylara ve yaşama kendi özellikleriyle yorum getirmesidir. Kişilerin yaş ve psikolojilerine göre değişim gösteren değer yargıları yaşanan kuşak çatışmalarının aslında değer yargıların çatışması olduğunu kanıtlamaya olanak sağlamaktadır. Çağımızda yaşanan hızlı toplumsal değişimler kuşaklar arası çatışmayı arttıran bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal ve ekonomik değişimlere sebep olan kentleşme ve sanayileşme olguları, bilimsel ve teknolojik yenilikler toplumdaki bireylerin değer, düşünce, inanç özetle hayat tarzını değiştirmektedir. Bu değişimler kuşaklar arası çatışmayı daha da belirgin hale getirmektedir (Aydın, 2014, s. 117).

Kuşaklar arası çatışmada üzerinde durulması gereken diğer bir husus da aile yapısıdır. Aile kurumu, yapısı ve işlevleri zaman içerisinde değişime uğrayan, neslin devamlılığını sağlayan, üyelerin duygusal doyumu yaşadığı, sosyalleşmenin başladığı, birçok görevi bulunan sosyal kurumların en küçüğü olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir yandan da içinde yaşanılan toplumun kültürünü taşıyan ve yansıtan bir kurum niteliğindedir. Toplum, gelenek ve göreneklerini, örf ve adetlerini, dünyaya bakışını ve değerlerini aile kurumu vasıtasıyla kişilere aktarmaktadır. Toplumda yerleşmiş doğru ve yanlış olarak nitelenen yargılar ailenin süzgecinden geçerek gence aktarılmaktadır. Bu niteliği ailenin gencin sosyalleşmesinde ilk ve en önemli fonksiyonu yerine getirdiğini kanıtlar niteliktedir. Çünkü genç bireylerin zihinsel ve fiziksel gelişimi ailede başlamaktadır. Aile kurumu sosyalleşmenin ilk aşaması

olarak görülmektedir. Genç için ilk aşama olarak görülen bu süreç iyi değerlendirilmediğinde anlaşmazlıkların zemini atılmış olmaktadır (Anıl, 2011, s. 36-37).

5. TOPLUMSAL DEĞİŞİM SÜRECİNDE GENÇLİK VE SORUNLARI

Gençlik döneminde bireylerin değer yargıları kendilerinden önceki kuşaktan farklı olmaktadır. Bunun nedenini anlamak için gençlerin hayata bakışlarını anlamak gerekmektedir. Gençlik dönemi, çocukluk dönemi alışkanlıklarının ve düşünce şekillerinin terk edilmeye başlandığı ve yetişkinlik evresine ilk adımın atıldığı bir geçiş dönemi olarak ifade edilmektedir. Geçiş döneminde bireyler birçok değişim yaşamaktadır. Kimlik oluşturma sürecinin başlaması bu dönemin en belirgin özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimlik oluşturma süreci her kişide ve kuşakta farklılık göstermektedir. Günümüzde kimlik olgusu, bireyin yalnızca fiziksel ve zihinsel nitelikleri ile ilgili olmaktan çıkmıştır. Sosyal bir boyut olarak nitelenebilecek olan sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan “sanal kimlik” kavramı da kimlik oluşum sürecine dahil olmuştur. Sanal kimlik kişinin gerçek kimliği ile paralel inşa edilebildiği gibi tamamıyla farklı bir yapıda da oluşturulabilmektedir. Bu nedenle hızla değişen topluma uyum sağlamaya çabalayan genç birey bir yandan da sağlıklı bir kimlik inşası yapmaya çalışmaktadır (Düzgüner, 2015, s. 110).

Gençlik döneminde ortaya çıkan sorunlar her toplumda görülmektedir. Fakat gencin içinde yaşadığı toplumun yapısı ve gençliğe bakışı gençlik sorunları noktasında belirleyici olmaktadır. Geleneksel ve modern toplum yapılarında toplumdaki genç algısı ve gençlik sorunları bağlamında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Modern olarak isimlendirilen toplum yapısında sosyal ilişkiler ve yapı karmaşık hale gelmiştir. Bu durum gençlerin daha fazla ve çeşitli sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Gençlerin zaman ve kültüre bağlı sorunları için toplumsal değişme belirleyici olmaktadır. Genç kuşağın eski değerlere uyumunu güçleştiren temel faktör toplumsal değişimlerin hızlı yaşanmasıdır. Toplumsal değişmelerin hızı yaşandığı toplumlarda genç ve ailesi arasında çatışma, uyumsuzluk, toplumla genç arasında kültürel anlaşmazlıklar görülmektedir (Kurttaş, 2017, s. 529). Baş (2017) gençliğin güncel sorunlarını; yabancılaşma, madde bağımlılığı, gelecek kaygısı, iletişimsizlik, toplumsal değişmeye bağlı değerlerde değişme, kimlik, kitle iletişim araçlarının sebep olduğu koşullanma, yozlaştırılma, statükoya karşı çıkma vb. şeklinde sıralamaktadır. Gençler psiko-sosyal sorunları nedeniyle psikolojik desteğe ihtiyaç duymaktadır (Baş, 2017, s. 275).

Gençlik sorunları küreselleşmenin beraberinde getirdiği hızlı değişimler ile küresel bir boyut kazanmıştır. Küreselleşme sürecinin oluşturduğu yeni değerler mevcut değerleri aşındırarak genç kuşağın diğerleriyle olan uyumunu güçleştirmektedir. Yeni değerler kapsamında modern toplumlarda bireyselleşmenin, rekabetin, tüketimin ve hazcılığın arttığı görülmektedir. Bu durumda genç kuşak için yeni fırsatlar oluşturan küreselleşmenin bir yandan da onları savunmasız bıraktığı gözlemlenmektedir. Türkiye açısından değerlendirildiğinde de hızlı toplumsal değişimlerde genç kuşağın uyum sorunu yaşadığı söylenebilmektedir. Genç kuşağın sayıca fazla olması Türkiye’de gençlerin istihdam sorunu

yaşamalarına etken olmaktadır. Günümüzde gençler üniversite eğitimini tek kurtuluş olarak görmektedir. Ancak eğitim politikalarında yapılan yanlışlıklar sebebiyle üniversitelerde yığılmalar ve çok fazla sayıda mezun vermenin oluşturduğu istihdam sorunu yaşanmaktadır. Bu durum genç nüfusun topluma yabancılaşmasına neden olmaktadır (Kurttaş, 2017, s. 530).

6. SOSYAL HİZMET VE GENÇLİK

Sosyal çalışmacılar psikolojik ve bireyler arası sorunların yanı sıra aileleri etkileyen sosyal ve ekonomik değişimlerin kontrol edilemez kişisel ve duygusal sonuçlarıyla, gençlerin zarar görmesi veya ihmal edilmesiyle yaşayacakları kırılganlık da dahil olmak üzere baş etmeye çalışmaktadır (Adams, 2014, s. 349).

İçinde bulundukları gelişimsel dönemlerden dolayı genç bireyler hayatlarının belli evrelerinde kimi zorluklarla karşılaşmaktadır. Gençler kendi imkanlarını kullanarak bu zorlukları her zaman çözememektedirler. Bu gibi durumlarda koruyucu ve destekleyici bir sistemin varlığına, kolaylaştırıcılığına ve savunuculuğuna ihtiyaç duymaktadırlar. Sosyal hizmet mesleği, gerçekleştirdiği inceleme, değerlendirme ve müdahale ile kişinin sosyal işlevselliğini arttırmakta, üzücü yaşam olaylarının üstesinden gelmesine katkı vermekte, kişilerin iç ve dış kaynaklarını güçlendirmektedir. Odaklandığı gencin problemlerinin çözüme ulaşarak gencin sosyal işlevselliğinin sağlanması sosyal hizmet müdahalesinin amacıdır. Problemlerin çözüme kavuşması için karşılanmayan ihtiyaçların ve sonrasında oluşan problemi ilişkilendirmek gerekmektedir. Toplumda var olan her birey gibi gençler de çevresi ile ilişki halindedir. Bu durum gencin kendisini içine alan çevredeki öğelerden etkilendiği şekilde onları etkileme gücüne de sahip demektir. Gençlerle çalışmada sosyal hizmet genç bireyin aile, okul, arkadaş vb. sosyal sistem bağlantılarıyla müdahale noktalarını belirlemektedir (Adıgüzel, 2013, s. 82).

Gençlik döneminde bireyler kimliklerini geliştirme, hayattaki işlevlerini yerine getirme, kişiliği anlamlandırma uğraşı içinde psikolojik, sosyal, ekonomik birçok problemi çözmeye çalışmaktadır. Bu zor dönem içerisinde olan genç açısından güçlü ve güçlendirilme olanağı olan yönlerinin bilincine varmak, değişebilir olmak oldukça önemli görülmektedir. Bunun gerçekleştirebilmek için mesleki çalışmaların önemi yadsınamayacak düzeydedir. Genç bireyi güçlendirmek için atılacak önemli adımlarda biri gelişim sürecinde tamamlaması gereken görevlerin farkına varmasının sağlanmasıdır. Görevleri, yönetilebilecek parçalara bölmek farkındalık açısından önemli etki sağlamaktadır. Karmaşık olarak görülen problemlerin kademeli çözümü genç bireyin iç gözü geliştirmesine zemin hazırlamaktadır (Charles & Charles, 2003, s. 102).

Bireyi çevresi içinde değerlendiren sosyal çalışmacı müdahale noktalarını belirlerken öncelikle bireyin güçlü ilişki kurduğu sistemleri tanımlamaktadır. Genç müracaatçı ile çalışırken istenen sonuçlara ulaşılabilmesi noktasında aile göz ardı edilemeyecek derecede önemli bir kaynak olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Ailesi ve kişi sürekli iletişim içindedir. Bu durum karşılanmayan ihtiyaçların, güçlü yönlerin, beklentilerin, işlevsiz düşünce ve davranışların belirlenmesinde sosyal çalışmacıya değerlendirme ve müdahale etme imkanı tanımaktadır (Adıgüzel, 2013, s. 85).

6.1 Gençlik Alanında Okul Sosyal Hizmetinin Rolü

Sosyal hizmet biliminin gençlik sorunlarına yönelik çalışmalar yaptığı bir diğer alan da okul sosyal hizmetidir. Türkiye’de henüz proje aşamasından öteye gidememiş olan okul sosyal hizmeti uygulamaları ABD ve İngiltere gibi ülkelerde gençlerin okul içi (eğitim başarısı, kendini geliştirme vb.) ve okul dışı (ailevi sorunlar, çevre faktörleri, şiddet, bağımlılık gibi diğer toplumsal olaylar) yaşadıkları veya yaşayabilecekleri sorunlara yönelik çalışmalar yapmaktadır. Gençlerin toplumda en çok zaman geçirdikleri ve hayata hazırlandıkları eğitim sisteminde yaşanan bu problemlere yönelik olarak odak noktası ‘çevresi içinde birey’ olan sosyal hizmet mesleğinin gerekliliği önem arz etmektedir (Aktan, 2016, s. 250).

Sosyal hizmet uzmanı müracaatçı gruplarının ihtiyaç ve sorunlarına yönelik olarak mikro düzeyde bireylere, mezo düzeyde aile ve gruplara, makro düzeyde ise topluma psikososyal veya sosyoekonomik hizmet sağlamaktadır (Duman, 2000, s. 32).

Sosyal hizmet sorunların tespitinde; eğitim politikası, aile yapısı, kültürel ve ahlaki değerler, inanç sistemi, sosyoekonomik düzey, günümüz teknolojik gelişmeler gibi birçok farklı unsuru bir arada ele alıp bir değerlendirme yapar. Öyle ki toplumun zamanla değişim ve dönüşüme girmesiyle farklı kuşaklarda yaşayan gençlerin sorunlarının da farklılaştığı ortaya çıkmaktadır (Reçber, 2020, s. 23)

Farklı yaşam şartları içinde büyümüş ve farklı gelişimsel özellikler gösteren gençlerin okul içi ve dışında yaşayabileceği sorunlar da farklı olmaktadır. Şiddet ve suça yönelme, istismar, madde kullanımı, akran zorbalığı, aile içi çatışmalar vb. problemler için profesyonel desteğe ihtiyaç duyulmaktadır (Özbesler & Duyan, 2009, s. 19).

Okul sosyal hizmet uzmanı temelde gençlerin okul başarısını arttırmayı, öğrencinin okula devamlılığını sağlamayı, öğrencinin ailesinin de desteği ile gencin eğitim sürecini en verimli şekilde tamamlamasını amaçlamaktadır (Özbesler & Duyan, 2009, s. 24).

Uzman mesleki rollerini yerin getirirken gençlerin gelişim düzeylerini, aile yapısını ve çevresini birlikte değerlendirir. Yaşadıkları sorunlarının çözümünde ve gerekli hizmetin sağlanmasında bu etmenler okul sosyal hizmet uzmanına yol gösterici olmaktadır. Böylece uzman doğru müdahalede bulunarak gençlerin sorunlarını çözmekte ve eğitim süreçlerini başarılı bir şekilde devam etmenlerine katkı sağlamaktadır (Duman, 2000, s. 35).

Sosyal hizmet biliminin koruyucu-önleyici, geliştirici- değiştirici ve tedavi-rehabilite edici fonksiyonları bulunmaktadır (Aktan, 2016, s. 65). Okul sosyal hizmeti çerçevesinde bu fonksiyonlara örnek verecek

olursak; gençlerin çokça yaşadığı bir problem olan bağımlılık hakkında okulda öğrencilere ve ailelerine seminer ve konferans gibi yöntemlerle bilgi vermek, bağımlı olan gencin biyopsikososyal anlamda iyilik hali için gerekli tedavi yöntemleri ile buluşturmak, ailesini de süreç hakkında bilgilendirmek ve ihtiyaçlarını gidermek, tedavi sonrası bağımlı genci ve ailesini topluma uyum ve rehabilite sürecinde desteklemek, genci çeşitli hobi ve meslek edindirme kursları ile hayata katılımını sağlamak gibi çalışmalar yapılabilmektedir. Okul sosyal hizmeti bu süreçte toplum kaynaklarını kullanmakta ve diğer meslek elemanları ile de iş birliği yaparak koordine bir şekilde çalışmaktadır (Duman, 2000, s. 33).

Sorunların çözümünde okul sosyal hizmet uzmanı kadar okul çalışanlarının da sürece dahil olması gerekmektedir. Çünkü okul yönetimi, öğretmenler ve rehberlik öğretmenleri ile uzmanın bir takım çalışması yürütmesi yapılacak müdahalenin başarıya ulaşmasında yardımcı olacaktır (Reçber, 2020, s. 29)

7. SONUÇ

Geçiş dönemini yaşayan genç bireyler kimlik arayışı içerisinde oldukları için hızlı toplumsal değişimlerden en fazla etkilenen nüfus grubu olmaktadır. Bu çalışmada zamana ve toplumsal değişimlere göre gençliğin nasıl şekillendiği ve hangi özellikleri barındırdığını irdelenmeye çalışılmıştır. Daha sistematik olabilmek adına “Strauss-Howe Kuşak Kuramı” kullanılmıştır.

Sosyal yapının nitelikleri gençlik sorunları konusunda belirleyici olmaktadır. Genç kuşağın kültüre ve zamana bağlı değişen sosyal problemleri toplumsal değişim sürecinde şekillenmektedir. Yaşanan hızlı toplumsal değişimler genç kuşağın mevcut değerleri kabul etmesinde ve onlara adapte olmasında zorlaştıracı bir etken olarak görülmektedir. Bu durum genç kuşak ve ailesi açısından farklı sorunların ortaya çıkmasına, aralarında uyumsuzluk ve anlaşmazlıklar yaşanmasına, gencin içinde yaşadığı toplumla kültürel çatışmalara girmesine sebep olmaktadır. Toplumsal değişimlerin hızlı gerçekleştiği toplumlarda gençlerin sorunları diğerlerine göre daha çeşitli ve fazla olmaktadır.

Gençlik sorunlarının çözümünde rol sahibi olan mesleklerden birisi de sosyal hizmettir. Sosyal hizmet genci çevresi içerisinde ele almaktadır. Bu özelliğiyle diğer mesleklerden ayrılarak karşılanamayan ihtiyaçların tespiti ve oluşan sorun arasında bağlantı kurabilmektedir. Bu bağlantının kurulması yapılacak müdahalelerin etkinliği ve gençlik sorunlarının çözümü açısından önem arz etmektedir. Okul sosyal hizmeti gençlik sorunlarına yerinde ve birebir müdahale etme imkanı tanımaktadır. Bu noktada okul sosyal hizmetinin önemi tekrar ortaya çıkmaktadır. Genç müracaatçı kesiminin sorunlarının çözümü ve oluşabilecek sorunların önlenmesi açısından okul sosyal hizmeti uygulamalarının ülkemizde de yaygınlaştırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, R. (2014). Çocuklar, Gençler ve Ailelerle Çalışma. R. Adams, L. Dominelli, & M. Payne içinde, *Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar* (E. Fırat, Çev., s. 349). Ankara: Nika Yayınevi.
- Adıgüzel, İ. B. (2013). Erasmus Programına Katılan Gençlerin Türkiye'deki Ve Gittikleri Ülkelerdeki Gençlere Ve Gençlik Hizmetlerine İlişkin Görüşleri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Adıgüzel, O., Batur, Z., & Ekşili, N. (2014). Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), 165-182.
- Akın, M. (2014). Gençlik Toplumsallaşmasında Akran ve Arkadaşlık Grupları. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 8-18.
- Aktan, M. C. (2016). *Türkiye'de Okul Sosyal Hizmetinin Yapılandırılmasına İlişkin Nitel Bir Araştırma: Sorunlar, Gereksinimler ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Aktan, M. C. (2016). Türkiye'de Okullarda Öğrencilerin Karşılaştıkları Problemler ve Okul Sosyal Hizmeti. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 244-254.
- Altıntuğ, N. (2012). Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 203-212.
- Anıl, H. A. (2011). Kültürel Değişme Açısından Kuşaklar Arası Çatışma. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Apalı, Y. (2016). Toplumsal Değişme Bağlamında Bilginin Değişimi ve Dönüşümü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(17), 395-405.
- Arslan, A., & Staub, S. (2015). Kuşak Teorisi ve İçgirişimcilik Üzerine Bir Araştırma. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 6(11), 1-24.
- Arslan, Y., & Polat, S. (2016). Eğitim Örgütlerinde Kuşaklar arası Çatışma: Nedenleri ve Başa Çıkma Yaklaşımları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 263-282.
- Aydın, M. Z. (2014). İletişimsizliğin Sonucu: Kuşak Çatışması. *Din & Hayat*(22), 116-119.
- Ayvaz, T. (2013). Y Kuşağının Özellikleri. 5 4, 2018 tarihinde Dijital Ajanslar: <http://www.dijitalajanslar.com/y-kusagi/> adresinden alındı
- Baş, H. (2017). Türkiye'de Genç Nüfus: Sorunlar ve Politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(27), 255-288.
- Başol, O., & Çetin Aydın, G. (2014). X ve Y Kuşağı: Çalışmanın Anlamında Bir Değişme Var mı? *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 1-15.
- Certel, E. (2010). Gençlik ve Sosyal Gelişim: Gençlik Örgütlerine Katılan Gençlerle Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Charles, H., & Charles, H. (2003). Guidelines In Child And Youth Care Family Work: A Case Story. *Child and Youth Services*, 25(1), 95-115.
- Demirel, Y., & Seçkin, Z. (2008). Bilgi ve Bilgi Paylaşımının Yenilikçilik Üzerine Etkileri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 189-202.
- Dinçer, M. (2003). Eğitimin Toplumsal Değişme Sürecindeki Gücü. *Ege Eğitim Dergisi*, 3(1), 102-112.
- Duman, N. (2000). *Ankara Liselerinde Çeteye Katılma Potansiyeli Olan Öğrenci Grupları ve Okul Sosyal Hizmeti*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Düzgüner, S. (2015). Değişen Dünyada Gençlik ve Değerler. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 105-126.
- Erol, N. (2011). Toplumsal Değişme ve Eğitim: "Temel İlişkiler, Çelişkiler, Tartışmalar". *Akademik Bakış*, 5(9), 109-122.

- IFSW. (2014). *Sosyal Hizmet Küresel Tanımı*. 05 20, 2019 tarihinde Uluslararası Sosyal Hizmet Çalışanları Federasyonu: <https://www.ifsw.org/what-is-socialwork/global-definition-of-social-work/> adresinden alındı
- Kara, S. (2013). Hz. Peygamberin Elinde Şekillenen İdeal Gençlik. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(2).
- Kırık, A. M., & Sevdâ Köyüstü. (2018). Z Kuşağı Konusunda Yapılmış Tezlerin İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1497-1518.
- Kon, B. (2017, 05 15). Kuşakları Anlamak ve Yönetmek. 05 01, 2019 tarihinde Humanica: <http://www.humanica.com.tr/kusaklari-anlamak-yonetmek/> adresinden alındı
- Kurtdaş, E. M. (2017). Toplumsal Değişme Bağlamında Gençlik Sorunları. *Turkish Studies*, 12(25), 513-534.
- Özbesler, C., & Duyan, V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 17-25.
- Özkalp, E. (2015). Sosyolojiye Giriş. Ankara: Ekin Basım Yayın.
- Reçber, B. (2020). Türkiye’de Okul Sosyal Hizmetinin Konumu ve Gerekliliği. *Tesam Dergisi*, 11-36.
- Sağ, V. (2003). Toplumsal Değişim ve Eğitim Üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 11-25.
- Sheafor, B. W., & Horejsi, C. J. (2015). *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve Uygulamalar* (2. Baskı b.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Silahşor, Ö. (2018). *X ve Y Kuşakları Kadınlarının Giysi Tercihleri*. Moda Tasarım Anabilim Dalı. Ankara: Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Sivri, C. (2010). *Sinemada Roman Uyarlaması: Aşk-ı Memnu Romanının Filmiyle Kuşak Çatışması Açısından Karşılaştırılması*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema-TV Ana Sanat Dalı.
- Taş, Y., Demirdöğmez, M., & Küçüköğlü, M. (2017). Geleceğimiz Olan Z Kuşağının Çalışma Hayatına Muhtemel Etkileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 1033-1048.
- TDK. (2006, 09 26). *Güncel Türkçe Sözlük*. 05 06, 2019 tarihinde Türk Dil Kurumu: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cdacc7f71d674.26674420 adresinden alındı
- TDK. (2006, 09 26). *Güncel Türkçe Sözlük*. 05 20, 2019 tarihinde Türk Dil Kurumu: http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce52c10f10bc9.06313207 adresinden alındı
- Toruntay, H. (2011). *Takım Rollerini Çalışması: X ve Y Kuşağı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaman, Ö. M. (2013). *Apaçi Gençlik Gençlerin Toplumsal Davranış Ve Yönelimleri: İstanbul’da “Apaçi” Alt kültür Grupları Üzerine Nitel Bir Araştırma* (3. Baskı b.). İstanbul: Açılım Kitap.
- Yörük, B. Ö., & Taylan, H. H. (2018). Ortaokul ve Lise Öğrencilerinde Problemlili İnternet Kullanımı ve Sosyal Hizmet Müdahalesi . *The Journal of Academic Social Science Studies*.
- Yüksekbilgili, Z. (2013). Türk Tipi Y Kuşağı. *Electronic Journal of Social Sciences*, 12(45), 342-353.

PANDEMİ SÜRECİNDE KADIN OLMAK: SADECE CİNSİYETE ATFEDİLEN SORUMLULUKLARIN SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Seda KARAHASAN¹

Bu çalışma pandemi sürecindeki kadınların toplum tarafından zaten atfedilen sorumluluklara ithafen sadece cinsiyetinden dolayı yeni sorumluluklarının eklendiğini ifade eden ve bu sorumlulukların cinsiyet bağlamında nasıl algılandığını ölçmek için yapılmıştır.

ÖZET

İlk olarak Aralık 2019’da Çin’in Hubei eyaletinin Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 salgını tüm nüfus gruplarını etkilemekle birlikte kadınlara da ekstra bir sorumluluk yüklemiştir. İş hayatının evden yürütülmeye çalışılması, eğitimin kapanarak uzaktan eğitim sistemine geçilmesi birçok kadının yaşamında da köklü değişiklikler gerçekleştirmiştir. Ev içi rollerinin değişmesi ile pandemi sürecinde kadınlar hem ebeveyn hem öğretmen hem eş hem de ev işlerinden sorumlu kişi olarak tanımlanmıştır. Ayrıca kendi işlerinin de yükümlülüklerini yerine getirmeleri beklenmiştir. Değişen yaşam koşullarının devam etmesi nedeniyle bu sorumlulukların süreklilik kazanması da erkeklerin sorumluluklarının azalmasına olanak tanımıştır. Çalışma nitel araştırma yönteminin görüşme tekniği ile toplanan verileri içermektedir. Araştırmanın evrenini Covid-19 salgınının devam etmesi nedeni ile Giresun ilinde bulunan kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise gelişigüzel örnekleme yöntemi ile seçilen 12 kadından oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda kadınların cinsiyetlerinden dolayı fazla sorumluluk yüklenmesi nedeni ile “kadın olmak” kavramının doğru anlaşılmadığını ortaya koymuştur. Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanan ‘Sosyodemografik Bilgi Formu’ ile toplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karantina, sorumluluk, cinsiyet, kadın olmak.

1.GİRİŞ

Kadınlar, şüphesiz dezavantajlı grup üyelerinden biridir. Covid-19 sürecinden en yüksek seviyede etkilenen grupları kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze toplumların neredeyse hepsinde görüldüğü üzere, kadınlar erkeklere göre dinlerde ve kültürlerde toplumun ortaya koyduğu sınırlamalarla daha yoğun düzeyde karşılaşmaya devam etmektedirler (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2013; akt. Can, 2020). Covid-19 salgını sürecinden kadınlar gibi diğer dezavantajlı grup üyeleri de imkân ve fırsatlara erişime sahip olan başkaca kesimlere göre daha yoğun düzeyde etkilenmektedirler. Covid-19 salgınının toplumun çoğunluğunu etkilemesiyle beraber, toplumsal cinsiyet yaklaşımından bakıldığında her iki cinsiyet üzerindeki etkileri farklılaşabilmektedir. Kız çocukları ve kadınlara yönelik, hâlihazırda bulunan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin salgın süreciyle katlanarak çoğaldığını belirten Birleşmiş

¹ Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 3.sınıf öğrencisi

Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), “Salgın hastalıkları, kadınları ve erkekleri farklı biçimlerde etkiler” şeklindeki sözüyle salgın sürecindeki toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat çekmiştir. Bunun yanında kadınlar ve kız çocuklarına dönük hâlihazırda eşitsizliklerin derinleşmesiyle beraber, engelliler ve aşırı yoksullara benzer ötekileştirilmiş kesimlere karşı ayrımcılığı da pekiştirmektedir. (Nisan, 2020).

Geçmişten gelen toplumsal baskının Covid-19 salgını sürecinde de etkisini gösterdiği anlaşılmaktadır. Her iki cinsiyete verilen sorumlulukların farklı olması ile pandemi süreci içerisinde kadınların daha fazla baskı altında kaldığı ve bununla birlikte sorumluluklarının değişmesi zorunlu kılınmıştır.

Covid-19 salgını, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin engellenmesine yönelik son yıllardaki sınırlı kazanımların kaybına ve cinsiyetler arası eşitsizliğin daha da derinleşmesine sebep olabilecek bazı sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Ev izolasyonu önlemi, pandemi sürecinin en önemli uygulamalarından birisi olmakta ve aile içinde geçirilen sürenin artmasını da beraberinde getirmektedir. Salgın nedeniyle, bireylerin evlerinde bir arada kalmasının yoğun hale gelmesiyle; psikolojik bozulmalar, anksiyete, depresyon veya öfkeye benzer bozuklukların kendini gösterebildiği; fiziksel, ekonomik, cinsel ve psikolojik olmak üzere özellikle kadına yönelik şiddeti barındıran tüm davranışları tetikleyebileceği belirtilebilmektedir. Covid-19 Pandemisi Sürecinde Toplumsal Cinsiyet İzleme Çalışmaları raporunda, kadınların %43’ü en yoğun psikolojik olmak üzere karantinada şiddete uğradığını ve şiddet faillerinin ise %85 gibi bir oranla aileler olduğunu belirterek kadınlara uygulanan şiddetin ev içinde ve genellikle birinci dereceden yakınlar tarafından uygulandığı gerçeği bir kez daha doğrulanmıştır. Kadınlara karşı uygulanan şiddetin pandemi gibi kriz süreçlerinde, hanede stres ve gerilimlerin artmasıyla doğru orantılı olarak, ev içi şiddetin daha sık görülme ihtimalini değerlendirilmesi gereken bir risk unsuru olarak inceleyen UNFPA (2020), ev izolasyonlarında kız çocuklarıyla kadınları koruyan sosyal sistemlerin etkisinin öncekinden daha zayıf olabileceğini belirtmiştir. Artan şiddetin en büyük sebeplerinden birinin karantina kapsamında evde kalan kadınların sorumluluklarını yerine getirmemeleri olarak ifade edilmiştir.

Bunlarla bağlantılı olarak, aktif şekilde iş yaşamında katılım gösteren ve salgın döneminde de aktif iş yaşamına devam eden kadınlar için yaşanan olumsuz değişimlerden biri okullar ve kreşlerde uzaktan eğitime geçilerek bakım sorumluluğunu yüklenen kadınlara artı olarak ev içi ücretsiz emeğin ortaya çıkması olmuştur. Aktif olarak çalışma yaşamında yer alan fakat salgın sürecinde evden çalışma uygulamasına geçen kadınlar, hem çalışmasından ötürü üstlendiği görevleri yerine getirmeye çalışmak hem de ev içi işler ve evde bakıma ihtiyaç duyan çocuk, yaşlı ve engelli kişilerin bakım sorumluluklarını üstlenmeye itilmiştir. Okullar ve kreşlerde yüz yüze eğitime ara verilmesi ve uzaktan eğitime geçişten sonra çocukların meşguliyet süresinin yetersiz olması, iş yaşamına katılım gösteren kadınların evde çalışma verimliliklerini düşüren değişkenlerden olmuştur. Bu bağlamdaysa, kreşlerin tatil edilmesinin ardından okul öncesi eğitim alanında, hiçbir çevrimiçi eğitim veya boş vakit değerlendirme çalışmasına yer verilmemesi özellikle çocuk bakımından sorumlu tutulan kadınların ücretsiz ev içi emeğini oldukça yükselten etmenlerden olmaktadır (Can, 2020).

Salgının neden olduğu ekonomik ve sosyal sonuçların, insanların yaşamında derin ve kalıcı değişikliklere yol açacağını öngörmek mümkündür (Yavuz, 2020). Özellikle de dezavantajlı gruplardan bir tanesi olan kadınlar fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan birçok değişikliğe maruz kalmıştır.

1.1.Cinsiyet ve Kadın Olmak

Cinsiyet; kadın ve erkek şeklinde biyolojik bir ayrımı ifade etmektedir. Bireyler doğdukları andan itibaren cinsel organlarına bakılarak kadın ya da erkek cinsiyet grubuna göre kimlik kazanırlar. Bireylerin kendilerini erkek ya da kız olarak tanımlamaları ise cinsiyet kimliklerini oluşturur:

Cinsiyet doğumdaki fiziksel özelliklere bağlıdır ancak; toplumsal cinsiyet, toplumun belirlediği görev ve sorumlulukların dağılımına bağlı olarak cinsiyetin yorumlanmasıdır. Toplumdan topluma farklılık gösterebilmekle birlikte, toplum tarafından oluşturulan cinsiyet kalıpları, kadın ve erkekleri birbirinden farklılaştırmakla birlikte sosyal ve ekonomik kaynaklara erişimi, fırsatlardan yararlanabilmeyi, sorumlulukların ve kaynakların dağılımını da önemli ölçüde şekillendirmekte ve etkilemektedir. Kadınlar hayatları boyunca farklı yaş dönemlerinde, cinsiyet eşitsizliklerinden kaynaklanan farklı risklerle karşı karşıya kalmaktadır (Doğan ve Piyal, 2017: 15).

“Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrım, biyolojik olarak dünyaya gelen kadın ve erkeğe yönelik olarak toplumsal rollerin verilmesiyle belirlenmektedir” (Bhasin, 2003: 7).

Kadın olmak; 'Kadın' kelimesinin çağrıştırdıklarını düşündüğümüzde, 'kadın'ı, insanların üzerine konuştukları ve ona dair açıklamalar ürettikleri bir söylem alanı olarak görmemiz mümkündür. Oysa kadın, bir cinsiyet kategori üyesi olarak varsayıldığında ister feminist yaklaşımlar çerçevesinde olsun ister kadını söz konusu eden sosyal projeler çerçevesinde olsun, ister devletin yasaları çerçevesinde olsun, sosyal eşitsizliklerin birincil mağduru olarak ele alınır. Kadının mağduriyet durumu içerisinde anlamlandırılması, lehine sosyal pratiklerin geliştirilmesini zorunlu kılar. Bu pratiklerin meşruluğunu oluşturacak şeyler ise kadına ve onun durumuna has 'gerçeklerin tespit edilmesi ve gözler önüne serilmesidir. Bu amaçla yapılan kadın araştırmalarında ve teorik arka planda gösterilen 'kadın' görüntüsü, birtakım güçlerce devletin resmi politikalarıyla, yasalarıyla ve/veya töre ve dini yasalarla bastırılan ve hayatın birçok alanında engellenen ve fırsat eşitliklerinden yararlanamayan kadındır (Dökmen, 2003; İlkcaracan, 1998a, 1998b, 1998c; Sakallı, 2003).

Cinsiyet dediğimiz kavram sadece biyolojik farklılıkları ifade ederken, kadın olmak kavramının toplumda her türlü eşitsizliğe maruz kalan kesim olarak ifade edilmesi görülmektedir. Kadın olmak denildiği zaman toplumda ezilen, her şeyi yapmakla yükümlü bir kişi izlenimi uyandırmaktadır. Cinsiyet bizim biyolojik olarak kazandığımız bir durum iken cinsiyetimiz üzerinden kurulan baskı kadınlara farklı anlamlar yüklemiştir. Bununla beraber birçok sorumluluğu da beraberinde getirmiştir.

1.2.Karantina ve Sorumluluk

2019 Aralık ayından bu zamana kadar COVID-19’ un yayılmasını önlemek için alınan önlemlerden bir tanesinin olan karantina kavramı ifade edilirken, bu kavram beraberinde sorumluluk kavramında da değişmelere yol açmıştır. Karantina dediğimizde neden artan sorumluluklar söz konusudur? Bu iki kavramın pandemi öncesinde ve sonrasında farklılaşmasının nedenleri nelerdir?

Karantina; bulaşıcı bir hastalığın yaygın olduğu bir yer veya bölgeden gelen kişi, gemi, mal veya hayvanların geçici olarak bir yerde tutulup gözlemlenmesi biçiminde uygulanan sağlık önlemi (Sağlık Bakanlığı, 2020).

Sorumluluk; kişinin kendisine karşı ve topluma karşı yerine getirilmesi gereken yükümlülüklerini zamanında yerine getirmesi zorunluluğu olarak ifade edilebilir.

Pandemi öncesinde yaklaşık 8 saatini işinde geçiren kadınların ev içi rolleri belirliydi. Fakat pandemi ile bu süre azalmış ve erkeklerin ev içi rollere bakışının değişmesiyle kadınlar üzerindeki sorumluluk artmıştır. Aynı şekilde eğitim sisteminin beklenmedik bir zamanda değişmesi de kadınların çocukları üzerindeki sorumluluk bilincini artırmıştır. Pandemi sürecinin tam olarak ne zaman biteceğinin bilinmemesi ile artan sorumluluklar toplum tarafından zorunlu hale getirilmeye çalışılmıştır.

Burada iki kavramın tek başlarına ne ifade ettikleri yer almıştır. Her iki kavram için de kadın ya da erkek olarak bir ayırım yapılmazken, pandemi sürecinde bu iki kavram özellikle kadınlar üzerinde değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Pandemi öncesinde karantina kavramını kadınlar erkekler tarafından kısıtlanmak olarak ifade ederlerken, pandemi sonrasında ise bu kavramın “evde işkence” olarak tanımlandığı da ortaya çıkmıştır? Bununla birlikte sorumluluk kavramı kadınlarda pandemi öncesinde kendisine ve topluma karşı yükümlülüklerin yerine getirilmesi olarak aktarılırken pandemi sonrasında sonrasında yemek yapma, ütü yapma, temizlik, eş (erkek) ile ilgilenme, çocukların derslerini takip etme vs. olduğu anlaşılmıştır.

2. YÖNTEM

Bu araştırma temel olarak, COVID-19 pandemisinin farklı meslek grubundaki kadınlar üzerinde artan sorumluluklarının nedenlerini belirlemek ve pandemi öncesi ile arasındaki farkı anlama amacı ile gerçekleştirilmiştir.

2.1. Evren ve Örneklem

08.03.2021 – 25.05.2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen araştırma Dünya’da ve Türkiye’de COVID-19 pandemisinin devam etmesi nedeni ile katılımcılar tüm Covid-19 kurallarına uyularak gelişigüzel örneklem yöntemi ile farklı meslek gruplarını ifade eden Giresun ilinde bulunan kadınlar üzerinde sınırlı kalmıştır. Araştırmanın örnekleme yöntemi ise gelişigüzel örnekleme yöntemi ile seçilen 12 kadından oluşmaktadır. Ev hanımı (6), terzi (1), kasiyer (2), öğretmen (2) ve doktor (1) meslek gruplarından oluşan toplam 12 gönüllü katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler ‘Sosyodemografik Bilgi Formu’ aracılığıyla toplanmıştır.

2.2.1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Sosyodemografik bilgi formu; Sosyodemografik bilgi 6 adet kapalı uçlu sorudan (yaş, eğitim durumu, meslek, medeni durum, çocuk sahibi olma ve çocuk sayısı) oluşmaktadır. Aynı zamanda ankette 4 adet açık uçlu soru yer almaktadır. Sorular: “Pandemi sürecinde hayatınızda hangi sorumluluklar yer aldı?”, “Pandemi sürecinin sorumluluklarınızı artırması siz de ne gibi sorunlara yol açtı?”, “Almış olduğunuz bu sorumluluklarda cinsiyetinizin etkisi nedir?” ve “Pandemi öncesinde ve sonrasında kadın olmak size ne ifade ediyor?” oluşmaktadır.

2.3. Veri Toplama ve Analiz Süreci

Araştırmanın veri toplama süreci 08.03.2021 tarihinde başlayıp 25.05.2021 tarihinde bitmiştir. Araştırmada kullanılan sorular Google Form üzerinden hazırlanmıştır. Verilerin toplanması için araştırmanın gerçekleştiği süre içerisinde gelişigüzel örneklem yöntemi ile farklı meslek grubunda olan katılımcılar ile anket doldurmaya başlamadan önce, çalışmanın amacı açıklanmıştır. Katılımcılar tarafından doldurulan anket soruları ortalama 15-20 dakika sürmüştür. Anket soruları bütün katılımcılara doldurulması zorunlu maddeler olması nedeni ile aynı sırada verilmiştir. Ankette 12 kadın katılımcı tarafından, demografik bilgiler (yaş, eğitim durumu, meslek, medeni durum, çocuk sahibi olma ve çocuk sayısı) ve 4 adet uzun cevaplı soru doldurulmuştur. Veri toplama işleminden sonra tüm veriler, Microsoft Excel programında ve SPSS 25.0 paket yazılımı üzerinden gerekli olduğu düşünülen analizlere tabi tutulmuştur.

3. BULGULAR

3.1. Demografik Bilgiler

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

	n (Sayı)	% (Yüzde)
Yaş		
25-35	5	41,7
36-45	7	48,3
Medeni durum		
Evli	12	100
Bekâr	0	0

Meslek grubu		
Ev hanımı	6	50,0
Öğretmen	2	16,7
Terzi	1	8,3
Doktor	1	8,3
Kasiyer	2	16,7
Eğitim durumu		
İlkokul mezunu	3	25,0
Ortaokul mezunu	4	33,3
Lise mezunu	2	16,7
Yükseköğretim mezunu	3	25,0
Çocuk sahibi olma		
Evet	12	100
Hayır	0	0
Çocuk sayısı		
1-2	4	33,3
3-4	5	41,7
5 ve üzeri	3	25,0

Araştırmaya katılan 12 kişinin hepsi kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin medeni durumlarına baktığımızda, katılımcıların hepsi evlidir (%100). Katılımcıların eğitim düzeyleri ise; 3 kişi ilkokul mezunu, 4 kişi ortaokul mezunu, 2 kişi lise mezunu ve 3 yükseköğretim mezununu oluşturmaktadır. Katılımcıların yaşları, %41,7 oranında 25-35 yaş arası (n=5) ve %58,3 oranında 36-45 yaş arası (n=7) yer almaktadır. Meslek gruplarına göre, ev hanımı 6 kişi (%50,0), terzi 1 kişi (%8,3), kasiyer 2 kişi (%16,7), öğretmen 2 kişi (%16,7) ve doktor 1 kişi (%8,3) olmaktadır. Tüm katılımcılar çocuk sahibi olduklarını ifade etmişlerdir (%100). Katılımcıların çocuk sayıları; %33,3 oranında 1-2 çocuk (n=4), %41,7 oranında 3-4 çocuk (n=5) ve %25,0 oranında 5 ve üzeri çocuk (n=3) sahibi oldukları görülmektedir.

3.2.Açık uçlu sorulara verilen bazı yanıtlar (Etik ihlal olmaması adına katılımcıların bilgileri direkt verilmemiştir.)

3.2.1.Pandemi sürecinde hayatınızda hangi sorumluluklar yer aldı?

A.M.: Bu soruya o kadar farklı cevaplar verebilirim ki. Ben ev hanımıyım. Pandemi öncesinde de birçok sorumluluğum vardı ve zaten onlar beni yeterince yoruyordu. Pandemi öncesi 3 çeşit yemek yaparken sanki pandemi sonrasında 5 çeşit yemek yapmam gerekiyormuş gibi davranıldı. Ayrıca benim 2 tane küçük çocuğum ve eğitimlerine evde devam ediyorlar. Pandemi öncesi derslerini çok fazla takip edemiyordum ama pandemi ile sanki ben okumaya başladım. Bu durum benim psikolojik olarak çok yordu. Ayrıca eşimin de çoğunlukla evde bulunduğu durumlarda sürekli tartışmaya başladık. Üstelik sudan sebeplerdi bunlar. Şurası neden kırıksık, bunu neden ütülemedin, 1 tencere daha yemek yapamadın mı gibi saçma sapan nedenlerden tartışmaya başladık. Bununla da aile ilişkilerimiz azalmaya başladı. Bir başka sorumluluk ise garip ama eşim evde otururken bile masaj yaptıırıyordu. Sanki ona masaj yapmak benim işimmiş gibi davranıyordu.

3.2.2.Pandemi sürecinin sorumluluklarınızı artırması siz de ne gibi sorunlara yol açtı?

R.T.: Açıkçası daha önceden daha rahat bir hayatım vardı. Her şeyim planlı bir şekilde gerçekleşirdi. Fakat pandemi nedeniyle ev içi rollerim arttı. Aslında eşimle birlikte yapardık çoğu şeyi fakat pandemi ile eşim bana eskisi kadar yardım etmemeye başladı. Benim üniversiteye giden bir kızım var ve onun şehir dışından gelmesi ile aile içi ilişkilerimiz değişti. Kızım babasına çok fazla düşkün. Onlar birlikte zaman geçirirlerken bana sürekli ‘bize tatlı getirir misin, yemekte ne var, tüm gün bizimlesin ama çok mutsuzsun2 tarzında söylemlerde bulunmaya başladılar. Bu söylemler açıkçası beni değersizleştirdi ve psikolojik tedavi almaya başladım. Hala terapiler devam ediyor fakat ev içindeki rollerim sanki sabitlenmiş gibi bir türlü değişmiyor.

3.2.3.Almış olduğunuz bu sorumluluklarda cinsiyetinizin etkisi nedir?

K.L.: Küçüklüğümde beri hep cinsiyetimden dolayı ayrımcılığa uğradım. Herkes beni baskı altına almaya çalıştı ve bu durum evliliğimde de devam etti. Eşim muhafazakâr bir aileden geliyor ve aşırı kıskanç. Pandemi öncesinde de tartışmalarımız oluyordu fakat pandemi ile bu durum arttı. Bunun en büyük sebebi de evdeyiz ve tüm ev içi işlerimi bitirince telefonda sosyal medyaya giriyorum. Eskiden de giriyordum fakat eşim yanımda olmadığı için tartışmıyorduk. Şimdi sanki onu aldatıyormuşum gibi davranmaya başladı. Ben de ona ‘sen de telefona bakıyorsun ver ben de bakayım neye girdiğine’ gibi bir cümle kullandım. Eşimin cevabı beni çok fazla şaşırtmıştı. ‘Sen kadınsın, kolay aldanırsın; ben erkeğim kimse beni kandıramaz’ dedi. Açıkçası çok tuhaf geldi bana.

3.2.4.Pandemi öncesinde ve sonrasında kadın olmak size ne ifade ediyor?

H.Y.: Hayatım boyunca kadın olmak kavramını düşündüm. Çok fazla insan gördüm ve onlara yardım ettim. Sorunun temeline gelecek olursam; pandemi öncesinde ayrımcılığa, şiddete maruz kalan, toplum

tarafından baskılanan bir kadın kavramı vardı. Pandemi sonrasında ise kadın olmak daha da zorlaştı. Ayrımcılıklar, şiddet, baskının artmasıyla birlikte sanki tüm sorumluluk bendeymiş gibi davranılmaya başlandı. Sanki Covid-19'u ben başlatmışım gibi her şeyi benim yapmam gerekiyormuş gibi ithamlarda bulunmaya başladılar. Özellikle eşim bunu bana çok fazla hissettirmeye başladı. Bence ne pandemi öncesi ne de pandemi sonrası; erkeklerin düşünce yapısı değişmedikçe, ataeril sistemin parçası olmaktan çıkmadıkça 'kadın olmak' hiçbir zaman gerçekten olması gerektiği gibi olmayacak.

4.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadınların pandemi öncesinde ve sonrasında 'kadın olmak' kavramının aynı şekilde algılanması Türkiye'de bazı çalışmaların eksik olduğunu göstermektedir. Ayrımcılık, şiddet ve artan sorumluluk ataeril sistemin parçası olduğumuz için yer aldığını göstermektedir.

Kadınların pandemi ile ev içi rollerinin değişmesi nedeniyle değersiz hissettikleri, kadınlara köle gibi davranıldıkları ve sanki her şeyi yapmakla yükümlüymüş ve karşıdaki kişileri memnun etmeleri gerekiyormuş gibi davranılmasından rahatsız olduklarını ve hatta bazı katılımcılar bu durumlardan dolayı psikolojik tedavi gördüklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise tartışma olmasın diye sessiz kaldıklarını ve eşlerinin onlara karşı baskıcı bir şekilde davranmalarına izin verdiklerini ifade etmişlerdir. Kadınların çocuklarının psikolojik açıdan kötü etkilenmemesi için sessiz kaldıkları ve kabullendikleri durumlar karşısında da güç eşitsizliğinden dolayı uzaklaştıkları ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma pandemi koşulları nedeniyle sadece Giresun ili içerisinde sadece 12 kadın katılımcı ile sınırlı kalmıştır. Farklı şehirlerde de buna benzer çalışmalar yapılarak pandemi bittikten sonra kadınların sorumluluklarında değişmelerinin sonuçları karşılaştırılabilir.

Son olarak bu çalışma sadece 5 meslek grubu ile sınırlı kalmıştır. Çalışmanın farklı meslekler üzerinde de yapılması ve düşüncelerin değişip değişmediği toplumun genel yapısına etkisi anlaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Akkaş İ., (2019). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları çerçevesinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı. *Ekev Akademi Dergisi*, ICOAEF Özel Sayısı, 97-118.
- Bhasin K., (2003). Toplumsal cinsiyet 'bize yüklenen rolleri'. Ay, K., (Çev.), Liseli Kıvılcım Eğitim Broşürleri.
- Can H. B. (2020). Olağanüstü Durumlarda Geliştirilen Sosyal Politikaların Dezavantajlı Gruplar Üzerindeki Etkisinin Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi: Covid-19 Pandemisi Türkiye Örneği. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 47-64.
- Doğan H. Ö. ve Piyal, B. (2017). Toplumsal cinsiyetle ilişkili sorunlar. *Türk J. Public Health*, 15(2) (file:///C:/Users/user1/Downloads/651-4244-1-PB.pdf)
- Dökmen Z. (2003) "Çalışma Durumları Farklı Üç Grup Kadında Ruh Sağlığı, Kontrol Odağı İnancı ve Cinsiyet rolü", *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 111-124.
- Elçi E., Türkiye'de "Kadın Olmak" Söylemi: Kadınlarla Yapılmış Bir Söylem Çalışması. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 31 (2011) 1-28
- İlkkaracan İ. (1998a) "Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı", *Bilanço 98: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İstanbul Tarih Vakfı Yayınları, 285-302.

- İlkkaracan İ. (1998b) “Doğu Anadolu’da Kadın ve Göç”, *Bilanço 98: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İstanbul Tarih Vakfı Yayınları, 173-192.
- İlkkaracan İ. (1998c) “1990’lar Türkiye’sinde Kadın ve Göç”, *Bilanço 98: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İstanbul Tarih Vakfı Yayınları, 305-322.
- Sakallı N. (2003) “Cinsiyetçilik: Kadınlara ve Erkeklerle İlişkin tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kurumu”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 6(11), s.1-20.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2 Temmuz 2020). Karantina Nedir? Erişim adresi (26 Mart 2021): <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html>.
- Yavuz K., Covid-19 Salgınının Sosyal Politikanın Geleceği Üzerine Etkileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Nisan 2020;7(45):181-193.

PANDEMİ SÜRECİNDE ÇOCUK VE YAŞLI OLMAK

Hatice CALBAY¹
Simay ALTAY²

Özet

Bu makalede, pandemi süresi boyunca yaşlıların ve çocukların nasıl etkilendiği, yaşlı ve çocuklar için nasıl önlemler alındığı ele alınacaktır. 1 Aralık 2019 tarihinden itibaren tüm dünyayı etkisine alan Covid19 virüsünün toplumda incinebilir olarak kabul edilen çocuklar ve yaşlılar üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Alınan tedbirler ve yapılan kısıtlamalar toplumun düzenini etkilemiş ve akışı durdurmuştur. Bundan dolayı toplumun her kısmı bu pandemiden olumlu ve olumsuz etkilenmiştir. Çocuklar daha temel ihtiyaçlarını karşılayamamalarından dolayı; yaşlılar ise yaşlarının getirmiş olduğu hareket kısıtlamasından dolayı, alınan tedbirler iki grup üzerinde dezavantaj yaratabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: pandemi, yaşlı, çocuk

GİRİŞ

1 Aralık 2019'da Çin'in Hubei eyaleti Wuhan kentinde ortaya çıkan 2019-20-21 Coronavirüs (Covid-19) pandemisi, küresel düzeyde sağlık başta olmak üzere, ekonomi, sosyal yaşam ve eğitim uygulamaları üzerinde çok önemli değişimlere ve etkilere neden olmuş ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2020) tarafından 11 Mart 2020'de küresel bir pandemi olarak ilan edilmiştir. Pandeminin tüm dünyada yaratmış olduğu kriz durumunun sağlık başta olmak üzere ekonomik, psikolojik, sosyal yaşam ve eğitim üzerine olan derin etkileri, yansımaları devam etmekte ve ne zaman sona ereceğine ilişkin kesin bir veri bulunmamaktadır.

Ülkeler ve yerel yönetimler, Coronavirüs (Covid-19) pandemisinin yayılmasını yavaşlatmak amacıyla, ev hapsi, seyahat yasakları ve okul kapatma gibi tedbirler almak zorunda kalmışlar, okulların kapatılmasıyla birlikte milyonlarca çocuk, genç ve yetişkin, okullara ve üniversitelere gidememektedir. Bu durum, öğrencilerin ilerleyen dönemlerde eşit eğitim almaları konusunda büyük zorluklara neden olabilecektir (Giannini&Lewis, 2020). Okulların kapanması, ülkeleri eğitim sistemini ayakta tutmak için yenilik yapmaya zorlamakta, tüm dünyada yeni bir eğitim sistemi şekillenmekte, ülkeler kesintisiz öğretime devam etmek için aralıksız çözümler bulmakla birlikte, öğrenmenin kalitesi büyük ölçüde dijital erişim seviyesine ve kalitesine bağlıdır (Gilani, 2020).

¹ Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Hizmet Bölümü Lisans Öğrencisi

² Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Hizmet Bölümü Lisans Öğrencisi

Buna ek olarak, doğuştan gelen veya kültürel faktörlere bağlı olarak toplumdaki var olan kaynaklardan yeterli ölçüde yararlanamayan, sosyal dışlanma ve marjinalleşme ile birlikte çeşitli risk faktörlerine açık olan sosyal gruplar savunmasız ve dezavantajlı gruplar olarak adlandırılmaktadır. Sosyal devlet anlayışı temelinde dezavantajlı grupların devlet tarafından desteklenme ve korunma hakları bulunmaktadır. Bu görev temelinde devlet, yerel yönetimler aracılığıyla dezavantajlı grupların toplumsal hayata katılımlarının desteklenmesi için çeşitli sosyal hizmet uygulamaları yürütmektedir. Hâlihazırda hassas olan incinebilir gruplardan olan yaşlıların, salgın hastalık, savaş, kriz, doğal afetler gibi olağanüstü durumlarda toplumdaki dezavantajları katlanarak artmakta ve toplumdaki çeşitli risklere karşı daha savunmasız hale gelmektedirler.

Bu çalışmada pandemiyle mücadele kapsamında yaşlı gruplar ve çocuk gruplar için pandemi sürecinde alınan önlemler, sürecin üzerlerindeki etkileri, önlemler ve öneriler sosyal hizmet bağlamında değerlendirilecektir.

1. PANDEMİDE YAŞLI OLMAK

Salgın sürecinin dünyada yayılmasıyla birlikte her ülke önlemler almaya başlamıştır. Türkiye’de alınan önlemlere bakıldığında ülke içinde ilk vaka görülmeden önce Koronavirüs Bilim Kurulu kurularak çeşitli kararlar ve önlemler alınmıştır. Daha sonra kurulun tavsiyesi üzerine günlük hayatımızı etkileyen birçok kısıtlamalar uygulanmıştır. Covid-19 virüsünün yaştan artmasıyla birlikte bulaş riskinin artması ve gösterdiği etkilerin ağırlaşması sebebiyle yaşlılar önemli bir risk grubunu oluşturmaktadırlar. Türkiye’de demografik yaşlanmanın %9,1 olduğu ve dünya yaşlı ülkeler listesinde 66. sırada yer aldığı bilinmektedir. 2019 nüfus tahminlerine göre dünya nüfusunun yaklaşık %9,3’ünü oluşturan yaşlı nüfus (TÜİK, 2020), Koronavirüs pandemisinden etkilenen en büyük risk grubudur. Hem bulaş riskinin hem de ölüm oranının dünya genelinde daha fazla olduğu ileri yaş grubu için ülkemizde ve dünyada ek tedbirlerin alınması gündeme gelmiştir. Bu ek tedbirler genellikle yaş sınırlamalı izolasyon ve karantina tedbirleri ile yaşlı bakım kuruluşlarında alınan ek tedbirleri ifade etmektedir. Covid--19 salgınından en çok etkilenen ve bu anlamda incinebilir (vulnerable) grup şeklinde adlandırılan 65 yaş ve üstü toplulukların yanı sıra, hastalığın gençlerde de görülüyor olması, hatta bunların taşıyıcı şeklinde ifade edilmesinden dolayı, gençlerin de sosyal izolasyon içinde bulunmasının önemine değinilmiştir.

Bu durumun toplumsal yapı üzerinde oluşturduğu bazı olumsuzluklar değişik tavırlara dönüşmüş, etik ve ahlâki olmayan bazı davranışların görülmesi sebebiyle bireysel ya da kitlesel damgalamanın bir sorun haline gelmesine sebep olmuştur. Koronavirüsün ülkemizde görülmesinin öncesi ve sonrasında özellikle ileri yetişkinler için yapılan sosyal mesafe ve izolasyon söylemlerinde yaşlı ayrımcılığını pekiştiren beyanlarda bulunulması, ileri yetişkinlik çağındaki bireylerin kronolojik yaşları nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmasına neden olmuştur. Yetkili merciler tarafından yapılan bu tür kuşaklararası ayrımcılığı pekiştiren söylemler toplumun geneline de yansarak toplumda ileri yetişkinler yönünde olumsuz kalıp

yargıların pekişerek, yaşlıların sosyal dışlanmasına neden olan bakış açılarının benimsenmesine neden olmuştur. Ayrımcı yaşlılık söylemleri, ileri yetişkinlerin kendilerinin topluma yük olduklarını hissetmelerine ve değersizlik duygularını içselleştirmelerine neden olabilir. Bu faktörler, mevcut sosyal kısıtlamalar, sosyal izolasyon, yalnızlık ve yalıtılmışlık ile birlikte düşünüldüğünde, yaşlı bireyleri psikososyal yönden olumsuz etkileyerek çeşitli risklere karşı savunmasız hale getirmektedir. Bu nedenle bu tür yaşlı ayrımcılığına dair söylemler konusunda sosyal politikaların oluşturulması ve bu tür anlayışlarla mücadele de toplumsal farkındalığın arttırılarak kuşaklararası ilişkinin güçlendirilmesi özellikle önemlidir.

Salgın sürecinde insanların endişesi, çıkan haberler, Dünya Sağlık Örgütü'nden gelen haberler vs. kişiler üzerinde endişe ve kaygıya sebep olmuştur. Yukarıda belirtildiği gibi giderek yaşlı nüfusun artması ve virüsün yaşlılar üzerinde olumsuz etkisinin daha fazla olması yaşlıların psikososyal desteğe olan ihtiyaçlarını arttırmıştır. Türkiye Sağlık Bakanlığı tarafından yaşlılar için alınan tedbirler her ne kadar onların yüksek yararı ve anayasayla garanti altına alınan devletin yaşlılarını koruması sorumluluğunda olması sebebiyle verilmiş olsa dahi medyaya yansıyan haberler, çevresel etmenlerin davranışları yaşlıların süreci zor geçirmesine ve birçok yanlış anlamalara sebep olmuştur. Yol gösteren, danışılan konumunda olan yaşlıların günümüzde küresel olaylara uyum sağlayarak ve bu süreçte kültürel çatışmalar içerisinde yaşamlarını sürdürdükleri söylenebilir (Özdemir, 2020, s. 48). Alınan tedbirlerin medyaya yansması ve halk arasında kavranmasında çıkan sorunlar sebebiyle yaşlılar fiziksel ve psikolojik olarak şiddete maruz kalabilmişlerdir. Bundan dolayı yaşlının çevresindeki eş, aile ve arkadaşlarından oluşan sosyal ağ yararlı ve etkili destek sağlamakta, sosyal destek sonucu ortaya çıkan saygınlık, moral artışına ve yaşamdan duyulan tatmine, stres verici olaylarla baş etmeye olumlu katkılarda bulunduğu gözle görülmektedir (Özdemir, 2020, s. 50).

65 yaş ve üstü grupların ve artmış kalp hastalığı, inme, demans, yüksek kolesterol, diyabet gibi kronik hastalığı olanların, bu hastalığı daha ağır bir klinik tabloda geçirme riskinden etkilenmemesi için sokağa çıkmamalarına yönelik yasak getirilmesi, kendi ev ortamında yalnızlaşan bireylerin tıbbi yardım alamama şansızlığı sonucunda vefat etmeleri sorununu ortaya çıkarmıştır. Çarpıcı bir tespit, sosyal izolasyonun yaşlı insanları olduğundan daha yalnız hale getirme riskidir. Bu durum hastalık kontrol merkezlerine oranla, özellikle huzurevlerinde olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilir. Halen salgının devam ettiği şu günlerde milyonlarca kişi, endişelenmenin yanı sıra, izole edilmesi söylenen ebeveynlerine, büyükannelerine, büyükbabalarına ve komşularına nasıl bakılacağı hususunda belirsizlik içindedir. Özellikle yalnız yaşayan yaşlıların belli sosyalleşme eylemlerini gerçekleştirememekten ve dışarı çıkamamaktan ötürü depresyona girmesi, sosyal izolasyonun içinde yer alan anne, baba ve çocuğun; aile ve yaşlı büyükler arasındaki sosyal iletişimin salgın yüzünden düzensiz bir hale dönüşmesi bir başka sorun olarak görülmektedir.

Ortalama her 10 kişiden birinin ileri yetişkin olduğu ülkemizde pandemiye karşı özellikle yaşlı nüfusu kapsayan çeşitli sosyal politikalar geliştirilmiştir. Bunun en önemli uygulandığı alanlardan biri ise yaş sınırlı sokağa çıkma kısıtlamalarıdır. 65 yaş üstü vatandaşların sokağa çıkmamaları koşuluyla bu süreçteki temel ihtiyaçları öncelikle aile, komşu, akraba gibi sosyal destek sistemlerince eğer bu mümkün değilse polis, zabıta, jandarma ve sosyal vefa destek ekipleri ile karşılanmaya çalışılmıştır. Ekonomik olarak genel nüfusa oranla daha fazla yoksulluk ve düşük ekonomik koşullara sahip olan yaşlı nüfusun pandemi sürecinde ekonomik koşullarının devlet tarafından korunması ve desteklenmesi gerekmektedir.

65 yaş üstü sokağa çıkma kısıtlamalarının ve buna ek olarak hafta sonu herkes için geçerli olan sokağa çıkma yasağının, yaşlı bireylere bakım veren kişilerin (bakım personelleri, ev çalışanları, aile büyüklerinin bakımlarına destek olan aile üyeleri vb.) de bu bireylere ulaşımını engellenmiş ve yaşlı bireylerin bu tür bakımlarının veya desteklerinin aksamasına sebebiyet vermiştir. Bu durum, yaşlı bireylerin özellikle bakım hizmetleri yönünden çeşitli sorunlarla karşılaşmalarına neden olmuştur. Yine pandemi sürecinde yapılan düzenlemeler değerlendirildiğinde yalnız yaşayan ve evde çeşitli bakım hizmetleri sağlayan kişilerin destekleri ile yaşamını idame ettiren yaşlı bireylerin göz ardı edildiği görülmektedir.

Sokağa çıkma kısıtlamalarının neden olduğu bir diğer olumsuz durum ise, hali hazırda aktif çalışma ortamlarından uzaklaşmalarının yanı sıra kendi ihtiyaçlarını karşılamaları konusunda da başka bireylere bağımlı hale gelmelerinin yaşlı bireylerde yarattığı işlevsizlik duygusudur.

Etkinlik teorisi gibi ileri yetişkinlere yönelik ortaya konulan teoriler bireylerin fiziksel ve zihinsel olarak aktifliklerini yaşlanma sürecinde devam ettirmeleri halinde başarılı olarak yaşlanacaklarını ileri sürmektedir (Zastrow&Kirst-Ashman). Yani ileri yaştaki bireylerin toplumsal yaşamda aktif görevlerini ve işlevselliklerini devam ettirmeleri hem toplum hem de yaşlı bireylerin yaşam doyumuna erişmeleri açısından önemlidir. Toplumdaki sosyal statülerinin değerini bu sayede koruyan yaşlı bireylerin, topluma faydalı oldukları için kendilerine yönelik özsaygı ve öz bilinçlerinde de artış meydana gelecektir. Bu sayede mutlu ve yaşamla bütünleşik bir ileri yetişkinlik sürecini devam ettirebilecek olan ileri yaşlı bireylerin yaşamlarında aktif ve bağımsız olmaları sağlanabilecektir. Ancak özellikle pandemi döneminde ileri yetişkinlerin toplumsal yaşamdaki özerklikleri büyük oranda sekteye uğramış ve bu konuda devlet düzeyinde herhangi bir düzenleme ortaya konulmamıştır.

Pandemi sürecindeki riskli gruplardan olan ileri yetişkinler arasında en fazla risk teşkil eden grup ise kuruluş bakımı altındaki yaşlılardır. Kapalı ve toplu yaşam merkezlerinin Covid-19'un bulaş riskini arttırdığı hali hazırda bilinirken pandemi sürecinin en büyük risk gruplarından birini oluşturan yaşlıların kaldığı toplu bakım kuruluşları ise bu riski daha da arttırmaktadır. Bu konuda hem kuruluş bakımında olan bireylerin hem de kuruluşlarda görev yapan personelin sağlığını korumak amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından kademeli olarak çeşitli önlemler alınmıştır. Bu önlemler arasında

Türkiye genelinde özel ve resmi tüm huzurevlerinde yaşlılara 6 saatte bir ateş ölçümü gibi Koronavirüs belirtilerinden olan semptomların saptanması için sağlık taraması yapılması, kuruluş dışından gelen personellerin sağlık taraması yapılarak kuruluşa alınması, herhangi bir semptom gösteren huzurevi personelinin sağlık izni almasında kolaylık sağlanması, huzurevi personeline koruyucu önleyici tedbirler hakkında hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi, huzurevindeki kuruluş dışı bağlantıları olan etkinliklerin iptal edilmesi ve kuruluşların sterilizasyon ve dezenfekte süreçlerine önem verilmesi gibi çalışmalar yer almaktadır.

Salgın sürecinde gündeme gelen bazı haberlere değinecek olursak; umreden dönen ve çoğunluğunu yaşlıların oluşturduğu kişilerin risk grubunda olmaları nedeniyle panik olunması ve toplu vaka artışının önüne geçmek için umreden dönen ve yurtdışında öğrenci olan vatandaşların Kredi ve Yurtlar Kurumu'na yerleştirilmesi ve 15 günlük karantina sürecine alınması planlarıdır. Öğrenci yurtlarında kalmak istemeyen vatandaşlardan birinin yerleştiği odaya “burası ahır gibi” diyerek tepki vermesi, aynı zamanda başka bir vatandaşın “bizi yerleştirdikleri odanın haline bir bakın, Allah aşkına bir bakın. Görün şu odanın halini. Burada sağlam adam hasta olur” diyerek tepki videosu çekmesi ile internette hızla yayılmış ve gündem olmuştur (<http://www.krttv.com.tr/> 15.03.2020). Bakanlığın hem umreden gelenleri hem de ailelerini korumak isteyerek böyle bir yola başvurusu anlaşılabilir bir süreçtir. Ama kişilerin medyaya yansıttığı videolar, savunmalar birçok tartışmaya sebep olmuştur. Böyle bir süreçte medyanın bilinçli kullanılmasını sağlamak durumu olumlu yöne evirebilir. Yansıyan bu olumsuz video yüzünden kuşak çatışmasının da körüklenmesi söz konusu olmuştur. Başka bir haber ise yaşlı teyze ve amcanın evine destek amaçlı giden kolluk birimlerine saygılı ve sevgili davranışı olumlu tutumlara da sebep olmuştur.

Sonuç olarak tüm ülkeyi hatta tüm dünyayı ilgilendiren pandemi süreci boyunca yaşlılar üzerinde bu salgının olumsuz etkileri dikkate alınarak kitle ve iletişim mecralarında kontrolün sağlanması gerekmektedir. Bu süreçte bireyin hem kendine ve ailesine hem de toplumun diğer üyelerine karşı sorumlulukları artmıştır. Özellikle dezavantajlı gruplar arasında bulunan yaşlılara yönelik verilen hizmetlerde de bu sorumluluk kendisini açıkça göstermektedir.

2. PANDEMİDE ÇOCUK OLMAK

Türkiye’de okullar ilk aşamada 16 Mart 2020 tarihinden 30 Nisan 2020 tarihine kadar tatil edilmiş, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde açık ve uzaktan eğitim uygulamaları kapsamında 3 TV Kanalı ve Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden eğitimlerin sürdürülmesine karar verilmiştir (MEB, 2020). Pandeminin etkilerinin devam etmesi nedeniyle, 29 Nisan 2020 tarihinde alınan bir kararla okulların tatil süresi 31 Mayıs 2020 tarihine kadar uzatılarak, eğitimin uzaktan eğitim ile sürdürüleceği, öğrencilerin sınıf geçmeleri ile ilgili olarak birinci dönem notlarının geçerli olacağı ve her koşulda üst sınıfa geçecekleri açıklanmıştır (Anadolu Ajansı, 2020).Coronavirüs (Covid-19) pandemisi nedeniyle, yükseköğretim sisteminde de 12 Mart 2020’de eğitime ara verilmiş, 23 Mart 2020 tarihinden itibaren

2019-2020 öğretim yılı bahar döneminin tamamen açık ve uzaktan öğrenme sistemi ile sürdürülmesine karar verilmiştir

Teknolojik aletlere erişim, internet altyapısı gibi faktörler göz önünde bulundurulduğunda bu önlemlerin eğitim sistemindeki mevcut eşitsizlikleri büyüteceği, özellikle en savunmasız ve ötekileştirilmiş olanlar için daha uzun vadeli olumsuz sonuçları olabileceği, kaçırılan öğrenme fırsatlarına ek olarak, birçok çocuk ve gencin okullarda kendilerine sunulan sağlıklı yemeklere erişimini kaybedeceği, ekonomik sorunlar yaşayacağı ve sosyal strese maruz kalacağı belirtilmektedir. Bu noktada, Giannini ve Albrechtsen'in (2020) öngörülerine göre, Covid-19 pandemisi sonucunda okulların kapanması, özellikle okula kayıt ve bitirme oranlarının düşük olduğu yoksul ve geri kalmış bölgelerde kadınların ve kız çocuklarının eğitimi ve geleceği üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Özellikle, mülteci kamplarında yaşayan veya ülke içinde yerinden olmuş kızlar için okul kapanışları, zaten dezavantajlı oldukları için yıkıcı etkilere neden olacaktır.

Ülkemizde bazı yerleşim yerlerinde internete erişimin şebeke bulunmaması sebebiyle sağlanamaması MEB verilerine göre 3 milyon öğrencinin eğitim hakkından mahrum olmasına sebep olmaktadır. Hâlihazırda 18 milyon öğrencinin eğitim sürecinde olduğu bu süreçte 15 milyonluk kısmın çevrimiçi eğitime katılımı söz konusuysa 3 milyonun bu eğitime dâhil olamaması hak ihlalidir ve öncelikli olarak çözümlenmesi gereken oldukça önemli bir orandır. Ek olarak, özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için yeterli sayıda ve nitelikte uygulamanın bulunmadığı görülmektedir. EBA ve TV üzerinden gerçekleştirilen açık ve uzaktan eğitim uygulamaları değerlendirilecek olursa, yürütülen eğitim faaliyetinin daha çok TV odaklı, tek yönlü ve kitlesel bir eğitimi amaçladığı görülmektedir. TV destekli uygulamaların daha yoğun kullanılması, özellikle internet alt yapısının güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Risk altındaki bu grubun izlenmesi ve telafi eğitimi benzeri uygulamalarla desteklenmesi sağlanmalıdır.

Pandeminin eğitim üzerindeki etkileri, teknoloji tabanlı öğrenmeye erişimde sorunlar, okul ve sınav takvimlerinin ertelenmesi, öğretmen eğitimlerinin yürütülememesi, dezavantajlı bölgelerde bulunan çocukların ve gençlerin okuldaki düzenli beslenme olanaklarından mahrum kalması, uzaktan eğitimin veya evde eğitimin ebeveynlere ve bakıcılara yük getirmesi, çocukların ve gençlerin sosyal etkileşimini azaltarak sosyal izolasyona neden olması (Chang ve Satako, 2020), şeklinde belirtilebilir. Okulun sadece bir öğrenme yeri değil, aynı zamanda sosyalleşme, bakım ve danışmanlık sağlayan toplumsal bir ortak alan olduğu, eğitime erişimdeki eşitsizlikleri ortaya çıkardığı, öğretme faaliyetinin zorluğunun ortaya çıktığı, okulun eğitim dışındaki rollerinin anlaşılmasını sağlamıştır.

Pandemi dönemi içinde bulundurduğu riskler sebebiyle şüphesiz en çok çocukları etkilemektedir. Gelişim özelliklerinden dolayı salgın sürecini anlama ve kavramada sorun yaşayabilmektedirler. Bu durum ise aileyi fazlasıyla zorlamaktadır. Yeni düzene alışmaya çalışan aileler bir de çocuklarına bu durumu izah etmekle ve onların bu duruma verdikleri tepkiyle uğraşmak zorundadırlar.

Yapılan araştırmalar ve incelenen vakalara bakıldığında çocukların erişkinlere göre daha büyük bir bölümünün hastalığı hafif veya semptomsuz geçirdiği bilinmektedir (Türkiye Tabipler Birliği, 2020). Ancak, çocukların bu tip salgınlarda virüsün yayılmasında önemli etkilerinin bulunduğu söylenmektedir. Bundan dolayı hem çocukların kendi sağlığının korunması hem de salgının toplumsal yayılımında artışa neden olunmaması için çocuklar içinde koruyucu ve önleyici tedbirler ve kısıtlamalar olmalıdır.

Enfeksiyon korkusu, hayal kırıklığı ve can sıkıntısı, yetersiz bilgi, arkadaşlar ve öğretmenler ile yüz yüze temasın olmayışı ve ev ortamında kişisel alan eksikliği, ailenin mali kayıplarının doğrudan ve dolaylı sonuçları gibi stres etkenlerine maruz kalma süresinin uzaması çocuklar ve ergenler üzerinde psikososyal açıdan daha büyük ve kalıcı problemlere yol açabilmektedir. Bununla birlikte, yaşam tarzı değişiklikleri ve evde izolasyon sürecinin neden olduğu psikososyal stres, çocukların fiziksel ve zihinsel sağlıkları üzerinde olumsuz etkilerin artmasına neden olmaktadır. Çocuklar, yetişkinlere kıyasla kendi gelişimsel, sosyal duygusal, ruhsal ve davranışsal gereksinimlerini bağımsız bir şekilde karşılayabilecekleri kaynaklara erişim konusunda deneyim ve beceri eksiklikleri yaşadıklarından pandemi ve doğal afet gibi travmatik olaylardan önemli ölçüde etkilenen grupların başında gelmektedir (Akoğlu, Karaaslan, 2020, s. 100). Bir diğer yandan çocuk ihmal ve istismar vakalarına bakıldığında Covid-19 süreci boyunca özellikle ebeveynler arasındaki şiddet ile birlikte artış görüldüğü tespit edilmektedir. Çocukların aile içi şiddete doğrudan maruz kalmaları veya görsel ya da işitsel olarak tanık olmaları çocuklarda travma sonrası stres bozukluklarının ve bazı davranış bozukluklarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Humphyres ve Diğerleri 2020).

Salgın döneminde eğitime ara verilmesi, sokağa çıkma yasağının olması gibi durumlardan dolayı evde kalmak zorunda olan çocukların ebeveynleri tarafından ihmal edilmesi ve fiziksel, psikolojik veya cinsel istimara maruz kalma risklerinin arttığı ifade edilmektedir (Ergönen, Biçen ve Ersoy, 2020). Evde daha fazla zaman geçirmek zorunda kalan aile bireylerinin stres, korku, kaygı seviyelerinin artması ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya gelmeleri sonucunda aile bireyleri arasındaki sabır ve anlayış azalmakta bu durumda çocuk ihmal ve istismarını arttırmaktadır (Cluver ve Diğerleri, 2020).

Kadın, çocuk, aile ve aile içi şiddet konuları sosyal hizmet mesleğinin odağında bulunan alanlar olmaktadır. Dolayısıyla salgın dönemlerinde kadınlara ve çocuklara yönelik artan şiddet sorununun nedenlerini kavramak ve buna yönelik bir müdahale planı oluşturabilmek alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları için de kilit bir rol olmaktadır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Aralık 2019'da Çin'in Hubei eyaleti Wuhan kentinde çıkan yeni COVID-19 salgını epidemi şeklinde başlayarak, kısa zaman içinde pandemiye dönüşmüştür. Bu hastalık etkeni, bulaştırıcı özelliğinin yüksek olması, 65 yaş ve üzeri başta olmak üzere, hemen her yaş grubunda öldürücü etkisi sebebiyle 21.

yüzyılın en önemli sağlık sorunu haline gelmiştir. Sosyal yaşam, etik düzlem, sosyolojik bakış açısı, kitle psikolojisi, mesleki alanların işlevselliği, turizm, eğitim, ekonomi, politika gibi pek çok farklı noktada etkisini hissettirmeye devam etmektedir. Öyle ki, internet üzerinden paylaşılan haber, köşe yazısı ya da sosyal paylaşımlarda “Covid--19 pandemisinden sonra artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı” ibaresi, bu etkinin ne kadar derin hissedildiğini göstermektedir. Covid-19 pandemisi, küresel düzeyde geleceğe yönelik, yeni düşünme biçimleri geliştirebilmek için daha fazla yenilikçi çözümler geliştirmenin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Ülkemizde pandemi sürecinde düzenlenen sosyal politikalar değerlendirildiğinde genelleştirilmiş bir halk algısı temelinde düzenlendikleri ve özellikle toplumdaki dezavantajlı ve savunmasız grupların ihmal edildiği görülmektedir. Eğitim ve sağlık gibi temel alanlar olmak üzere her alanda fırsat eşitliğinin sağlanması; işsizliğin ve yoksulluğun önlenmesi, ileri yaş dönemindeki bireyler, özel ihtiyaç sahibi çocuk ve bireylerin ayrımcılığa maruz kalmaması; ev içi işlerin yanı sıra çocuk, yaşlı ve engelli bireylerin bakımlarını da üstlenen kadınların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına maruz kalmamaları için düzenlenecek sosyal politikaların hızlı bir biçimde hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Pandemi ve pandemi sonrası dönemde yaşlı bireylerin ötekileştirilmesini engellemek adına internete ve internete erişim sağlayan teknolojik araçların kullanımına ve yaygınlaştırılmasına yönelik eğitimler düzenlenebilir. Örneğin Çin’de sosyal hizmet uzmanları tarafından yaşlı bireylerin internet kullanım oranlarını arttırmak konusunda çalışmalar yapılmış ve yaşlı bireylerin özellikle çevrimiçi alışveriş, aile ve sosyal çevre ile iletişim kurma ve online danışmanlık almaları sağlanmıştır (Wang ve Diğerleri, 2020). Yaşlı bireylerin online süreçlere adapte edilmesinin ardından geliştirilecek çevrimiçi etkinliklerle sosyal yaşamlarını devam ettirmeleri mümkün olacaktır. Yine bu kapsamda, medya ile işbirliğine gidilerek yaşlı bireyler için programlar, motive edici yayınlar düzenlenerek motivasyon artırıcı çalışmalar yürütülebilir. Yalnız yaşayan yaşlılar için ise muhtarlar, valilikler vs. işbirliği yaparak bir ekip kurulması sonucunda yalnız yaşayan yaşlıların günlük ziyareti sağlanmalıdır. İzolasyon süresince ve kısıtlamalar dâhilinde yalnızlaşmayı ve dışlanmayı en aza indirmek için doğru bir müdahale olacaktır. En yüksek oranda yaşlılarla birebir iletişim kurulmalı ve kişiye göre müdahaleler yapılmalı, tedbirler alınması sağlanmalıdır. Bireyin biricikliği anlayışından yola çıkacak olursak her yaşlının bu pandemi sürecini nasıl algıladığı ve nasıl karşıladığı bilinmediğinden birey odaklı müdahaleler daha işlevsel hale gelecektir.

Eğitim konusunda yaşanmakta olan eşitsizlikleri önlemek amacıyla geleceğe dönük uygulanabilir bir telafi programı hazırlanabilir. Öğrencilerin, öğretmenlerin rehberlik yönüne olan ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak öğretmenler desteklenmeli, onlarla ortak çalışmalar yürütülmelidir. Öğretmenler bilgilendirilmeli, desteklenmeli ve korunmalıdır örneğin bu süreçte öğretmenlerin istemediği online araçları kullanmaya mecbur bırakılmaları gibi durumlar söz konusu olmuştur, buna izin verilmemelidir. Teknolojiyi iyi kullanan genç öğretmenler istihdam edilmeli ve sistemdeki açık hızlıca kapatılmalıdır.

Pandemi nedeniyle uygulanan uzaktan eğitim sisteminin doğal gelişim gösteren çocuklara odaklandığı, erişim yanında etkin kullanım sorunu olduğu, bilgi iletişim teknolojilerine erişimde ve kullanım becerisinde yaşanan eşitsizliğin bu süreçte öğrenmeyi etkilediği, uzaktan eğitim sürecinde evlerdeki imkân ve öğrenme farklılıklarının daha görünür hale geldiği belirtilmektedir (Salman, 2020). Özel eğitim ihtiyacı bulunan öğrencilere yönelik de uygulamalar geliştirilip sunulmalıdır. Öğrencilerin TV, internet, EBA vb. platformları ne derece takip edebildiklerinin belirlenmesi ve buna uygun olarak sistemin geliştirilmesi faydalı olabilir.

Açık ve uzaktan eğitimin özellikle ilk yaş gruplarında her sorunu çözemediğini, öğrencilerin öğrenmesini garanti etmediğini ve sosyal etkileşim ihtiyacını ortadan kaldıramadığını unutmamak gerekir. EBA, sistem ve alt yapı bakımından uygun olabilir ancak, etkili olarak kullanım düzeyinin ulusal düzeyde yapılacak kapsamlı araştırma bulguları ile ortaya konulması da büyük önem taşımaktadır. Uzun tatil dönemlerinde ve bu tür kriz durumlarında, açık ve uzaktan öğrenme olanaklarının karşılıklı etkileşime dayalı olarak kullanılması ile öğrencilerin ve aynı zamanda velilerin kendilerini yalnız hissetmelerinin de önüne geçilmiş olacaktır. Açık ve uzaktan öğrenme uygulamalarının bu kriz durumlarında destekleyici, yardımcı bir fonksiyonu da yerine getirmesi gerekir. İnternet altyapısının yetersiz ve teknolojik aletlere erişimin kısıtlı olduğunu bilmekteyiz, okul öncesi dönemden yükseköğretim ve lisansüstü düzeye kadar her kademede, açık ve uzaktan eğitim uygulamalarında alt yapının oluşturulması, ders içeriklerinin hazırlanması ile etkili olarak sunumu ve kullanımına ihtiyaç olduğu açıktır.

Okulların, velilerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin birbirleriyle düzenli etkileşimlerini sağlamak ve sosyal bakım önlemlerini almak gereklidir. Ayrıca, öğrencilerin okuldan ayrı kaldıkları zamanda karşılaşılabilecekleri olası psikososyal sorunları ele almak için topluluklar oluşturulmalıdır. Uzaktan eğitim merkezlerinin açılmasında yasal ve akademik düzenlemeler ile standartların belirlenmesi, uzaktan eğitim programlarının açılmasında arz/talep analizlerinin esas alınması, uzaktan eğitim alanında yetişmiş öğretim elemanı, personel ihtiyacının karşılanması için özel eğitim programları düzenlenmesi gibi gereklilikler bulunmaktadır.

Pandemi nedeniyle, sağlık alanında olduğu gibi eğitim alanında da acilen bir bilim kurulu oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Eğitimin farklı disiplinlerinden uzmanların katılımı ile oluşturulacak bir “Eğitim Bilim Kurulu” bu tür kriz durumlarında, eğitim uygulamalarının nasıl yürütüleceğine diğer birimlerle eşgüdüm halinde çalışarak bilimsel anlamda katkı sunacaktır. Bu tür kriz durumlarında, uzaktan öğrenen öğrencilere etkili rehberlik yapılabilmesi için ailelerin de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları konusunda, açık ve uzaktan eğitim olanakları kullanılarak bilinçlendirilmeleri faydalı olabilir. Örneğin haftalık olarak ailelerle toplantılar düzenleyerek çocukların online eğitim motivasyonu, internet altyapısı, teknolojik aletlere erişimi gibi konular yakından ve birebir şekilde takip

edilebilir. Bu gibi sorunlar yaşayan çocukların tespiti hızlı bir şekilde yapılarak eğitim hakkına erişimi sağlanır.

Sonuç olarak pandemi gibi kriz süreçlerinde sosyal hizmetin koruyucu-önleyici, destekleyici, eğitici-geliştirici-değiştirici, tedavi ve rehabilite edici amaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Toplumun bütününe kapsayan insan hakları, sosyal adalet ve sosyal devlet temelinde sosyal politikaların düzenlenmesi, özellikle toplumun dezavantajlı kesimlerinin her türlü ihtiyaçlarının göz önüne alınarak hızlı, yerinde ve adil düzenlemelerin bir an önce yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akoğlu, G., Karaaslan, T., (2020). COVID19 ve İzalosyan Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Olası Psikososyal Etkileri, *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2),99-103
- Chang, G.C.&Satako, Y.(2020). *How are countries addressing the Covid-19 challenges in education?*, A snapshot of policy measures.
- Cluver, L., Lachman, J.M., Sherr, L., Wessels, I., Krung, E., Rakotomalala, S., Blight, S., Hillis, S., Bachman, G., Green, O., Butchart, A., Tomlinson, M., Ward, C. L., Doubt, J. ve McDonald, K. (2020). *“Parenting In A Time Of COVID-19”*.
- Dedeoğlu, N. (2009). *Yerel Yönetimler ve Sağlık: Yeniden*, Toplum ve Hekim.
- Ergönen, A.T., Biçen, E., ve Ersoy, G. (2020). *Domestic Violence During The COVID-19 Pandemic*
- Giannini, S. &Albrechtsen, A.B.(2020). *Covid-19 school closures around the world will hit girls hardest*.
- Giannini, S. &Lewis, G.S.(2020). *Three ways to plan for equity during the coronavirus school closures*.
- Gilani, I. (2020). *Coronavirus pandemic reshaping global education system?*.
- Humphreys, K.L., Myint, M.T. ve Zeanah, C.H. (2020). *“Increased Risk For Family Violence During The COVID19 Pandemic”*. Pediatrics.
- Özdemir, M., (2020), Yaşlılık Algısının Korona Virüs Salgını Sürecindeki Kültürel Değişimi. *Milli Folklor*, 127, 46-58.
- Salman, U.A. (2020). *Türkiye’de koronavirüsün eğitime etkileri-III, Uzaktan eğitimin ilk iki haftası nasıl geçti?*. Türk Tabipler Birliği, (2020). Pandemide Okul Sağlığına İlişkin Uzman Görüşleri.
- Zastrow, C., &Kirst-Ashman , K. (2013). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Wang, H., Li , T., Gauthier, S., Yu, E., Tang, Y., Barbarino, P., &Yu, X. (2020). *Coronavirus Epidemic and Geriatric Mental Healthcare in China: How a Coordinated Response by Professional Organizations Helped Older Adults During an Unprecedented Crisis*. International Psychogeriatrics.
- WHO.(2020). *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020*.

ADLI DESTEK VE MAĞDUR HİZMETLERİ MÜDÜRLÜĞÜ KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN UYGULAMALARA YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

Aslıhan Burcu ÖZTÜRK¹
Büşra KAYADİBİ²
Zeynep Dilruba TAŞDEMİR²

SOSYAL HİZMET MESLEĞİ VE ADLI SOSYAL HİZMET

Sosyal hizmet mesleği, sosyal, ekonomik, kültürel, çevresel ve hukuki sorunlardan etkilenen çok çeşitli birey, aile ve topluluklarla çalışmaktadır. Yoksulluk, evsizlik, boşanma, şiddete maruz kalma, çocuk ve yetişkin suçluluğu gibi konular, sosyal hizmetin yüz yüze geldiği zor müdahale biçimleri arasındadır.

Sosyal hizmet uygulamaları ile hukuk sisteminin kesişimi olarak tanımlanan adli sosyal hizmet hem ceza hem de medeni yasaları içeren hukuki konular ve davalar ile ilgili sosyal hizmet uygulamalarını, ayrılma, boşanma, ihmal, ebeveynlik haklarını sonlandırma ile çocuk koruma konularını, çocuk ve partner istismarını, çocuk ve yetişkin adalet hizmetlerini, sosyal yardımlaşma haklarını içeren bir kavram olmakla birlikte sosyal hizmet mesleği açısından kapsamı geniş bir alana sahiptir. Sosyal Hizmet Sözlüğü (Dictionary of Social Work, Baker, 2003) adli sosyal hizmeti şöyle tanımlamaktadır: “Adli sosyal hizmet; yasalarla, yasal konularla ve davalarla hem ceza hem hukuki adalet sistemleri içinde ilgilenen ve çocuk refahı, çocuk velayeti, boşanma, suça itilen çocuklar, akrabaların sorumluluğu, refah hakları, zorunlu tedavi programları ve yasal yeterlilik konularını içeren uzmanlık alanıdır. Adli sosyal hizmet, sosyal hizmet uzmanlarının tanıkları hazırlamasına yardımcı olur. Ayrıca adalet sistemi içindeki diğer çalışanları, sosyal refah konularında ve meslektaşlarını da yasalar konusunda bilgilendirir.”

Adli sosyal hizmet uzmanları; çocuk, kadın ve yetişkinlerin korunması, çocuk hakları savunuculuğu, suça sürüklenmiş çocuklarla yapılan adli görüşmeler, denetimli serbestlik, cezaevi sosyal hizmeti, madde bağımlılığı tedavileri, suç mağdurlarına yönelik hizmetler, suçluları topluma kazandırma ve mağdurları toplumsal yaşamla bütünleştirme hizmetleri, toplum ruh sağlığı, aile içi şiddet, sosyal yardımlaşma hakları, çocuk ve yetişkinlerin cezai sorumluluğunun değerlendirilmesi, cezaların hafifletilmesi, arabuluculuk gibi çok çeşitli rol ve işlevleri içeren alanlarda çalışır.

Görüldüğü üzere, çok çeşitli konuları içeren bir çevre içerisinde uygulama yapan adli sosyal hizmet, diğer alanlardan olan profesyonellerle (hakim, savcı, doktor, polis, jandarma vs.) birlikte çalışmayı gerekli kılmaktadır. Genelci yaklaşıma göre sosyal hizmet uzmanı, çeşitli müracaatçı sistemleri ile çalışmaya ve sosyal hizmet rollerine (savunucu, danışman, arabulucu vs.) hazırlıklıdır. Yaklaşım, müracaatçının durumu ve gereksinimine göre şekillenir. Bu anlamda, adalet mekanizmasında çalışan adli sosyal hizmet uzmanı, uygulamalarında Genelci Sosyal Hizmet Yaklaşımından faydalanmaktadır.

¹ Dr., Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Görevlisi, Uygulama Danışmanı

² Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Son Sınıf Öğrencisi

Adli Sosyal Hizmet için Yeni Bir Yapılanma: Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü

Adalet Bakanlığı'nca yürütülen "Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında, adliyeler bünyesinde Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri kurularak adalete erişim sürecinde, suç mağdurlarına yönelik etkin bir bilgilendirme ve yönlendirme hizmetinin verilmesi ve tüm yargı sürecini kapsayacak şekilde psikososyal desteğin sağlanmasını amaçlayan, ülkemize özgü bir model kurgulanmıştır. 10 Haziran 2020 tarihli ve 63 sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile birlikte mağdur hakları konusunda atılan adımlara yenileri eklenmiştir. Böylece ülkemizde, mağdurlara sunulacak hizmetler ile bu hizmetleri sunacak teşkilatlanmayı belirleyen bir düzenleme hayata geçirilmiştir ([https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/tarihce#:~:text=Bu%20ba%C4%9Flamda%20%C3%9Cklerimizde%](https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/tarihce#:~:text=Bu%20ba%C4%9Flamda%20%C3%9Cklerimizde%20)).

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nca, adli süreçte mağdurlara ve özellikle kırılgan gruplara yönelik onarıcı adalet ve sosyal hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde etkin, sürdürülebilir ve ulaşılabilir bir mağdur destek sistemi kurulması amacıyla gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda, suç mağdurlarına yönelik bilgilendirme, yönlendirme, psikososyal destek hizmetlerini sunmak üzere Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri (ADM) kurulmuştur (<https://magdur.adalet.gov.tr/Home//SayfaDetay/adm-nedir>). Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerinin kurulmasıyla birlikte suç mağdurlarının tamamına yönelik etkin bir bilgilendirme ve yönlendirme sistemi kurulmuş, daha önce çocuk ve aile mahkemelerinde görev yapan uzmanlar aracılığıyla sağlanan psikososyal destek etkinlikleri; Cumhuriyet başsavcılıkları, ceza mahkemeleri ve hukuk mahkemelerini de kapsayacak şekilde genişletilmiş, hizmet sunumuna ilişkin standartların geliştirilerek, vaka yönetiminin uygulandığı, adli görüşme odalarının kullanıldığı etkin bir sistem kurulmuştur. Müdürlükler bünyesinde, Bilgilendirme ve Yönlendirme Bürosu, Kırılgan Grup Destek Bürosu, Ceza Yargılaması Destek Bürosu ve Hukuk Yargılaması Destek Bürosu yer almaktadır (<https://magdur.adalet.gov.tr/Home//SayfaDetay/adm-nedir> adresinden alındı).

Çocuk ve aile mahkemelerinde bulunan uzmanlar, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü'ne bağlı birimlerde çalışmaya başlamıştır. Bu müdürlükte bulunan uzmanlar aracılığıyla sağlanan psikososyal destek, tüm adli süreci kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Adli süreçte; cinsel suç, aile içi şiddet, terör, göçmen kaçakçılığı veya insan ticareti suçu mağdurları ile çocuk, kadın, yaşlı ve engelli mağdurlar özel olarak desteklenmektedir. Ayrıca Cumhuriyet savcılıkları, çocuk ve aile içi şiddet büroları ve tüm ceza mahkemelerine uzman desteği verilebilmektedir.

Adli Görüşme Odalarının Koşulları

Hizmet sunumuna ilişkin standartlar geliştirilerek, vaka yönetiminin uygulandığı, adli görüşme odalarının kullanıldığı etkin bir sistem oluşturulmuştur. Adli görüşme odalarında (AGO) yapılan görüşmelerin işleyişi aşağıdaki gibidir:

- Hakim veya Cumhuriyet savcısı talimatı ile zabıt katibi tarafından UYAP üzerinden uygun gün ve saat seçilerek AGO randevusu alınır. Randevu işlemi gerçekleştirilirken adli görüşmeci tarafından incelenmesi gereken evraklar da zabıt katibi tarafından UYAP’a eklenir.

- Mahkeme veya Cumhuriyet savcılığınca alınan randevuyu UYAP sisteminde gören ADM personeli, AGO’da görevli, adli görüşmeciye dosyayı UYAP üzerinden gönderir.

- Adli Görüşmeci; dosyayı inceler ve gerekli görürse görüşme yapılacak kişiyle iletişime geçerek bilgi verir, özel ihtiyaçları tespit eder.

- İlgili hakim veya Cumhuriyet savcısı ile planlama toplantısı yapar. Yapılacak olan adli görüşmenin genel çerçevesi belirlenir.

- Bekleme odasında, görüşme yapılacak kişi ve diğer ilgililer ile ön görüşme yapar.

- 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 27/12/2007 tarihli ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanununa dayanılarak hazırlanan Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik (SEGBİS), soruşturma ve kovuşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkemece dinlenilmesine gerek görülen kişilerin Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi kullanılarak dinlenilmesi, kayda alınması, saklanması ile bunun için gerekli teknik altyapının kurulmasına ilişkin esas ve usulleri düzenlenmesi amacıyla oluşturulmuştur.

- Adli görüşme yapılır. Bu görüşme sırasında; hakim, Cumhuriyet savcısı ya da avukatlar sorularını kulaklık aracılığıyla adli görüşmeciye iletir. Adli görüşmeci, uygun dil ve üslup kullanarak kendisine iletilen soruları görüşme yaptığı kişiye yöneltir.

- Eş zamanlı gerçekleştirilen görüşmelerin ardından “Adli Görüşme Raporu” hazırlanır.

- Görüşme yapılan kişi, gerekiyorsa koruyucu ve destekleyici tedbirlerin alınması için ilgili kurumlara yönlendirilir.

Adli görüşme odaları için tanımlanan geniş görevlere karşın, duruşma öncesinde ya da sonraki süreçlerde gerçekleştirilen en fazla 30 dakikadan oluşan, zaman ve mekan açısından sınırlı adli görüşmeler; sosyal hizmet uzmanlarının bağlantı kurucu, vaka yönetici, eğitici, savunucu ve sosyal değişim öznesi rollerini etkin olarak yerine getirmesinde engel oluşturmaktadır. Görüşme gerçekleştirilen adli görüşme odalarının (AGO) sınırlı sayıda olması ve her meslek elemanının görüşme saatlerine uygunluğunun planlanmasında güçlüklerle karşılaşılması da bir başka sorundur. Bu soruna, müdüriyette yapılan görüşmelerin, sekreterler tarafından bölünmesi de eşlik edebilmektedir. Sınırlı sayıda adli görüşme odasının bulunması sebebiyle boş olması halinde, uzlaştırma odaları kullanılabilir.

“Adli Destek Görevlisi” Görev Tanımındaki Karmaşa

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerinde; psikolog, sosyal çalışmacı, pedagog ile psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü mezunu meslek elemanları, “sosyal çalışma görevlisi” başlığı altında

görev yapmakta idi. Bu görev tanımının, 30.04.2021 tarihinde yayımlanan 31470 sayılı Resmî Gazete 'de yeniden düzenlendiği görülmektedir. Bu düzenlemeye göre sosyal çalışma görevlisi tanımı, “adli destek görevlisi” olarak değiştirilmiştir. Bu noktada, meslekler arasında görev tanımının oluşturulması konusundaki istikrarsızlık ve karmaşıklık, mesleki etik ihlallere neden olabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının yaptığı iş, genel anlamda bilirkişi incelemesi olarak tanımlanmaktadır. Hakim veya mahkemenin, çocuk hakkında bir karar verilmesinden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yapmak, çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında adalet mekanizmasının işleyişinden olumsuz etkilenmesini önlemek amacıyla çocuğun yanında bulunmak, çocuğun hakları ile kendisine yöneltilen suçlamalara dahil olmak üzere yargılama süreci hakkında anlayabileceği bir dilde bilgilendirilmesini sağlamak, koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen çocuk hakkında mahkeme veya çocuk hakimince kendisine görev verildiği hallerde kararı uygulamak, takibi ve denetimine ilişkin inceleme yapmak, sosyal inceleme, gözetim ve denetim yapmasını engelleyen durumların ortaya çıkması halinde, durumu derhal görevlendirildikleri mercie bildirerek gerekli önlemlerin alınmasını istemek, temel görev ve sorumluluklar arasındadır.

İnsan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan sosyal hizmet, genel olarak bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların iyilik durumlarını ve sosyal işlevselliklerini korumak veya geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen mesleki uygulamalar olarak ifade edilebilir. Sosyal hizmet mesleğinin, insanı bir bütün olarak ele almasına olanak sağlayan çevresi içinde birey yaklaşımı gereği hem kendi ürettiği bilgiden hem de diğer mesleklerin ve disiplinlerin ürettiği bilgilerden sıklıkla yararlanmaktadır (Güzel ve Selçuk, 2017).

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü tarafından oluşturulan “adli destek görevlisi” tanımı hem müracaatçı sistemi açısından hem de görüşmeyi gerçekleştiren meslek elemanı açısından ciddi bir kargaşaya sebep olmaktadır. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü'nde, müracaatçı sisteminin, birim hakkındaki bilgi yetersizliğinden kaynaklanan, görüşmeyi gerçekleştiren meslek elemanına ilişkin görev ve meslek tanımı konusunda karmaşıklık yaşanması da bir başka problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Velayete ilişkin gerçekleştirilen görüşmelerde, müracaatçı sisteminin, meslek elemanına, “pedagog, çocuk psikoloğu” şeklinde hitap etmeleri üzerine görüşmenin başlangıcında meslek elemanının, kısaca ad, soyad, meslek ve yaptığı iş hakkında ön bilgilendirme yapmasının, müracaatçıların farkındalık kazanması açısından bir gereklilik olduğu görülmüştür.

Velayet Davaları Sürecindeki Müsterek Çocuklar

Velayete ilişkin görüşmeler, ebeveynler ile ayrı ayrı gerçekleştirilmektedir. Boşanma sürecinde olan ebeveynlerden birinin, hükümlü- tutuklu birey olması halinde güçlükler yaşanmaktadır (Geniş, Toker ve Şakiroğlu, 2019). Uygulama süresince yapılan görüşmelerde, tarafların boşanma konusunda kararsızlık halinde olmaları, aile baskısı vb. nedenler ile boşanmaya karar verdikleri yönündeki ifadeler sıklıkla rastlanmıştır. Hükümlülük sürecinde, aile danışmanlığı, boşanma danışmanlığı ve çift terapisine

benzer bir uygulamanın olmaması da aile ve çocuğun yüksek yararına uygun hizmet modelinin yapılandırılmasını zorlaştıran bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Boşanmaya karar veren ebeveynlerin eğitim düzeylerinin, lisans ve üzeri olmasının, çocukların boşanma sürecinden en az düzeyde etkilenmesine yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Bir diğer önemli gözlem, çocuk yaşta yapılan ve akraba evliliği niteliği taşıyan evliliklerle ilgilidir. Bu tür evlilikler -her ne kadar uzun sürmüş olsa da- aile sisteminin ve bireylerin zarar görmesiyle sonuçlanabilmektedir.

Boşanma sürecinde olan bireyler ile ayrı ayrı yapılan görüşmelerde, küçükleri ve yoksulluğa düşme riski bulunan tarafı korumak amacıyla öngörülen nafaka tutarı, nafaka yükümlülüğü bulunan bazı bireyler tarafından reddedilmektedir. Bireyin, düzenli çalışma hayatının bulunmaması ya da öfke ve nefret içeren duyguların varlığı nedeniyle nafaka, bir tehdit unsuru olarak kullanılabilir. Ebeveynlerin, müşterek çocuklarını “tehdit unsuru” olarak birbirlerine kullanmaları, çocuğun velayet konusunda bir seçime zorlanması gibi sorunlarla karşılaşmaktadır.

Bir dosyaya ilişkin elde edilen bilgiler, çocukların anne ya da baba yanında istismar ve ihmale uğradıklarında gösterdikleri davranış değişiklikleri hakkında bilgi vermektedir. Konuya ilişkin bir olgu örneği verilecek olursa, velayete konu olan N. isimli çocuk, dokuz yaşındadır. Annesi ile birlikte kaldığı süreç içerisinde, annesinin evde yaşamadığı, ayrı bir pansiyonda F. adlı bir erkekle yaşadığı, aynı kişiden yasal olmayan birliktelik yoluyla bir kızının olduğu, evde olmadığı, süreç içerisinde N.’nin anneannesi ve teyzesi ile birlikte yaşadığı, bu süreçte, anneanne ve teyzesinden fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kaldığı, ev içerisinde uyuşturucu madde ve alkol tüketiminin mevcut olduğu, N.’nin yeterli hijyenin sağlanabildiği bir ortamda olmaması sebebiyle kol, sırt ve göğüs bölgelerinde çeşitli kaşıntılı deri hastalığının başladığı, eğitim hakkından mahrum bırakıldığı bilgisi edinilmiştir. Bu bilgilere ek olarak, N.’nin baba ve babaannesinin yanında kalmaya başladığı sürecin başında, her şeye ağlayarak tepki verdiği, sakinleştirilmek istediği, babaannesinin yaklaşımı ile nazlandığı öğrenilmiştir. Koruyucu aile ve evlat edinme yolu ile aile edinen çocuklarda da, eve ve aileye uyum sağlama sürecinde sık karşılaşılan bu tarz sorunlar, çocuklara ve ailelerine yönelik psikososyal destek çalışmalarının önemini göstermektedir. Ayrıca boşanma sürecinden etkilenen çocuklar için verilen danışmanlık tedbirlerinin yetersiz olduğu ve danışanların süreci kısa sürede sonlandırdığı bilinmektedir.

Şiddet Suçlarının Fail ve Mağdurları

Türk Ceza Kanunu’nda tanımlanan suçlar doğrultusunda, 2019 yılı içinde açılan toplam 2.751.451 davanın, 526.517’sini vücut dokunulmazlığına karşı suçlar ve 358.692’sini ise hürriyete karşı suçlar oluşturmaktadır (https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1092020162733adalet_ist-2019.pdf). Büyük ölçüde şiddet içeren bu iki suç türünün ağırlığı, hem fail hem de mağdurlara yönelik iyileştirme çalışmalarının önemini ortaya koymaktadır.

Her tür biçimiyle şiddet, insanların başta yaşama, sağlık, gelişme, korunma hakları olmak üzere temel haklarını ihlal eden önemli bir toplumsal sorundur. Şiddetin mikro, mezzo ve makro düzeyde ortaya

çıkışına ilişkin farklı yaklaşımların, sosyal hizmetin bütüncül bakışıyla ele alınması gerekmektedir. Örneğin, mikro düzeyde değerlendirildiğinde öfke, doyurulmamış isteklere, istenmeyen sonuçlara ve karşılanmayan beklentilere verilen insani ve zarar verici bir duygusal tepki olarak da tanımlanabilir (Soykan, 2003 akt. Karataş 2009).

Aile içi şiddet, yeterli iletişim becerisine sahip olmayan, öfke kontrolü konusunda sorun yaşayan, dürtüleri ile davranışlarını yönlendiren bireylerin, kendisinden daha zayıf olarak konumlanan aile içindeki diğer bireylere uyguladığı her türlü fiziksel, psikolojik, sosyal, ekonomik ve cinsel şiddet olarak tanımlanmaktadır (Karataş ve Kılıçarslan, 2013). Kadına yönelik aile içi şiddetin yaygın bir sorun olduğunu gösteren “Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması”, yaşamlarının herhangi bir döneminde eşleri ya da birlikte oldukları erkekler tarafından fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranının %38 olduğunu bildirmektedir (KSGM, 2014). Genellikle kadın ve erkek ilişkisinde, eşitsiz iktidar ilişkileri sonucunda ortaya çıkan kadına yönelik aile içi şiddet, toplumsal değer yargıları kapsamında ‘mahremiyet’ olarak adlandırıldığı için su yüzüne çıkması zor bir toplumsal sorundur (Öztürk, 2014).

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği’nin 9. ve 21. maddelerinde “Adli desteğe ihtiyaç duyanlara uygun müdahale programları geliştirmek, tekrarlanan mağduriyetleri önleyici tedbirler almak ve psiko-sosyal destek hizmetlerinin geliştirilmesine ve uygulanmasına yönelik faaliyetleri yürütmek”, başkanlığın ve müdürlüğün görev ve yetkileri arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, aile içi şiddet uygulayanlara yönelik eğitim ve destek çalışmaları yapılması, şiddetin önlenmesi ve özellikle kadınlar ile çocukların şiddetten korunabilmesi için gerekli olmaktadır. Genel olarak şiddet sorununun çözümü için bireylerle çalışmalarda, öfke kontrolü odağı ön plana çıkmaktadır. Ancak sosyal hizmetin bütüncül yaklaşımıyla da uyumlu olan şiddeti bireysel, ilişkisel ve toplumsal boyutlarıyla ele alan yaklaşımlara sahip olan çalışmaların ön plana alınması gerekmektedir.

Şiddet uygulayan erkeklere yönelik sunulan grup çalışması temelli tedavi programlarında kullanılan kuram ve yaklaşımların ağırlığına bakıldığında, feminist kuram ve bilişsel-davranışçı yaklaşımın bütünleştirildiği Duluth modeli gibi programların, Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerinde yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Şiddeti, yalnızca öfke kontrolü sorunu olarak gören birey temelli yaklaşım yerine, toplumsal cinsiyet ve güç eşitsizliği bağlamında ele alan, şiddetsiz ve eşitlikçi davranışların edinilmesini içeren psiko-eğitim programlarının uygulanması önem taşımaktadır (Öztürk, 2020).

Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklar

TÜİK (2020) tarafından yayınlanan Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2015-2019 yılları arasında çocukların, güvenlik birimlerine en çok mağdur sıfatı ile geldiğini göstermektedir. 2019 yılında, çocukların %46,1’inin mağdur olarak, %32,9’unun suça sürüklenme, %15,1’inin bilgisine başvurma amacıyla, %3,4’ünün kayıp başvurusu nedeniyle, %2,5’inin ise diğer nedenlerden dolayı güvenlik birimlerine geldiği ya da getirildiği görülmektedir. Suça sürüklenen çocukların %31,7’sine

yaralama, %25,6'sına hırsızlık, %8,1'ine Pasaport Kanunu'na muhalefet, %6,9'una göçmen kaçakçılığı, %4,6'sına ise uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak veya satın almak suçları isnat edilmiştir. Suç mağduru olarak gelen 206 bin 498 çocuğun %57,6'sı yaralama, %15,2'si cinsel suçlar, %11,0'ı aile düzenine karşı suçlardan mağdur olmuştur. Ayrıca mağdur çocukların %3,5'i tehdit, %2,7'si kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, %2,1'i ise hırsızlık suçlarından mağduriyet yaşamıştır.

Eğitim hayatına devamlılığın, akademik başarının suça yönelme, sürüklenme, uyuşturucu madde kullanımına yönelmeye ilişkin koruyucu bir etken olabileceği bilinmektedir (Kamer, 2013). İpek'in (2010) çocukların suça sürüklenmesinde, okulun rolü ve okula ilişkin risk faktörlerini incelemiş olduğu çalışmasında elde edilen bulgular, okul dönemindeki risklerin oluşmasında en önemli etkenin, okul ile sıkı bağlar kuramama olduğu yönündedir. Bülbül ve Doğan'a (2016) göre ise suç davranışına yönelmeye neden olan en önemli bireysel özellikler arasında ergenlik dönemi yer almaktadır. Bu özelliğe aile ve çevresel nedenler eklense de, suça yönelen çocukların okul ve kariyer ile ilişkileri, yadsınamayacak düzeyde önem arz etmektedir. Çocuğun okul ortamında olması, onu kontrol edebilmenin en iyi yolu olarak görülmektedir. Eğitim hayatında başarısız ve motivasyonu düşük olan ve eğitim ortamına kendilerini yabancılaşmış hissedenden, mesleki beklenti içerisinde olmayan çocukların daha fazla suç işledikleri belirtilmektedir (Gökçe, 2012).

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü'nde suça sürüklenen çocuklar ile yapılan görüşmelerde, çoğu çocukta, okul terki durumu ve açık öğretimden lise eğitimine devam etme durumu ile karşılaşılmaktadır. Örneğin, bir görüşme sırasında, bu durumun sebebi görüşme sırasında irdelendiğinde, suça sürüklenen çocuğun ifadesinden, akran zorbalığına maruz kaldığı, arkadaş grupları ile arasında problemler yaşadığını, bu nedenle okula gitmeyi istemediği öğrenilmiştir.

Siber suçlara sürüklenen çocuklar da son yıllarda dikkati çekmektedir. Sosyal medya araçları ve internet "21 yy. gereksinimi" olarak tanımlanırsa, artık insanlar arası iletişimin geliştiği mekanların ve oluşan sosyal bağların, fiziksel ortamlar gibi dijital ortamlarda da var olduğunu; kurulan bağların daha dinamik ve erişilebilir olduğunu gözlemlemek mümkündür. Bu noktada, dijital sosyalleşme ve iletişim ağlarının da çeşitli kuralları, çocuklar tarafından farkında olunması gereken konular arasındadır.

Kişisel verilerin ihlali ya da sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen yazılı ve sözlü şiddet olarak adlandırılan siber zorbalık gibi siber suçlardan ötürü, haklarında yasal işlem başlatılan çocuklarla yapılan görüşmelerde, çocukların sürüklendikleri suç hakkında herhangi bir bilgileri olmadığı, hatta internet üzerinden yaptıkları zarar verici eylemlerin suç karşılığı olmadığını düşündükleri görülmüştür. Aynı zamanda, kurumda çalışan sosyal hizmet uzmanları başta olmak üzere diğer sosyal çalışanların da siber suçlara ilişkin yeterli düzeyde bilgisi bulunmadığı saptanmıştır.

Suçta sürüklenen çocuklara verilen hizmetler değerlendirildiğinde, özellikle meslek edinmek isteyen suça sürüklenen çocukların, bir mesleğe yönlendirilmesi konusunda iş birliği yapılacak kurumların yetersizliği dikkat çekmektedir. Bu konunun, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği'nin 72.

maddesinde; “(1) Kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler tarafından 63. maddede belirtilen suçlardan mağdur olanların meslek edinmeleri amacıyla kurslar düzenlenebilir. Mevcut kurslara katılabilmeleri için mağdurlara öncelik tanınır.” şeklinde düzenlenmektedir. (2) Birinci fıkra kapsamında kalan ve meslek edindirme kurslarına katılmak isteyen mağduru, ilgisine göre Cumhuriyet başsavcılığı veya mahkeme tarafından düzenlenen ve belirtilen suçların mağduru olduğunu gösteren belge ile kursu düzenleyen kurumlara başvurması gerekir.” şeklinde düzenlendiği görülmektedir.

Suç mağduru çocuklarla görüşmeler, adli görüşme odalarında yapılmaktadır. Adli görüşme odaları (AGO), adalet sistemi içerisinde özel ortamlarda ifade ve beyanın alınması gerektiğine veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen; öncelikli olarak, tanık ve suça sürüklenen çocukların, cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile diğer kırılgan gruba dahil mağdurların ifade ve beyan işlemlerini, ikincil örselenme riskini azaltarak gerçekleştirilmek üzere kurulmuştur. Hizmetten mağdur, tanık ve suçlu çocuklar, cinsel suç ve aile içi şiddet mağdurları, diğer kırılgan gruba mensup mağdurlar (engelli, yaşlı, göçmen vb.), şüpheli veya sanıkla yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen mağdurlar yararlanabilmektedir.

Suç mağduru çocuk ile yapılan görüşmelerin gözlemleri ışığında, hakimler tarafından uzmanlara iletilen soruların her ne kadar uzman tarafından suç mağduru çocuğa yönelik bir şekilde düzenlenerek sorulmaya çalışılsa da çocukların psikolojik olarak etkilenebilecek türde, yeterince açık ve anlaşılır olmadığı gözlemlenmiştir. Görüşme sonrasında, bazı hakimlerin görüşmeyi yapan bilirkişi görüşünü de dikkate almaması, ayrıca dikkat çeken önemli bir sorundur.

Ayrıca, bu konudaki hizmetlerin geliştirilmemiş olması, çocuğun korunması ve suçun önlenmesi hususlarında sorunlara yol açmaktadır. Tüm bu yaşanan sorunlar değerlendirildiğinde, eğitim hayatına kazandırılan her çocuğun, yeniden topluma kazandırılmış birey olduğu unutulmamalıdır (Nadir, 2011). Aksi takdirde, çocukların suça sürüklenmesinden sonraki süreçte, çocuk fail ve mağdurların kendilerini sosyal sistemlerden dışlanmış hissetmeleri ve bu döngüden çıkmaları, sonrasında sosyal içerme çalışmalarının hayata geçirilmesi çok daha güç olabilmektedir (Karataş ve Mavili, 2019).

Suç Deneyimi Olan Yetişkinlerin ve Çocukların Yaşadığı Sorunlar ve Sosyal İçerme Yaklaşımı

Suça sürüklenen çocukların yanı sıra suç deneyimi olan yetişkinlerin de tahliye sonrası sosyal hayatla bütünleşmeleri sürecinde, çeşitli engeller ile karşılaştıkları görülmektedir. Bu engellerin başında ise damgalanma ve dışlanma yer almaktadır. Buna ilişkin bireylerin, sosyal hizmet bakış açısının rehabilite edici, sosyal içerme anlayışına bağlı olarak değerlendirilmesindeki gereklilik ön plana çıkmaktadır. (Soytürk, 2013). Eski hükümlü, cezasını tamamlayan ve artık ‘suçtan arınmış’ kimsedir, ancak, toplumsal hayata tekrar döndüğünde, birçok engelle karşılaşmaktadır. Eski hükümlülere karşı toplumun büyük bir bölümünün, olumsuz bir bakış açısı geliştirdiği ve sosyal yaşamlarını büyük bir ölçüde etkilediği yadsınamaz bir gerçektir (Koçak ve Altun, 2010).

Toplumda, hüküm giymiş kişilere karşı tehlikeli, güvenilmez, dürüst olmayan gibi kalıp yargılar yerleşmiştir. Eski suçluların topluma kazandırılması hem devleti hem de toplumun genelini ilgilendirir. Uzun süredir toplumdan uzak kalmaları, yeniden sosyal yaşama döndüklerinde uyum süreçlerini geciktirir, sosyal ilişkilerinin gelişmesi de zorlaşır (Bilgiç, 2014). Hükümlülerin, cezaevinden çıktıktan sonra aile sistemleri çökebilir, arkadaşlık ilişkileri eskisi gibi olmayabilir.

Sosyal dışlama, bireylerin, grupların ya da toplulukların toplumun dışına itildikleri, topluluk ağlarıyla ve faaliyetleriyle bağlarının koparıldığı, yoksullukları, sağlıksızlıkları, eğitimsizlikleri ve diğer dezavantajları dikkate alındığında, toplumsal hayata tam katılımdan yoksun kaldıkları bir süreçtir. Sosyal içerme kavramı, sosyal dışlanma ve ötekileştirici söylemlerin karşısında olan, toplumda dışlanmanın etkilerini azaltmayı amaçlayan toplumun bütünleştirilmesi kaygısını taşıyan bir kavramdır. Belirli bir toplumdaki bireylerin, etkileşim ve paylaşımının en üst düzeye getirilmesini hedef edinir. Sosyal içerme, sosyal uyum kavramlarının temelinde, insan haklarına dayalı bir yaklaşım yer almaktadır (Genç ve Çat, 2012). Sosyal içerme özelinde, önyargılar ile mücadele ederek toplumda tavır ve tutum değişikliğinin yaratılması son derece önem taşımaktadır. Sosyal içermenin öznesi, toplumun arka planına itilmiş, dezavantajlı olarak nitelendirilen, riskli koşullarda yaşayan bireylerdir. İnsanların toplumda etkin birey olabilmesi, temel haklarını elde edebilmeleri önündeki birçok engelin kaldırılmasına yönelik yasama ve politik kararlar alma faaliyetlerini destekler. Sosyal içerme, toplumdaki her bireyin, sosyal hayata etkin katılımını hedeflemektedir (Timurturk vd, 2017).

Hükümlü bireyler için ekonomik olarak dışlanma son derece önem arz etmektedir. Cezaevlerinde eğitim ve iş bulma becerisine yönelik faaliyetler yapılarak hükümlülere destek mekanizmaları sağlanmaktadır. Bu faaliyetler, hükümlü bireylere tahliye olduktan sonraki hayatlarına dair gelecek ve umut vaat etse de iş ve istihdam alanında dışlanma ile sıklıkla karşı karşıya kalınmaktadır (Çakır, 2002). Bu bağlamda, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen uygulamalar kapsamında, suç deneyimi olan çocuk ya da yetişkinlere ilişkin planlanmış olan, bireylerin sosyal hayatlarında damgalanmalarını, sosyal hayata katılımda karşılaştıkları engeller ile mücadelede, suç döngüsünü kırabilecek ve kalkan görevi görebilecek bir uygulama bulunmamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- Adli sosyal hizmet alanını doğrudan etkileyen yeni bir yapılanma olan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü kapsamında yapılan çalışmalarda sorun ve gereksinimlerin değerlendirildiği bu çalışmada, görüşme odalarının yetersizliğinden kaynaklı sorunların, hizmet niteliğini olumsuz yönde etkilediği gösterilmiştir. Farklı meslek elemanlarının “adli destek görevlisi” olarak görev tanımlamaları, uzmanlık alanlarına önem verilmemesi ve mesleki sınırların bulanıklaşması sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Adli sosyal hizmet alanı için özel öneme sahip olan çocuklara yönelik hizmetlerin yetersizliği göze çarpmıştır. Velayet davalarındaki müsterek çocuklara ilişkin psikososyal destek çalışmalarının yapılmaması, suça sürüklenen çocuk ve suç mağduru çocuklara yönelik hizmetlerin

yetersizliği adli destek hizmetlerinin tam anlamıyla yerine getirilemediğini göstermektedir. Ayrıca özellikle aile içi şiddet özelinde önemi daha da artan şiddet suçu fail ve mağdurlarına yönelik iyileştirici ve şiddeti önleyici çalışmalar ile tahliye sonrasında eski hükümlülerin sosyal içermesine yönelik çalışmaların yapılmaması da önemli eksikler olarak gözlemlenmiştir.

- Belirlenen sorun ve gereksinimler doğrultusunda, hizmetlerin geliştirilmesine ilişkin öneriler şunlardır:

- Görüşmelerin gerçekleştirildiği adli gözlem odalarının sınırlı sayıda olması, fiziksel koşulları uygun olmayan mekanlarda görüşmelerin yapılmasına neden olmaktadır. Adli görüşme odalarında çocukların kendilerini daha iyi ifade edebilmesi adına çocukların kendilerini daha özgür ve rahat hissedebileceği oyun ve resim çizme alanlarının yaratılması ile birlikte hizmet kalitesinin de artacağı düşünülmektedir.

- Velayete ilişkin dosyalarda, adli görüşme odaları dışında, çocukların kendilerini daha özgür ifade edebileceği, görüşme yapan uzmanın, çocukla daha nitelikli ve derinlemesine görüşme yapabilmesi açısından çocuk testlerini kullanabileceği, çocuğun içinde bulunduğu biyopsikososyal duruma ilişkin görüşme ortamının ve yeterli zamanın düzenlenmesinin son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

- Adli destek görevlisi tanımının düzenlenerek, müdürlük kapsamında hizmet veren farklı meslek elemanlarının görev ve yetkilerinin, kendi uzmanlık alanları çerçevesinde yeniden oluşturulması gerekmektedir.

- Boşanma sürecinin çocuklar üzerinde olumsuz etkilerinin en aza indirgenmesini hedefleyerek, velayet sürecine hazırlanma ve çocuğun iyilik halinin gözetilmesi konusunda her aileye bir sosyal hizmet uzmanının görevlendirilmesinin süreci kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Psikososyal destek çalışmaları, aile ve çocuğu birlikte kapsayacak şekilde gerçekleştirilmelidir.

- Ebeveynleri boşanma sürecinde olan, suça sürüklenen ve suç mağduru olan çocuklara yönelik danışmanlık tedbirinin etkin şekilde uygulanması gerekmektedir. Bu doğrultuda, ADM tarafından özel bir danışmanlık hizmeti oluşturulmalıdır.

- Suça sürüklenen çocukları yeniden eğitim hayatıyla bütünleştirecek çalışmaların, suçun tekrarını önleme ve etkin rol alacağı düşünülmektedir. Suça sürüklenen çocuklar, aile ve çevreleri ile yapılacak görüşme ve düzenli izlemeler ve gerekli psiko-sosyal desteğin sağlanması yararlı olacaktır.

- Suça sürüklenen çocuklara yönelik koruyucu- destekleyici sosyal hizmet uygulamaları bağlamında, öncelikli olarak suç davranışının yoğun olduğu bölgelerdeki okullarda, okul sosyal hizmeti uygulamalarının hayata geçirilmesi etkili olacaktır.

- Siber suçlara sürüklenen çocuklara ilişkin, siber zorbalık kavramı hakkında bilgilendirici ve bilinç düzeyini artıran eğitici faaliyetlerin yürütülmesi; müdürlükte faaliyet yürüten tüm meslek elemanlarının, bu konuya ilişkin mesleki bilgi düzeylerini artıran eğitimlerin hazırlanması önerilmektedir.

- Aile içi şiddet uygulayanlara yönelik olarak sosyal hizmetin bütüncül yaklaşımına uygun olarak şiddeti hem yapısal hem de bireysel düzeyde ele alan psikoeğitim çalışmaları yapılmalıdır. Ayrıca şiddete maruz kalanlara yönelik iyileştirici ve güçlendirici çalışmalar da gerçekleştirilmelidir.

- Suç deneyimi olan yetişkinlere yönelik, insanın değeri, onuruna yakışır bir yaşam için sosyal anlamda bütünleşme ve ön yargılı tutumların önüne geçilmesi, bireyin psikolojik durumunu iyileştirici bir rol oynamaktadır. Sosyal destek mekanizmaları, yalnızca tahliye öncesinde değil tahliye sonrasında da sosyal içermeye politikaları ile birlikte yapılandırılmalıdır.

- İşverenlerin belli kurum ve kuruluşları, hükümlü bireylere yönelik tutumlarının olumlu anlamda değişimi için bilgilendirme çalışmaları ve hükümlü bireyler ve işverenler arasında toplantılar yapılması, ayrıştırıcı tutumların önüne geçmekte bir fırsat yaratabilir.

Tüm sorun alanlarına yönelik sosyal hizmet uygulamalarında bütüncül yaklaşımın doğru değerlendirilmesi, uygulamaya sosyal hizmet bilgisi ve değer temelinin aktarılması, hedef gruba yönelik toplumsal düzeyde farkındalık çalışmalarına yer verilmesi önemlidir.

KAYNAKÇA

- Adalet İstatistikleri (2019). T. C. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. Yayın no: 14. Erişim adresi: https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1092020162733adalet_ist-2019.pdf
- Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği (T.C. Resmi Gazete, 30 Nisan 2021, sayı: 31470). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210430-1.htm>
- Bilgiç, Ş. (2014). *Mahkumların Suç Algısı*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2014 (3), 8-17. DOI: 10.18493/kmusekad.20446
- Bülbül, S. ve Doğan, S. (2016). *Suçta Sürüklenen Çocukların Durumu ve Çözüm Önerileri*, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi; 59: 31-36.
- Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik (T.C. Resmî Gazete, 20 Eylül 2011, sayı: 28060). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/09/20110920-4.htm>
- Çakır, Ö. (2002). *Sosyal Dışlanma*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (3), 84-97. Erişim adresi: <http://acikerisim.deu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/5445/4.3%20cakir.pdf?sequence=1>
- Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikincelemeler/issue/1545/18983>
- Genç, Y. ve Çat, G. (2014). *Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi*. Akademik İncelemeler Dergisi, 8 (1), 363-394.
- Geniş, M., Toker, B., Şakiroğlu, M. (2019). *Boşanmanın Çocuklara Etkisi, Çocuğa Söylenmesi ve Ebeveyn Yabancılaşması Derleme Çalışması*. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 3(3), 190-199. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/amusbfd/issue/49133/521946>
- Gökçe S. (2012). *Erken Uyarı Sisteminin Millî Eğitim Bakanlığındaki Uygulamaları*. Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu, 5-7 Aralık 2012, Ankara.
- Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2015-2019, Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2015-2019-33632>
- Güzel, B. ve Selçuk, O. (2017). *Sosyal çalışmacıların karşılaştıkları zorluklar ve başa çıkma yolları: Rize örneği*. Journal of Human Sciences, 14(3), 2848-2864.

- İpek, A. (2010). *Suçta Sürüklenen Çocukların Okul Dönemlerinin İncelenmesi ve Bu Dönemde Barındırdıkları Risk Faktörlerinin Belirlenmesi: Ankara, İstanbul ve İzmir Jandarma Çocuk Merkezleri Örneği*. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Birimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kamer, V. K. (2013). *Çocukların suça sürüklenmesine neden olan faktörler ile ilgili sosyolojik teoriler*. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 12, 219-238.
- Karataş, Z., & Mavili, A. (2019). *Çocuk Adalet Sisteminde Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar*, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 19(45), 1013-1043.
- Koçak, O. Altun, S. (2010). Ceza İnfaz Kurumundaki Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Hükümlü İstihdamına Katkıları, Çalışma İlişkileri Dergisi, 1 (1), 95-117. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cider/issue/29523/316913>
- KSGM-Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2014). *Türkiye’de kadına yönelik şiddet araştırması*. Ankara.
- Nadir, U. (2011). *Suçta Yönelen Çocuk ve Ailesi ile Çalışma: Ekolojik Sistem Perspektifi Çerçevesinde Örnek Bir Vaka Sunumu*, Toplum ve Sosyal Hizmet, 22(1), 165-174.
- Öztürk, A. B. (2014). *Eşine Şiddet Uygulayan Erkeklerin Evlilik Yaşantıları ve Şiddet*. Toplum ve Sosyal Hizmet, 25(2), 61-74. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48463/613834>
- Öztürk, A. B. (2020). *Bebekten Katile Erkeklik: Kadına Şiddet Uygulayan Erkekler*, Nika: Ankara.
- Soytürk, S. (2013). *Hükümlü ve Tutukluların Sosyal Hizmet Gereksinimlerinin Değerlendirilmesi: Karaman M Tipi Kapalı-Açık Cezaevi Örneği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Timurturkan, M., Demez, G., Kart, E., Ertan, C., Cankurtaran, S., Aktin, S. (2017). *Hükümlü Olmanın Sosyal Tezahürleri: Sosyal Dışlanma, Damga ve Suç*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (20), 13

TEZ ÖZETİ:**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIK VE SİBER MAĞDURİYET DURUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ¹**

Ayşe ÇİFTÇİ, Mine ÖKSÜZ, Zeynep
YOLGEÇEN, Bengisu AKKUŞ,
Cumhur Kürşat ALPER²

ÖZET

Bu karma yöntem araştırmasının temel amacı; üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yapma ve siber mağduriyet yaşama durumları ile siber zorbalığa ilişkin değerlendirmelerini ortaya çıkarmaktır.

Araştırmanın evrenini 2020-2021 eğitim-öğretim yılı içerisinde üniversite eğitimi almakta olan üniversite öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmanın nicel boyutunda kartopu örnekleme kullanılarak 447, nitel boyutunda ise amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak 16 kişiye ulaşılmıştır. Araştırmanın her iki boyutu da Covid-19 salgını sebebiyle online platformlarda gerçekleştirilmiştir. Nicel verilerin analizinde Excel ve Spss programları kullanılmış, nitel veriler ise program kullanılmadan analiz edilmiştir.

Araştırmanın temel sonucu; katılımcıların %39,37'sinin siber zorba, %67,79'unun ise siber mağdur olduğu, siber zorbalık yapanların aynı zamanda siber mağdur olduğu, siber zorba erkeklerin kadınlardan fazla olduğu, sahip olunan teknolojik araç sayısı arttıkça siber zorba ve siber mağdur olma durumlarının artış gösterdiği, büyükşehir ve şehirde yaşayanların siber mağduriyet puanlarının yüksek olduğudur. Anne ve babası evli olup birlikte yaşayan, anne-baba eğitim seviyesi düşük olan, aile ilişkileri iyi-orta olan katılımcıların siber zorba ve siber mağdur olma oranlarının diğerlerine oranla daha düşük olduğudur. Katılımcılar, siber zorbalığın kişisel nedenlerle olduğu kadar dijital ortamın elverişli olması, yaptırımların eksik olması ve yeterli düzenlemelerin olmamasından kaynaklandığını düşünmektedir. Siber zorbalığa maruz kalan kişiler depresyon, intihar, özgüven eksikliği gibi birçok psikolojik sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Araştırma sonuçlarına ilişkin olarak, siber zorbalık ve siber mağduriyetle mücadelede aile, okul, yargı sistemi, kültürel kodların değişim ve gelişimine paralel şekilde siber zorbalığın önlenmesi ve etkilerinin en aza indirilebilmesi için sosyal hizmet disiplini çerçevesinde öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: siber zorbalık, siber mağduriyet, sosyal hizmet, karma yöntem araştırması.

1. GİRİŞ

Günümüz modern dünyasında, teknoloji ve dijitalleşmenin etkisi ile geçmiş rutinlerimiz değişkenlik göstermektedir. Hayatlarımızın hemen her noktası elektronik ortam ve platformlar üzerinden şekillenmekte ve bu durumdan neredeyse her yaş grubu farklı şekillerde etkilenmektedir. Teknolojik

¹ Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Değerlendirilmesi, Lisans Tezi, Ankara, 2021

² Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

gelişmelerin iletişim ve ulaşım gibi pek çok konuda fark yarattığı ve kolaylaştırdığı söylenebilmektedir. Globalleşme hareketi ile 1980’li yıllardan itibaren insanlar, farklı ülkeler, kişiler, firmalar vb. ile kolay ve hızlı bir şekilde iletişim kurabilmektedir. Bu durum insanların hayatında önemli farklar yaratmaktadır. Geçmişten günümüze yaşanan bu değişim ve kolaylaşma hareketi, özellikle 2000’li yıllardan sonra insanların günlük hayatlarına yerleşerek günlük rutinlerini etkileyen ve değiştiren bir hal almıştır. Bu çerçevede insanların kurdukları iletişim, iletişim yöntemleri ve gösterdikleri davranışlar değişmiş, teknolojik gelişmeler bağlamında dijitalleşmiştir. 2000’li yıllarda internetin hayatlarımıza girmesi ve yaygınlaşması ile geleneksel medya yerini dijital medyaya bırakırken, dijital medya araçları ile insanlar birbirleri ile çok hızlı ve kolay bir şekilde iletişime geçebilir duruma gelmiş, iletişim şekilleri de buna bağlı olarak değişimlere uğramıştır. Sosyal medya olarak adlandırılan yeni iletişim platformları, geleneksel araçlardan farklı birçok özellik sunmuştur. Kişilerin birbirleriyle iletişim kurmaları kolaylaşırken, aynı zamanda kişiler kendilerini olmak istedikleri insanlar olarak gösterebildikleri, istediklerini söyleyebildikleri ve istedikleri şekilde davranabilecekleri bir ortamda bulmuşlardır. Bu durum, insanlara sunduğu hızlı ve kolay iletişimin yanı sıra bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Böylece geleneksel zorbalık yerini dijital bir zorbalığa yani siber zorbalığa bırakmıştır. Siber zorbalık, kişilerin geleneksel zorbalıktan farklı olarak internet ve sosyal medya platformları üzerinden gerçekleştirilen zorbalık uygulamalarıdır. Siber zorbalık, tehdit veya hakaret etme, zararlı materyal gönderme, saldırganlık gösterme, başkalarının şifrelerini çalma, e-posta hesaplarına ulaşmaya çalışma, cinsel içerikli mesajlar yollama, başkalarına ait fotoğrafları sosyal paylaşım sitelerinde paylaşma, söylentiler yayma ve sahte hesap açma vb. şekillerde görülmektedir. Kişilerin kimliklerini gizleyebilmeleri, olmak istedikleri farklı insanlar gibi görünebilmeleri, kişilerin bilgilerine kolay erişim sağlayabilmeleri gibi birçok faktör sosyal medya platformlarını kullanan kişileri kandırılmaya, zorbalığa ve olası bir mağduriyet durumuna açık hale getirmektedir. Farklı yaş, cinsiyet, ekonomik durum, eğitim durumu vb. sahip olan kişiler benzer şekillerde zorbalık uygulayabilir ve zorbalığa maruz kalabilmektedirler. TÜİK (2020) raporuna göre ülke genelinde internete erişim imkânı olan hane oranı %90,7 olarak saptanmış, 2019 yılında bu oran %88,3 olarak kaydedilmiştir. Aynı raporda (2020) 16-74 yaş arası kişilerin internet kullanım oranı %79 iken, 2019 yılında bu oran %75,3 olarak kaydedilmiştir. Bu noktada, siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları, her geçen gün hayatlarımızın ayrılmaz bir parçası haline gelen sosyal medya ve teknolojik gelişmelerle birlikte artış göstermektedir.

Bu araştırma temelde geleneksel zorbalığın dijitalleşmesi ile ortaya çıkan siber zorba ve siber mağdur olma durumlarını ve bu durumların çeşitli değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını, aynı zamanda öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin değerlendirme ve deneyimlerini ortaya koymak amacıyla 2020-2021 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören üniversite öğrencileriyle yapılmıştır. Siber zorbalıkla ilgili olarak yapılan diğer araştırmaların daha çok ortaokul ve lise öğrencileriyle yapılmış olması, üniversite öğrencilerine yönelik yapılan araştırmaların sayıca az ve sadece nicel yöntem kullanılarak yapılmış

olmasından hareketle, karma yöntem kullanılan bu araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

1.1. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet

Zorbalıkla ilgili ilk tanımı yapan kişi olarak bilinen Olweus (1994) zorbalığı, “başkalarına kasıtlı bir biçimde zarar verme niyeti taşıyan, zorba ile mağdur arasında güç dengesizliğinin bulunduğu tekrar edici davranışlar” şeklinde tanımlamaktadır (Aktaran: Gönültaş, 2019, s. 7). Son yıllarda hızla gelişen teknolojik gelişme ve ilerlemelerle birlikte, teknolojik araçların (bilgisayarlar, akıllı telefonlar vb.) daha fazla kullanılması, zorbalığın bir türü olan “siber zorbalık” kavramını ortaya çıkarmıştır. Siber zorbalık (cyberbullying) kavramını ilk kez, Kanadalı eğitimci ve araştırmacı Bill Belsey (2004) kullanmıştır. İnsanların zorbalık sorunlarını uluslararası bir topluluk içinde ele almaları için oluşturulmuş; www.bullying.org sitesinin geliştiricisi Bill Belsey, siber zorbalık sorunu için oluşturulmuş dünyanın ilk web sitesi olan “www.cyberbullying.ca”da (Belsey, 2019) siber zorbalığı “başkalarına zarar vermeyi amaçlayan bir kişi veya grup tarafından kasıtlı, tekrarlanan ve düşmanca davranışları desteklemek için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasını içerir” şeklinde tanımlamıştır. Patchin ve Hinduja (2006, s. 152) ise siber zorbalığı, kısaca elektronik metin aracılığıyla kasıtlı ve tekrarlanan zarar olarak tanımlamışlardır.

Bu tanımlardan hareketle siber mağduriyet kavramı da “bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bir birey ya da grubun, özel ya da tüzel bir kişiliğin, teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşaması durumu” olarak tanımlanabilir (Arıcak, Tanrıku, Kınay, 2012, s. 2). Bu bağlamda gençler ve özellikle üniversite öğrencilerinin, teknolojiyi aktif kullanmaları göz önünde bulundurulduğunda, siber zorba ve/veya siber mağdur olmaları kaçınılmazdır. Leung ve arkadaşlarının (2017, s. 7-12) 312 üniversite öğrencisi ile yaptıkları çalışmada ise öğrencilerin %68’inin siber zorbalığa maruz kaldıkları, %58’inin ise siber zorbalık davranışını gerçekleştirdikleri ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda gençler hem siber zorba hem de siber mağdur olabilme riskini taşımaktadırlar.

1.1.1. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Türleri

Teknolojinin devamlı gelişmesiyle, sanal ortamda iletişim ağlarının yaygınlaşması, çoğalması ve siber ortamın hayatımızda pek çok alana girmesiyle birlikte siber zorbalık davranışları ve çeşitleri de artış göstermiştir. Arıcak (2015, s. 76), teknik temelli elektronik siber zorbalık ve iletişim temelli siber zorbalık olmak üzere iki tür siber zorbalık görülme biçimini tanımlamıştır. Teknik temelli siber zorbalığın, bilgisayar korsanları (hacker) tarafından karşıdaki kişinin elektronik cihazına ve yazılımına zarar vererek gerçekleştirildiğini, iletişim temelli siber zorbalığın ise kişilik ve duyguları hedef alınan kişi veya kişileri; korkutarak, yıldırarak, üzerek ve itibarını zedeleyerek gerçekleştirildiğini belirtmiştir (Arıcak, 2015, s. 76). İrfaner (2009, s. 26), bir siber mağduriyet türü olan pasif mağduru; çaresiz ve savunmasız grup olarak tanımlamıştır. Bu kişilerin kendilerine yapılan saldırılara tepki veremediklerini,

küçük yaşta kişilerin ağlayarak, yaşça büyüklerin ise farklı şekillerde tepki verdiğini ifade etmiştir. Bıyık (2016, s. 31) kışkırtıcı mağdurların; zorbalığa sessiz kalmadığını, zorbalığı kabul etmediği, zorbalığı yapan kişiye de kızgınlığını gösterdiğini belirtmiş, olası mağdurların ise fark edilmelerinin güç olduğunu, gizli olarak derin korku, endişe yaşadıklarını ve ayrıca bu kişilerin siber saldırıya uğramadıkları zaman bile endişe ve kaygı içinde olduklarını ifade etmiştir.

1.1.2. Siber Zorbalık Araçları ve Platformları

Günümüz itibariyle akıllı telefonlar hayatımızın birçok alanında işlevsel olarak kullanılmakta ve neredeyse ihtiyacımız olan tüm eylemler akıllı telefonlar aracılığıyla kolayca yapılabilmektedir (Yılmaz, 2020, s. 33). Başta akıllı telefonlar olmak üzere teknoloji ve iletişim araçlarının hızla gelişmesiyle birçok kanaldan siber zorbalık yapılmasının da önü açılmıştır.

Baştürk (2020, s. 65) Türkiye’de siber zorbalığın, en fazla sosyal ağlar ve dijital oyunlar üzerinden olduğu, YouTube ve TikTok uygulamalarının son zamanlarda çok popüler olduğu için bu platformlarda siber zorbalığın yoğun olarak gerçekleştiği ve bazı YouTuber’ların fazla izlenme için yayınlarında siber zorbalığa başvurduğunu ifade etmiştir. Güler (2019, s.22)’e göre siber zorbalık araçları arasında; anlık mesajlaşma yazılımları ve metin mesajları, cep telefonu, e-posta iletileri, sohbet odaları, sosyal paylaşım siteleri, web günlükleri, web siteleri, forumlar ve tartışma platformları, anket siteleri, çevrimiçi oyunlar gösterilebilir.

Bu araştırmalardan hareketle; kullanılan platformların popülerliği ile siber zorbalık yapma ve siber zorbalığa maruz kalma durumları arasında doğrudan bir ilişki kurulabilir. Dünyanın en popüler sosyal mecraları; Facebook, Youtube, Instagram, Tiktok, QQ, QZone, Sina Weibo, Reddit, Snapchat, Twitter ve Pinterest olarak sıralanmıştır (<https://medyaakademi.com.tr>, 03.02.2020). Bunlara ek olarak; Google+, foursquare, LinkedIn vb. eklenebilir. Anlık mobil mesajlaşma platformları ise sırasıyla WhatsApp, Facebook Messenger ve WeChat olarak sıralanmıştır (<https://medyaakademi.com.tr>, 03.02.2020). Bunlara ek olarak QQ Mobile, Skype, Snapchat, Viber, Telegram, LINE vb. uygulamalar eklenebilir.

1.1.3. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Nedenleri

Siber zorbalık ve siber mağduriyet nedenlerinin incelendiği araştırmalarda bazı değişkenler için ortak bulgulara ulaşılmış olursa da bazı değişkenlerde katılımcıların sayısı ve yaş grubunun genişliği sonuçları etkilemekte ve ortak bir sonuca ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Katılımcıların yaşının, sınıflarının, aile yaşamlarının ve bu değişkenleri nasıl ele aldıkları zaman içerisinde değişebildiğinden, şimdiye kadar ortaya konulan araştırmaların birbirlerini cinsiyet ve yaş değişkenleri ile destekledikleri; ancak sosyoekonomik durum, ailenin eğitim düzeyi gibi demografik değişkenler ile tutarsızlıklar ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

1.1.4. Siber Zorbalığın Etkileri

Siber zorbalık, geleneksel zorbalıktan ayrı olarak bazı özelliklere sahiptir. Örneğin; zorbaca davranışların uygulayıcılarının çevrimiçi ortamlarda anonim hesaplara sahip olmaları, geleneksel zorbalıkta olduğu gibi kişinin doğrudan tespitinin yapılabilmesi gibi kolaylık sağlamamaktadır. Uygulayıcının tespitini zorlaştıran bu zorbalık türünde teknolojik aygıtlardaki tek bir tuş ile zorbaca davranışın yayılım göstermesi mümkündür. Bir siber zorbalık olayının, izleyici kitlesinde herhangi bir kısıtlamanın olmadığı durumlarda mağdurun üzerindeki etkisi daha da önemli hale gelmektedir (Kavuk-Kalender vd., 2018, s. 572).

Siber zorbalığa maruz kalmanın bireyler üzerindeki etkisinin literatürde psikolojik, duygusal, davranışsal, sosyal ve akademik boyutlarda ele alındığı görülmektedir. Çeşitli araştırmalar, bu olumsuz etkilerin siber mağdurların yaşları ve cinsiyetleri açısından farklı sonuçları olabileceğini de göstermektedir.

Kopecký ve Szotkowski'nin 2017 yılında siber mağdur olan 5136 ilkököl-ortaokul öğretmeninin katılımı ile yapmış olduğu araştırmada, siber zorbalığın mağdur üzerindeki etkilerini iki mantıksal gruba ayırmış ve bunları kısa vadeli (anlık etkiler) ve uzun vadeli (devamlı etkiler) şekilde ifade etmiştir. Siber zorbalığın mağdur üzerindeki kısa vadeli etkilerini, özellikle öfkelenme, üzüntü ve korku duyma, çaresiz hissetme, kendini suçlama ve ağlama gibi mağdurun olaydan hemen sonra gösterdiği etkiler olarak ifade etmişlerdir. Uzun vadeli etkileri ise kendi içerisinde fiziksel, duygusal, davranışsal olarak üç gruba ayırmışlardır. Fiziksel etkiler; uyku, baş ağrısı, karın ağrısı, iştahsızlık, mide bulantısı ve benzeri sorunlar olarak ifade edilmiştir. Baştürk (2015, s. 109), siber zorbalığa uğramanın öğrenciler üzerindeki etkilerini incelemiş ve duygusal sonuçlar açısından ilk sıralarda; kızgınlık, endişe, üzüntü ve hayal kırıklığının yer aldığı görülmüştür. Mağdurların bu duyguları yaşamalarının okul yaşamını, arkadaş ve aile ilişkilerini de etkilediği ve bu araştırma kapsamında siber zorbalığa maruz kalmış bireylerin arkadaşlarına karşı güven duygularını yitirdikleri ve kendilerini yalnız hissettikleri de ifade edilmiştir. Kopecký ve Szotkowski (2017, s.5), siber zorbalığa maruz kalan bireylerin yaşadıkları duygusal dengesizliklerin davranışsal etki boyutunda, mağdurun çevresindeki insanlarla sık sık tartışmalara girmesine, yaşadıkları hayal kırıklığı ve öfkeyle saldırganlık göstermelerine ve sözlü-fiziksel taciz veya bir şeyleri yok etme isteği gibi durumlara yol açtığını belirtmişlerdir. Siber mağdurların, kullanımını rahatsızlıkla ilişkilendirmesi sebebiyle internetin veya cep telefonunun kullanımında kısıtlamaya gidebileceklerini, geleneksel zorbalıkla da bağlantılı olarak belirli sosyal gruplardaki kişilerarası ilişkileri olumsuz etkileyebildiğini ifade etmiştir. Bazı durumlarda siber zorbalık, mağdurlar üzerinde çeşitli intihar girişimlerine veya doğrudan intihara yol açabilir ancak bu durumlar oldukça istisnadır. Siber zorbalık ve intihar davranışı arasındaki ilişkiyi Hinduja ve Patchin'in (2010) çalışmasından aktaran Aytaç (2020, s.48), siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerde intihar düşüncesinin daha fazla oluştuğunu, zorbalığı yaşamış olanların yaşamayanlara göre intihar girişiminde bulunma ihtimallerinin

yüksek olduğunu, siber zorbalığa maruz kalanların, siber zorba olanlardan daha çok intihar düşüncesine sahip olduğunu ifade etmiştir.

1.1.5. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Yaygınlığı

İnternet, çağımızın en önemli zorunlulukları arasında bulunmaktadır. Pandemi dönemiyle birlikte eğitim gibi önemli mecraların online olarak yürütülmeye başlaması internet kullanımının ve internete ayrılan zamanın artışına sebep olmaktadır. İnternetin yayılması diğer teknolojilere oranla daha hızlı ilerlemektedir. Bu hızlı ilerleme olumlu ve olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir. İletişimi kolaylaştırması ve bilgilere ulaşmamızda zaman kazanmamızı sağlaması açısından hayatımıza olumlu sonuçlar getiren internet, siber zorba olma ve siber mağdur olma durumlarının ciddi oranda artmasına da yol açmıştır (Çolakoğlu, 2019, s. 11).

Bu sorun üzerine dünya genelinde yapılan ilk çalışmaların 2000’li yılların başında başladığı görülmektedir. Yapılan bu çalışmalarda siber zorbalık sorununun olmadığı ülkeye rastlanmamıştır (Arıcak, 2015, s. 78).

Yapılan çalışmalar da göz önünde bulundurulduğunda siber zorbalığa maruz kalma durumunun, siber zorbalığı gerçekleştirme durumundan daha çok yaygınlık gösterdiği görülmektedir. Yaygınlık, çalışma gerçekleştirilen her ülkede sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya genelinde karşılaşılan bu durum küresel bir sorunu gözler önüne sermektedir. Siber zorbalık ve siber mağduriyet yaygınlığı belirli bir kesimle sınırlı kalmamakla birlikte çalışma gerçekleştirilen grupların sosyo-demografik özelliklerine göre değişkenlik göstermektedir.

1.2. Siber Zorba ve Siber Mağdurların Özellikleri

Bu bölümde siber zorba ve siber mağdur olan kişilerin özelliklerinden bahsedilecektir. Siber zorbalık yapan ve siber mağduriyete uğrayan kişilerde pek çok değişkenin, siber zorbalık yapma ve siber mağduriyet düzeylerini etkilediğini, örnekleri verilen araştırmalarda görmek mümkündür. Siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilgili yapılan çalışmalar genellikle lise çağındaki ergenler üzerinde yoğunlaşmıştır. Bundan dolayı siber zorbaya ve siber mağdura ilişkin özelliklerin bulunduğu alt başlıklarda ergenlere ait pek çok özellik bulunmaktadır.

1.2.1. Siber Zorbaların Özellikleri

Siber zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında siber zorbalıkta bulunan kişilerle ilgili pek çok özelliğin ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle narsist kişilik yapısına sahip bireylerin, istisnaları olmakla beraber özellikle erkeklerin, empati veya suçluluk eksikliği olan, sanal ortamda başarılı olmak isteyen, bağımlılık yapıcı madde kullanan, akran ve aileleri ile çatışma durumunda olan bireylerin siber zorba olmaya yatkın olduklarını söylemek mümkündür. Saldırganlık, sapkın davranışlar ve başkalarına karşı saldırganlıklarından pişmanlık duymama gibi özelliklerin genellikle zorbalarla ilişkilendirilen özellikler olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan özellikler, bireylerin psikolojik ve sosyal sorunları ile

değişebilmektedir. Bununla birlikte yaş, sosyoekonomik durum ve cinsiyet gibi değişkenler siber zorbalık özelliklerinin düzeylerini etkilemektedir.

1.2.2. Siber Mağdurların Özellikleri

Siber mağdurlara ait ön plana çıkmış pek çok özellik bulunduğu söylenebilir. Çeşitli araştırmalardan derlenen bilgilerden hareketle, siber mağdurların; boyun eğici tutumları, özgüven eksikliği ve sosyal dışlanma yaşadıkları, sanal ortamda güvenliklerini sağlayamadıkları ve madde kullanımına eğilimli olmaları gibi belirgin birtakım özelliklere sahip oldukları söylenebilir. Bu özelliklerin meydana gelmesinde kişinin, bireysel sorunları ve çevresi ile olan ilişkilerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra yaş, cinsiyet, kişinin günlük hayattaki pozisyonu, gelir durumu, internet kullanım düzeyleri; siber mağdurlara ait özelliklerin belirleyici etmenlerindendir.

1.2.3. Siber Zorba ve Siber Mağdurların Ortak Özellikleri

Siber zorbaların ve siber mağdurların; internette çok vakit geçirmeleri, aileleri ve arkadaşları ile sorun yaşamaları, bağımlılık yapıcı madde kullanabilmeleri yönüyle benzer olduklarını söylemek mümkündür. Hem siber zorba hem de siber mağdur profillerinin, aynı psiko-sosyal özellikleri (duygusal ve davranışsal zorluklar) içerdikleri görülmektedir. Bu özellikler genellikle; sosyal ve psikolojik nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ebeveyn tutumu, yaş, anne baba eğitim düzeyi, cinsiyet gibi etmenler siber zorbaların ve siber mağdurların özelliklerini etkilemektedir.

1.3. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlgili Yapılan Araştırmalar

Güler'in 2019 yılında üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmada cinsiyet bazında erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptıkları ortaya çıkmıştır. Araştırmanın diğer bir değişkeni olan aileden uzak kalma durumu ile pozitif yönde ilişki olduğu, ailesinden uzun süre ayrı kalan öğrencilerin daha fazla siber zorbalık yaptığı sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda günlük dört saatten fazla internet kullanan öğrencilerin günlük bir saat ve daha az süre internet kullanan öğrencilerden daha fazla siber zorbalık yaptığı da görülmüştür. Araştırma değişkenlerinden olan sosyoekonomik durum ile öğrencilerin siber zorbalık uygulama durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı da ortaya konmuştur (Güler, 2019, s. 67-76).

İğdeli'nin 2018 yılında üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırma sonuçlarında ise öğrencilerin siber mağduriyet durumları ile duyarlılıkları arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptığı ve kadın öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları ortaya konmuştur. Siber zorbalık durumları ile sınıf düzeyleri karşılaştırıldığında ise birinci sınıfların dördüncü ve daha üst sınıflara göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları, sınıf düzeyi arttıkça yaşanan siber mağduriyet durumunun da arttığı gözlemlenmiştir. (İğdeli, 2018, s. 67-70).

Lei ve arkadaşlarının 2019 yılında yayınlanan araştırmalarına 46.406 öğrenci katılmış ve özsaygı ile siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Özsaygı ve siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olduğu, özgüveni düşük olan öğrencilerin siber zorbalık tutumlarının daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Özgüveni düşük olan öğrencilerin kendilerini gizleyebildikleri platformlarda zorbalık eylemlerinde bulunmaları bu araştırmanın bir başka bulgusudur. Bununla birlikte katılımcıların kültürü ve yaşı gibi değişkenler de bu bulguları etkilemektedir. Örneğin Asya'daki katılımcılar ile elde edilen özgüven puanları ile Avrupa ve Amerika'da elde edilenlerin farklılaştığı, yaş arttıkça özgüven puanının da arttığı gözlemlenmiştir (Lei ve diğerleri, 2019, s. 830-842).

Harrison (2013)'in 13-18 yaşları arasındaki 154 öğrenci ile yürütülen araştırmasında ise öğrencilerin siber mağduriyet yaşama durumlarını yetişkinlere söylemek istemedikleri ortaya çıkmıştır. Bunun başlıca sebepleri, akranlarının kendilerine bir yetişkinden daha fazla yardım edebileceğine inanma ve bir yetişkin ile bu durumu paylaşmanın 'ispiyoncu' kabul edilmeyi beraberinde getireceğine olan inançları oluşturmaktadır. Bu verilere dayanarak, ergenlerin siber zorbalık ile ilgili olarak kendi içlerinde bir kültür oluşturdukları ve birbirlerini bu kültür bağlamında yargıladıkları söylenebilir.

Li (2007, s. 436-446)'nin ergenler ile yaptığı araştırma sonuçlarında her üç ergenden birinin siber mağdur, her beş ergenden birinin ise siber zorba olduğu ve öğrencilerinin yarısından fazlasının siber mağduriyet durumunu deneyimledikleri ya da duydukları ortaya çıkarılmıştır. Aynı zamanda erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorba ve siber mağdur olma riski taşıdıkları ortaya çıkarılmıştır.

Anderson (2012, s. 96-99)'ın araştırmasında öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma durumlarının, okullarda yeterli ilgiyi görmemeleri ve konuya ilişkin yeterli yaptırımın uygulanmaması olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin duygusal ve fiziksel acı ile başa çıkmalarını gerektiren durumlarla karşı karşıya kaldıkları, siber mağduriyet kaynaklı olarak intihar girişimlerinin arttığı sonucuna varılmıştır. Yapılan araştırmanın verilerine göre öğrenciler arasında siber mağduriyet kaynaklı olarak talep edilen psikolojik desteğin arttığı, gerekli destek alınmadığında konunun ciddi boyutlara gidebileceği ortaya konmuştur.

Noll (2016, s. 34-39)'un gençlerle yaptığı araştırma sonuçlarına göre; siber zorbalık için en çok tercih edilen yolun kısa mesaj olduğu, internetteki gelişmelerle birlikte gençlerin her an birbirleri ile iletişim kurmalarının kolaylaşmasının siber zorbalık eylemlerini büyük oranda arttırdığı ortaya çıkmıştır. Siber zorbalık eylemlerini gösteren kişilerin kurbanlarını (mağdurları) farklılıklarına göre seçtikleri, LGBTİ+ gençlerin ve etnik kökenleri farklı olan gençlerin, toplumda 'normal' kabul edilen gençlere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları ortaya konmuştur. Dolayısıyla farklılıkların siber zorbalık için bir gerekçe olarak görüldüğü söylenebilmektedir. Ayrıca diğer araştırma sonuçlarından farklı olarak bu çalışmada, siber mağduriyet yaşayan gençlerin ebeveyn ya da öğretmen gibi güvendikleri bir yetişkin ile durumu paylaştıkları bilgilerine ulaşılmıştır.

1.4. Siber Zorbalık ve Sosyal Hizmet

Siber zorbalık olgusunun bir şiddet ve zorbalık türü olmasından hareketle, gençlerin halihazırda siber zorbalık yapma ve siber zorbalığa maruz kalma durumları, insan haklarını korumaya ve sosyal adaleti sağlamaya çalışan sosyal hizmet alanıyla yakından ilişkilidir. Çünkü; sosyal hizmet mesleği bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumun yaşam kalitelerini arttırmayı ve mevcut koşulları iyileştirmeyi amaçlayan, değişim ve çözüm odaklı bir çalışma alanıdır. Sosyal adalet ilkesi, sosyal hizmet mesleğinde önemli bir değerdir ve sosyal hizmet uzmanlarının, ezilen ve savunmasız bireylerin güçlendirilmesine yardımcı olmasını gerektirir (NASW, 2008, s.5).

Sosyal hizmet uzmanları, gençlerin yaşadığı en yaygın sorunlar hakkında daha fazla bilgi sahibi olduklarında, daha rahat değerlendirmeler yapabilir, güvenlik planları geliştirebilir ve işe yarayan en etkili uygun müdahale planlarını uygulayabilirler. Sosyal hizmet alanında kuram ve yaklaşımlar, sosyal hizmet uzmanlarına var olan durumu anlama, anlamlandırma ve açıklamalarında yardımcı olur ve yol gösterirler. Ekolojik sistem yaklaşımı, sosyal hizmet uzmanlarının oldukça sık kullandığı “birey ve çevre etkileşimine” dayanan bir kuramdır. Ekolojik yaklaşıma göre; bireyler değerlendirilirken var olduğu çevre (sistem) ve bu çevreyle etkileşime giren alt sistemler (aile, arkadaş çevresi, okul ortamı vb.) ele alınmalıdır. Siber zorbalıkla ilgili yapılan araştırmalarda, zorbalığın tek yönlü bir problem olmadığı aksine çok boyutlu olduğu ve çeşitli çevresel etkenler ile sosyo-demografik özelliklere göre değiştiği görülmektedir. Siber zorbalık ve mağduriyet olgusunun farklı değişkenlerle ilişkisinin ele alınıp değerlendirilmesi aşamasında, bu çok boyutlu bakış açısına sahip sosyal hizmet mesleği ve kuramından faydalanılmalıdır. Böylece gençlerin yaşadığı siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları değerlendirilirken, her bireyi kendi çevresi içinde anlamaya yönelik bütüncül bir bakış açısı geliştirilerek, aynı zamanda her birey için ayrı bir müdahale planı oluşturulabilir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerini incelemek amacıyla sosyal hizmet alanında yapılmış araştırma sonucunda, yaş grubunun özellikleri dikkate alınarak verilecek psikososyal desteğin önemi vurgulanmıştır. Sosyal hizmet uzmanları danışanlara psikososyal destek vermekle birlikte eğitici bir rol de üstlenebilmektedir. Bu bağlamda öğrencilerle olduğu kadar öğrencilerin ailelerinin de siber zorbalığa ilişkin bilgilendirici seminer, konferans vb. uygulamalar ile bilgi ve farkındalık düzeylerinin, duyarlılıklarının artırılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Araştırma sonucunda sunulan bir diğer önemli nokta ise okullarda kişiler arası ilişkinin düzenlenmesi amacıyla etik eğitimin verilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin akıllı ve doğru kullanılmasına yönelik farkındalık kazandırmak amacıyla mikro ve mezzo düzeyde sosyal hizmet uygulamalarının gerçekleştirilmesinin oldukça gerekli olduğudur (Özateş Gelmez, 2020, s. 87-90).

Liselerde sosyal hizmet alanında yapılmış siber zorbalığa ilişkin çalışmalarda ise şu öneriler sunulmuştur; siber zorbalığa ilişkin olarak yapılacak değerlendirmeler kişinin içinde bulunduğu çevre ve bu çevredeki sistemler dahilinde gerçekleştirilmelidir. Öğrencilerin yeni iletişim teknolojilerine

uyum sağlamalarına destek olmak ve olası problemlerin önüne geçebilmek için okullarda sosyal hizmet uygulamaları arttırılmalı, bu doğrultuda okul sosyal hizmet uzmanlarına istihdam sağlanmalıdır. Bu doğrultuda sosyal hizmet uzmanları aracılığıyla hem gençlerin hem de gelecek kuşakların olası riskli davranışları önceden tespit edilerek koruyucu önlemler alınmalıdır (Aygün, 2016, s. 77; Aytaç, 2020, s. 144).

Özetle; siber zorbalık ve siber mağduriyet olgusunun kişisel özellikler, içinde bulunulan fiziksel ve/veya sosyal çevre ile kişinin geçmiş yaşam deneyimlerinin birbiriyle olan etkileşimlerinden etkilenip oluştuğunu söyleyebiliriz. Aksi halde siber zorbalığın kaynağını sadece bireysel patolojilerde aramak yetersiz kalacaktır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada 2020-2021 öğrenim yılı içerisinde üniversite eğitimi alan farklı illerdeki üniversite öğrencilerinin yaşadıkları siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları ile farklı değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının anlaşılmasının yanı sıra siber zorbalığa ilişkin değerlendirme ve deneyimlerinin ortaya çıkartılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda verilere sağlıklı bir biçimde ulaşabilmek ve değerlendirebilmek için karma yöntem tercih edilmiştir.

Araştırmanın nicel veri toplama aşamasında, katılımcılar ile belirlenen değişkenler arasında ilişki olup olmadığının anlaşılması amaçlandığından ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Nitel veri toplama aşamasında ise toplanan nicel verilerin analiz edilmesiyle, katılımcıların siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarını yaşadığı tespit edilen üniversite öğrencileri ile online platformlar aracılığı ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve kişilerin deneyimlerini ifade etmelerini sağlayacak, araştırmacılar tarafından hazırlanan derinlemesine görüşme soruları kullanılmıştır.

2.2. Araştırmanın Alanı

Bu araştırmanın evrenini 2020-2021 yılları içerisinde üniversite eğitimi almakta olan üniversite öğrencileri oluşturmuştur. 2020-2021 eğitim-öğretim yılında eğitimde, tüm dünyada süregelmekte olan COVID-19 salgını sebebiyle uzaktan eğitim modeli kullanılmasından dolayı araştırmacılar, online platformlar üzerinden üniversite öğrencileriyle araştırmayı gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın nicel boyutu için araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak online platform üzerinden uzaktan eğitim ile eğitim hayatına devam eden 447 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırmanın nitel boyutu için araştırma alanına dahil edilen öğrenciler, amaçlı örnekleme yönteminden hareketle belirlenmiştir. Bu çerçevede yapılan ölçek değerlendirmeleri neticesinde siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarını yaşayan gönüllü 16 öğrenci ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın nicel boyutunda, Topcu ve Erdur-Baker (2018) tarafından geliştirilen “Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri- II” ile araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Araştırmanın nitel boyutu için derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilirken araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış soru formundan yararlanılmıştır. Soru formunda yer alan sorular görüşmeyi kısıtlamaktan kaçınan ve genel bir çerçeve çizen, gönüllü katılımcıyı sadece araştırmanın amaçları çevresinde yönlendirecek şekilde hazırlanmıştır.

2.4. Veri Toplama ve Analiz Süreci

Araştırmanın veri toplama süreci 25.01.2021’ de başlayıp 10.03.2021’ de bitmiştir. Araştırmanın nicel boyutunda kullanılan ölçek ve anket, Google Form linki üzerinden araştırmacılara sunulmuştur. Nitel boyutta yapılan derinlemesine görüşmeler telefon konuşması, ses kaydı ve görüntülü görüşmeler yoluyla yapılmıştır.

Araştırmanın nicel bölümünü oluşturan ölçek ve kişisel bilgi formu soruları 447 katılımcıya uygulandıktan sonra, elde edilen veriler SPSS (22.0) programına aktararak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde hangi testlerin (parametrik/non-parametrik testler) uygulanacağına karar vermek için karşılanması gereken varsayımlar Shapiro-Wilk ve Kolmogorov-Smirnov sınamaları/testleriyle incelenmiş, normal dağılımın diğer varsayımları olan basıklık ve çarpıklık değerleri ve histogram grafikleri incelendiğinde verilerin normal dağılım sergilemediği tespit edilmiş ve parametrik olmayan (non-parametrik) testler kullanılmıştır. İlişkisiz gruplarda Mann-Whitney U Testi ve Kruskal Wallis-H Testi kullanılmış, anlamlı fark çıkan durumlarda farkın kaynağını tespit etmek için Bonferroni düzeltmesi ile ikili karşılaştırma yapılmıştır. Değişkenler arası ilişkide Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Elde edilen değerlerin anlamlı olup olmadığının yorumlanmasında 0.05 anlamlılık düzeyi ölçüt olarak kullanılmıştır. Araştırmanın nitel boyutu, araştırmacılar tarafından tematik analize tabi tutularak çözümlenmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde nicel ve nitel araştırma sonuçlarından elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1. NİCEL ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1.1. Sosyo-Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin %66,9’u (n:299) kadın, %33,1’i (n:148) ise erkektir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması ise $21,30 \pm 1,67$ (1,67: standart sapma)’dır. En düşük yaş 18 iken en yüksek yaş 40’tır. Yaşları sınıflandırdığımızda %67,3 ile (n:321) en yüksek 21-23 yaş aralığı görülmektedir. Sınıflara göre dağılıma bakıldığında sırasıyla; %43,6 ile 3.sınıf, %23,5 ile 2.sınıf, %20,4 ile 4.sınıf ve üzeri, %12,5 ile hazırlık ve 1.sınıf gelmektedir. Öğrencilerin %62,4’ü büyükşehirde,

%12,8'i şehirde, %17,0'ı ilçede, %7,8'i kasaba ve köyde yaşamaktadır. Yaşam ortamlarına bakıldığında öğrencilerin; %92,2'si ailesinin yanında, %4,9'u arkadaşıyla birlikte, %2,9'u yalnız yaşamaktadır. Öğrencilerin gelir durumları sırasıyla; %72,5'i düşük, %27,5'i ise iyidir. Ailelerinin gelir durumlarına bakıldığında; %82,6'sının orta, %10,7'sinin düşük ve %6,7'sinin ise yüksektir. Katılımcıların annelerinin eğitim durumları; %57,9'u ilköğretim, ortaokul ve dengi, %24,6'sı lise ve dengi, %12,5'i yüksekokul, fakülte ve üstü, %4,9'u okur-yazar değil şeklindedir. Babalarının eğitim durumları ise; %1,34'ü okur-yazar değil veya bir okulu bitirmemiş, %45,41'i ilköğretim, ortaokul ve dengi, %27,5'i lise ve dengi, %25,7'si yüksekokul, fakülte ve üstü mezunudur. Aile durumları incelendiğinde; anne babalarının %82,6'sı evli ve birlikte yaşamakta, %14,3'ü boşanmış ve diğer, %3,1'i ise evli ve ayrı yaşamaktadır. Katılımcıların aileleri ile %62'sinin iyi, %31,5'inin orta, %6,5'inin kötü ilişki durumu içinde olduğu; akranlarıyla ise %64'ünün iyi, %30,6'sı orta ve %5,4'ünün kötü ilişki durumu içinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların kullandıkları teknolojik araç sayılarına bakıldığında; %55,0'inin iki, %24,2'sinin üç, %13,9'unun bir, %6,9'unun ise dört ve daha fazla teknolojik alet kullandığı görülmüştür. Katılımcıların %90,6'sının kişisel internet bağlantısı varken, %9,4'ünün ise kişisel internet bağlantısı yoktur. Katılımcıların %42,3'ü bir günde sosyal medyaya 1-3 saat, %28,9'u 4-5 saat, %19,5'i 5 saatten fazla ve %9,4'ü de 1 saatten az zaman ayırmaktadır. Covid-19 pandemi dönemi öncesi ve sonrası internet kullanım sıklığına baktığımızda %78,3'ünün arttığı, %19,9'unun değişmediği ve %1,8'inin azaldığı görülmüştür. Katılımcıların internet kullanım amaçlarına bakıldığında ilk sırada %96,42 oranla ders çalışmak/ödev hazırlamak, daha sonra sırasıyla %88,59 ile film izlemek/indirmek, %88,14 ile sosyal ağlarda bulunmak, %81,65 e-mail almak/göndermek, %78,97 ile haber edinmek, %77,40 müzik indirmek, %72,93 ile haberlere bakmak, %62,64 ile eğlence (oyun oynamak) gelmektedir. Katılımcıların aktif olarak kullandığı sosyal ağlara bakıldığında; ilk sırada %92,8 ile Whatsapp gelmekte, sonra sırası ile %79,19 oranında Youtube, %55,48 oranında Twitter, %29,75 oranında Instagram ve %19,91 oranında Telegram gelmektedir. Bunları sırasıyla; snapchat, pinterest, Linkedin, Facebook, TikTok, Reddit, Tumblr ve Swarm takip etmektedir. Katılımcıların sosyal ağ kullanım amaçlarına bakıldığında; en fazla %75,62 ile güncel, farklı bilgiler ve düşüncelerle karşılaşmak, daha sonra %64,88 ile eğitim amaçlı grupları ve etkinlikleri incelemek/takip etmek için seçenekleri gelmektedir. Devamında ise %57,72 ile okul proje/ödevlerimle ilgili araştırma yapmak, %54,81 ile beğendiğim video / resim / yazıları paylaşmak, %49,22 ile kendime özgü bir alan yaratma imkânını sunmak için, %43,85 ile ilgilendiğim insanların ve arkadaşlarımla yaşamalarını incelemek için seçenekleri görülmektedir. Bunları sırasıyla; %41,16 ile düşüncelerimi başkalarıyla paylaşmak, %37,81 ile mevcut arkadaşlarımla iletişim kurmak, %37,81 ile diğer insanlar tarafından tanınmak ve %16,11 ile yeni insanlarla tanışmak için seçenekleri takip etmektedir.

3.1.2. Yenilenmiş Siber Zorbalık Ölçek Puanlarının Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Ölçekten alınan puana göre katılımcıların %39,37'si (n:176) siber zorbalık yapma durumunu, %67,79'u (n:303) ise siber mağduriyet yaşama durumunu deneyimlemişlerdir. Katılımcıların siber mağduriyet ve siber zorbalık puanları incelendiğinde; siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının gelir düzeyi, yaş değerleri, kişisel internet bağlantısı durumu, sınıf düzeyleri, yaşam ortamı, aile gelir düzeyleri, akrabalar ile ilişkiler, pandemi öncesi ve sonrası internet kullanım sıklığı, sosyal medyaya bir günde ayrılan zaman durumları ile ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların siber zorbalık puanlarıyla cinsiyetlerinin ilişkili olduğu ve erkeklerin kadınlara göre daha fazla siber zorbalık yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Siber mağduriyet puanının ise cinsiyetle ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların siber mağduriyet puanlarının yaşam yerleri ile ilişkili olduğu büyükşehir ve şehirde yaşayan kişilerin ilçe ve köyde yaşayan kişilere göre siber mağduriyet durumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Siber zorbalık puanlarının ise yaşam yeri ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anne ve baba eğitimi ile ilişkili olduğu ortaya konulmuştur. Anne ve babası ilköğretim, ortaokul ve dengi mezunu olan kişilerin, annesi ve babası lise ve dengi ile yüksekokul, fakülte ve üstü mezunu olan kişilere oranla siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının aile ilişkileri ile ilişkisi olduğu ve aile ilişkileri iyi ve orta olanların kötü olanlara göre siber mağduriyet ve siber zorbalık düzeylerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının anne-baba durumu ile ilişkisi olduğu ve yapılan araştırmada siber zorbalık ile siber mağduriyet durumlarının evli ve birlikte yaşayan ailelerde evli ve ayrı yaşayan ile boşanmış ailelere oranla daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının sahip olunan teknolojik alet sayısı ile ilişkili olduğu ve teknolojik alet sayısı arttıkça siber zorbalık yapma ve siber mağduriyet yaşama oranının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Siber zorbalık puanlarının, siber mağduriyet puanları ile ilişkisi incelendiğinde pozitif yönde bir ilişki olduğu ve siber zorbalık yapanların siber mağduriyete de uğradıkları sonucuna ulaşılmıştır.

3.2. NİTEL ARAŞTIRMA BULGULARI

Nicel araştırmaya katılım sağlayarak nitel araştırma boyutu için gönüllü olan 13'ü kadın 3'ü erkek toplam 16 kişiyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların ifadeleri tematik analiz kullanılarak; kod, kategori ve temalara dönüştürülmüştür. Elde edilen kategorilerden temalara ulaşılmıştır. Bu bağlamda ulaşılan temaları; *“mutluluktan umutsuzluğa internetin yarattığı değişken duygu durumları”*, *“kendini geliştirmede, yeni şeyler öğrenmede ve haberleşmede bir araç olarak kullanma”*, *“zaman geçirme amacı ile çeşitli aktiviteler”*, *“pandemi döneminin etkisiyle dijital ortamda zaman kullanımında yaşanan artış”*, *“doğru zaman yönetimi”*, *“kişisel sebeplerle işlenen suç”*, *“yaptırım eksikliği sebebiyle işlenen suç”*, *“siber zorbalık yapma eğilimi”*, *“dijital ortamı kötüye*

kullanma”, “*mağdurluk halleri*”, “*zorbalık halleri*” şeklinde sıralamak mümkündür. Temalara ek olarak, derinlemesine görüşmeye katılan öğrencilerin siber zorbalık yapma ve siber mağduriyet yaşama durumları “bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımından itibaren siber zorbalığa maruz kalma durumları” ve “bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımından itibaren siber zorbalık yapma durumları” başlıkları altında verilmiştir.

3.2.1. Mutluluktan Umutsuzluğa İnternetin Yarattığı Değişken Duygu Durumları

İnternet kullanmanın kişi üzerinde yarattığı duygu durumunun karşılaşılan konuya göre değişiklik gösterdiği gözlemlenmiştir. İnternet-sosyal medya kullanımı, günlük yaşamı kolaylaştırması, istenilen bilgiye hızlı bir şekilde erişimin sağlanması gibi konularda olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Ancak insan psikolojisi üzerindeki olumsuz etkisinin de fazlaca olduğu, bu sebeple değişken bir ruh halinin araştırmaya katılan üniversite öğrencisi gençler üzerinde hâkim olduğu sonucuna varılmıştır. Olumsuz duygu durumlarının yaşanmasında 'siber zorbalık' eyleminin varlığı da tetikleyici bir sebep olarak gösterilmiştir.

Görüşmelere katılan öğrencilerden bir bölümü, internet kullanımının yarattığı olumlu duygu durumunun, internette sağladıkları faydayla açıklamışlardır. Örneğin A4, ‘her an elinin altında’ olduğunu ifade ettiği internete ilişkin düşüncesini, “*genel olarak birçok işimi buralarda hallediyorum. Her an elimin altında olması ve her açıdan kullanışlı olması çok işime yarıyor. Mutluyum ve rahatım diyebilirim genel anlamda.*” şeklinde ifade etmiştir.

Öğrencilerden bazıları, internetin kendi üzerlerinde yarattığı duygu durumunun sabit olmayıp, genellikle karşılaştıkları konu ve meselelerle şekillendiğini vurgulamışlardır. Örneğin A13 bu durumu, “*bazen mutlu olduğum zamanlar oluyor, aslında karşıma çıkan paylaşıma göre değişiyor bu. Bazen mutlu olduğum bazen de beni mutsuz ettiği anlar oluyor.*” şeklinde ifade etmiştir.

Görüşmelere katılan A8 ise her ne kadar daha keyifli bir zaman kullanımı niyetiyle internete girmiş olsa da gündeme dair gelişmelerin psikolojisini olumsuz yönde etkilediğini, ayrıca karşı karşıya kaldığı ya da tanıklık ettiği siber zorbalığın da psikolojisi üzerinde olumsuz etki yarattığını şöyle ifade etmiştir:

“*Genellikle yani boş zamanlarımda keyifli vakit geçirmek, eğlenmek için girsem de son zamanlarda özellikle stresimi ve gerginliğimi oldukça artırıyor. Yani moodumu ve ruh halimi baya kötü etkiliyor özellikle son zamanlarda, gündem yüzünden. Ayrıca internetteki zorbalık ve linç kültürü de buna sebep oluyor.*” A8

3.2.2. Kendini Geliştirmede, Yeni Şeyler Öğrenmede ve Haberleşmede Bir Araç Olarak Kullanma

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin sosyal ağ sitelerini eğitim, bilgi alışverişinin sağlanması ve gündemi takip etme, pandemi döneminden kaynaklı sosyalleşememe durumuna alternatif oluşturacak

şekilde iletişim ve haberleşmenin sağlanması amacıyla kullandıkları sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda sosyal ağ sitelerinin kullanım açısından ‘kolaylığı’ da dile getirilmiştir.

Görüşmeye katılan öğrencilerin bazıları, kullandıkları sosyal ağ sitelerini eğitim ve bilgi edinme/aktarımı amaçlı kullandıklarını belirtmişlerdir. Örneğin A3 bu durumu ele alırken her platformu ayrı amaçla kullandığını belirterek, “...iş ortamında da aynı zamanda bilgi paylaşımı için whatsapp kullanıyorum (...) telegram’ı açıköğretimle ilgili bilgi paylaşımları için kullanıyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

Görüşmeye katılan bazı öğrenciler bilgi edinme amaçlı kullanımlarını, ‘gündemi takip etme’ olarak değerlendirmişlerdir. Örneğin A8 bu durumu, “gündemden haberdar kalmak için de genellikle twitter kullanıyorum. Açık haber sitelerinden haber okumak yerine genellikle gündemi de twitter’den takip ediyorum.” şeklinde ifade ederek, bahsettiği sosyal ağ sitesinin gündemi takip etme açısından daha kullanışlı olduğuna değinmiştir.

Öğrencilerin bir bölümü, sosyal ağ sitelerini çevreleriyle haberleşme amaçlı kullandıklarını belirtmiştir. Örneğin A15 bu durumu, “bu sosyal ağ sitelerini haberleşmek için kendi çevremle kendi arkadaşlarımla, dünyadaki insanlardan haberdar olmak için kullanıyorum.” şeklinde ifade etmiştir. Benzer biçimde A12 ise “arkadaşlarımla iletişim kurmak için pandemiden dolayı arkadaşlarımla görüşmemi oradan tamamlamak.” diyerek pandeminin getirdiği sosyalleşememe sorununu, sosyal ağ sitelerini iletişim amaçlı kullanımıyla ilişkilendirmiştir.

3.2.3. Zaman Geçirme Amacı ile Çeşitli Aktiviteler

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal ağ sitelerini, merak duygusu ile karşı tarafın paylaşımlarını takip etme, kendi düşünce ve fikirlerini paylaşma amacıyla kullandıkları görülmüştür. Aynı zamanda öğrencilerin çeşitli videolar izleme, yeni insanlarla tanışma, çevre edinme/geliştirme ve alışveriş yapma gibi zamanı keyifli geçirmek için sosyal ağ sitelerini kullandıkları sonucuna varılmıştır.

Görüşmelere katılan öğrencilerden bazıları, sosyal ağ sitelerini paylaşım yapma ve/veya yapılan paylaşımları takip etme amaçlı kullandıklarını belirtmiştir. Örneğin A3 bu durumu daha çok ‘merak duygusuyla’ gerçekleştirdiğini, “...instagram’ı da insanların neler yaptığını öğrenebilmek için kullanıyorum, daha çok merak için.” şeklinde ifade etmiştir. Benzer biçimde A12 de, “...instagram’ı ise arkadaşlarımla falan takip ediyorum orada storylere bakmak için, kim neler yaptı nereye gitti, hafta sonu nereye gitti diye...” şeklinde ifade etmiştir.

Derinlemesine görüşmeye katılan A16 ise sosyal ağ sitelerini hem kendi düşünce ve fikirlerini paylaşmak hem de farklı düşünce tarzlarını okumak için kullandığını şu şekilde belirtmiştir:

“Bu twitter’ı özellikle kendi duygu ve düşüncelerimi paylaşmak için, başkasını/takip ettiklerimi ya da kendi hedef kitlemin dışında haber sitelerinde arayıp da bulamayacağım düşünce tarzları karşıma

çıkınca hoşuma gidiyor. Bu amaçla kullanıyorum genel olarak düşünce ve fikir paylaşımı için kullanıyorum.” A16

Görüşmeye katılan bazı öğrenciler, sosyal ağ sitelerini zaman geçirme amacı ile kullandıklarını ifade etmiştir. Örneğin A9, “*genelde vakit geçirmek bakmak için böyle günde her gün bir girip bakıyorum...*” diyerek her gün girdiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde A15 de “*...yani vakit geçirmek için, vakit dağıtmak için de kullanıyorum.*” şeklinde ifade etmiştir.

Görüşmeye katılan öğrencilerden bazıları ise sosyal ağ sitelerini video izleme amacı ile kullandıklarını belirtmiştir. Örneğin A12, “*...komik videolara falan bakıyorum.*” şeklinde ifade etmiştir. Aynı şekilde A14 de “*...kedi videoları izlemek için kullanıyorum.*” şeklinde ifade etmiştir.

Derinlemesine görüşmeye katılan öğrencilerin bir bölümü, sosyal ağ sitelerini yeni insanlarla tanışmak için kullandıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin A8 bu durumu, “*“yani keyifli zaman geçirmek için. Ayrıca yeni insanlarla tanışmak için de kullanıyorum...”*” şeklinde ifade etmiştir. Benzer biçimde A10 da yeni insanlar tanıyarak çevresini geliştirme amacıyla olduğunu “*kullanma amacım yeni insanlar tanımak aslında biraz network'ümü, ağlarımı genişletmek. Gerek bölümümle ilgili olsun ya da arkadaş edinmek amaçlı olsun ya da daha özel arkadaşlıklar da olabilir. Genellikle amaçlarım ve motivasyonum bu yönde...*” şeklinde ifade etmiştir.

Görüşmeye katılan A13 ise sosyal ağ sitelerini bilgi edinme, alışveriş, eğlence ve etkinliklerden haberdar olma gibi pek çok amaçla kullandığını “*şöyle, genelde bilgi edinmek, etkinliklerden haberdar olmak için kullanıyorum. Ama tabi bunun yanı sıra alışveriş, yeni şeyler keşfetmek ve eğlence için kullandığım oluyor.*” şeklinde ifade etmiştir.

3.2.4. Pandemi Döneminin Etkisiyle Dijital Ortamda Zaman Kullanımında Yaşanan Artış

Görüşmeye katılan öğrenciler, bilgi ve iletişim teknolojilerinde artış yönünde değişim yaşadığını, bu değişimin genel itibarıyla pandemi döneminde dijitalleşmeden kaynaklı geliştiğini, eğitim ve iletişim-sosyalleşme amaçlı kullanımın arttığını, boş zamanın artması ile sosyal medya kullanımı ve oyun oynamanın artış gösterdiğini ifade etmişlerdir. Bu durumun öğrenciler üzerinde tembellik, zarar görme, çabuk yorulma-sıkılma, gözlerde ağrı gibi genellikle olumsuz etkiler yarattığı, aynı zamanda olumlu anlamda herhangi bir engel teşkil etmediği de ifade edilmiştir.

Örneğin A6, pandemi dönemi ile dijitalleşmenin önem taşıdığını belirterek iletişim, eğitim gibi ihtiyaçlarını dijital ortamda devam ettirdiğinden kullanım sıklığının ‘maksimum seviyede’ arttığını şu şekilde açıklamıştır:

“Maksimum seviyede, maksimum seviyede kesinlikle. İletişimlerim komple online olmaya başladı, ondan sonra öğrenme sürecim de online’a kaydı yani her konuda dijitalleşme daha fazla bir önem taşıdı ve daha çok dijitalleşmeye kaydı tabi ki de sosyal medya ve bilgi iletişimin daha fazla olduğunu söyleyebilirim.” A6

Görüşmeye katılan öğrencilerin bazıları, kullanım sıklığının artış göstermelerini boş zaman artışı ile ilişkilendirmişlerdir. Örneğin A15 boş vaktinin artmasını, “daha çok kullanıyorum diyebilirim eee bu COVID sürecinde karantina durumlarında falan daha çok kullandım hatta bazen saatlerimi verdiğimi hatırlıyorum. Şimdi bol bol boş vaktin olunca bu beni biraz tembelliğe itti.” şeklinde açıklayarak ‘saatlerini verdiğini’ ve bu durumun kendisini ‘tembelliğe ittiğini’ belirtmiştir. Benzer biçimde A2 de, “değişti, arkadaşlarımla iletişim kurabilmek için ya da zamanımın biraz boş olmasından dolayı sanırım fazla kullanıyorum. Baya değişti yani. Derslerde burdan olunca zoom’a giriyorum. Faydasından çok zararı var.” Diyerek kullanım sıklığının artışını boş zamanın oluşması ile eğitim, iletişim kurması ile ilişkilendirmiştir. Artışın kendisi için ‘faydadan çok zarar’ olduğunu ifade etmiştir.

Derinlemesine görüşmeye katılan A7, pandemi dönemiyle birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanım sıklığında yaşanan artışı eğitim amaçlı kullanım, arkadaşlar ile görüşme, oyun oynama ve sosyal medya kullanımı ile ilişkilendirmiştir. Bu değişikliğin kendisinde yorgunluk, gözlerde ağrı ve çabuk sıkılma şeklinde olumsuz etkiler yarattığını açıklamıştır:

“Covid öncesi ve sonrası olarak kullanımda çok büyük bi değişim yaşandı zaten artık okul için direkt bilgisayarlarımızı kullanmaya başladık. Benim mesela şöyle... haftanın üç günü full 8/5 derse giriyorum cuma boş, perşembeleri az bir saatim var ama bunun yanında ders dinlerken normalden daha fazla odak kaybı oluyor insanın hani dersteyken kitabını okumak yerine telefonla geziniyorsun hani daha iki kat daha sosyal medya kullanıyorsun. Arkadaşınla görüşmede hele kış aylarında ... iyice kapandık biliyorsun kısıtlamalardan dolayı sürekli olarak telefondasın, mesajlaşıyorsun, görüntülü konuşuyorsun, oyun oynuyorsun, her türlü aktivitede sosyal medya kullanıyorum yani, kullanmak zorunda kalıyorum. Nasıl değerlendirdiğimi sormuştunuz bir de değil mi? Bu süreç insanı gerçekten çok yoruyor. İnsanların mesela değişik şeylere ihtiyaçları çıktı. Mesela bu dönemde mavi ışık gözlükleri falan satılmaya başladı çok fazla, ondan sonra ben de almayı düşünüyorum. Çünkü insanın gözleri ağrıyor yani ya da çabuk yoruluyor, çabuk sıkılıyor... Böyle değerlendirebilirim.” A7

Görüşmeye katılan A16 ise kullanım sıklığında yaşanan artışı, eğitimi amaçlı kullanımı üzerinden ele almış ve bu süreci olumlu değerlendirerek kendisi için herhangi bir engel yaratmadığını, “kesinlikle ve kesinlikle çok daha fazla kullanmaya başladım özellikle derslere bilgisayar ve sanal ortamda katılmaktan dolayı kullanmadığım telefonu şu an ders açısından kullanıyorum, bu süreci iyi değerlendiriyorum, yani aktif kullanmam hayatımda bir engele neden olmuyor.” şeklinde ifade etmiştir.

3.2.5. Doğru Zaman Yönetimi

Doğru zaman yönetimi alışkanlığına sahip olan öğrenciler, pandemi dönemiyle birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanım sıklığında herhangi bir değişiklik/artış yaşamamışlardır.

Örneğin A1, bu süreci farklı aktivitelere yönelerek geçirmeye çalıştığını ve zamanını bu doğrultuda değerlendirdiğini, “bi değişiklik yaşanmadı. Yani Covid-19’dan sonra daha çok böyle hep aktivite yapmaya çalıştım. Telefonla değil de yani kitap okumadır, mesela bağlama enstrüman çalmaya

başladım. Hani öyle geçirmeye çalıştım bu süreci.” şeklinde açıklamıştır. Benzer biçimde A3 de kullanım sıklığında değişiklik yaşamadığını, çalışmakta olduğu işine devam ederek zamanını aynı şekilde kullandığını, “yaşanmadı, yaşanmadı. Covid-19 zaten olsa da olmasa da ben aynı şekilde işime falan da devam ettiğim için hiç bir değişiklik olmadı.” şeklinde açıklamıştır.

3.2.6. Kişisel Sebeplerle İşlenen Suç

Derinlemesine görüşmelere katılan öğrenciler siber zorbalığı bir zorbalık/istismar çeşidi ve psikolojik şiddet olarak değerlendirmektedir. Siber zorbalık yapan kişilerde kıskançlık duygusu olduğu, kimliği gizleyebilme imkanının zorbalık yapmayı tetiklediği, geçmiş deneyimlerin siber zorbalık yapma üzerinde etkili olduğu ve siber zorbalığın içinde bulunduğumuz dönemde oldukça yaygınlaştığı sonuçlarına varılmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler siber mağduriyeti ise zor ve kötü, absürt ve ağır şekilde tanımlamaktadır. Ayrıca mağduriyetin gelişme çağındaki çocuklarda daha yaygın görüldüğü ve intihar gibi olumsuz etkilerinin de fazlaca olduğu ifade edilmiştir.

Görüşmeye katılan bazı öğrenciler siber zorbalığı genellikle olumsuz ve kötü olan zorbalık çeşidi/psikolojik şiddet şeklinde ifade etmişlerdir. Örneğin A1 bu durumu, “siber zorbalığı yani tam anlamıyla bir psikolojik şiddet diyebilirim. Hani nasıl desem sosyal medyada öyle bazı durumlarda bazı insanlar psikolojik olarak nasıl desem yani psikolojik olarak etkilediğini düşünüyorum. Bu diğer yaşantısına da yansıyor. Aile bireylerine, arkadaşlarına.” şeklinde ifade ederek siber zorbalığın mağdurlar üzerindeki olumsuz etkisinden de bahsetmiştir. Benzer biçimde A5 de, siber zorbalığın bir zorbalık çeşidi olduğunu ve çoğu insanın bilerek veya bilmeyerek zorbalık yaptığını, aynı zamanda siber zorbalığa ilişkin yaptırım eksikliğinin olduğunu “yani, çoğumuzun aslında yaptığı ama bilincinde olmadığı ya da bilerek ve isteyerek yaptığı ama bunun aslında çok fazla bi yaptırımının uygulanmadığı bir zorbalık çeşidi olarak değerlendiriyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

Görüşülen bazı öğrenciler ise siber zorbalığın oldukça yaygın ve artmış durumda olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin A8 bu durumu “kötü değerlendiriyorum yani. Siber zorbalık çok yaygın. İnanılmaz yaygın.” şeklinde ifade etmiştir. Benzer biçimde A13 de teknolojinin gelişmesiyle birlikte siber zorbalığın çok fazla arttığını, siber zorbalığı ‘istismar’ olarak değerlendirdiğini şu şekilde açıklamıştır:

“...ama çok fazla teknolojinin ilerlediği bu dönemde çok sık olduğunu görüyorum, internette vs yapılan yorumları görüyorum ve çok fazla arttığını düşünüyorum ve bence bu istismarın küçük bir başlangıcı olarak düşünüyorum ve insanların özel hayatına izinsizce yapılan bir istismar bu şekilde değerlendiriyorum.” A13

Görüşmeye katılan A10, kıskançlık duygusundan kaynaklı olarak siber zorbalığa başvurulduğunu, “siber zorbalık bence böyle insanların veya siber zorbalığı yapacak kişinin ulaşamadığı, yapamadığı şeylerden kaynaklı, içten kaynaklı kötü bir düşünceden yapıldığını düşünüyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

Derinlemesine görüşmeye katılan A10 da siber zorbalığı, çocukluk döneminde deneyimlenen zorbalığın bir devamı olarak değerlendirdiğini “Siber zorbalık bence çağın korkunç bir zorbalık çeşidi çünkü aslında çocuklukta başlayan zorbalığın siber ortama taşınması demek ve kimliğin de kaybolabilmesiyle, anonimleşebilmekle birlikte çok daha acımasızlığa doğru giden bir yol...” şeklinde ifade etmiştir.

Görüşmeye katılan A15 ise siber zorbalığı, gerçek hayatta daha pasif/içine kapanık kişilerin ‘basit şekilde’ gerçekleştirdiğini, “bunu şöyle değerlendirebilirim; gerçek hayatta pasif, sesini çıkarmayan insanlarda var, bu insanlar inadına sanki gücü burada bilgisayarın, telefonun arkasında sığınarak daha çok kötü sözler kullanıyorlar. İnsanları incitmeyi basit sanıyorlar, bunu basit bir şekilde yapıyorlar.” şeklinde ifade etmiştir.

3.2.7. Yaptırım Eksikliği Sebebiyle İşlenen Suç

Derinlemesine görüşmelere katılan öğrenciler siber zorbalığı, kişisel sebeplerden ziyade yaptırım eksikliklerinden ve caydırıcılığın olmamasından kaynaklanan bir suç olarak değerlendirmişlerdir.

Görüşmeye katılan öğrencilerden bazıları siber zorbalığı, yaptırım eksiklikleri ve caydırıcılığının olmamasından kaynaklı olarak işlenen suç olarak değerlendirmişlerdir. Örneğin A5 bu durumu “...bunun aslında çok fazla bi yaptırımının uygulanmadığı bir zorbalık çeşidi olarak değerlendiriyorum.” şeklinde ifade etmiştir. Benzer biçimde A6 da “...kişilerin kişisel verilerini bir şekilde çarpıtmak çok rahat olmaya başladı, bunları sözlü olarak değiştirmek çok kolay olmaya başladı ve bunların hepsi zorbalığa giriyo zaten bildiğim kadarıyla.” diyerek siber zorbalığın ‘çok rahat ve kolay’ şekilde yapılıyor olmasını caydırıcılığının olmaması ile ilişkilendirmiştir.

3.2.8. Siber Zorbalık Yapma Eğilimi

Görüşmeye katılan öğrenciler siber zorbalık eylemlerinin; eğlence ve can sıkıntısını giderme amacıyla, kıskançlık, merak, öfke gibi olumsuz duygu durumlarından hareketle gerçekleştirildiğini belirtmiştir. İnsanlar arasında var olan mevcut eşitsizliklerin, geçmişte maruz kalınan siber zorbalık deneyimlerinin de zorbalık yapmayı tetiklediği ifade edilmiştir. Aynı zamanda siber zorbaların kimlik karmaşası yaşadıkları ve sanal ortamda gerçek hayattan farklı bir kimlik sergiledikleri ifade edilmiştir.

Görüşmeye katılan öğrencilerin bir bölümü, siber faillerin siber zorbalık yapmaya eğilimli kişilik yapısı göstermeleri sebebiyle siber zorbalık yaptıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin A4 bu durumun merak, kıskançlık ve öfke duygularıyla paralel şekilde geliştiğini “karşı tarafın yerine geçmek istedikleri durumlar olabiliyo. Merak duygusuyla veya kıskançlıkla hatta öfkeyle bu durumları gerçekleştirebiliyorlar.” şeklinde ifade etmiştir. Benzer biçimde A3 de “kıskançlık. Öfkeden kaynaklı da yapabiliyorlar. İnsanların şifrelerini falan ele geçiriyorlar ya... İnsanlar birazcık da şey değil mi ya, gizlilik. İnsanların hayatlarını görmek istiyorlar, görünmezlik oynuyorlar aslında. Görmek istiyorlar, kendi hayatlarını göstermek istemiyorlar.” diyerek siber zorbaların aynı zamanda ‘görünmezlik oynayarak’ kendilerini gizlediklerini belirtmiştir.

Görüşmeye katılan bazı öğrenciler, siber zorbaların sadece eğlence/hobi amacıyla siber zorbalık eylemini gerçekleştirdiğini belirtmişlerdir. Örneğin A7 “...kendine gereksiz bi şekilde hak gören insanlar ya da eğlence amaçlı bunu yapan insanlar bunu yapıyor yani bunu yapan insanların sağlıklı bireyler olduklarını düşünmüyorum ben kesinlikle.” diyerek siber zorbaların gerçekleştirdiği zorbalık eylemini kendilerinde ‘hak olarak’ gördüklerini ve ‘sağlıklı kişiler’ olmadıklarını ifade etmiştir.

Derinlemesine görüşmelere katılan A10, siber zorbalığın var olan mevcut eşitsizliklerden kaynaklı olarak gerçekleştirildiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“...sosyal medya bize son zamanlarda yüzümüze gelir eşitsizliği, yaşamdaki fırsatlarımızın da eşitsizliğini yüzümüze vurdu. Böylelikle de insanlar çok üzölmeye ve aslında hırslanmaya, kıskanmaya başladılar diğer insanları. Çünkü bir taraftaki insanlar günde 10 saat çalışıp, gerçekten çalışıp çok u... cüzi miktarlarda paralar kazanırken, diğer tarafta insanlar iki.... instagram’ a story attıklarında çok paralar kazanabiliyorlar ve gerçekten aradaki fark korkutucu.” A10

Görüşmeye katılan A16, kişilerin gerçekleştirdiği siber zorbalık eylemlerini, maruz kalınan siber zorbalık deneyimleriyle ilişkilendirerek, “siber zorbalık yapan, tamamen kendisi zorbalığa kalmış birisinin bu zorbalığa yönelebileceğini ya da kötü duygularla yapacağını düşünüyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

Derinlemesine görüşmeye katılan A12 ise siber zorbaların çeşitli sebeplerle ‘kimliğini oturtamamış’ ve ‘kimlik karmaşası’ yaşayan kişilerden oluştuğunu belirterek bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

“...kimliğini oturtmamış kişiler belirli bir yere gelmek için yapıyor, bu saldırganca bir davranış, sanal ortamda bir kimlik edinmiş bunu devam ettirmeye çalışıyor, belki rol yapıyor belki de iç tarafından çözümleyemediği bir şeyler var belki de ergenlikten kalma, belki çocukluktan kalma geçmişi ile ilgili bu yüzden kimlik karmaşası ile alakalı olduğunu düşünüyorum.” A12

3.2.9. Dijital Ortamı Kötüye Kullanma

Görüşmeye katılan öğrenciler siber zorbalık eylemlerinin kişisel sebeplerden ziyade, dijital ortamı kötüye kullanma ve bu ortamlarda yeterli düzenlemelerin olmamasından kaynaklı gerçekleştirildiğini ifade etmişlerdir. Dijital ortamda kimliklerin gizlenebilir oluşu ve siber zorbalığın genel anlamda yaygın oluşundan hareketle ‘sürüye uyma’ isteği de kişilerin siber zorbalık yapma durumlarını tetikleyebilmektedir.

Görüşmelere katılan bazı öğrenciler, siber zorbalık yapan kişilerin bu eylemlerini dijital ortamı kötüye kullanmayla ilişkilendirmiştir. Örneğin A10 bu durumu, kişilerin dijital ortamda kimliklerini gizleyebilmeleri ile ilişkilendirerek “...anonimleşmek, kimliğin kaybolması da insanların çok daha yıkıcı olmasını sağlıyor. Aslında sağlamak değil ama sebep oluyo diyebilirim.” şeklinde açıklamıştır.

Görüşmeye katılan A9, faillerin zorbalık eylemlerini, zorbalığın dijital ortamda yaygın olması ve ‘linç kültürüne/sürüye uyma’ ile ilişkilendirerek “...yani insanın kimisi galeyana gelip yani aslında çok da art niyetli biri olmayıp bu linç kültürüne uyup, sürüye uyup bunları yapabiliyor.” şeklinde ifade etmiştir.

Derinlemesine görüşmeye katılan A14 ise siber zorbalık eylemlerinin gerçekleştirilmesini, dijital ortamı kötüye kullanma ve yeterli düzenlemelerin olmayışı ile bağdaştırarak şu şekilde açıklamıştır:

“...çünkü yapılamayacak bir ortam yaratılabilir mi? (...) İnsanlar, konuşamaz yazamaz diye bakıyorlar ama kötü bir şey değil ki konuşulsun yazılsın. Moderasyon gerekir belki o olabilir (...) reddit örneğinde tamamen mesela editler moderasyona bağlı. Büyük kurallar var site çapında ama bu kurallar genelde uygulanmıyordu birkaç seneye kadar. Absürt mini forumlar var sitenin içerisinde o yüzden zorbalık devam edebiliyor. Zorbalık siteden siteye devam edebiliyor mesela örneğin, isminiz açıksa veya kullanıcı adınız yaygınsa.” A14

3.2.10. Mağdurluk Halleri

Görüşmeye katılan öğrenciler siber mağduriyeti, mağdurların çaresiz/zor durumda hissetmeleri ve özgüvenlerinin kırılma durumları ile ilişkilendirerek değerlendirmişlerdir. Ayrıca siber mağduriyetin, özel hayatı kısıtlayan ve insanları kutuplaştıran özellikte olduğu, siber mağduriyet eylemlerinin ciddiye alınmamasının zor durumlara sebep olabileceği ifade edilmiştir. Siber zorbalığa uğrayan kişilerin depresyondan intihara, içe kapanmadan yıpranmaya kadar birçok psikolojik sorunlar, üzüntü-korku gibi olumsuz duygu durumları yaşadıkları, kişilerin çokça zarar gördüğü, toplumdan dışlanma/soyutlanma yaşadıkları ve özgüven eksikliği gösterdikleri ifade edilmiştir. Siber zorbalığa maruz kalma durumunda başvurulacak herhangi bir yerin olmayışı, faillerin siber zorbalığı çok kolay şekilde yapabiliyor olması bunlara sebep olarak gösterilmiştir. Bazı mağdurların, maruz kaldığı zorbalığın nedenlerini sorguladığı, bazılarının ise suçlu olan fail de olsa kendilerinden şüphelendikleri sonucuna varılmıştır. Ayrıca mağdurların toplumu oluşturan bireyler olduğu düşüncesiyle, mutsuz bireylerin/mağdurların mutsuz toplum yaratacağı ifade edilmiştir. Bu bağlamda siber zorbalığın toplumsal boyutta bir sorun olduğunu söylemek mümkündür.

Görüşülen A11, siber zorbalığın mağdurlar üzerinde depresyon ve intihara sebep olabildiğini, aynı zamanda kızgınlık ve üzüntü duygularının yaşandığını, “kişi siber zorbalığa uğrayan kişilerin sonucunda intihar olabiliyor, depresyon olabiliyor, üzülebiliyor, kızgınlık dönemi olabiliyor.” şeklinde ifade etmiştir. Benzer biçimde A12 de mağdurların siber zorbalık sonrası birtakım psikolojik problemler yaşayacağını, siber zorbalığın sürekli yapılmasını ‘sistemik şiddet’ şeklinde ifade ederek şu şekilde açıklamıştır:

“...buna sistemik olarak maruz kalmak insanlarda psikolojik olarak bazı süreçleri de ortaya çıkarabilir; anksiyete bozukluğuna, depresyona yol açabilir. Sistemik şiddet aslında burada çeşitli hukuksuzluklara, anksiyeteye, depresyona, sosyal fobiye neden olabilir. Bundan sonra dışarı çıkmak istemeyebilir, bizim bilmediğimiz sonuçlara sebep olabilir.” A12

Derinlemesine görüşmeye katılan A1 ise bu durumun mağdurları etkilemesiyle, zamanla toplumun geneline yansyacağını ve bunun sonucunda negatif düşünen ‘mutsuz bir toplum’ oluşacağını, *“sonuçları daha mutsuz bir toplum. Yani en küçük bireydir daha mutsuz. Daha sonra bu giderek büyür ve topluma yansır. Bu da böyle gitgide hani negatif, olumsuz düşünen insanlar ortaya çıkar diye düşünüyorum.”* şeklinde ifade etmiştir.

Derinlemesine görüşülen öğrencilerin bazıları siber mağduriyeti, özel hayata müdahale şeklinde değerlendirmişlerdir. Örneğin A16 bu durumu, *“yine aynı şekilde herhangi bir kişinin kişisel alanına daldığı zaman, suiistimal edildiği zaman aynı etkiyi yarattığını düşünüyorum. Yine fiziksel ya da siber zorbalık sonucunun aynı olduğunu düşünüyorum.”* diyerek, siber mağduriyet yaşama durumlarını özel hayatın suiistimal edilmesi ile ilişkilendirmiş ve geleneksel zorbalık ile siber zorbalığın aynı sonuçları doğuracağını ifade etmiştir.

Görüşmeye katılan A15, siber mağduriyetin çok kırıncı ve ‘insanları kutuplaştıran’ bir eylem olduğunu, mağdurların da yaşadıkları mağduriyetle birlikte zor duruma düştüklerini şu şekilde ifade etmiştir:

“...insanları kutuplaştırdığını düşünüyorum, insanların mağdur edilenleri zor duruma düşürdüğünü sanıyorum bu kişi tanınmış ya da tanınmamış olsun fark etmez. Eee aynı şekilde hissettirdiğini düşünüyorum, tanınan bir insana yapıldığında da aynı şekilde yani zan altında bırakılıyor çok kırıncı bir şey.” A15

Görüşülen A12, *“...kişinin kendini toplumdan soyutlamasına neden olabilir (...) ben kendimi o kişinin yerine koyuyorum, korkmaya başlarım, kendimden şüphelenmeye başlarım, özgüvenim düşer.”* diyerek mağdurların özgüven eksikliği ve toplumdan soyutlanma yaşayabileceğini, ayrıca ‘kendinden şüphelenme’ ye de başlayabileceklerini empati yaparak ifade etmiştir. Aynı şekilde A13 de mağdurların mutsuzluk duygusu, özsaygı yitimi yaşadıklarını, her ne kadar suçlu olan fail de olsa, mağdurların suçu kendinde aradıklarını ‘kendinden şüphelenme’ durumu ile şu şekilde açıklamıştır:

“...kişi onu okuduğunda mutsuzluk insanın içinde oluşuyordur. İnsan kendine olan özsaygısını yitirmeye başlıyor bence yani insan kendinden şüphe ediyor acaba doğru mu yapılan hakaretler? Siber zorbalık ne kadar suç da olsa karşıdaki yani failin yaptığı suç da olsa mağdur kendinde bir suç arıyor kesinlikle.” A13

3.2.11. Zorbalık Halleri

Araştırmaya katılan öğrenciler, siber zorbalık eylemlerinin zorbaların keyif aldığı ancak esas olarak suç işlemiş oldukları şeklinde yorumlamışlardır. Zira söz konusu eylemler sonucunda kişilerin zarar görebildiklerini vurgulamışlardır.

Görüşmeye katılan A7, *“...atıyorum ben siber zorbalık yaşadım ve bunun arkasında durdum ve peşini bırakmadım, karşımdaki kişi çok büyük bi zarar görebilir (...) bununla alakalı olarak nasıl diyim, hayatı etkilenebilir ya suç işliyorsunuz sen hani adam öldürmekten bi farkı yok aslında...”* diyerek siber zorbalık

eylemlerinin suç olduğunu ve ‘adam öldürmekten’ farkı olmadığını, bu durumun farkında olan mağdurlar yaşamış oldukları mağduriyetin peşini bırakmadıkları takdirde, siber zorbalığın ‘çok büyük zararlar’ görebileceğini ifade etmiştir.

Derinlemesine görüşmeye katılan A6 ise siber zorbalık eylemlerinin karşı tarafa zarar verme amacıyla yapıldığını ve sonucunda da zorbalığın ‘keyif aldığını’ şu şekilde belirtmiştir:

“...siber zorbalığı gerçekleştirmiş kişi zaten iyi niyetle yapmadığı için, bi böyle ya işte “ben onun canını sıktım, ben şunu yaptım” diyip keyif duyabilir yapan kişi ama eylemi gerçekleştiren kişi. Böyle karşı tarafa zarar vermek için. Bir şekilde duygusal şiddet veya fiziki bi söylem için yapıyo siber zorbalık. Sanal şiddet diye bi şey de çıkmalı yani belki siber zorbalık yaptığının farkında değildir. İnsanlar keyif alabilir, keyif almak için o tutumları sergiliyo.” A6

3.2.12. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımından İtibaren Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumları

Görüşmeye katılan öğrencilerin büyük bir bölümü (n:11) siber zorbalığa maruz kaldığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin siber zorbalık deneyimleri genel anlamda; mesaj-fotoğraf atma, kendi adına sahte hesap açılması, küfür-hakaret etme, tehdit etme, kendiyle alakalı dedikodu yapılması şeklindedir. Bu deneyimlere maruz kalan öğrencilerin verdiği tepkiler ise atılan mesajı silmek, mesaj atan kişiyi engellemek, endişe-korku-şaşkınlık yaşamak, durumu kabullenememek, sinirlenmek, üzülme, siber zorbalığın farkında olarak bilinçli davranmak, tepki vermemek-umursamamak şeklindedir. Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler bu deneyimlerini arkadaşları ve kuzeniyle paylaşmışlardır. Öğrencilerin paylaşma amaçları ise iyi hissetmek, destek almak/terapi, yaşamış oldukları mağduriyetin nedenlerini sorgulama ihtiyacı hissetmek, içini dökmek ve bu deneyimi karşı tarafın da deneyimlememesi için uyarıda bulunarak bilgilendirmek şeklindedir. Siber zorbalığa maruz kalıp maruz kaldıkları bu deneyimleri paylaşmayan öğrencilerin paylaşmama nedenleri, zorbalığın sıradan hale gelmesi ve normalleşmesi düşüncesi, özellikle ebeveynlerden korkmak, zorbayı değil kendini suçlayarak suçluluk duygusu hissetmek şeklindedir. Siber zorbalığa maruz kalmadığını belirten öğrenciler bu durumun sebebini, sosyal medyayı aktif olarak kullanmayışları ve paylaşım yapmıyor olmaları şeklinde belirtmiştir. Siber zorbalığa maruz kalmadığını belirten öğrenciler maruz kalma durumunda, hakkını arayacaklarını, şikâyet edeceklerin ve zorbalığın ne olduğunu anlatarak kendini açıklama yoluna gideceğini ifade etmişlerdir.

3.2.13. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımından İtibaren Siber Zorbalık Yapma Durumları

Görüşmeye katılan öğrencilerin büyük bir bölümü (n:10) siber zorbalık yaptığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin siber zorbalık deneyimleri genel anlamda sahte hesap açma, dedikodu yapma, dalga geçme ve kötü niyetle karşı tarafa zarar verme şeklindedir. Görüşmeye katılan öğrenciler siber zorbalık yapma

nedenlerini; karşı tarafı merak etme, karşı tarafa öfkelenme-sinirlenme, karşı tarafla iletişim kurmak isteme ve dijital ortamda kimliği gizleyebilme imkânı, kıskaklık-özgüven eksikliği, eleştirmek-komik olmak ve zarar verme isteği şeklinde ifade etmişlerdir. Görüşmeye katılan öğrencilerin gerçekleştirdiği siber zorbalık eylemleri, siber mağdurlar üzerinde; rahatsız olma-taciz olarak algılama, olumsuz etki, sinirlenme-üzülme-kızma, depresyon-incinme, intihar ve zorbalık yapan kişiyi merak etme gibi olumsuz etkiler oluşturduğu ifade edilmiştir. Tüm bunlara ek olarak görüşmeye katılan bazı öğrenciler, siber zorbalığın çok yaygın ve rahatsız edici boyutta olduğunu, siber zorbalık konusunda herkesin mümkünse küçük yaşlardan itibaren bilinçlenmesi gerektiği belirtmişlerdir. Ayrıca siber zorbalığa maruz kalma durumunda, mağdurların güvenlik güçlerine başvurarak zorbalığı görmezden gelmemeleri gerektiği belirtilmiştir. Siber zorbalığa ilişkin yaptırımların daha fazla uygulanması ve bu konuda yeni düzenlemelerin yapılması gerektiğine dair görüşler de sunulmuştur.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde yapılan araştırmanın sonuçlarına ve bu sonuçlar bağlamında geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

4.1. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde siber zorbalık yapma ve siber mağdur olma durumlarına ilişkin araştırmanın nicel bölümüne katılan 447 katılımcının araştırma sonuçları ile nitel bölümde gerçekleştirilen 16 derinlemesine görüşmenin sonuçları birlikte ele alınmaktadır.

Yapılan çalışmada katılımcıların %39,37'sinin siber zorbalık yapma durumunu, %67,79'unun siber mağduriyet yaşama durumunu deneyimledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Finn (2004, s. 468-483)'ın 339 üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmasında öğrencilerin %10'unun siber zorbalığa maruz kaldığı ve %7'sinin siber zorbalıkta bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dilmaç (2009, s. 1291-1325)'ın Selçuk Üniversitesi'nde 666 öğrenci ile gerçekleştirdiği bir çalışmada öğrencilerin, %55,3'ünün siber zorbalığa maruz kaldıkları, %22,5'inin ise siber zorbalık davranışında bulundukları sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bu sonuçlar üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yapma ve siber mağduriyet yaşama durumunun yıllar içinde artış gösterdiği fikrini ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçlarından bazıları, birtakım önyargıları sarsacak niteliktedir. Örneğin annesi ve babası ilköğretim, ortaokul ve dengi mezunu olan kişilerin, anne ve babası daha ileri seviye eğitim durumunda olan kişilere oranla hem siber zorba hem de siber mağdur olma durumlarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, siber zorbalık hakkında daha az bilinçli oldukları düşünülen eğitim düzeyi görece düşük olarak değerlendirilebilecek ebeveynlerin, çocuklarını doğru yönlendirme konusunda zayıf kalacakları düşüncesinin doğru olmadığını göstermiştir.

Bir diğer araştırma sonucuna göre katılımcıların siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarının akranlar arası ilişki düzeyleri ile ilişkili olmadığı görülmüştür. Katılımcıların aile ilişkilerinin siber

zorbalık yapma ve siber mağduriyete uğrama durumlarında daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum ailesi ile ilişki durumu iyi olan kişilerin orta ve kötü olanlara göre ve ilişki durumu orta olanların da düşük olanlara göre siber mağduriyet ve siber zorbalık düzeyleri anlamlı biçimde daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Bu iki sonuç arkadaş ilişkilerinin gençler üzerinde daha olumsuz etkiler yaratacağı algısını yıkmış, aile ilişkilerinin önemini ortaya koymuştur.

Katılımcıların siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarının anne-babaları evli ve birlikte yaşayanların, anne babası boşanmış olanlara göre siber mağduriyet düzeylerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç; katılımcıların boşanma sürecindeki ya da boşanmış ebeveynlerinin, üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yapma veya siber zorba olma durumlarını tetikleyen bir unsur olarak ele alınması gerektiği görüşünü ortaya çıkarmıştır.

Katılımcıların siber zorbalık yapma ve siber mağdur olma durumlarının cinsiyetleri ile ilişkisine bakıldığında; erkeklerin kadınlara oranla daha fazla siber zorbalık yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak katılımcıların cinsiyetlerinin, siber mağdur olup olmamaları konusunda belirleyici bir unsur olmadığı görülmüştür. Ataerkil bir toplumda yaşadığımız göz önüne alındığında, erkeklik otoritesinin verdiği gücün olumsuz yönde baskı aracı olarak kullanılmasının, siber zorbalık yapma eyleminde daha çok erkeklerin ön plana çıkmasına neden olduğu yorumunda bulunmak mümkündür.

Büyükşehir ve şehirde yaşayan kişilerin siber mağdur olma durumlarının ilçe ve köyde yaşayanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç büyükşehir ve şehirlerin siber mağduriyetin etkilerinin azaltılması bakımından yerel yönetimlere ve yerel kolluk güçlerine çeşitli sorumlulukların yüklenmesi gerektiği fikrini ortaya çıkarmaktadır.

Katılımcıların sahip oldukları teknolojik alet sayısı arttıkça hem siber zorba hem de siber mağdur olma oranlarının yükseldiğini gösteren sonuçlar; bu teknolojik aletlerin sayısının siber zorbalık sorununun bir tetikleyicisi olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuca ek olarak; katılımcıların birden fazla teknolojik aleti kullanmak konusunda yetkinliğe de sahip olmaları gerektiğini düşündürmekte, aynı zamanda bu yetkinliğin kötüye kullanımına veya suiistimale açık bir ortam oluşturabileceğine de işaret etmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde siber zorbalık eylemlerinin kişisel sebeplerden ziyade, dijital ortamı kötüye kullanma ve bu ortamlarda yeterli düzenlemelerin olmamasından kaynaklı gerçekleştirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra katılımcılar, siber zorbalığın yaptırım eksikliği sebebiyle yapıldığını ve artış gösterdiğini ifade etmiştir. Bu konudaki yetersizlikler, kanun koyucu ve uygulayıcıların üzerindeki sorumlulukların önemini ortaya çıkarmaktadır.

Gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde, son zamanlarda bilgi ve iletişim teknolojilerinde artış yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Pandemi döneminin dijitalleşmeyi daha fazla ortaya çıkarması bu artışta büyük bir etken rolündedir. Bilgiye erişimin hızlanması ve yaşamın kolaylaşması açısından olumlu sonuçlar görülse dahi beraberinde getirdiği tembellik, zarar görme, çabuk yorulma, sıkılma gibi

olumsuz etkenler de kendini göstermektedir. Doğru zaman yönetimine sahip olan öğrencilerde bilgi ve iletişim teknolojilerinde artış yaşanmadığı görülmüş ve alternatif aktivitelerle verimli zaman geçirildiği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda doğru zaman yönetiminin dijitalleşme döneminin olumsuz etkilerinin en aza indirgenmesinde önemli bir etken olarak görülebileceği fikrine ulaşılmıştır.

Siber zorbalık puanlarının, siber mağduriyet puanları ile pozitif yönde bir ilişki olması siber zorbalık yapan katılımcıların aynı zamanda siber mağdur olduklarını göstermektedir. Bu bağlamda katılımcıların zorbalık davranışından kaynaklanabilecek çeşitli sorunları olduğunu veya hali hazırda var olan bu sorunların kişileri siber zorbalığa karşı daha savunmasız hale getirdiğini düşündürmektedir. Örneğin siber zorbalık yapma davranışını kıskançlık, merak, öfke, yaşam şartındaki eşitsizliklerin ve geçmiş zorbalık deneyimlerinin etkilediği sonucu ortaya koyulmuştur. Ulaşılan bir diğer sonuç ise siber zorbalığa uğrayan kişilerin depresyondan intihara, içe kapanmadan yıpranmaya kadar birçok psikolojik sorunlar, üzüntü-korku gibi olumsuz duygu durumları yaşadıkları, kişilerin çokça zarar gördüğü, toplumdan dışlanma/soyutlanma yaşadıkları ve özgüven eksikliği gösterdiklerini ortaya koymuştur. Bu durum, siber zorbalığın ve siber mağduriyetin etkilerini ve altında yatan nedenleri daha kapsamlı şekilde inceleyecek araştırmalara duyulan gereksinimi ortaya koymaktadır.

4.2. ÖNERİLER

Yapılan bu araştırma sonucunda, siber zorbalık ve siber mağduriyet önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle siber zorbalığa uğrayanların oranı oldukça yüksektir. Nicel araştırmamıza katılan öğrencilerin yaklaşık üçte ikisi siber zorbalığa uğradığını, üçte biri ise siber zorbalık yaptığını belirtmiştir. Bu doğrultuda dijitalleşmenin günden güne arttığı günümüzde, yeterli önlemler alınmadığı takdirde siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarının artış gösterebileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre erkek öğrenciler kadın öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yapmaktadır. Bu durum, toplumumuzda yaygın şekilde görülen hegemonik erkeklik olgusunun dijital ortama da yansıdığını göstermektedir. Bu doğrultuda günümüz medyasına baktığımızda, televizyon dizilerinden rol model alınan siyasetçilerin söylemlerine kadar, toplumdaki eril zihniyetin baskın olduğu görülmektedir. Bu sebeple toplumu doğrudan etkileyebilecek kişilerin söylemlerinde daha dikkatli olması, basın ve televizyon gibi unsurların yayın politikalarını gözden geçirmesi gerekmektedir. Bu farkındalığın oluşması ve sorunun çözümü için sosyal hizmet disiplininin yararlanılmalı ve sosyal hizmet uzmanlarının bu kuruluşlarda istihdamları sağlanmalıdır. Hegemonik erkekliğin toplumdaki kültürel kodlarını yıkmak için çocuk yetiştiren bireylerin toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları gibi konularda bilinçli olması gerekmektedir. Bu amaçla okullardaki tüm sınıfların ders içeriklerine toplumsal cinsiyet eşitliği, insan hakları gibi konular dahil edilmelidir.

Derinlemesine görüşmelerde bazı öğrenciler siber zorbalığın yeterli cezai yaptırımını olmadığını ifade etmişlerdir. Bu konuda Baştürk (2020, s. 145), Anayasa'nın 20. maddesi gereği kişiye ait her türlü verinin kişinin rızası olmadan kullanılmasının suç olduğunu ve Türk Ceza Kanunu'nda siber zorbalığa

ilişkin doğrudan yasal düzenlemelerin olmadığını belirtmiştir. Ayrıca Baştürk (2020, s. 145), özel hayatın gizliliğini ihlal, kişisel verilerin kaydedilmesi ve verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme suçları, bilişim sistemine girme suçu, sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme suçu, banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması suçu ve cinsel taciz suçlarını TCK'da yer alan siber zorbalık ile alakalı davranışlar olarak sıralamıştır. Dijitalleşmenin günden güne arttığı, siber zorbalığın ve siber mağduriyetin ciddi bir sorun olduğu günümüzde kanun yapıcılarının doğrudan siber zorbalığa ilişkin mevzuatı düzenleyip uygulamaları gerekmektedir. Bu bağlamda sosyal politikalarla doğrudan ilişkili olan sosyal hizmet mesleğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Mevcut politikaların uygulanması ve toplumsal sorunlara yönelik yeni politikalar geliştirilmesinde sosyal hizmet mesleği, tüm bu süreçlere dahil edilmeli ve yeterli düzeyde ilgili kuruluşlarda istihdamı sağlanmalıdır.

Arıca (2015, s. 100-101), siber zorbalık ile mücadele programlarında ailelerin katılımının önemli olduğunu ve aksi durumda başarılı olunamayacağını ifade ederek, ailelere siber zorbalık ile ilgili geniş gruplar halinde konferanslar verilmesi gerektiğini, konferansa ulaşamayan ailelere de broşür ve kitapçıkların ulaştırılması gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda siber zorbalıkla mücadelede ailelerle birlikte çalışılmalıdır ve ailelerin katılımı sağlanmalıdır.

Bireylerin kişiliklerinin gelişmesinde aileden sonra gelen en önemli eğitim kurumu okuldur. Arıca (2015, s.96-97), sağlıklı kişiler yetiştirmede aile kadar okulların da sorumlu olduğunu ve bu nedenle rehberlik hizmetleri çatısı altında siber zorbalık ile mücadele edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Okullarda siber zorbalık ile mücadelede rehberlik hizmetlerinin yanında okul sosyal hizmeti uygulamaları da gerekmektedir. Özateş Gelmez (2020, s.75), okullarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin doğru kullanımını sağlayacak mikro ve mezzo düzeyde sosyal hizmet uygulamalarının hayata geçirilmesi gerektiğini belirterek, okul sosyal hizmetinin siber zorbalıktaki önemini vurgulamaktadır. Okullarda bulunan sosyal hizmet uzmanları savunuculuk rolleriyle, siber mağdurların sahip olduğu hakları fark etmesini sağlayarak gerekli kurumlara yönlendirme yapabilirler. Aynı zamanda siber zorbalık yapan kişilere karşı farkındalık geliştiren eğitici çalışmalar da gerçekleştirebilirler. Siber zorbalığa uğramış kişilerde oluşabilen üzüntü, kaygı, depresyon gibi kriz durumlarına karşı sosyal hizmet uzmanları, güçlendirme yaklaşımından hareketle mağdurlara psiko-sosyal destek vererek bu krizlerin etkilerinin azaltılması ve ciddi boyutlara ulaşmasını engelleyebilir. Bu doğrultuda okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesi ve sosyal hizmet uzmanlarının okullarda istihdamının sağlanması gerekmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları ayrıca eğitici rol üstlenerek makro çalışmalara önem vermeli, siber zorbalığa ve siber mağduriyete ilişkin toplumsal kaynakları kullanarak konferans, seminer gibi toplumda farkındalık ve bilinç yükseltme çalışmaları gerçekleştirmelidirler.

Siber zorbalık ve siber mağduriyeti önlemek için diğer bir önemli konu ise dijital okuryazarlıktır. Kişilerin alacağı dijital okuryazarlık eğitimleri ile siber fail veya siber mağdur olma durumlarını en aza indirebilecektir. Baştürk (2020, s.123), dijital okuryazarlık eğitimi olan kişilerin; yeni bilginin

doğruluğunu test edebilme, bir sosyal medya hesabının gerçek ya da sahte olduğunu anlayabilme, sanal ortamda kişisel bilgileri koruyabilme ve sanal ortamda zarar verici davranışlardan uzak durabilme gibi özelliklerinin olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda okullarda ve/veya her bölgede bulunan belediye/halk eğitim merkezleri bünyelerinde dijital okuryazarlık ve siber zorbalık eğitimleri verilmelidir.

Siber zorbalık ile ilgili diğer öneriler; sanal ortamda ulaşılan bilgi kaynaklarının güvenli olup olmadığına dikkat edilmelidir. Çünkü sanal ortamdaki bilgiler çok fazla sayıda kişiye ulaştığı için kötü niyetli kişiler tarafından doğru olmayan bilgilerin yayılımı oldukça fazladır. Özellikle pandemi koşulları ile dijital ortam hayatımızın bir parçası olmuşken, sanal ortamda oluşturulan şifrelerin tahmin edilmesi güç olmalıdır. Bilgisayarlardaki virüs programları kötü niyetli kişiler tarafından yollanan yazılımları engelleme konusunda büyük bir işleve sahiptir. Bu sebeple virüs programlarının düzenli olarak kontrolleri sağlanmalıdır. Siber zorbalığa uğrayan kişilerin zorbalık davranışını görmezden gelmemeleri ve ilgili kurumlara başvurarak cezai yaptırım uygulamaları gerekmektedir. Bu konuda ise mevcut uygulama ve yaptırımların gözden geçirilmesi, ilgili kişiler tarafından uygulanabilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde siber zorbalık davranışının geleneksel zorbalıktan farklı şekilde, yapılabilmesi kolay ve rahatça gerçekleştirilebilir bir eylem olarak görülmesi ve böylece artış göstermesi kaçınılmazdır.

Özetle siber zorbalık ve siber mağduriyetle mücadelede çok boyutlu bir değerlendirme ve uygulama yapılmalı; aile, okul, yargı sistemi, kültürel kodlar gibi hayatımızın her alanında karşımıza çıkabilecek unsurlar değerlendirilmeli, siber zorbalığın önlenmesi ve etkilerinin en aza indirilebilmesi için sosyal hizmet mesleği ve uzmanlarından yararlanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Anderson, K.L.M. (2012). *Cyber-Bullying: The New Kid On he Block*. (Master's thesis). California State University, Department of Teacher Education. Erişim adresi: <http://csus-dspace.calstate.edu/handle/10211.9/1814>
- Arıcak, O. T., Kınay, H., ve Tanrıkulu, T. (2012). Siber Mağduriyet Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, (11), 1-6.
- Arıcak, T. (2015). *Siber Alemin Avatar Çocukları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aygün, F. (2016). *Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık- Adıyaman Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Aytaç, Ö. (2020). *Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve İnternet Bağımlılığı Düzeyinin, Ebeveynlerle İletişim ve Akranlarla İlişkiler Açısından İncelenmesi: İzmir Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Baştürk, E. (2020). *Çevrimiçi Riskler ve Siber Zorbalık*. Ankara: Elma.
- Belsey, B. (2004). *Cyberbullying*. Erişim: 24 Aralık 2020, <http://www.cyberbully.ca>
- Bıyık, Y. (2016). *Meslek Yüksekokulu Öğrencileri Arasında Siber Mağduriyet, Kişisel Özellikler ve İletişim Becerileri İlişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Çolakoğlu, B., İ. (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Empati ve Psikolojik Yardım Arama Tutumuyla İlişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dılmaç, B. (2009). Sanal Zorbalığı Yordayan Psikolojik İhtiyaçlar: Lisans Öğrencileri İçin Bir Ön Çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1291-1325.

- Finn, J. (2004). A survey of on-line harassment at a university campus. *Journal Of Violence*, (19), 468-483.
- Özateş Gelmez, Ö. S. (2020) Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının İncelenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8(Özel Sayı), 75-95.
- Gönültaş, M. (2019). *Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Problemlili İnternet Kullanım Düzeyleri ve Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Güler, M. (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Psikolojik İyi Oluşun İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Harrison, G. M. (2013). *Should I tell on my peers?: student experiences and perceptions of cyberbullying: a thesis presented in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Educational Psychology at Massey University, Palmerston North, New Zealand*. (Doctoral Dissertation) Massey University. Erişim adresi: <http://hdl.handle.net/10179/5130>
- İğdeli, F. (2018). *Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve siber zorbalık duyarlılıklarının çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- İrfaner, S. (2009). *Öğrenciler Arasında Gerçekleşen Zorbalık Eylemleri ve Zorbalık Konusunda Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Tutum ve Görüşleri*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kavuk, K., Bulu, Ş., Keser, H. (2018). Siber Zorbalık Tehlike Düzeyi Ölçeğinin Ortaokul ve Lise Formlarının Geliştirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26 (2), 569-587. DOI: 10.24106/kefdergi.389857
- Kopecký, K., & Szotkowski, R. (2017). Cyberbullying, cyber aggression and their impact on the victim– The teacher. *Telematics and Informatics*, 34(2), 506-517. DOI: 10.1016/j.tele.2016.08.014
- Lei, H., Mao, W., Cheong, C. M., Wen, Y., Cui, Y., Cai, Z. (2019). The relationship between self-esteem and cyberbullying: a meta-analysis of children and youth students. *Current Psychology*, 1–13.
- Leung, A.N.M., Fung, D.C.L. & Farver, J.M. A Cyberbullying Intervention for Hong Kong Chinese College Students. *Applied Research Quality Life* 13, 1037–1053 (2017). DOI: 10.1007/s11482-017-9572-1
- Li, Q. (2007). Bullying In The New Playground: Research Into Cyberbullying and Cyber Victimization. *Australasian Journal of Educational Technology*, 23(4), 435-454.
- Medya Akademi. (Mart 2020). 2020 Sosyal Medya Kullanıcı Sayıları. Erişim: 12.12.2020, <https://medyaakademi.com.tr/2020/02/03/2020-sosyal-medya-kullanici-sayilari/>
- Mishna, F., McLuckie, A., ve Saini, M. (2009). Real-world dangers in an online reality: A qualitative study examining online relationships and cyber abuse. *Social Work Research*, 33(2), 107–118. DOI: 10.1093/swr/33.2.107
- National Association of Social Workers (NASW). (2008). *Code of ethics of the National Association of Social Workers*. Washington, DC. Erişim: <https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics/History>
- Noll, H. (2016). Cyberbullying: Impacting Today's Youth. *Sophia, St. Catherine University Repository* Erişim: https://sophia.stkate.edu/msw_papers/647
- Olweus, D. (1994). Bullying at School Long-Term Outcomes for the Victims and an Effective School-Based Intervention Program. In *Aggressive Behavior: Current Perspectives*. L. R. Huesmann (Ed.), (97-130). DOI: 10.1007/978-1-4757-9116-7_5
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148–169. DOI: 10.1177/1541204006286288
- Topcu, Ç., Erdur-Baker, Ö. (2018) RCBI-II: The Second Revision of the Revised Cyber Bullying Inventory, *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 51(1), 32-41, DOI: 10.1080/07481756.2017.1395705
- Yılmaz, Ö. (2020). *Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Destek ve Yalnızlaşmanın Siber Zorbalık Üzerindeki Etkisi ve Akademik Başarı Düzeyi ile İlişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ:**KORKMUYORUM! MEME KANSERİ ÜÇ KADIN ÜÇ ÖYKÜ**

İrfan DOĞAN¹
Fatma TESKİ²
Gül Hanım GÖZGÜ³
Cansu FİLİKCİ⁴

KİTAP HAKKINDA BİLGİ

Kitap, Selma Tükel'in meme kanserine sahip üç kadının üç öyküsüne yer vermektedir. Öyküler içerisinde meme kanseri hakkında bilgiler verilmekte, kanser sürecinde bireylerin yaşadıkları anlatılmakta ve hastalığın bireyler ve çevreleri üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. Kitap hastalık hakkında genel bilgi, hastalığın ruhsal, sosyal ve kültürel görünümü, hastalığın etkilerinin analizi, hasta ve ailenin baş etme becerilerinin değerlendirilmesi ve sosyal hizmet uygulaması için çıkarımlar olmak üzere kitap 5 başlık altında değerlendirilmiştir.

1. KİTAPTA HASTALIK HAKKINDA GENEL BİLGİ

Sevgi Hanım, herhangi bir rahatsızlığı olmadan eşinin de hatırlatmasıyla mamografi çekirmiştir. Yapılan kontrolde memesinde küçük kitleye rastlanmıştır. Kanser ileri boyutuna ulaşmayan bu kitle erken tanıda hayat kurtarıcı olmuştur.

Gamze Hanım, bir süredir devam eden sağ memesinde iğne batır gibi ağrıların, acılarının olduğunu belirtmektedir. Ağrıları artınca diğer memeden daha sert ve o bölgede eline bir kitle gelmiştir. Meme kanseri olduğu anlaşılmıştır ve kitle küçük değildir. Sonuçlar bunun kötü bir hastalık tipi olduğunu söylese bile, meme kanseri çoğu zaman yavaş seyirli olmaktadır. Tedavi seçenekleri olan bir hastalıktır. Kişiye uygun tedavi seçenekleri sunulmaktadır.

Nevin Hanım, banyo sonrası bornozunu çıkarırken kolları arkaya doğru gidince göğüs kasları kasıldığı ve meme dokusu sertleştiği için meme başlarındaki asimetriyi görmüştür. Bu görüntü üzerine eliyle o bölgeyi yoklamıştır ama cildi ıslak olmadığı için elinin kaymadığını hissetmiştir. Meme muayenesi yapılırken, cildin elin altından kayması ve direnç oluşturmaması gerekmektedir. Nevin hanım tekrar banyoya girmiş ve meme muayenesini yapmıştır. Sol meme başının arkasındaki doku, diğer memeye ve bu memenin diğer bölgelerindeki dokulara göre daha sert olduğunu görmüş ve ele gelen bir kitleyi daha fark etmiştir. Daha sonra Nevin Hanım'a eksizyonel biyopsi yapılmıştır. Bir anlamda, kitle bir bütünüyle

¹ Arş. Gör., Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Görevlisi

² Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Lisans Öğrencisi

³ Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Lisans Öğrencisi

⁴ Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Lisans Öğrencisi

ve bir miktar meme dokusu ile birlikte memeden ortaya çıkmıştır. Mamografi filmleri ve arkasından yapılan biyopsi ile kanser tanısı kesinleşmiştir.

2. KİTAPTA HASTALIĞIN RUHSAL, SOSYAL VE KÜLTÜREL GÖRÜNÜMÜ

Sevgi Hanım, kendisi bazal (temel, ilk) kontrolünü yaptırmaya gitmiştir. Kendinse yapılan incelemeler doğrultusunda kistlere rastlanmıştır. Sevgi Hanım'ın morali bozulsa da kafasının karışık olmadığı vurgulanmıştır. Doktoruna güvendiği ifade edilmiştir. Eşi Sevgi'nin durumunu öğrenmiş ve karısına sevgiyle bakmış ve rahatlatmaya çalışmıştır. Sevgi Hanım eşine endişesinin olmadığını ve Zeynep Hanım'a güvendiğini söylemiştir. Çocukları Aylin'e ise bir şey söylememişlerdir. Sevgi'nin ameliyatını yapacak kişi eşinin arkadaşı olmuştur. Sevgi eşine “insan kendisi ya da yakınlarından birisi yaşamayınca hiç gelmeyecek sanıyor” demiştir. Olayı televizyondan film izler gibi algılamaktadır. Eşi, Sevgi için elinden geldiği kadar soğukkanlı davranmıştır.

Gamze Hanım'ın ailesinin tercihiyle yapılan bir evlilikle başlamış ruhsal sıkıntıları. Gamze Hanım dünyasını çocuklarının üstüne kurmuş, hayata kendisi için bir beklentisi olmamıştır. Tüm bunlara bakıldığında, Gamze Hanım meme kanserine yakalanmadan önce de ruhsal, kültürel ve sosyal görünüm olarak kendisini bir kapana kısılmış olarak hissetmektedir. Meme kanseri olduğu tanısı doğrulanınca Gamze Hanım, memesinin alınmasını istemektedir. Tedavi için bir sabrının ve estetik bir kaygısının olmadığını doktoruna bildirmektedir. Gamze Hanım hastalığı nedeniyle çocuklarından gördüğü ilgi karşısında ruhsal, kültürel ve sosyal görünümünde iyileşmeler görülmüştür.

Nevin Hanım da hastalığı ilk öğrendiğinde hatanın ne olduğunu, nerede yanlış yapmış olabileceğini sorgulamaya başlamıştır. Hayatının bir anda kâbusa döndüğü söylenebilir. Beynini kontrol edemediği ifade edilebilir. “Acaba beş yıl yaşama şansım var mı?” şeklinde düşünmeye başlamıştır. Kitle bu boyuta gelene kadar nasıl fark etmediğini ve düzenli kontrollerini neden yaptırmadığını düşünerek pişmanlık duymuştur. Sürekli kendi hastalarını kanser konusunda uyarıp kendisini ihmal etmenin mantığı olmadığını düşünmüştür. İçindeki hesaplaşmalar ve pişmanlıklar bu sebeple artmıştır. Nevin Hanım'ın doktoru onun estetik bozukluğu, meme kaybını kaldıramayacağını düşündüğü için meme koruyucu tedaviye karar vermiştir.

3. KİTAPTA HASTALIĞIN ETKİLERİNİN ANALİZİ

Sevgi Hanım için hastalığın etkisi pek fazla olmamıştır. Bilinçli bir şekilde ve erken incelemeler sonucu operasyon kolay geçmiş ve hasta ve ailesi üzerinde etkisi pek fazla olmamıştır. Tabii ki yine de Sevgi Hanımda da ufak endişelenme, korku, tedirginlik olmuştur. Eşinin yanında olması ve doktorlarına olan güveni hastalığın etkilerini oldukça hafifletmiştir.

Gamze Hanım'ın aldığı kemoterapinin bir sonucu olarak bulantıları olmuş ve bütün saçları dökülmüştür. Daha çok yalnızlaşan Gamze Hanım çocuklarına onlardan sadece manevi destek beklediğini söylemiştir.

Tümörün meme başına yakın gelişmesi Nevin Hanım için bir şans olmuştur. Kemoterapi ve radyoterapi tedavileri görmüştür. Kemoterapiye başladıktan sonra bulantıları kusmaları başlamıştır. Yediklerinin tat alamamaya başlamış ve iştahı da kalmamıştır. Daha sonra saç dökülmeleri olmuş ve halsizlikleri başlamıştır.

4. KİTAPTA HASTALAR VE AİLELERİNİN BAŞETME BECERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sevgi Hanım ve eşinin bilinçli bilgiler ve yönlendirmeleri ile erken tedavi uygulanmıştır. Tedaviyi ve operasyonu eşinin arkadaşı yapmıştır. Hastalıkla alakalı bulgular ve kitleden sonra karakter Sevgi Hanım endişelenmiş ve korkmuş olsa da eşi ve operasyonu yapan doktorlara güvenmiştir. Bununla beraber, hastalığın Sevgi Hanım üzerinde olumsuz etkisinin fazla olduğu söylenemez. Operasyon kolay olduğundan operasyon bitiminden kısa bir süre sonra evlerine geçmişlerdir.

Gamze Hanım'ın tedavisi başlamadan önce baş etme becerisinin oldukça zayıf olduğu söylenilebilir. Ailesinin hastalıktan haberi olduktan sonra ve hastalığın önemi anlaşıncaya baş etme becerileri de artmıştır. Gamze Hanım'ın oğlu ve kızı yedi yıl boyunca anneleriyle birlikte olmuşlardır. Bu süreçte, sevginin ne demek olduğunu tekrar keşfetmişlerdir. Onlar Gamze Hanım'a o zamana kadar görmediği ama hissettikleri kadar sevgi göstermiştir.

Nevin Hanım bu hastalığı yaşayan biri olarak üstesinden gelmenin kendisine bağlı olduğunu kabul etmiştir. Eğer gelecek beş yıl sorunsuz geçerse dostları ile birlikte kutlayacağına dair kendine söz vermiştir. Bu durumu ve daha sonraki hayatını ikinci bir yaşam olarak kabul edeceğini vurgulamıştır. Nevin Hanım'ın herkes tarafından çok sevilen ve sayılan biri olduğu ifade edilebilir. Çevresindeki insanlar ve sosyal destek sistemleri onun isteklerini yerine getirmiştir. Ameliyatını yapan Doktor Ahmet Bey de yakın dostunu her gün gerekmediği halde bile ziyaret etmiştir. Nevin Hanım'a gönderilen çiçeklerin odalara ve koridorlara sığmadığı vurgulanmıştır. Hastanedeki kimsenin böyle bir ilgi görmediği de buna eklenebilir. Saçları döküldüğü için peruk takmış ve saçlarının daha gür çıkacağını düşünmüştür. Çoğu kadın bu olayı travma olarak geçirirken Nevin Hanım bu olaya gülüp geçmiştir ama bu hasta hayatının ona göre olmadığını düşünmüştür. İş hayatına geri dönmüştür. Eskisi kadar hasta bakmamaya başlamıştır. Peruğunu ve grip olduğunu söyleyerek maskesini takmıştır. İşinde çalışmanın ona moral verdiği söylenebilir. Ailesi ise hastalığın tüm süreçlerini üzüntüyle ama sessizce beklemiştir. Her zaman Nevin Hanımın yanında olmuşlardır.

5. KİTAP HAKKINDA SOSYAL HİZMET UYGULAMASI İÇİN ÇIKARIMLAR

Kanser hastalığı önce bedenini sonra psikolojik alanını etkilediği bireyi, çeşitli sorgulamalarla iç dünyasına yöneltmektedir. Sevgi Hanım güçlü biridir. Düzenli kontrol yaptırmaya da kontrole gitmeye karar vermiştir. Bu geç kalınmış bir kontrol olmamıştır fakat Sevgi Hanım gibi kontrollerini aksatan bir sürü kadın erken tanı ve teşhis imkânı yakalayamamaktadır. Bu yüzden, sosyal hizmet uzmanları olarak meme kanseri adına toplumdaki bireylere erken teşhis konulması ve kontrol için bilinçlendirme

yapılmalı ve yönlendirilmelidir. Birçok kadın Sevgi Hanım gibi meme kontrolü cihazından korkuyor olabilir ve canının acıyacağını düşünebilir. Bunun için topluma kullanılan cihazlarla ilişkili korkulacak ırkilecek bir sebep olmadığı hakkında bilinçlendirmelere de yer verilebilir. Sevgi Hanım ve diğer bireyler kanser tanısının ardından hastalığa uyum sürecinde bir takım genel nitelikte aşamalardan geçmektedirler. Birinci aşama, kriz aşamasıdır. Sevgi Hanım korksa da kafası karışmamıştır. Eşinin ve doktorlarının bilgilendirme ve desteğine güvenmiş ve bu aşamadan çok etkilenmemiştir. Ancak, Sevgi Hanım bu süreçten etkilenmese de kadınların birçoğu ilk aşamada çok yıpranmakta ve sosyal hayatlarında çöküntüye uğramaktadır. Bu yüzden, sosyal hizmet uzmanları olarak bireyleri güçlendirerek kendi ayakları üzerinde durmasına yardım etmeli ve sosyal yaşamlarındaki aktifliklerini azaltmadan etkinliklerle bu zamanları en güzel şekilde değerlendirmeleri sağlanmalıdır. Sevgi Hanım toplumsal olarak hafif yaşamıştır. Bunda da arkadaşları, eşi ve doktorları aksine yanında olmuş ve destek sağlamışlardır. Topluma bilinçlendirme sağlanmalı ve kanserin bulaşıcı olarak algılanmasının önüne geçilmeli ve hastalığı yaşayan bireylere zarar verilmemelidir. Toplum genellikle meme kanserini kadın açısından kadının memesiyle ve dışsal organlarıyla fiziğiyle var olduğu şeklinde algıladığı için böyle zarar verici düşüncelerin ve etiketlenmelerin önüne geçilmelidir. Sevgi Hanım çevresi bakımından şanslı bir bireydir. Bu yüzden, sosyal hizmet açısından ilk önce bireye sonra da topluma bilgilendirme yapılarak farkındalık artırıcı programlar düzenlenmelidir.

Gamze Hanım'ın genel olarak ruhsal sıkıntıları, kendine değer vermemesi ve hiçbir beklentisinin olmaması hastalığını olumsuz etkilemiştir. Gamze Hanım meme kanseri oluşunu çocuklarına söyledikten sonra beklenen duygusal tepkiyi görmüştür. Kanser, bireyin fiziksel, bilişsel ve duygusal alanlarında değişime neden olmaktadır. Bireyin bu süreçle baş etmesinde savunma mekanizmaları tek başına yeterli olamamaktadır. Bu bakımdan hastanın aile üyeleri ile hastalık seyrini paylaşabilmesi, tepkilerinin anlayışla karşılanması, zor günlerinde yalnız olmadığını hissedebilmesi kanserle savaşta büyük önem taşımaktadır. Sosyal hizmet uygulamaları doğrultusunda Gamze Hanım'a kendilik değerini kazandırmak için güçlendirme yaklaşımından yararlanılabilir. Kronik hastalık sahibi bireylerde güçlendirme yaklaşımının odak noktası, bireylere problem çözmede gerekli becerilerin kazandırılmasıdır. Güçlendirme yaklaşımının kişisel güçlendirme ve sosyal güçlendirme ele alınabilir. Güçlendirme yaklaşımının kişisel boyutunda, sosyal hizmet uzmanları hasta ve aile üyelerinin güçlü olduğu yönleri vurgulanır ve kendilerini gerçekleştirebileceği yeni alanları pekiştirerek, onların hayata dair umutlarının tükenmesini engellemeye çalışılır. Güçlendirme perspektifinin sosyal güçlendirme boyutunda sosyal hizmet uzmanları, hasta ve ailesine ortaya çıkan sorunlarla baş etme motivasyonu kazandırmak amacıyla onları yönlendirmeye, toplum ve sosyal destek kaynaklarını harekete geçirmeye çalışarak onların sorunlarının çözümüne katkı sağlarlar.

Nevin Hanım çok başarılı ve güçlü bir kadındır. Nevin Hanım da diğer meme kanserine yakalanan kadınlar gibi kanseri ilk öğrendiğinde şok yaşamıştır. Nevin hanıma sosyal hizmet müdahalesinde psikososyal destek sağlanabilir. Ancak Nevin Hanım da ameliyat sürecinden sonra kanseri

yenebileceğine inanmıştır. Sosyal hizmet uzmanı sahip olduğu becerileri kullanarak, Nevin Hanım'ın hangi evrede meme kanserine yakalandığına dikkat ederek sorunları tespit edip bunlara göre hasta ve ailesinin verdiği tepkiler de dikkate alarak sosyal hizmet uygulaması gerçekleştirebilir. Kanser tedavisinde sosyal hizmet uzmanının kemoterapi ve radyoterapi hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir. Nevin Hanım da doktor olduğu için hastalık sürecinde neler olabileceğini ve tedavisi hakkında bilgisi mevcuttur. Nevin Hanım'a sosyal hizmet uzmanı, kanser sürecinde yaşayacağı stresi azaltmak için tedavi sürecinde aktivite programları ve stresi azaltıcı çalışmalar yapabilir. Sosyal alanda eski enerjisini yakalaması için enfeksiyon riskine dikkat ederek işe dönmesi desteklenebilir.

KAYNAK

Tükel, S. (2007). Korkmuyorum! Meme Kanseri Üç Kadın Üç Öykü. E Yayınları.

SOSYAL HİZMET UZMANLARI DERNEĞİ FAALİYET RAPORU
(1 OCAK 2021-30 HAZİRAN 2021)

NO	KONU	TARİH	DETAYLAR
1	AÇSHB Daire Başkanı Sayın Hakkı Bilgiç Ziyareti	8 Ocak 2021	SHUDER Genel Başkanı Fikri AKBİN, Genel Başkan Yrd. Fatma Yüksel ve Sosyal Kültürel İşler Sekreteri Abdullah Özbay AÇSHB Aile Yanında Destek Hizmetleri Daire Başkanı Sayın Hakkı Bilgiç'i ziyaret ederek yeni çıkacak Evlat Edinme Yönetmeliği konusunda Derneğimizin görüşleri iletili. Sosyal çalışma görevlisi kavramına yönetmelikte yer verilmemesi, sosyal hizmet mesleğinin en hassas alanlarından biri olarak evlat edinme konusunun uluslararası düzenlemeler göz önüne alınarak yapılandırılması talep edildi. Yeni kurulan Yetim ve Öksüzler Dairesinde yetim ve öksüz kavramının örseleyici ve damgalayıcı olduğu yönünde görüş sunuldu. Derneğimizden mesleğimize ilgili mevzuat ve düzenlemelerde görüş istemesinin gerekliliğine değinildi.
2	SHUDER Şubeleri Toplantısı	9 Ocak 2021	Alanda yaşanan sorunlar konusunda görüş alışverişinde bulunmak, işbirliği ve koordinasyonu güçlendirmek amacıyla Derneğimizin Genel Merkez ve Şube Yöneticileri ile 9 Ocak 2021 tarihinde çevrimiçi toplantı düzenlendi.
3	Ruh Sağlığı Yasası Çalışma Grubu Toplantısı	20 Ocak 2021	TBMM Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Recep Akdağ başkanlığında gerçekleştirilen Ruh Sağlığı Yasası Çalışma Grubu Toplantısına Derneğimiz Eğitim Genel Sekreteri Ahmet Cemil Ölçer katıldı.
4	Sosyal Hizmet Dergisi	23 Ocak 2021	Sosyal Hizmet Dergisi 2021 Ocak-Haziran sayısı "Salgın ve Afetler Sonucu Oluşan Sosyal Sorunlar" teması ile yayınlandı.

5	Ankara Kent ve Sağlık Buluşmaları	27 Ocak 2021	Bileşeni olduğumuz Ankara Kent Konseyi Halk Sağlığı Çalışma Grubunca 27 Ocak 2021 tarihinde gerçekleştirilen ilk "Ankara Kent ve Sağlık Buluşmaları" toplantısına Derneğimiz Yerel Yönetimler Komisyonu Başkanı Ramazan Yüksel katıldı.
6	Çevrimiçi Psikodrama Atölyesi	28 Ocak 2021	Ankara Psikodrama Günleri kapsamında, psikodramatist sosyal hizmet uzmanı Tülin Kuşgözoğlu eğitmenliğinde genç meslektaşlara yönelik çevrimiçi psikodrama atölyesi gerçekleştirildi.
7	Ruh Sağlığı Komisyonu Toplantısı	1 Şubat 2021	Ruh Sağlığı Yasası çalışmaları kapsamında, Derneğimiz Ruh Sağlığı Komisyonu 2. toplantısını gerçekleştirdi.
8	Milletvekili Arife Polat Düzgün Ziyareti	8 Şubat 2021	İstihdam, açıköğretim sosyal hizmet, sağlıkta lisans tamamlama ve mesleğimizin Tababet Kanununa eklenmesi konularındaki Derneğimizin görüş ve taleplerimizi iletmek üzere Genel Başkan Yardımcısı Fatma Yüksel, Genel Sekreter Süleyman Kaçmaz ve Derneğimiz Sağlık Komisyonu Başkanı Nahide Doğrucan tarafından 27. Dönem AK Parti Ankara Milletvekili / Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Sözcüsü Sayın Arife Polat Düzgün'ü ziyaret etti.
9	Kadın Komisyonu Toplantısı	20 Şubat 2021	8 Mart Dünya Kadınlar Günü kapsamında, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kadının güçlendirilmesi için yapılacak çalışmaları değerlendirmek üzere Derneğimiz Kadın Komisyonu çevrimiçi toplantıda bir araya geldi.
10	2021 Sosyal Hizmet Sempozyumu için Hazırlık Toplantısı	21 Şubat 2021	SHUDER yönetim kurulu ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Umut Yanardağ ile bir araya gelerek sosyal hizmet sempozyumunun 2021 yılı güz döneminde, çevrimiçi ve yüz yüze olacak şekilde hibrit yapılması yönünde bir karara varıldı.

11	Yönetmelik için Dava Açılması	26 Şubat 2021	Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelikte sosyal hizmet uzmanları aleyhine yapılan düzenlemenin iptali ve iptal kararı verilene kadar davalı idarenin savunması alınmaksızın yürütmenin durdurulması talebini içeren dava dilekçesi Danıştaya sunuldu.
12	İş Analizi Hazırlıkları için Çevrimiçi Toplantı	28 Şubat 2021	Sağlık Bakanlığı'nın Sağlık Sisteminde Sağlık Mesleklerinin İş Analizi ile ilgili çalışma kapsamında çalışmayı yürüten Prof Dr Arzu İçağasioğlu ÇOBAN, SHU Sedat TÜRKERİ, SHU İpen ÜNLÜ ve SHU Fatma TOKMAK YÜKSEL 'in katılımı ile çevrimiçi toplantı yapılmıştır.
13	YAŞAMHAK Proje Toplantısı	2 Mart 2021	Derneğimiz Kadın Komisyonu kadına yönelik şiddete karşı Cumhuriyet Halk Partisinin YAŞAMHAK Projesi kapsamında, CHP Kadın Kolları Başkanı Sn Aylin Nazlıka ve Sn Emine Demirel Aksoy ile bir araya geldi.
14	AÇSH Ziyareti	3 Mart 2021	Derneğimiz yönetim kurulundan Genel Başkan Fikri AKBİN, Genel Başkan Yardımcısı Fatma TOKMAK YÜKSEL ve Sosyal Kültürel İşler Genel Sekreteri Abdullah ÖZBAY ile Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürü Sayın Zeliha SAĞLAM'ı ziyaret ederek, Bakanlık nezdinde çalışma yürütülen Evlat Edinme Yönetmeliği, mükerrer atamalar nedeniyle istihdam bekleyen genç meslektaşlarımızın yaşadıkları mağduriyetler ve sosyal çalışma görevlisi konularında Derneğimizin görüşlerini iletti.
15	SHUDER ve SHOD Ortak Basın Bildirisi	7 Mart 2021	Sosyal hizmet eğitim standartlarına uymayan açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına son verilmesi için kamuoyunda farkındalık yaratmak ve basın yayın kuruluşları ile paylaşmak üzere SHOD ve SHUDER olarak ortak basın bildirisi yayınlandı.

16	TBMM Milletvekili Ziyareti	10 Mart 2021	AÖF sosyal hizmet bölümleri, Çocuk Koruma Kanunu ve sosyal çalışma görevlisi kavramı konusunda Derneğimizin görüşlerini iletmek üzere milletvekili ve Adalet Komisyonu üyesi Sayın Turan AYDOĞAN'ı TBMM'de ziyaret edildi.
17	Türk Kızılay ile Çevrimiçi Toplantı	18 Mart 2021	Derneğimiz adına Genel Başkan Fikri Akbin, Genel Başkan Yardımcısı Fatma Yüksel ve Genel Sekreter Süleyman Kaçmaz katılımı ile Türk Kızılay'ın yöneticileri ve program sorumluları ile Kızılay'ın çeşitli birimlerinde ve programlarında görev yapan meslektaşlarımızın durumu, sosyal çalışmacı unvanının kullanımı konusunda yaşanan sorunlar ve gelecekte yapabileceğimiz işbirliklerini konuşmak üzere çevrimiçi toplantı yapıldı.
18	AÖF Sosyal Hizmet Kampanyası	24 Mart 2021	Sosyal hizmet eğitiminde açıköğretime dur demek için Mart ayı boyunca sürecek kapsamlı bir sosyal medya kampanyası başlatıldı.
19	AÖF Sosyal Hizmet SHOD ve SHUDER Çevrimiçi Ortak Toplantı	9 Nisan 2021	SHUDER, SHOD temsilcileri ve değerli akademisyenler ile açıköğretim sosyal hizmet programları sorununu değerlendirmek üzere çevrimiçi toplantı yapıldı.
20	Ortaklık Ağı Yönetim Kurulu Toplantısı	10 Nisan 2021	Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı Yönetim Kurulu Toplantısı Derneğimizi temsilen Genel Sekreter Süleyman Kaçmaz'ın katılımıyla çevrimiçi olarak gerçekleştirildi.
21	Pandemide Sosyal Sorumluluk Çalışmaları Çevrimiçi Sempozyumu	30 Nisan 2021	Hacettepe Üniversitesi Sosyal Sorumluluk Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜSSAM) tarafından 30 Nisan 2021 tarihinde düzenlenen "Pandemide Sosyal Sorumluluk Çalışmaları Çevrimiçi Sempozyumuna" Derneğimiz adına Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Can Aktan katılarak "Pandemide Meslek Gruplarının Sosyal

			Sorumluluk Deneyimleri” konusunda konuşma yaptı.
22	Çevrimiçi Söyleşi	20 Mayıs 2021	SHUDER LGBTİ+ Hakları Komisyonu organizasyonu ile SHU Rıza Yılmaz’ın moderatörlüğünde “LGBTİ+ Hakları Sosyal Hizmetin Neresinde?” söyleşisi çevrimiçi olarak gerçekleştirildi.
23	CHP ile Çevrimiçi Toplantı	20 Mayıs 2021	Sosyal hizmetin mevcut durumu, sorunları ve alanda üretilecek politikalara ilişkin görüş alışverişinde bulunmak üzere Derneğimiz Genel Merkez Yönetim Kurulu ve komisyonlardan temsilcilerle birlikte Cumhuriyet Halk Partisi Sosyal Politikalar Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Sn. Yüksel Taşkın ve danışmanı Sn. Helin Kurt ile 29 Mayıs 2021 tarihinde çevrimiçi toplantı gerçekleştirildi.
24	İYİ Parti ile Çevrimiçi Toplantı	5 Haziran 2021	Derneğimiz genel merkez yönetim kurulu ve komisyonlardan katılımcılarla İYİ Parti Kadın Politikaları Başkanı Sayın Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu ve parti temsilcileri ile 5 Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirilen çevrimiçi toplantı gerçekleştirildi.
25	Çevrimiçi Söyleşi	5 Haziran 2021	"Sosyal Hizmet Eğitiminde Güncel Sorunlar ve Meslekleşme Süreci" hakkında konuşmak üzere SHUDER Genel Başkan Yardımcısı Fatma Yüksel moderatörlüğünde SHU Sedat Türkeri ve Prof. Dr. Kamil Alptekin katılımı ile çevrimiçi söyleşi gerçekleştirildi.
26	Gelecek Partisi ile Çevrimiçi Toplantı	13 Haziran 2021	Derneğimiz genel merkez yönetimi ve sosyal hizmet akademisyeni hocalarımızın katılımıyla Gelecek Partisi Genel Başkanı ve Eski Başbakan Sayın Ahmet Davutoğlu ile Aile ve Sosyal Hizmetler Politikaları Başkanı Sayın Seren Yıldız Öztürk, Politika İzleme Kurulu Başkanı ve Eski Bakan Sayın Feridun Bilgin, Sosyal Politikalar Başkanı ve 26. Dönem İstanbul Milletvekili

			Abdullah Başcı ve Hazine ve Maliye Politikaları Başkanı Tuncay Dinç ile çevrimiçi toplantı gerçekleştirildi.
	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Semineri	24 Haziran 2021	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Semineri, Kadının İnsan Hakları ve Yeni Çözümler Derneği işbirliği ile sosyal hizmet uzmanı Şükran ÖZDOĞAN eğitmenliğinde 24 Haziran 2021 tarihinde çevrimiçi olarak gerçekleştirildi.

SOSYAL HİZMET DERGİSİ YAYIN KURALLARI

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğinin bir yayını olan Sosyal Hizmet Dergisi Ocak ve Haziran aylarında olmak üzere altı (6) ayda bir ve yayın kurulu tarafından gerekli görülen zamanlarda özel sayı olarak elektronik ortamda veya basılı olarak yayınlanır. Eksik sayılar yılda bir (1) dergi olarak tamamlanabilir.

Sosyal Hizmet dergisi, sosyal hizmet/sosyal bilimler alanında yapılmış bilimsel ve mesleki çalışmaları yayınlar. Sosyal hizmet alanında yapılmış çalışmalara basım önceliği tanınır.

Derginin yayın dili Türkçedir. Ancak Dergi, Türkiye dışındaki sosyal hizmet uzmanları ve sosyal bilimciler tarafından hazırlanan yabancı dildeki yayınlara da açıktır.

Sosyal Hizmet Dergisi, sosyal hizmet/sosyal bilim alanında yapılmış mesleki ve bilimsel çalışmaların yanı sıra, kitap eleştirileri, kitap tanıtımları, mesleki ve bilimsel çalışmalara ilişkin duyuruları da yayınlar.

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen yazılar aşağıdaki konu ve formatlarda olabilir:

- Araştırma makaleleri, derleme makaleler, çeviri makaleler
- Olgu sunumları
- Sosyal Hizmet Uygulamaları/Deneyim Paylaşımları
- Proje tanıtım yazıları, özetleri
- Röportajlar, söyleşiler, portreler
- Yüksek Lisans ve Doktora tez tanıtımı/özetleri
- Kitap tanıtımı, kitap değerlendirmeleri
- Yurt içi veya yurt dışı mesleki haberler, etkinlikler vb.
- Kurumların Yeni Sosyal Hizmet Uygulamaları
- Ulusal veya Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanlarını tanıtıcı yazılar
- Sosyal Hizmet Öğrencilerinin yazıları (eğitim/staj deneyimleri, lisans tez tanıtımları/özetleri vb)

Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlanması istenen yazılar dergi Yayın Kurulu tarafından incelenir ve uygun görülen yazılar yayınlanır. Yayınlanması uygun görülmeyen çalışmalar hakkında yazara/yazarlara bilgi verilir. Dergiye gönderilen yazılar hiçbir koşulda iade edilmez.

Dergide yayınlanan çalışmalarda yer alan görüşler yazarlarına aittir. Dergi Yayın Kurulu ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, yazarların görüşlerinden sorumlu tutulamaz.

YAZIM VE SUNUM KURALLARI

Genel Kurallar

Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlanacak yazılar Times New Roman yazı karakteri, metin 11 punto, üst başlıklar 12 punto, 1,5 satır aralığı ile sağa sola dayalı, paragraflar arasında 6 nk boşluk bırakılarak yazılmalıdır.

Yazılar bilgisayar ortamında A4 sayfa boyutuyla ve Microsoft Word Programı aracılığıyla yazılmalıdır.

Metinde yer alan şekil, çizelge veya fotoğraflar numaralandırılmalıdır.

Yazarlar, Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlamak istedikleri çalışmalarını e-posta yoluyla dergi@shudernegi.org, info@shudernegi.org ve ozdemirabidin06@gmail.com adreslerine veya çalışmanın iki kopyası ve bir compact disc ile birlikte Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi; Meşrutiyet Mah. Karanfil Sok. Zafir İş Merkezi 4/86 Kızılay /ANKARA adresine postalayarak Yayın Kurulu'na ulaştırabilirler.

Kaynakça Yazım Kuralları

Kaynakça Bağlacı

Yararlanılan kaynaklar metin içinde kaynakça bağlacı ile gösterilmelidir. Kaynakça bağlacının kullanımı aşağıdaki gibi olmalıdır.

Kullanılan kaynak tek yazarlı ise: (Adem 1993: 25),

Kullanılan kaynak iki yazarlı ise: (Adem ve Mehmet 1993: 25)

Kullanılan kaynakta ikiden fazla yazar ismi varsa: (Adem ve Diğerleri 1993:26)

Kaynakça Düzeni

Kaynakça listesinde yer alan yayınlar yazarların soyadlarına göre sıralanmalı ve numaralandırılmalıdır. Kaynakça gösterim biçimleri şu şekilde olmalıdır.

Kullanılan kaynak bir dergi makalesi ise:

Küçükkaraca N. (2000) “Kadın Suçluluğu ve Hükümlü Kadınların Durumu”. *Sosyal Hizmet*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını. 8 (3), 23-25.

Kullanılan kaynak bir editörlü kitap ise:

Tufan B., Aktaş A. M. Duyan V. (Ed) (2000). *Travma Tedavisi Uzman Eğitimi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları. Yayın No: 005. Ankara.

Kullanılan kaynak editörlü kitapta bir bölüm ise:

Grayer E. (2000). “Deprem Travmaları”. *Travma Tedavisi Uzman Eğitimi*. Tufan B., Aktaş A.M. Duyan V. (Ed). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları. Yayın No: 005. Ankara.

Kullanılan kaynak yayınlanmış bir ulusal ya da uluslararası kongre bildirisi ise:

Kabacalı A. (1995). “Türkiye’de Batıcılık Akımı ve Hoşgörü”. Uluslar arası Hoşgörü Kongresi Bildirileri. *Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Vakfı*. S: 97-100, Antalya.

Kullanılan kaynak yayınlanmamış bir ulusal ya da uluslararası kongre bildirisi ise:

Metin N. (1996). “Entegrasyon Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar”. *Özürlü, Kent ve Çevre Kongresi’nde Sunulan Bildiri*, Ankara.

Kullanılan kaynak Yasa veya Anayasa ise:

Yabancı Memleketlere Gönderilecek Memurlar Hakkında Kanun (4489 S.K.), Md. 1; 1943.

Kullanılan kaynak web’de yer alıyorsa, web kaynakları kaynakçanın sonunda web adresi verilerek yazılır.

Tarımeri, Nihat. (2016, 11 Mayıs). Sosyal İnceleme Raporu... Erişim tarihi: 30 Mayıs 2017, <http://www.sosyalhizmetuzmanlari.com.tr>

Kullanılan kaynak bir filmden alınmışsa:

Kavur, Ö. (Yönetmen). (1986). *Anayurt Otel* [Film]. İstanbul: Fono.

Kullanılan kaynak gazete ise:

Kongar, Emre. “Halkla İlişkilerin Önemi ve Ülkemizdeki Gelişmeler,” Cumhuriyet. 3 Kasım 2010. s.11.

Kişisel görüşmeler metinde belirtilmeli ancak kaynakçada yer almamalıdır.

Örnek: (Sema Kut, kişisel görüşme, Nisan 2017)